

Güvenlik Stratejileri Dergisi

The Journal of Security
Strategies

ATATÜRK STRATEJİK ARAŞTIRMALAR
VE LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

ATATÜRK STRATEGIC STUDIES
AND GRADUATE INSTITUTE

Cilt / Volume: 19
Sayı / Issue: 44
Nisan / April 2023

BASKI / PRINTED BY

MSÜ Basım ve Yayınevi Müdürlüğü / TNDU Printing and Publishing Office

YAZIŞMA VE HABERLEŞME ADRESİ / CORRESPONDENCE AND COMMUNICATION

Millî Savunma Üniversitesi
Atatürk Stratejik Araştırmalar
ve Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Yenilevent / İSTANBUL
TÜRKİYE

Web: gsd.msu.edu.tr/
dergipark.org.tr/tr/pub/guvenlikstrjtj

E-posta: makale@msu.edu.tr

MİLLÎ SAVUNMA ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK STRATEJİK ARAŞTIRMALAR
VE LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
GÜVENLİK STRATEJİLERİ DERGİSİ

TURKISH NATIONAL DEFENCE UNIVERSITY
ATATÜRK STRATEGIC STUDIES
AND GRADUATE INSTITUTE
THE JOURNAL OF SECURITY STRATEGIES

Cilt/Volume: 19 • Sayı/Issue: 44 • ISSN 1305-4740 • E-ISSN 2822-6984
Uluslararası Hakemli Dergi / International Peer-Reviewed Journal

Atatürk Stratejik Araştırmalar ve Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
adına Sahibi ve Sorumlusu
Prof. Dr. Faruk UÇAR (MSÜ, ATASAREN, İstanbul, Türkiye)

Owner on behalf of
Atatürk Strategic Studies
and Graduate Institute

Editör / Editor

Prof. Dr. Gültekin YILDIZ (MSÜ, KHO, Ankara, Türkiye)

Editör Yardımcıları / Assistant Editors

Dr. Öğr. Üyesi Barış ATEŞ (MSÜ, ATASAREN, İstanbul, Türkiye)
Öğr. Gör. Esra Ecem ŞAHİN (MSÜ, ATASAREN, İstanbul, Türkiye)
Arş. Gör. Alperen Kürşad ZENGİN (MSÜ, ATASAREN, İstanbul, Türkiye)

İngilizce Dil Editörü / English Language Editor

Öğr. Gör. Dilek KARABACAK (MSÜ, Fatih HATEN, İstanbul, Türkiye)

Yayın Kurulu / Editorial Board

Doç. Dr. Güngör ŞAHİN (MSÜ, ATASAREN, İstanbul, Türkiye)
Doç. Dr. Zeynep SELÇUK (MSÜ, ATASAREN, İstanbul, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Barış ATEŞ (MSÜ, ATASAREN, İstanbul, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet BÜYÜKAKSOY (MSÜ, ATASAREN, İstanbul, Türkiye)

TARANDIĞIMIZ VERİTABANLARI / DATABASES INDEXING OUR JOURNAL

ULAKBİM TR DİZİN
Sosyal Bilimler Veritabanı

SOBİAD Atıf Dizini
Index Copernicus

Atatürk Stratejik Araştırmalar ve Lisansüstü Eğitim Enstitüsü yayını olan Güvenlik Stratejileri Dergisi, yılda üç kez Nisan, Ağustos ve Aralık aylarında yayımlanan uluslararası hakemli bir dergidir. Makalelerdeki düşünce, görüş, varsayım, sav veya tezler eser sahiplerine aittir; Millî Savunma Üniversitesi ve Atatürk Stratejik Araştırmalar ve Lisansüstü Eğitim Enstitüsü sorumlu tutulamaz.

The Journal of Security Strategies is an international peer-reviewed journal and published tri-annually in April, August, and December. The opinions, thoughts, postulations, or proposals within the articles are but reflections of the authors and do not, in any way, represent those of Turkish National Defence University or of Atatürk Strategic Studies and Graduate Institute.

DANIŞMA KURULU / ADVISORY BOARD

- Prof. Dr. Talat CANBOLAT (Millî Savunma Üniversitesi, İstanbul, Türkiye)
- Prof. Dr. İsmail ÇOŐKUN (İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye)
- Prof. Dr. Burak Samih GÜLBOY (İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye)
- Prof. Dr. Tođrul İSMAYIL (KahramanmaraŐ Sütçü İmam Üniversitesi, KahramanmaraŐ, Türkiye)
- Prof. Dr. R. Kutay KARACA (İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul, Türkiye)
- Prof. Dr. Hikmet KIRIK (İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye)
- Prof. Dr. YaŐar ONAY (İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye)
- Prof. Dr. Murat ÖZGEN (İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye)
- Prof. Dr. Hasip SAYGILI (Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, İstanbul, Türkiye)
- Prof. Dr. İlyas TOPSAKAL (İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye)
- Prof. Dr. Mesut UYAR (Antalya Bilim Üniversitesi-Türkiye)
- Prof. Dr. Abdülkadir VAROđLU (BaŐkent Üniversitesi-Türkiye)
- Prof. Dr. Gültekin YILDIZ (Millî Savunma Üniversitesi, Kara Harp Okulu, Ankara, Türkiye)
- Prof. Dr. Tuncay ZORLU (İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul, Türkiye)
- Doç. Dr. Öner AKGÜL (Ahi Evran Üniversitesi, KırŐehir, Türkiye)
- Doç. Dr. Oğuzhan GÖKTOLGA (İnönü Üniversitesi, Malatya, Türkiye)
- Doç. Dr. Hakkı Hakan ERKİNER (Marmara Üniversitesi, İstanbul, Türkiye)
- Dr. Öğr. Üyesi Gökhan AK (Ayvansaray Üniversitesi, İstanbul, Türkiye)
- Dr. Öğr. Üyesi Atahan Birol KARTAL (Beykent Üniversitesi, İstanbul, Türkiye)
- Dr. Öğr. Üyesi Dorota DOMALEWSKA (War Studies University, VarŐova, Polonya)
- Dr. Öğr. Üyesi Zekeriya TÜRKMEN (İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, İstanbul, Türkiye)
- Dr. Giovanni ERCOLANI (University of Murcia, Murcia, Spain)

İÇİNDEKİLER / TABLE OF CONTENTS

Araştırma Makaleleri / Research Articles

Güvenlik Araştırmaları / Security Studies

Uluslararası Güvenlik Literatüründe Eleştirel Bir Yaklaşım: Ontolojik Güvenlik Teorisi	1
A Critical Approach in International Security Literature: Ontological Security Theory Hatice DEMİRCİ – Güngör ŞAHİN	

Yükselen Bir Orta Gücün Statü Arayışı: Türkiye ve Birleşmiş Milletler Barışı Koruma	35
An Emerging Middle Power's Quest for Status: Türkiye and United Nations Peacekeeping İbrahim KUMEK	

Kriz Zamanlarında Bölgeler Arası İlişkiler: COVID-19 Küresel Salgını Döneminde AB-ASEAN Bölgeler Arasıcılığı	67
Interregional Relations in Times of Crisis: EU-ASEAN Interregionalism during the COVID-19 Global Pandemic Period Samet YILMAZ	

Deniz Güvenliğinde 21. Yüzyıl Tehditlerinin AHP Yöntemiyle Değerlendirilmesi: Türkiye Örneği	101
Evaluation of 21st Century Threats in Maritime Security by AHP Method: The Case of Türkiye Eda TUTAK	

Türkiye Kalkınma Planlarında Deniz Güvenlik Politikaları Analizi	139
Maritime Security Policy Analysis in Türkiye's Development Plans Ali ŞAHİN - Uğur SADIOĞLU	

Savaş Araştırmaları / War Studies

Gerilla Savaşının Stratejisini Anlamak: Tet Saldırısı Örneği, 1968	181
Understanding the Strategy of Guerrilla Warfare: The Case of the Tet Offensive, 1968 Mustafa ÖZVEREN - Kaan Kutlu ATAÇ	

Silahlı Çatışma Hukuku / Law of Armed Conflict

Hukuk Ortamında Hibrit Tehdit Uygulamaları: Çatışma Aracı Olarak Hukuk Uygulamalarının Bir Tipolojisi	213
The Practices of Hybrid Threats in the Legal Domain: A Typology of Lawfare Practices Turgut Muhammet ÇALIŞKANLAR - Can DEMİR	

Yayın İlkeleri	247
Submission Guidelines	251

Uluslararası Güvenlik Literatüründe Eleştirel Bir Yaklaşım: Ontolojik Güvenlik Teorisi*

A Critical Approach in International Security Literature: Ontological Security Theory

Hatice DEMİRCİ** – Güngör ŞAHİN***

Öz

Çağdaş uluslararası güvenlik çalışmaları, 20.yüzyılın sonları itibarıyla pek çok güvenlik ekolünün ortaya koyduğu yeni tartışmalara tanıklık etmiştir. Genişleme yoluyla güvenlik konularının, derinleşme yoluyla ise aktör çeşitliliğinin artması sonrasında disiplinlerarası çalışmalar yeni bir trend olarak disiplin içinde yer edinmiştir. Ontolojik Güvenlik Çalışmaları, güvenlik literatürünün zenginleşmeye başladığı bu dönemde Psikoloji ve Sosyoloji Disiplinlerinden beslenerek Uluslararası İlişkiler Disiplini içinde varlık kazanarak kendi özgün perspektifini de alana kazandırmıştır. Literatür incelemesi çerçevesinde şekillenen bu çalışma, betimleyici/tanımlayıcı bir metot benimseyerek ilgili teoriye ilişkin çekirdek kavramları ve kavramlara ilişkin farklı yaklaşımları ortaya koymayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Ontolojik Güvenlik Teorisi, Benlik, Kimlik, Rutin, Oto-biyografik Anlatı.

* Hatice Demirci'nin Milli Savunma Üniversitesi, Atatürk Stratejik Araştırmalar ve Lisansüstü Eğitim Enstitüsü (ATASAREN), Strateji ve Güvenlik Araştırmaları Anabilim Dalı, Güvenlik Araştırmaları Yüksek Lisans Programında hazırlanan "Ontolojik Güvenlik Yaklaşımı Kapsamında ABD Dış Politikasında Hint-Pasifik Stratejisi" adlı yayımlanmış yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

** Doktora Öğrencisi, Milli Savunma Üniversitesi, Atatürk Stratejik Araştırmalar ve Lisansüstü Eğitim Enstitüsü (ATASAREN), Uluslararası İlişkiler ve Bölgesel Çalışmalar Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye, ORCID: 0000-0002-2681-4040 eposta: haticedemirci6@gmail.com. ORCID: 0000-0002-2681-4040

*** Doç. Dr., Milli Savunma Üniversitesi, Atatürk Stratejik Araştırmalar ve Lisansüstü Eğitim Enstitüsü (ATASAREN), Strateji ve Güvenlik Araştırmaları Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye, ORCID: 0000-0001-6296-8568 eposta: gsahin@msu.edu.tr.

Geliş Tarihi / Submitted: 28.02.2023

Kabul Tarihi / Accepted: 25.04.2023

Abstract

Contemporary international security studies have witnessed new debates in the late 20th century with the emergence of many security schools. Interdisciplinary studies have gained a place in the discipline as a new trend after the increase in security issues through expansion and actor diversity through deepening. In this period, when the security literature started to enrich, Ontological Security Studies fed by the disciplines of psychology and sociology gained a presence within the discipline of International Relations and brought its unique perspective to the field. This study shaped within the framework of a literature review aims to reveal the core concepts of the relevant theory and different approaches to the concepts by adopting a descriptive method.

Keywords: *Ontological Security Theory, Self, Identity, Routine, Auto-biographical Narrative.*

Giriş

Birey, devlet veya sistem ayrımı gözetmeksizin her bir analiz düzeyinde güvenlik; varoluşsal, yadsınamaz bir öneme ve süreklilik ihtiyacına sahiptir. Sözlük anlamıyla güvenlik, üç kategoriye ayrılmaktadır: nesnel güvenlikle ilişkilendirilen “tehlikeden korunmak”, öznel güvenlikle ilişkilendirilen “güvende hissetmek” ve kişinin bilgisine işaret eden “şüpheden uzak olma hali”.¹ Ken Booth ise güvenliğin güvensizlik durumuyla bilinirliğini ifade ederek güvensizliği, belirli sayıda tehditten doğan korkularla yaşamak olarak ifade etmektedir.² Bu çerçevede Booth da, güvenliği basitçe “tehditlerin yokluğu” şeklinde tanımlamaktadır.³ Teoride tanımlanışı itibariyle kolay sayılabilecek bu kavramın pratikte karmaşık bir hal alabileceğini ifade eden Booth, kavramın dünya siyasetinde ‘kavramsallaştırılması ve işlevselleştirilmesi’ bakımından zorlaştığını ifade etmektedir. Örneğin güvenlik süreçlerinde öznenin/öznelere, tehditlerin öncelik sırasının, tehditlerin niteliğinin ve

¹ Barry Buzan, *İnsanlar, Devletler ve Korku*, çev. ed. Emre Çıtak, Röle Akademik Yayıncılık, İstanbul, 2015, s. 50.

² Ken Booth, *Dünya Güvenliği Kuramı*, çev. Çağdaş Üngör, Küre Yayınları, İstanbul, 2012, s. 128.

³ Ken Booth, “Security and Emancipation”, *Review of International Studies*, 17:4,1991, s. 319.

niceliğinin, öznenin tehditten arındırılması yöntemlerinin belirlenmesi, kavramı dünya siyaseti pratiklerinde karmaşık ve zor bir hale getirmektedir.⁴

Güvenlik, en genel haliyle belirli bir referans nesnesinin somut bir tehditten veya tehdit algısından uzak olma durumu olarak düşünülebilir. Referans nesnesine yöneltilmiş maddi bir tehdidin varlığından öte söz konusu nesne tarafından algılanan olası bir tehdit durumu güvensizliğe işaret etmektedir. Bu bağlamda güvenliğin yalnızca fiziksel bir olgu olmadığını bununla birlikte psikolojik bir kavram olduğunu da belirtmek yerinde olacaktır. Güvenliğin bu algılanabilir doğası onu en küçük analiz birimi olan bireyden en büyük birim olan sisteme kadar ontolojik, mutlak ve hayati bir ihtiyaç haline getirir. Belirtilmelidir ki uç noktada hissedilen güvenlik kaygıları ilgili kitlenin domine ve mobilize edilmesi için kullanılacak tehlikeli bir araç haline gelebilir.

Uluslararası İlişkiler disiplini içerisinde güvenlik çalışmaları, 20. yüzyılın sonu itibariyle genişleyerek insan güvenliğini etkileyen konuları ve derinleşerek devletlerin dışındaki diğer aktörleri bünyesinde toplanmaya başlamıştır. Bu gelişmeler ışığında eleştirel kuram altında pek çok konu ve aktör çeşitli yönleriyle güvenleştirilmiştir. Ontolojik güvenlik de 20. yüzyılın sonundan itibaren psikoloji ve sosyoloji disiplinlerinden uluslararası ilişkiler disiplinine eklenmiş olup, güvenlik konularına benliğin güvenliği ekseninde yaklaşan eleştirel bir güvenlik kuramı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ontolojik güvenlik çalışmaları; özünde birtakım boşlukları, fikir ayrılıklarını ve sınırları yeterince çizilemeyen kavramları barındırmaktadır. Ontolojik güvenlik çalışmalarının bir uluslararası ilişkiler teorisi mi yoksa çok sayıda teoriden oluşan çatı bir kuram mı olduğu sorunsalı bu görüş ayrılıklarından yalnızca bir tanesidir.

Ontolojik güvenlik, köklerini psikolojiden alması ve analiz düzeyleri fark etmeksizin failin benliğine odaklanması nedenleriyle kimlik/benlik, kaygı/korku, rutin, öz-anlatı gibi pek çok psiko-sosyal kavramı bünyesinde ihtiva etmektedir. Bu çalışmada alt başlıklar halinde söz konusu kavramların anlamları, birbirinden ayrılan veya birbiriyle bütünleşen nitelikleri ele

⁴ Booth, 2012, s. 127.

alınacaktır. Kavramlar genel itibariyle birey veya toplum düzeylerinde irdelendikten sonra devlet veya sistem düzeylerinde algılanış biçimleri ele alınacak ve uluslararası ilişkiler literatüründe uygulanış biçimleri incelenecektir.

Ontolojik güvenliğin uluslararası ilişkiler disiplininde henüz çok genç ve inşa aşamasında bir kuram olması nedeniyle kuramsal çerçevede doldurulmayı bekleyen boşlukların veya sosyal inşacı teoriden farkının derinleştirilmesi gereken kavramların bulunması, çalışmanın kuramsal çerçeveye ilişkin önemli bir kısıtı olarak ortaya çıkmaktadır. Öte yandan ontolojik güvenliğe ilişkin önemli metinlerin bir kısmının ontolojik güvenliği bir teori olarak kabul ederken bazı metinlerde böyle bir kabul söz konusu değildir. Okuyucunun kafasının karışmaması adına bu çalışmada kuramın, ontolojik güvenlik çalışmaları şeklinde kullanılmasına özen gösterilmiştir. Çalışmanın temel amacı, henüz çok genç bir kuram olan ontolojik güvenliğin özgün kavramlarını betimleyici analiz yöntemi ile ortaya koymak ve bu kavramlara ilişkin görüş ayrılıklarını sosyolojik, felsefi mahiyetlerini incelemektir. Bu bağlamda çalışmanın temel sorunsalı şu şekildedir: Ontolojik Güvenlik Teorisi literatüründe kavramlara ilişkin temel görüş ayrılıklarının arkasında ne gibi gerekçeler bulunmaktadır?

Çalışma nitel araştırma yöntemi ile kaleme alınmış olup; öncelikle ilgili literatür taranmış, içerik analizi ve daha sonra söylem analizi ile anlatı analizi yapılmış, böylece ontolojik güvenliğe ilişkin literatür incelemeye tabi tutulmuştur. Literatür incelemesi kapsamında ontolojik güvenliğin önemli kavramlarından bazıları olan rutin, kaygı, oto-biyografik anlatı, güvenlik ikilemi ve kimlik-öteki kavramları çeşitli başlıklar altında ele alınmıştır. Betimleyici analiz yöntemi ile ele alınan bu makale, teorinin yeterince anlaşılır olması için ilgili kavramlara ilişkin Ontolojik Güvenlik Teorisinin getirdiği yorumlamalar ve açıklamalar ortaya koyulmuştur. Ontolojik güvenliğin çekirdek kavramı olan benlik, her bir başlığın altında ilgili diğer kavramlarla birlikte incelenmiştir.

1. Uluslararası İlişkiler Disiplininde Klasik Kimlik Çalışmaları

Sosyal Bilimler Disiplini içerisinde geniş bir yer edinen ve incelediği her bir analiz düzeyi için hayati bir önem ihtiva eden “kimlik” kavramının, en genel haliyle sosyal bir varlık olarak aktörün mensubu olduğu çevre içerisinde ötekilerle ilişki kurarak ve onları tanımlayarak kim olduğunun

keşfine ulaşması olarak tanımlandığı görülmektedir. Fail, bulunduğu sosyal oluşum içerisinde benlik duyguyu kazanmakta ve varlığına ilişkin gerekli olan tanımlamalara ulaşmaktadır. Uluslararası İlişkiler Disiplininde İnşacı Paradigma ile alana önemli katkılarda bulunan Alexander Wendt, failin gereksinimlerini/ihtiyaçlarını “nesnel çıkarlar” olarak ifade etmekte ve bu gereksinimleri ikiye ayırmaktadır: kimlik ihtiyaçları ve maddi ihtiyaçlar. Nesnel çıkarlar olarak ifade edilen bu gereksinimler failin kazanımlarını arttırması adına yeniden üreilmeye ihtiyaç duymaktadır. Oysa kimlik ihtiyaçları kimlik kombinasyonları kadar sonsuzluk içermekte fakat varlığını sürdürebilmek için öznellik kazanmalı yani öznel çıkarlara dönüşebilmelidir. Kimlik ihtiyaçlarının öznel çıkarlara dönüşüm sürecinin kesinlikten uzak olduğunu ifade eden Wendt, bu durumun belirsiz olduğu kadar hayati olduğunu da vurgulamaktadır. Zira dönüşüm gerçekleşmediği sürece failin hayatta kalması da olanaksızlaşacaktır. Bu noktada Wendt, kimlik ihtiyaçlarının biyolojiden ziyade bireysel ve sosyal bileşenlerin bir sonucu olduğunu ileri sürmektedir. Oysa maddi ihtiyaçlar insan doğasına dayandırılmakta ve bu noktada kimlik ihtiyaçlarından ayrılmaktadır.⁵

Alexander Wendt, klasik realist anlayışın yaygın insan doğası anlayışına da yeni bir yaklaşım getirmektedir. Failin ihtiyaçlarını beş kategoride inceleyen Wendt’e göre fail önem sırasına göre fiziksel güvenlik; ontolojik güvenlik; sosyallik; öz-saygı; aşkınlık duyularına ihtiyaç duymaktadır. Fiziksel güvenlik bireylerin vücutlarını ayakta tutmak için gereksinim duydukları su, yiyecek ve uyku gibi temel maddelerden başlayarak onun bütünlüğünü sağlayacak korunma ihtiyacına kadar geniş bir yelpazeye dayandırılmaktadır. Wendt’e göre ontolojik güvenlik, bireyin içinde yaşadığı sosyal çevreyle ilgili istikrarlı beklentilerine işaret etmektedir. Sosyallik tanımlaması dahilinde Wendt, bireyi diğer insanlarla temas kurmaya ihtiyaç duyan sosyal bir hayvan olarak tanımlamaktadır. Özsaygı, bireyin kendi varlığına ilişkin iyi hissetme ihtiyacına işaret etmektedir. Özsaygının sosyal ilişkiler yoluyla elde edilebileceği ve bu nedenle içeriğinin onur, şan, başarı, tanınma, güç, grup üyeliği ve benzeri “ihtiyaçlar” dahil olmak üzere büyük ölçüde değişebileceği vurgulanmaktadır. Aşkınlık ise

⁵ Alexander Wendt, *Social Theory of International Politics*, Cambridge University Press, Cambridge, 1999, s. 130-131.

insan doğasının doğal bir serüveni olan büyüme ve gelişme neticesinde sosyal koşulları iyileştirme arzusunun doğal bir sonucu olarak aktarılmaktadır. Maddi koşulların yeniden yaratılması arzusu aşkınlık ihtiyacı ile özdeşleştirilmektedir. Wendt beş kategoride incelediği bu ihtiyaçların karşılanamaması durumunda bireylerin kaygı, korku ya da hayal kırıklığı yaşadıklarını ileri sürmektedir. Bu noktada Wendt klasik realist anlayışa bir tür meydan okuma getirerek korku, güvensizlik veya saldırganlığın insan doğasının temel parçaları olmadığını iddia etmektedir. Wendt'e göre, karşılanmamış ihtiyaçlarla ilişkili korku ve endişeyi önleme çabası insan doğasının bir parçasıdır ancak *“korku ve endişenin kendisi sosyal olarak inşa edilmiştir.”*⁶

Jacques Derrida, bütün kimliklerin yalnızca kendi farklılıkları ile var olabileceğini ileri sürmele birlikte her kimliğin kendisinin ötekisinin karşıtı olması nedeniyle aslında bir ötekini oluşturduğunu ifade etmektedir.⁷ Buna ek olarak Derrida, kimliğin saptanmasının daima kültürel olduğunu ileri sürmektedir. Kimlik saptanmasının doğal bir süreç olmadığı vurgulanmakla birlikte Derrida'da kimlik, *“kendinde kendi dışına çıkış, doğanın kendi ile farkı”* olarak tanımlanmaktadır.⁸

Geleneksel kimlik çalışmaları özcü, inşacı ve araçsal yaklaşımlar olarak üç kategoride değerlendirilmektedir. Özcü yaklaşımlar, siyasi kimlikleri kültürel temellere dayandırmakta ve devlet kimliğinin veya ulus kimliğinin din, etnisite gibi verili özelliklere sahip olduğunu ileri sürmektedir. Özcü yaklaşımlardaki kimliksel öğelerin sabitliği vurgulanmakla birlikte değişimin yalnızca tanımlanan belirli parametreler çerçevesinde mümkün olduğu aktarılmıştır. Samuel Huntington'un Medeniyetler Çatışması eseri, özcü yaklaşımların önemli bir temsili olarak belirtilmektedir.⁹

Kimliğe inşacı yaklaşımlarda “tanımlama” ve “tanıma” kavramları ön plana çıkmaktadır. Bu yaklaşıma göre kimlik öğeleri verili olmamakla birlikte zaman içinde inşa olmaktadır. Bu inşa sürecinde aktörlerin

⁶ Age, s. 132.

⁷ Jacques Derrida, Teoriden Sonra Hayat, Agora İstanbul, 2004, s. 26.

⁸ Jacques Derrida, Öteki Hedef: Başka Baş, çev. Melih Başaran, Bağlam Yayınları, İstanbul, 2011, s. 30.

⁹ Bahar Rumelili, “Kimlik”, (ed.), Şaban Kardeş, Ali Balcı, *Uluslararası İlişkilere Giriş: Tarih, Teori, Kavram ve Konular*, Küre Yayınları, İstanbul, 2014, s. 260.

kendilerini nasıl tanımladıkları ve bu tanımın diğerleri tarafından ne derece kabul gördüğü/tanıdığı gerçeğine bağlı olarak kimlikler şekillenmektedir. Burada kimliğin var olmak için ötekine ihtiyaç duyduğu vurgusuna paralel olarak “sosyal tanınma” koşulu ön plana çıkmaktadır. Araçsal yaklaşımlarda ise kimliğin siyasi elitler tarafından stratejik olarak manipüle edildiği görüşü hakim görüş olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yaklaşıma göre kimlik siyasi elitlerin çıkarlarına hizmet etmekte ve onların eylemlerini meşrulaştırmak için araçsal bir işlev görmektedir.¹⁰

Klasik kimlik çalışmalarında önemli bir yere sahip olan “dost-düşman ikiliği” aynı zamanda dış politika süreçlerinin nasıl işlediği ile ilgili de geniş bir perspektif sunmaktadır. “Dost-düşman/ben- öteki ikiliğini” incelerken Alexander Wendt, uluslararası sistemin anarşik yapısını ve bu anarşiyi ele alan üç klasik yaklaşımı incelemektedir. Wendt, uluslararası sistemin sosyal bir inşa sürecinin ürünü olması nedeniyle bu anarşinin kaçınılmaz çatışmayı doğuracağı görüşünü eleştirmektedir. Burada anarşiye yönelik yaklaşımlar ve bunların üstlendikleri rol kimlikleri önem ihtiva etmektedir. Bu üç yaklaşım; Hobbes’çu, Locke’çu ve Kant’çı yaklaşımlar olarak belirtilmektedir. Hobbes’çu kültürde “düşman”, Locke’çu kültürde “rakip” ve Kantçı kültürde “dost” rolleri hakimdir. Her biri, mikro düzeyde birden fazla şekilde gerçekleştirilebilen şiddet kullanımıyla ilgili olarak Ben’in Öteki’ne karşı farklı bir duruşunu veya yönelimini içerir. Düşmanların duruşu, birbirlerine karşı uyguladıkları şiddette sınır tanımayan tehditkar hasımların duruşudur; rakiplerin duruşu, çıkarlarını ilerletmek için şiddet kullanan ancak birbirlerini öldürmekten kaçınan rakiplerin duruşudur; dostların duruşu ise anlaşmazlıklarını çözmek için şiddet kullanmayan ve güvenlik tehditlerine karşı bir takım olarak çalışan müttefiklerin duruşudur. Anarşik sistemlerin yapısı ve eğilimleri, üç rolden (düşman, rakip ve dost) hangisinin bu sistemlere hakim olduğuna bağlı olarak şekillenmektedir. Devletler bu rolü kendi kimliklerinde ve çıkarlarında içselleştirmek sistem tarafından baskılanmaktadırlar. Wendt, siyasi tarihin daha çok Hobbes’çu anarşiye tanıklık ettiğini fakat zamanla önce Batılı devletler olmak üzere daha sonra genel anlamda Locke’çu anarşi tipine geçiş yapıldığını belirtmektedir. Bununla birlikte Wendt,

¹⁰ Age, s. 261.

zamanla daha çok Kant'çı anarşi tipinin görüleceğini ve böylece çatışmaların azalacağını ifade etmektedir. Zira uluslararası sistemdeki yaygın kimlik rolü hasım rolden dost rolüne doğru evrilecek ve anarşinin etkileri de böylece değişime uğrayacaktır.¹¹

2. Ontolojik Güvenlik Literatürü

Çağdaş güvenlik çalışmaları, uluslararası güvenliğin etki alanları ve aktörlerin çeşitliliği bakımından klasik güvenlik çalışmalarından ayrılırken alana farklı ve geniş bir perspektif sunmakta; interdisipliner çalışmalarla alanı farklı bir boyuta taşımaktadır. Ontolojik güvenlik çalışmaları, temelde “benlik” ve “kimlik” kavramlarına odaklanarak söz konusu kavramların bireylerin ontolojik güvenliğinin oluşumu ve sürekliliği için ne denli elzem olduğunu inceleyen psikoloji çalışmalarıyla ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede ontolojik güvenliğe ilişkin ilk çalışmalar Freud'un psikanalizine ve bu yolla sosyal psikoloji alanında bu kavrama ilişkin yapılan katkılara dayandırılmıştır. Zira Freud, psikanalizle birlikte sosyal psikolojiyi geleneksel yapısından arındırmış ve çağdaş versiyonunun oluşmasında önemli bir katkıda bulunmuştur.¹²

İskoç psikiyatrist Ronald David Laing, Freud'dan esinlenerek kimlik-benlik çalışmalarına yeni bir soluk getirmiş ve ontolojik güvenlik yaklaşımıyla insanın var oluşunu özgün bir perspektifle resmetmiştir. Ontolojik güvenliğin bireyin fiziksel güvenliği kadar önemli olduğunu vurgulayan Laing, insanın ontolojik güvenlik durumunun; onun gerçek, canlı, bütün ve fani olmakla birlikte kişiliğinin devamlılığına ilişkin inancıyla mümkün olabileceğini ifade etmektedir. Burada kişinin varlığının gerçekliği; onun canlı, bütün ve devamlı bir benlik anlayışıyla mümkün olduğu vurgulanmaktadır. Benliğin devamlılığına ilişkin güven ile birlikte kendisinin ve diğer insanların gerçekliğine dair inanç, bireyin “sosyal, ahlaki, ruhsal ve biyolojik hayatın tehlikelerine” karşı direnç göstermesi bakımından elzemdir.¹³

¹¹ Age., Wendt, *Social Theory of International Politics*, s. 257-259.

¹² Micheal A. Hogg, Graham M. Vaughan, *Sosyal Psikoloji*, çev. İbrahim Yıldız, Aydın Gelmez, Ütopya, Ankara, 2011, s. 138-139.

¹³ R. D. Laing, *The Divided Self: An Existential Study in Sanity and Madness*, Penguin Books, London, 1960, s.41.

Laing, biyolojik doğumla bebeğin küçük bir organizma olarak dünyaya bırakılışının fiziksel ve biyolojik bir canlılık olduğunu ifade etmektedir. Bebek, küçük bir organizma olarak zamansal ve mekânsal olarak canlılığını doğumla birlikte kazanmış olur. Bireylerin kendilerini ve diğer insanları canlı, gerçek ve bütünlüklü olarak duyumsamaları, tecrübe etmeleri ontolojik güvenliğin özünü oluşturan temeller olarak ifade edilmiştir. Zira bu sayede birey; kimliğini, otonomisini, sürekliliğini, özgünlüğünü genel anlamıyla benliğini sorgulamayarak ontolojik güvenlik kazanmış olur. Öte yandan Laing'e göre bireyin ontolojik güvenlik durumu kesintiye uğramaksızın süren bir şey değildir. Öyle ki birey; benliğinin gerçekliğini sorgulayabilir, canlı olmaktan ziyade ölü hissedebilir ve benliğine ilişkin sorgulamalar kişiyi tutarlılıktan uzaklaştırabilir. Laing bu durumu ontolojik güvensizlik olarak tanımlamaktadır.¹⁴

Laing'in görüşlerinden yola çıkarak sosyolog Anthony Giddens, ontolojik güvenlik kavramı ile modernleşme ve küreselleşme olgularının bireyler üzerindeki etkisini irdelemiştir. Giddens da Laing ile paralel bir biçimde ontolojik güvenliği, bireyin öz kimliğinin devamlılığına yönelik bir güven duygusu olarak tanımlamıştır. Giddens, insan olmayı ne yaptığını ve o eylemini neden yaptığını bilme yetisine sahip olmakla tanımlamaktadır. Giddens, insanların eylemleriyle ilgili gerekçeler sunmasını “sözel bilinç” olarak ifade etmektedir. Birey, öz kimliğinin güvenliğini garanti altına alabilmek için rutinler (tekrarlanmış davranış kalıpları) geliştirir. Bireyler sosyal yaşantılarınca güvenlik algılamalarına sahiptir. Sosyal hayatın söz konusu rutinler ışığında sürdürülmesi, bireyin güvende hissetmesi bakımından önem teşkil etmektedir. Peki rutinler neden önemlidir? Tehditten kaçan birey, rutinleri güvenli alanın istikrarını sağlamak için geliştirir. Rutinler bir anlamda bilişsel ve duyusal belirsizlikten kaçınmayı ifade etmektedir. Giddens rutinleri yeni doğan bebek ve bakıcısı arasında kurulan ‘koruyucu koza’ metaforunu kullanarak anlatmaktadır.¹⁵

¹⁴ Age, s. 43.

¹⁵ Anthony Giddens, *Modernite ve Bireysel Kimlik*, çev. Ümit Tatlıcan, Say, İstanbul, 2014, s. 53-55.

2.1. *Ontolojik Güvenlik: Rutinler*

Ronald D. Laing bireyin bir insan olarak dünyadaki varlığını ve kendi benliğini algılayış biçimini gerçek, canlı, bütün ve fani olmasına rağmen sürekliliği olan bir varlık olarak kabul ettiğini ifade etmektedir. Birey dünyadaki varlığını ve gerçekliğini ifade edilen bu anlayışlar etrafında kurarken diğer insanları da aynı ölçekler ile algılar ve ilişkilerini bu düzlemde gerçekleştirir. En genel haliyle kişinin benliğinin gerçekliği, bütünlüğü ve sürekliliğine dair duyduğu güven Laing tarafından ontolojik güvenlik olarak ifade edilmektedir. Kimliğin ve otonominin sorgulanmaksızın sürekliliğe, tutarlılığa, özgürlüğe ve değerlere sahip olduğu inancı ontolojik güvenliğin özünü oluşturmaktadır. Bahsedilenin aksine benliğin gerçekliğinin ve sürekliliğinin sorgulanması ontolojik güvensizlik olarak ifade edilmektedir.¹⁶

Anthony Giddens'in ontolojik güvenlik tanımında Laing'den farklı olarak öz-kimlik kavramı ön plana çıkmaktadır. Giddens, ontolojik güvenliği bireylerin öz-kimliklerinin sürekliliğine ve bu doğrultuda "*çevrelerindeki toplumsal ve nesnel eylem ortamlarının sabitliliğine*" yönelik duydukları güven olarak tanımlamaktadır.¹⁷ Giddens, bireyin psikolojik doğası gereği öz-kimlik algısında çeşitli betimlemelere sahip olduğunu ifade etmektedir. Birey, eylemlerinin ne olduğunu ve onları neden gerçekleştirdiğine dair bilgiye çeşitli betimlemeler yoluyla ulaşmaktadır. Gündelik yaşamda, bulunan ortamların çeşitliliğine bağlı olarak etkinlikler yeniden-üretilen "refleksif" bir karaktere sahiptir. Bireyler eylemlerinin doğası ve niteliği hakkında "sözel bilince" sahip olmakla birlikte gündelik hayatta sürekli gerçekleştirilen etkinliklerin çoğunluğu "pratik bilinç" düzeyinde kaydedilmektedir. Pratik bilinç, bilinçsiz olmaktan ziyade bilinç-dışı olmakla özdeşleştirilmekte ve esasında rutinlere dayandırılmaktadır.¹⁸

Kriz dönemlerinde ve yüksek riskin bulunduğu durumlarda bireylerin ontolojik güvenlik duygusuna nasıl sahip olduğunu sorgulayan Giddens, Erik Erikson ve D.W. Winnicott'tan hareketle "*temel güven duygusuna*"

¹⁶ Ronald D, Laing, a.g.e. s. 43-44.

¹⁷ Anthony Giddens, *Modernliğin Sonuçları*, çev. Ersin Kuşdil, (İstanbul: Ayrıntı yayınları, 1998): 92-93.

¹⁸ Anthony Giddens, *Modernite ve Bireysel-Kimlik*, çev. Ümit Tatlıcan, Say Yayınları, Ankara, 2019, s. 55-56.

işaret etmektedir. Giddens'a göre temel güven duygusu bebeğin bakıcısı ile kurmaya başladığı ilk ilişki ile başlayıp “ferdi ben” ve “sosyal ben” evresine kadar sürmekte olan bilinçsiz bir sosyallik ilişkisidir. Giddens, bebeğin bakıcısı ile kurduğu bu güven ilişkisinin öz-benlik oluşumunda oldukça etkili olduğunu ve ilerleyen süreçte de bireyin hayatını etkilemeye devam ettiğini ifade etmektedir.¹⁹

Temel güvenin oluşmasında mekânsal ve zamansal unsurların önemi üzerinde duran Giddens'a göre, örneğin bebeğin bakıcısıyla arasında oluşan mekânsal uzaklık aslında bebekte bakıcısının mutlaka döneceği duygusunu oluşturacağı inancı nedeniyle oldukça önemlidir. Bu bağlamda “potansiyel alan” olarak ifade edilen zamansal ve mekânsal olgu özünde temel güven oluşumu için kritiktir. Potansiyel alan önemli ölçüde, bebek ve bakıcısı arasında ilk günden itibaren gerçekleştirilen rutin ve alışkanlıklar aracılığıyla oluşmaktadır. Alışkanlıkların ve rutinlerin devamlılığı kaygıdan kaçınmak için önemli görülmüş ve bu çerçevede Giddens tarafından *koruyucu koza* örneği verilmiştir.²⁰

İngiliz psikanalist Donald Winnicott, bebeğin sürekli bir kaygı duygusu içinde olduğunu ifade etmektedir.²¹ Winnicott'un fikirlerinden hareketle Giddens, bebeğin doğuştan gelen kaygılarına karşı bakıcısı ile kurduğu güvenli ilişkinin bir tür *duygusal aşı* olduğunu ifade etmektedir. Bu doğrultuda umut ve cesaret gibi kavramlar ön plana çıkmakta, sürdürülen güven duygusu yoluyla olası tehdit ve tehlikelere karşı bir koruma sağlanmaktadır. Koruyucu koza, bireyin günlük yaşantısında sosyal ilişkilerini güven duygusuyla sürdürdüğü bir zırh işlevi görmekte ve bu hâl rutinlerle sürdürülmektedir.²²

Giddens'ın fikirlerinden hareketle Catarina Kinnvall da ontolojik güvenliği, “*var-olma olarak güvenlik*” şeklinde tanımlamış ve dünyanın görüldüğü gibi olduğuna dair hissedilen inançla özdeşleştirmiştir.²³ Jennifer

¹⁹ Age, s. 58-59.

²⁰ Age, s. 60-61.

²¹ Donald Winnicott, *The Maturation Processes and the Facilitating Environment: Studies in the Theory of Emotional Development*, The Hogarth Press, London, 1965, s. 42.

²² Giddens, a.g.e., 61-62.

²³ Catarina Kinnvall, “Globalization and Religious Nationalism: Self, Identity, and the

Mitzen ise ontolojik güvenlik tanımında *bedenin ve benliğin güvenliği ayırımına* giderek ontolojik güvenliği, “*kişinin kim olduğunu ve eylemleri ile seçimlerini hangi kabiliyetler ve motivasyonlarla yaptığına dair öznel bir duyumu ifade eden bedenin değil, benliğin güvenliği*” olarak tanımlamıştır. Mitzen, bireyin benliğine ilişkin güvenlik anlayışının belirli derecede bir istikrara sahip olması gerekliliği üzerinde durmakta fakat bununla birlikte bu istikrar durumunun değişime engel olmayacağını belirtmektedir.²⁴

Brent J. Steele, ontolojik güvenlik tanımı yaparken öncelikle ontolojik güvenlik ve geleneksel güvenlik ayrımı yaparak, geleneksel güvenliğin temelde devlet bekası güvenliğini önceleyen bir anlayışa sahip olduğunu ifade etmektedir. Steele, ontolojik güvenliğin beka güvenliğinden farklı olarak “*var-olma olarak güvenlik*” şeklinde tanımlamaktadır.²⁵ Steele, bir bireyin güvende olmadığı söylenildiğinde onun yalnızca risk altında olduğu sonucuna varılamayacağını aynı zamanda bireyin sosyal bir aktör olarak kim olduğuna dair kimliğiyle ilgili endişe içinde olabileceğini de ifade etmektedir. Giddens gibi Steele de insan olmayı, bireyin eylemlerinin ne olduğunu ve eylemlerini neden gerçekleştirdiği bilgisine sahip olmasıyla açıklamaktadır. Yine Giddens’tan hareketle ontolojik olarak güvende hisseden failin, varlığıyla ilgili temel sorgulamalara karşı, rutinler aracılığıyla şekillenen ve görünüm kazanan eylemler ile yanıtlar üreteceğini belirten Steele, rutinleri failerin günlük hayatları olarak tanımlamaktadır. Steele, rutinlerin “*bir failin öz-kimliği hakkındaki fikirler tarafından oluşturulan ve güven üreten sert veya kırılğan bir savunma mekanizması*” olarak düşülebileceğini ifade etmektedir.²⁶

Ontolojik güvenlik ve diğer kimlik güvenliği çalışmaları arasındaki farkın yeterince belirgin olmamasını eleştiren Bahar Rumelili’ye göre, ontolojik güvenlik kaygıları herhangi bir spesifik referans nesnesi veya

Search for Ontological Security”, *Political Psychology*, 25:5, s. 746.

²⁴ Jennifer Mitzen, “Ontological Security in World Politics: State Identity and the Security Dilemma”, *European Journal of International Relations*, 12:3, 2006, s. 344.

²⁵ Brent J. Steele, *Ontological Security in International Relations: Self-Identity and the IR State*, Routledge, New York, 2008, s. 50-51.

²⁶ Brent J. Steele, “Ontological Security and the Power of Self-Identity: British Neutrality and the American Civil War”, *Review of International Studies*, 31:3, 2005, s. 525-526.

sektörle sınırlandırılmaz.²⁷ Ontolojik güvenlik Rumelili tarafından özünde iç-kaynaklı varlığa ve sürekliliğe yönelik duyulan kaygıyla özdeşleştirilmiş; bunun tanımlı bir dış tehdidin neden olacağı korkudan farklı olduğu vurgulanmıştır.²⁸ Özetle Rumelili'nin ontolojik güvenlik tanımında iç-kaynaklı varlık önemli bir yer edinmiştir.

Ertem ve Düzgün ise Arnold Wolfers'ın objektif-sübjektif güvenlik ayrımından hareketle Abraham H. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisindeki güvenliğin yerine ilişkin bir sorgulama yaparak ontolojik güvenliği açıklama yoluna gitmişlerdir.²⁹ Maslow, insanın yeme, içme, barınma gibi temel yaşamsal ihtiyaçları hiyerarşinin ilk sırasına koymuş; akabinde insanın güvenlik ve korunma ihtiyaçlarına yer vermiştir. İhtiyaçlar hiyerarşisinde güvenlik ihtiyacını sırasıyla sevgi ve saygı ihtiyaçları takip ederken piramidin en üstünde kendini gerçekleştirme ihtiyacı yer almaktadır. Maslow, yaşamsal ve güvenliğe dair ihtiyaçların karşılanamaması durumunda piramitteki diğer basamaklardaki ihtiyaçların da karşılanamayacağını belirtmektedir.³⁰ Güvenliği objektif ve sübjektif olmak üzere iki farklı şekilde ele alan Wolfers, objektif güvenliğin sahip olunan değerlere yönelik ölçülebilen bir tehditten kaynaklandığını ifade ederken sübjektif güvenliğin bu değerlere yönelik aslında var olmayan bir saldırının olması korkusuyla ilgili olduğunu belirtmektedir.³¹ Bu tanımlardan hareketle Ertem ve Düzgün, ontolojik güvenliğin, “algularla ilgili ve sübjektif olduğunu” söylemekle birlikte ontolojik güvenlik ihtiyacının Maslow piramidini sarstığını ve “kendini gerçekleştirme ihtiyacıyla” özdeşleştiğini ifade

²⁷ Bahar Rumelili, “Identity and Desecuritisation: The Pitfalls of Conflating Ontological and Physical Security”, *Journal of International Relations and Development*, 18:1, 2015, s. 6.

²⁸ Bahar Rumelili, Umut Can Adısönmez, “Uluslararası İlişkilerde Kimlik-Güvenlik İlişkisine Dair Yeni bir Paradigma: Ontolojik Güvenlik Teorisi”, *Uluslararası İlişkiler*, Çevrim İçi Erken Yayım, 2020, s. 4.

²⁹ Helin Sarı Ertem, Aslı Nur Düzgün, “Uluslararası İlişkiler Disiplininde Ontolojik Güvenlik Teorisi: Kavram ve Literatür Odaklı Bir İnceleme”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 17:37, 2021, s. 41-42.

³⁰ Abraham H. Maslow, “A Theory of Human Motivation”, *Psychological Review*, 50:4, 1943, s. 370-396.

³¹ Arnold Wolfers, “National Security as an Ambiguous Symbol”, *Political Science Quarterly*, 67:4, 1952, s. 485.

etmektedirler.³² Yazarlara göre birey günlük hayatında belirsizliğe ve dolayısıyla kaygıya neden olabilecek fiziksel ve sosyal tehditlerin var olma ihtimali ile yaşamlarını sürdürmektedir. Bu çerçevede bireyler benliklerini/kimliklerini sürdürebilmek için “*güvenli sosyal ilişkiler*” geliştirmeye yönelik bir “*ihtiyaç*” hissederler.³³

Ontolojik güvenlik literatürüne katkıda bulunan akademisyenlerin bir kısmının ontolojik güvenlik tanımını kimlik/benlik/içerik yönelik varlık gibi kavramlar etrafında nasıl ele aldığını inceleyen bu bölümde ilgili kavramlar ve rutinler arasındaki ilişki ortaya konulmuştur. Bölüm sonunda edinilen bulgu, tanımlarda kullanılan kavramsal farklılığa rağmen akademisyenlerin ontolojik güvenlik ve rutinlerin devamlılığı/istikrarı çerçevesinde ortak bir görüşe sahip oldukları yönündedir. Aktörler, ontolojik güvenliklerinin devamlılığı için belirsizliklerden ve belirsizliğin neden olduğu kaygıdan kurtulma yöntemi olarak günlük yaşamla ilişkilendirilen rutinelere sıkı sıkıya bağlıdırlar. Bir sonraki alt bölümde bir oyun bozucu ve aynı zamanda kurucu işlevi gören kaygı/korku duygularının ontolojik güvenlikteki boyutu ele alınmaya ve rutinlerle olan ilişkisi ortaya konulmaya çalışılmaktadır.

2.2. Kaygı ve Korku Kavramlarına İlişkin Bir İnceleme

Ontolojik güvenlik çalışmalarında, akademisyenlerce üzerinde önemle durulan kaygı kavramına ilişkin temelde iki önemli ayırım/tartışma göze çarpmaktadır: Kaygı ve korku kavramları arasındaki fark ile kaygının birey/devlet eylemlerindeki olumlu/ olumsuz etkisi. Bu başlık altında söz konusu kavrama ilişkin farklılıklar ve görüş ayrılıkları, ilgili akademisyenlerin bakış açılarıyla sunulacak ve kaygı kavramının ontolojik güvenlik bağlamındaki önemi birey ve devlet düzeylerinde irdelenecektir.

Anthony Giddens, Sigmund Freud’un fikirlerinden hareketle kaygı ve korku kavramları arasında bir ayırma giderek, korkunun kaynağını somut bir nesneye dayandırmıştır. Bu görüş korkunun varlığını belirli bir tehdidin ve dolayısıyla da belirli bir nesnenin varlığıyla ilişkilendirmektedir. Öte yandan kaygı, nesnesi olmayan, artması halinde temel güven sistemini

³² Ertem ve Düzgün, a.g.e., s. 42.

³³ Age, s. 44.

ve dolayısıyla bireysel- kimlik algısını tehdit edip benlik duygumunu muğlaklaştıran içsel bir duygu olarak tanımlanmıştır.³⁴

Soren Kierkegaard'ın kaygı kavramının kaynağına ilişkin fikirlerinde, Giddens'a benzer bir şekilde hiçlik teması üzerinde durulmaktadır. Kaygı ve korku kavramlarının arasındaki farkın üzerinde duran Kierkegaard korkunun bir nesneye bağlı olduğunu belirtirken kaygının nesnesinin hiçlik olması nedeniyle korkudan farklı olduğunu ifade etmektedir.³⁵

“Özgürlüğün baş dönmesi” ifadesiyle betimlenen kaygı, Kierkegaard için aynı zamanda seçim imkânı tanıyan bir özgürlük aracıdır.³⁶ Nitekim Kierkegaard, kaygı kavramını *Adem'in* yasak meyveyi yemesi sonucu meydana gelen “ilk günahı ve düşüşü” incelemek için açıklama yoluna gitmektedir. Hiçliği referans alan kaygı, muğlaklığa işaret etmektedir. Muğlaklık, burada ilk günahın işlenmesi sürecini ve dolayısıyla kaygıyı ifade etmektedir. Söz konusu kaygı, Adem'e, günahı işleyip işlememe noktasında seçim imkânı sunmaktadır. Kierkegaard bunu özgürlük olarak isimlendirmekte fakat günahın işlenmesinin nedenini özgürlüğün baş dönmesi olarak göstermektedir. Bu noktada Kierkegaard için kaygı, “*Adem'in onu hem sevdiği, hem de ondan kaçtığı*” bir şeydir.³⁷

Psikolog Rollo May, Kierkegaard'dan hareketle kaygı kavramını normal kaygı ve nevrotik kaygı olmak üzere iki grupta incelediği bir ayrıma tâbii tutmaktadır. May'e göre nevrotik kaygı benliği ve yaşamı kötü etkileyen sonuçlara neden olurken normal kaygı; bireye kazandırdığı yaratıcılık sayesinde olumlu, geliştirici niteliklere sahiptir.³⁸

Martin Heidegger de benzer bir şekilde korku ve kaygı arasında belirli bir anlam ayrımına gitse de kaygıya ilişkin anlatısı diğer görüşlerden nispeten farklılaşmaktadır. Heidegger, bu iki kavramın “akraba” olmaları nedeniyle birbirine karıştırıldığını fakat özünde farklı anlamlara geldiklerini ifade etmektedir.³⁹ Kavramsallaştırmasına

³⁴ Giddens, a.g.e., s. 66-68.

³⁵ Soren Kierkegaard, *Kaygı Kavramı*, çev. Türker Armaner, Türkiye İş bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2003, s. 55-59.

³⁶ Age, s. 74.

³⁷ Age, s. 59.

³⁸ Rollo May, *Meaning of Anxiety*, The Ronal Press Company, USA, 1950, s. 32-33.

³⁹ Martin Heidegger, *Varlık ve Zaman*, çev. Kaan H. Ökten, Agora Kitaplığı, İstanbul,

Dasein'in⁴⁰ dünyayla ve herkesle/her şeyle olan ilişkisi çerçevesinde bir açıklama getirmektedir. *Dasein*'in dünyaya ve içindeki herkese olan ilgisi/düşkünüğü, Heidegger tarafından “*kendinden kaçış* olarak” resmedilmektedir. Öte yandan her geri çekilmenin kaçış olarak ifade edilmemesi gerektiği vurgulanmakta; korku karakterine bürünmüş geri çekilmelerin kendinden kaçışla aynı olmadığı ifade edilmektedir. Korkunun kaynağının her zaman dünya içinde olan “*bir şey*” olması nedeniyle Heidegger’de de korku herhangi bir referans nesnesine bağlı kılınmıştır.⁴¹

Heidegger’e göre “*düşkünlük içinde kaçış*”, kaygıdan kaynaklanmaktadır. Kaygı, korkudan farklı olarak varlığını dünya içinde var olmaya değil, belirsizliğe dayandırmaktadır. Belirsizlik, tehdit kaynaklarının bilinmezliğine işaret etmekten *Dasein*'in güvende olduğuna dair bütünüyle bir inanca sahip olamayışı, kaygının doğuran önemli bir belirsizlik ögesi olarak ifade edilmesine neden olmaktadır. Kaygının kaynağına yönelik Heidegger’de de hiçlik teması mevcuttur. Fakat burada hiçliğe bakış açısı bakımından Heidegger’in diğer düşünürlerden ayrıldığı görülmektedir. Heidegger’e göre kaygının kaynağı, hiçbir şeyde ve hiçbir yerde olmaması ile ilişkilendirilmiştir. Öte yandan söz konusu hiçlik, özünü dünyanın ehemmiyetsizliği olgusu yoluyla kazanmakta ve dolayısıyla dünyanın kendisi kaygının bizzat nedeni olarak gösterilmektedir. Başka bir deyişle, *Dasein*'in ontolojik varlığını deneyimlediği dünya, özünde kaygının temelini oluşturan “*bir şey*”dir. Dolayısıyla kaygı, “*dünya içinde var olmamın*” bir sonucu, yani; *Dasein*'in kendisidir.⁴²

Heidegger’de kaygı, Kierkegaard’da olduğu gibi özgürlük imkânı sunan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Kaygı, *Dasein*'e seçim özgürlüğü sunmaktadır: “*kendi kendini seçmenin ve kendi kendini yakalamanın özgürlüğü*”. Kaygı, *Dasein*'in dünya içinde var oluşunun gerçekliği için bir tür özgürlük aracı olarak resmedilmektedir.⁴³

2008, s. 196.

⁴⁰ *Dasein* eserde dünya içinde bulunan varlık anlamında kullanılan bir tür imgedir. İngilizceye “being there/ there is” olarak çevrilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Martin Heidegger, *Being and Time*, transl. John Macquarrie and Edward Robinson, Blackwell, Oxford, 2001.

⁴¹ Heidegger, a.g.e., s. 196.

⁴² A Age, s. 196-197.

⁴³ Heidegger, a.g.e., s. 198.

Kaygı kavramının korku ile ayrılan özellikleri hususunda düşünürler arasında bir görüş birliği bulunsa da kaygının etkileri çerçevesinde uzlaşma sağlanamamıştır. Yukarıda zikredilen düşünürler kaygının nevrotik boyutundan bağımsız olarak olumlu, yaratıcı ve özgürleştirici niteliklerinden bahsetmektedirler. Ancak Anthony Giddens, kaygının aynı zamanda hem nevrotik hem de normal olduğunu ifade etmektedir. Giddens, görüşünü temel güven duygusunun kaygı üreten mekanizmalarının devamlılığına ve kaygının referans nesnesinin yokluğuna dayandırmaktadır. Nitekim temel güven duygusunun sürekli olarak kaygı üretmesi kaygının normalliğine; kaygının referans nesnesinden yoksun, belirsiz karakteri ise nevrotikliğine işaret etmektedir. Bu çerçevede Giddens kaygıyı, “felç” haliyle özdeşleştirmekte; yıkıcı etkileri nedeniyle bireyde fobik davranışlara neden olabileceği ifade edilmektedir. Giddens için rutinler bireyin toplumsal hayat içinde tutunduğu ve bir anlamda kaygı ile başa çıktığı ritüellerdir.⁴⁴

Rumelili, kaygının olumlu bir potansiyelinin var olduğunu ve seçim imkânı sunduğunu ileri sürerek “*barışçıl kaygı*” yoluyla söz konusu duygunun çatışma çözümü ve barış inşa süreçlerinde kullanılabileceğini ifade etmektedir. Rumelili’ye göre, çatışma süreçlerinde belirli korku nesnelere, dost-düşman ikiliklerine dayanan anlam sistemleri ve hayatta kalma amacına dayalı ahlaki normlar üretilerek varoluşsal kaygıların oluşumu desteklenmektedir. Üretilen varoluşsal kaygılar bir anlamda rutinler yoluyla süreklilik kazanmaktadır. Bu bağlamda Rumelili’ye göre, söz konusu günlük rutinlerin ve alışkanlıkların bozulması, ahlaki belirsizliklerin yeniden üretilmesi, korkunun elimine edilmesi ve belirsizliğin giderilmesi kaygının serbest bırakılması yoluyla gerçekleştirilecektir. Çatışma çözümü/dönüşümü sürecinde serbest bırakılan kaygı, böylece barış kaygısı olarak isimlendirilmektedir.⁴⁵

Barış kaygıları, önceden var olan korku nesnelere, anlam sistemlerini ve ahlaki normları yeniden üretme gayesi içindedir. Öte yandan kaygının potansiyel olumluluğu yanında özünde barındırdığı ikirciklik nedeniyle

⁴⁴ Giddens, *Modernite ve Bireysel -Kimlik*, a.g.e., s. 64-69.

⁴⁵ Bahar Rumelili, “Ontological (in) Security and Peace Anxieties”, *Conflict Resolution and Ontological Security*, (ed.), Bahar Rumelili, Routledge, New York, 2015, s. 13-14.

oldukça kritik ve geçici bir özgürlük/seçim alanı sunduğu ifade edilmektedir. Bu bağlamda aktör iki tür seçim imkanına sahiptir: korku nesnesinin, düşmanın ve ahlaki normların belli olduğu eski rutinlere dönerek kaygıyı kontrol altına almak veya uzun vadede etkili olacak yeni anlam sistemleri ve ahlaki değerler oluşturarak kısa süreliğine kaygıyı kabul etmek. Çatışma çözümü süreçlerinde kaygıyı bir tür “*cesaret eylemi*” olarak adlandıran Rumelili, süreç içinde kaygının iki ayrı rolü üstlendiğini ifade etmektedir. İlk olarak kaygı, aktörün yerleşik korku nesnelere, anlam sistemlerine ve ahlaki normlara yönelik duyduğu özlemi çağrıştırmaktadır. Öte yandan ikinci bir rol olarak kaygı, yerleşik anlam sistemlerini ve korku referanslarını yıkan sarsıcı güce işaret etmektedir.⁴⁶

Geleneksel Uluslararası İlişkiler çalışmalarının kaygıdan ziyade korkuya odaklandığını ifade eden Kinnvall ve Mitzen, iki kavramın birbirinden analitik olarak ayrıldığını ve korkunun *savaş ya da kaç* mantığıyla ilişkili olduğunu ifade etmektedirler. Bu doğrultuda realist teori, korkunun temel nedeni olarak anarşik yapının belirsizliğini göstermekte; devletlerin birbirlerinin güçlerine yönelik korkularının güvenlik ikilemine neden olduğunu ve savaş mantığını oluşturduğunu iddia etmektedir. Kinnvall ve Mitzen kaygının korkuya nispeten daha az fiziksel koşullara ihtiyaç duyan bir duygu olduğunu belirtmekte ve kaygıyı “*korkmaktan korkmak*” olarak tanımlamaktadırlar. Bu yönüyle bu iki akademisyen de yukarıda referans verilen akademisyenler gibi kaygının belirli bir nesneye dayanmadığını ifade etmektedirler.⁴⁷

Ontolojik güvenlik çalışmalarında akademisyenler, düşünsel boyutunu Kierkegaard, Heidegger, May ve Freud gibi isimlerin çalışmalarına dayandırdıkları analizleriyle, kaygı ve korku kavramları arasında anlamsal bir farklılığa gitmişlerdir. Korkudan herhangi bir nesneye dayandırılmaması bakımından farklılaşan kaygı, bir anlamda bireyin benliğinin sürekliliğine dair edindiği temel güven duygusunun bağlandığı rutinlerin bozulması veya bu rutinlerin dışına çıkılması neticesinde yükselen bir duygudur. Bu

⁴⁶ Age, s. 13-14.

⁴⁷ Catarina Kinnvall ve Jennifer Mitzen, “Anxiety, Fear, and Ontological Security in World Politics: Thinking with and Beyond Giddens”, *International Theory*, 12:2, 2020, s. 240-241.

noktada kaygının olumlu-olumsuz etkileri bağlamında düşünürler arasında ortak bir görüşe varılamamıştır. Öte yandan kaygının birey yaşamındaki etkisine yönelik ortak kanı, nevrotik kaygı ile normal kaygı arasında yapılan ayrımla belirginleştirilmiştir. Normal kaygının, seçim imkânı sunan özgürleştirici, geliştirici ve yaratıcı özelliği benliğin gelişimine katkı sunan olumlu özellikler ihtiva ederken nevrotik kaygının yıkıcı ve tahrip edici olumsuz özellikleri mevcuttur.

Kaygının doğası ve mahiyeti bakımından birey düzeyinde yapılan analizler, Uluslararası İlişkiler akademisyenlerince devlet düzeyinde incelenmiş ve çatışma çözümü süreçlerinde kaygının olumlu etkilerinden bahsetmenin mümkün olup olmadığı sorgulanmıştır. Bu çerçevede yapılan çalışmalar, kaygının seçim imkânı sunan doğasının bir sonucu olarak, korku nesnelere dayanan eski rutinlerin terk edilerek barış inşa süreçlerinin gerçekleştirilebileceği tezini savunmaktadır. Ancak eski rutinlerin yıkılması yeni bir kaygı durumunun doğması anlamına geldiğinden, devletlerin eski rutinlere ve korku nesnelere bağlılığı da vurgulanmaktadır.

Ontolojik güvenlik çalışmalarında önemli bir yer edinen kaygı kavramı, her bir analiz düzeyinde benzer sorunsallar çerçevesinde incelenmektedir. Çalışma içerisinde ele alınan diğer kavramlar da kaygı ile ilişki içerisinde olup özünde her bir kavram birbirine işaret eden bir döngü içerisindedir. Bir sonraki başlıkta aktörlerin öz- anlatılarını hangi unsurlar etrafında şekillendirdiği, söz konusu unsurların kaygı ile ilişkisi ve bu çerçevede oluşan kimliksel anlatıların dayandığı dinamikler ele alınmaktadır.

2.3. Ontolojik Güvenlikte Oto-Biyografik Anlatı, Kimlik-Öteki İlişkisi ve Güvenlik İkilemi

Daha önce de ifade edildiği üzere ontolojik güvenlik, benliğin istikrarına, bütünlüğüne ve devamlılığına yönelik duyulan temel güven duygusunun bir ürünüdür. Anthony Giddens, benliğin sürekliliğine yönelik ihtiyaç duyulan güven hissinden farklı olarak *“benliğin kimliği”* olarak ifade ettiği bireysel kimliğin, verili bir eylemler dizisi olmadığını; bununla birlikte refleksif bir karakterde eylemlerin rutinler şeklinde yaratılması ve sürdürülmesi anlamına geldiğini ifade etmektedir. Bireysel kimlik, Giddens tarafından *“kendinin bilincinde olma”* şeklinde tanımlanmış ve bu durum refleksif farkındalıkla özdeşleştirilmiştir. *“Ben/sosyal ben/sen”* biçiminde sözel bilinç yoluyla ifade edilen ayrımlar bireysel kimliğin

kökenini oluşturmaktadır. İlgili bölümün ilk başlığında ifade edildiği üzere, bebeklik yıllarında içinde bulunulan topluluğa yönelik verilen ilk tepkiler ve bu yolla edinilen ilk deneyimler, benlik gelişiminin ilk evresini oluşturmaktadır.⁴⁸

Bireysel kimlik, “*oto-biyografik anlatı/öz- anlatı*” ile ilişkilendirilmektedir. Bu bir anlamda refleksif niteliğin, *kişiye* öz-anlatısı yoluyla kendi benliğini kavrama imkânı sunması anlamına gelmektedir. Burada “*kişi*” olmak, yalnızca bireyin kendi benliğine yönelik geliştirdiği refleksif anlayıştan ibaret değildir. Aynı zamanda bireyin öz- anlatısıyla oluşturduğu “*kişi*”, sosyal yaşantıda *ötekilerle* geliştirilen ilişkide otaya konulan bir var oluş biçimidir. Bu çerçevede oluşturulan ve ortaya konan “*kişilik*” kültürler arasında kendi algılayış biçimiyle farklı şekillerde oluşturulan “*ben*”e işaret etmektedir.⁴⁹

Bireysel kimlik, refleksif özelliği nedeniyle zamansal ve mekânsal koşullar çerçevesinde dönüşebilen, yeniden inşa edilebilen bir karakteristiğe sahiptir. Bu bağlamda sabit bir bireysel kimlik anlayışından bahsetmek mümkün olmamakla birlikte refleksif nitelik öz anlatının yeniden oluşumunu ve dolayısıyla süreklilik kazanmasını mümkün kılmaktadır. Bu doğrultuda istikrarlı bir bireysel kimlik anlayışı aktörlerin refleksif olarak kavrayabildiği ve diğer aktörlere aktarabildiği biyografik anlatıların sürekliliği ile ilişkilendirilmektedir. Öte yandan Giddens, biyografik anlatının doğası itibariyle kırılğan bir yapıya sahip olduğunu vurgulansa da aktörün “*öznel bir anlatıyı sürdürebilme kapasitesi*” aracılığıyla meydana gelen değişikliklerin aktör tarafından benliğiyle birlikte taşıdığı hikayeye dahil edilebileceğini ifade etmektedir.⁵⁰

Ontolojik güvenliğin en basit ifadeyle, görülen dünyanın algılandığı gibi olduğuna dair duyulan güven olduğunu ifade eden Kinnvall; ontolojik güvenlik aracılığıyla bireyin içinde bulunduğu dünyaya ve diğer insanlara karşı güven hissi geliştirdiğini belirtmektedir. Söz konusu güven hissi, varoluşsal kaygılara karşı koruyucu bir aşı görevi üstlenmektedir. Kinnvall, Giddens’in fikirlerinden hareketle kaygı kontrol mekanizması olarak

⁴⁸ Giddens, a.g.e, s. 77.

⁴⁹ Age, s. 78.

⁵⁰ Age, s. 78-81.

görülen öz kimliğin, bireyin benliği ile eylemlerinin nedenleri ve varlığına ilişkin sorgulamalarına yönelik tutarlı ve sürekli bir biyografik anlatı geliştirdiğini ileri sürmektedir. Öte yandan öz-anlatı/öz-imaaj, tahrip edici dışsal etkilere karşı yeniden inşa edilebilen veya dönüşebilen bir karakterde resmedilmektedir.⁵¹

Oto-biyografik anlatının refleksif karakteristiğine atıfta bulunan bir diğer isim Brent Steele'dir. Steele, Richard Ned Lebow'un "onur" kavramına ilişkin tanımlamasına bir eleştiri getirerek onur ve rutinler arasındaki bireysel kimliğe dair ilişkiyi irdelemektedir. Lebow, onur odaklı dünyanın rekabete dayalı yapısından bahsetmekte fakat öte yandan onurun önemli ölçüde fikir birliği ve uzlaşya ihtiyaç duyduğunu ifade etmektedir. Lebow'un düşüncesine göre onur, yalnızca bir başkası tarafından tanınınca veya ifade edilince anlam kazanmaktadır.⁵² Öte yandan Lebow, onurun ancak toplum içerisinde ifade edilebilen karakteristiğine vurgu yapmaktadır.⁵³ Steele Wendt'in içsel onurun ulus devletin kurucu kimliğiyle ilişki içerisinde olduğu görüşünden⁵⁴ hareketle, birey düzeyinde onurlu olarak kabul ettiğimiz şeylerin kim olduğumuza ilişkin algılayışımız tarafından şekillendiğini ve tanımlandığını ifade etmektedir. Başka bir deyişle, onurlu olarak kabul edilen eylemler, bireyin geçmişte ve bugün kim olduğu veya gelecekte olmayı umduğu kişiye ilişkin yerine getirilmeyi bekleyen taahhütlerle uyum içinde olmalıdır. Bu çerçevede ulusal niteliklerin herhangi bir kişiselleştirmesi hem özneler arası hem de atomistik veya içsel karakterde kabul edilmektedir. Özneler arası nitelik, vatandaşların sosyal bir yapı olarak ulusal onurlarıyla ilgilenmelerine işaret ederken atomistik veya içsel nitelik, diğer ulus-devletlerin onursal öğelerinden farklı olan bir onur anlayışını oluşturmaktadır.⁵⁵

⁵¹ Catarina Kinnvall, "Globalization and Religious Nationalism: Self, Identity and the Search for Ontological Security", *Political Psychology*, 25:5, 2004, s. 746-747.

⁵² Richard Ned Lebow, "Constructive Realism", *International Studies Review*, 6:2, 2004, s. 347.

⁵³ Richard Ned Lebow, "Fear, Interest and Honour: Outlines of a Theory of International Relations", *International Affairs*, 82:3, 2006, s. 432.

⁵⁴ Alexander Wendt, "Collective Identity Formation and the International State", *The American Political Science Review*, 88:2, 1994, s. 385.

⁵⁵ Brent Steele, "Ideals that were Really Never in our Possession: Torture, Honor and US Identity", *International Relations*, 22:2, 2008, s. 245.

Brent Steele'ye göre, bireysel kimlik ile içsel onur arasında yoğun bir içsel disiplin mekanizması bulunmaktadır. Steele, failerin günlük yaşamda sorunlarla başa çıkmak veya kimliklerine yönelik dış tehditlere karşı ontolojik güvenliklerini sağlamak için rutinler oluşturduklarını ifade etmektedir. Fakat rutinlerin iki yönlü özelliği nedeniyle failin yaşamında hayati bir rol oynadığı belirtilmektedir. Rutinlere ilişkin söz konusu iki hayati özellik şu şekilde açıklanmıştır: Rutinler bir yönüyle faili bireysel kimliğine yönelik dışsal tehditlerden korurken diğer yönüyle benliğe etki eden geçmiş ve güncel eylemlerin kötü sonuçlarının farkına varılması bakımından engelleyici rol oynamaktadır. Bu yönüyle Steele, rutinlerin benliği disipline edici ve cezalandırıcı karakteristiğinden bahsetmekte ve onun alternatif eylem güzergahları belirleme noktasında bir engel olduğunu ifade etmektedir. Bu çerçevede Steele, rutinlerin içsel onur gibi ikili doğaya sahip olduğunu; bir yönüyle refleksif özelliği itibarıyla yeni gelişmeler ışığında yeniden inşa edilebilirliğini diğer yönüyle de disipline edici özelliği nedeniyle kısıtlayıcılığını dile getirmektedir.⁵⁶

Steele bir başka çalışmasında, devletlerin uluslararası politikada yalnızca hayatta kalmayı mı çalıştıklarını yoksa bundan daha fazlasını mı arzuladıklarını sorgulamaktadır. Yazar, 11 Eylül sürecinde kaleme aldığı eserinde, ABD'nin herhangi bir politikasının, ABD'nin ve onun ulusunun fiziksel güvenliğinin sağlanması söylemi altında her tür eyleminin meşrulaştırılabildiğini ileri sürmektedir. Öyle ki, işkence veya diğer türlerdeki mahkûm işkenceleri ya da somut bir tehdit olmaksızın egemen bağımsız bir devletin topraklarının işgal edilmesi, ABD'nin varoluşsal tehditlerden korunması için gerekli eylemler olarak kabul edilmiştir. Steele, bu tür politikaların ağır maliyetleri olsa dahi açıkça ifade edilmediğini ve bununla birlikte etkili olmaktan oldukça uzak "*karşıt-anlatılara*" neden olduğunu ifade etmektedir. Steele'ye göre, ABD'nin fiziksel güvenliğini ve çıkarlarını korumak adına sürdürdüğü bu politikalar, onun uluslararası arenadaki ahlaki değerleri sürdürme misyonuna zarar vermektedir. Steele, ABD'nin bir ulus devlet olarak kim olduğu, ne yaptığı veya yapacağı hususunda ele alacağı refleksif bir sorgulamanın ardından, fiziksel ve

⁵⁶ Age, s. 246-246.

sosyal güvenliğinin garanti altına alınacağı bir meta-anlatı oluşturarak öz-kimlik güvenliğini sağlayabileceğini ileri sürmektedir.⁵⁷

Ontolojik güvenlik literatürüne kimlik ve öteki ilişkisi bağlamında önemli katkılarda bulunan Catarina Kinnvall, küreselleşmenin “biz”in kim olduğu ve nereden geldiğine ilişkin tanımlamalar noktasında faile bir tür meydan okumada bulunduğunu ve bu meydan okumanın 11 Eylül 2001 terör saldırılarıyla birlikte ivme kazandığını ileri sürmektedir. Söz konusu tarihin ardından güvensizlik hissinin arttığını ifade eden Kinnvall’a göre, “kolektif kimlikler”, güven hissi sağlayıcıları olarak rol oynamaktadır. Liderler veya önemli figürler, insanları bir arada tutmak için basit nedenler aramaktadırlar. Milliyetçilik ve din gibi kimlik-belirleyicileri, Kinnvall tarafından daha çekici nedenler olarak kabul edilmektedir. Bunun nedeni milliyetçiliğin ve dinin, ihtiyaç duyulduğu takdirde kimlik inşa edici diğer unsurlara oranla cevaplar üretmeye daha elverişli olduğu görüşüdür. Bir başka deyişle, milliyetçilik ve din gibi kimlik-belirleyici unsurların güvenli, istikrarlı ve basit cevapları barındıran bir çerçeve çizme yeteneği, bu unsurların güçlü hikayeler, inanışlar ve anlatılar üretmesine katkıda bulunmaktadır.⁵⁸

Kinnvall küreselleşmenin artan belirsizlik iklimi içinde milliyetçiliği de arttırdığını ifade etmekte; Hindistan’da yükselen Sih ve Hindu çatışmalarını buna bir örnek olarak göstermektedir.⁵⁹ Öte yandan bir başka çalışmada Avrupa’yı ele alan Kinnvall, 21.yüzyılda ekonomik kriz, göçmen sorunu, Brexit gibi krizlerin, korkuya dayalı lider söylemleriyle birleşmesiyle birlikte bireylerde kaygıyı arttırdığını ve yabancı düşmanlığının da aynı ölçüde artmasıyla sonuçlandığını ifade etmektedir. Bu çerçevede Kinnvall, aşırı sağın popülist siyasetinin geliştirdiği anlatı ve söylemler ile toplumsal düzeyde yükselen kaygı, korku ve belirsizlik arasında doğrudan bir ilişki olduğunu iddia etmektedir.⁶⁰

⁵⁷ Brent Steele, *Ontological Security in International Relations: Self Identity and IR State*, Routledge, New York, 2008, s. 1-2.

⁵⁸ Catarina Kinnvall, “Globalization” a.g.e., s. 741-742.

⁵⁹ Kinnvall, “Nationalism, Religion and the Search for Chosen Traumas”, *Ethnicities*, 2002, 2:1, 2002, s. 79

⁶⁰ Catarina Kinnvall, “Ontological Insecurities and Postcolonial Imaginaries: The Emotional Appeal of Populism”, *Humanity & Society*, 42:4, 2018, s. 523.

Jennifer Mitzen 2004 yılında Avrupa Birliği'nin (AB) Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası oluşturmasının, birliğin “medenileştirici gücüne” (*civilizing power*) olumsuz etkide bulunup bulunmayacağını incelediği raporunda ABD öz-anlatısından yola çıkarak karşılaştırmalı bir bakış açısı sunmaktadır. Mitzen, ABD'nin öz-anlatısının AB'ne benzer biçimde medenileştirici güç unsurunu kapsadığını fakat bununla birlikte ABD'nin askerî gücünün ahlaki kimliği ve misyonuyla doğrudan ilişki içinde olduğunu vurgulamaktadır. Mitzen, ABD ve AB'nin benzer evrensel kapitalist ve demokratik değerlere sahip olmaları ve medenileştirici misyon üstlenmeleri gibi benzerlikleri taşıması nedeniyle AB'nin askerî kabiliyetlerini geliştirilmesi sonucunda ABD'ye benzer öz-benlik algılamalarına sahip olup olmayacağını sorgulamaktadır. Mitzen'e göre, eğer iki aktör arasındaki tek fark askerî kabiliyetleri ise öz-benliğin algılanışı ile ötekilerin bunu nasıl gördüğüne ilişkin AB medenileştirici gücü ile ilgili bir kopukluğun yaşanabileceğinden bahsedilebilir. Fakat Mitzen, iki aktör arasındaki farkın askerî kabiliyetlerinin ötesinde, bağlandığı rutinlerle ilişkili olduğunu ifade etmektedir.⁶¹

Jennifer Mitzen AB'nin güvenlik kimliğini birincil stratejik ortaklarla çok taraflı rutinler yoluyla oluşturduğunu; bu bağlamda askerî kabiliyete sahip AB'nin, Büyük Güç Avrupası haline gelmeyeceğini ileri sürmektedir. Bununla birlikte kimliklerin oldukça değişken/kaygan bir yapıya sahip olması ve maddi güçlerin de kimlikleri değiştirici güce sahip olması gibi nedenlerden dolayı askerî kabiliyetlerin kimlik tehdidi oluşturabileceği önermesi Mitzen tarafından eleştirilmektedir. Mitzen'e göre, kimlik bu önermenin aksine oldukça “yapışkan” bir karaktere sahiptir. Kimliğin değişimi, belirli “ötekilerle” ve aktörlerle geliştirilen rutinlere bağlanılmasından dolayı oldukça zordur. Mitzen, bu analizini devlet düzeyine taşıyarak devletler gibi kurumsal aktörlerin de kimliğin değişkenliğini güçleştirilen rutinlere bağlandığını veya bunlara yatırım yaptığını ifade etmektedir. Bir başka deyişle Mitzen, aktörlerin “*eylemlilik duygularına, seçim yapma ve seçimlerinin sonuçlarını yönlendirme yeteneklerine*” önem verdiklerini ileri sürmektedir. Söz konusu yetenek ise aktörlerin tercih ve çıkarlarına

⁶¹ Jennifer Mitzen, “Ontological Security in World Politics and Implications for the Study of European Security”, CIDEL Workshop, 22-23 October 2004, Oslo, s. 1-2.

ilişkin bilgisine dayandırılmaktadır. Bu görüşler çerçevesinde Mitzen'e göre, aktörler istikrarlı kimliklere ihtiyaç duymaktadır.⁶²

Öte yandan Jennifer Mitzen, verili bir sosyal çevrede aktörlerin belirlenmiş "ötekilerle" geliştirdiği ilişkiler aracılığıyla kimliklerini sağlamlaştırabildiklerini ve "fail" olmayı öğrenebildiklerini iddia etmektedir. İstikrarlı rutinler yoluyla failer kim olduklarının bilgisine ulaşır; nasıl hareket edebileceklerini öğrenirler. Bu çerçevede faillik için gerekli olan kimlikler, bir yandan da kimliğin sabitleyicisi işlevini görmekte ve aktörlerin rutinelere bağlanmasına neden olmaktadır. Neticede Mitzen, AB'nin askerî kabiliyet ediniminin, onun medenileştirici gücüne zarar vermeyeceğini sabit kimlik anlatısı üzerinden dile getirmektedir. Mitzen'e göre medenileştirici güç kimliğe üye devletler tarafından rutinelere bağlanmıştır ve söz konusu devletler bu rutinleri sürdürme eğilimindedirler. Bu bağlamda burada bir yetenek değil alışkanlık söz konusudur ve bu alışkanlık sayesinde kimlikler sabitlenmekte ve dolayısıyla medenileştirici güç kimliği de alışkanlıkların sağladığı rutinler aracılığıyla sağlanmaktadır.⁶³

Jennifer Mitzen'in ontolojik güvenlik literatürüne yaptığı önemli bir diğer katkı ise Realist Paradigmanın önemli bir kavramı olan "güvenlik ikilemini", ontolojik güvenlik perspektifinde değerlendirmesidir. Realist Teori, güvenlik ikileminin çekirdek problemini, "belirsizlik" olarak tanımlamaktadır. Teori, devletlerin birbirlerinin bugünkü ve gelecekteki niyetlerini kesin bir şekilde bilemeyecekleri için tehdit olarak algıladıkları ötekilere karşı güvenlik önlemleri alacaklarını ve bu durumun ise savaşa neden olabileceğini ileri sürmektedir. Mitzen, Realist Paradigmanın devletlerin güvenliklerini sağlama niyetlerini öteki devletlere doğru şekilde aktaramaması nedeniyle güvenlik ikileminin doğduğu argümanına karşı çıkarak; devletlerin güvenlik ikileminde iyi niyetli şekilde güvenliklerini sağlama çabası içinde olmadıklarını ve bununla birlikte ikilemden kaçınmak için çözüm önerileri ile fırsatları kaçırma eğiliminde olduklarını iddia etmektedir. Bu görüş çerçevesinde Mitzen, diğer failer gibi devletlerin de ontolojik güvenliklerini sağlamak için oluşturdukları rutinelere bağlı kaldıklarını ve hatta fiziksel güvenliklerini tehdit ediyor

⁶² Age, s. 1-2.

⁶³ Age, s. 1-2.

olsalar bile bu rutinleri sürdürerek herhangi bir çıkış yoluna karşı kayıtsız kalabileceklerini ifade etmektedir.⁶⁴

Jennifer Mitzen, realistlerin tekrarlanan etkileşimlerin güvenlik arayıcıları arasındaki çatışmayı arttırdığı argümanını kabul etmekle birlikte bu argümanın çatışmaların kimliksel boyutunu inceleme noktasında eksik kaldığını ileri sürmektedir. Mitzen'e göre, güvenlik ikilemine devletler arası etkileşimin ürettiği kimlikler ve devletlerin buna bağlılığı neden olmaktadır. Bu görüşe göre, devletlerin çatışmalara bağlanmaları, kimliklerinin sürdürülmesi için oluşturulan ve tekrarlan rutinlerle ilgilidir. Zira kimliklerin devamlılığı bizzat rutinlerin devamlılığıyla mümkündür.⁶⁵

Ortaya konulan çalışmalar ışığında ontolojik güvenliğin temelini oluşturan kavramların, birbiriyle ilintili olması dolayısıyla birbirlerinden bağımsız okunamayacağını söylemek mümkündür. Nitekim ikinci bölümün altında incelenen kavramlar, zincirler halinde birbirine bağlanmakta ve bu şekilde anlam kazanmaktadır. Öte yandan ontolojik güvenlik literatürü güncel çalışmalar aracılığıyla pek çok yeni kavramı özümsemekte ve kendisini inşa etmeye devam etmektedir.

Ontolojik güvenlik çalışmalarının çekirdek kavramlarından biri olan oto-biyografik anlatının ve onun diğer kavramlarla olan ilişkisinin incelendiği bu alt başlık; rutinleri, analiz düzeyleri (birey, toplum, devlet, sistem) fark etmeksizin failerin içinde buldukları sosyal yapı içerisinde kendi varlıklarını kavradıkları ve kurdukları ilişkiler sayesinde öz-anlatılarını oluşturdukları önemli bir koza olarak değerlendirilmektedir. Tekrarlanan rutinler aracılığıyla fail bu kozanın içinde benliğini güvenli bir şekilde sürdürmekte iken rutinlerin herhangi bir meydan okumaya karşı karşıya kalması kaygının yükselmesine ve dolayısıyla failin ontolojik güvensizlik hissetmesine neden olmaktadır.

Failin bireysel-kimliğini oluşturması veya rutinlere bağlanması noktasında ontolojik güvenlik literatürü, uluslararası ilişkiler alanına özgün bir perspektif kazandırmaktadır. Nitekim öteki tanımlamalarının oluşmasına,

⁶⁴ Jennifer Mitzen, "Ontological Security in World Politics: State Identity and the Security Dilemma" *European Journal of International Relations*, 12:3, 2006, s. 53-354.

⁶⁵ Age, s. 354.

psiko-sosyal perspektifle yaklaşan ontolojik güvenlik çalışmaları, 21.yüzyılın güncel pek çok sorununa benlik algısından yola çıkarak cevap geliştirme yoluna gitmektedir. Öte yandan rutinlere bağlanma noktasında faillerin niyetlerinin alışılan durumun sürdürülmesi yönünde olacağı argümanı, çağdaş uluslararası ilişkilerde tehlikeli çatışmaların -aslında rutinlerin- neden sürdürüldüğünün anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır.

Sonuç

Kimlik kavramı uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde 20. yüzyıl sonları itibariyle önemli çalışma konularından birini oluştursa da ilgili kavram klasik uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde belirli sınırlar çerçevesinde yer edinmiştir. Bu makalede de değinildiği üzere klasik kimlik çalışmaları çeşitli bakış açılarıyla şekillenmiş ve bugün uluslararası ilişkiler yazınında farklı disiplinlerden beslenerek üzerinde daha çok çalışılan ve derinleşilen bir kavram olagelmıştır. Bu çalışmada kimlik kavramını “benlik güvenliği” ekseninde yön veren güncel ve popüler bir çalışma alanı haline gelen Ontolojik Güvenlik Teorisi ele alınmıştır ve onun klasik kimlik çalışmaları içerisindeki yeri sorgulanmıştır.

Temelde “istikrarlı ve sürekli bir benliğin güvenliği” şeklinde tanımlanan ontolojik güvenlik, psikoloji literatüründe birey, sosyoloji literatüründe toplum ve uluslararası ilişkiler literatüründe tüm analiz düzeylerinde incelenmekle birlikte genellikle devlet düzeyinde ele alınmıştır. Ontolojik güvenliğin benlik güvenliği etrafında kurgulanmasında yardımcı olan çeşitli kavramlar, aslında benliğin bir çok etmeni içinde barındıran, çeşitli parçalar halinde saçılabilen fakat buna karşın hepsini bir arada tutabilen bütüncül bir varlık olduğunu ortaya koymaktadır. Öte yandan rutinler, otobiyografik anlatı, kaygı/korku, kimlik, temel güven hissi, travma, hafıza gibi kavramlar benliğin ve onun güvenliğinin korunması ve anlaşılması için elzem kavramlar olarak varlıklarını sürdürmektedir. Bu haliyle ontolojik güvenliği klasik kimlik yaklaşımlarından ayıran en önemli unsurlardan birinin failin benliğine bütüncül bir perspektifle bakmasıdır. Benlik güvenliği, yalnızca kimlik güvenliğini ele almamakta; kimlik güvenliğini failin canlılığı, bütünlüğü ve sürekliliği için ayrılmaz parçalardan biri olarak kabul etmektedir.

Ontolojik güvenliğin sağlanması ve sürdürülmesinde önem ihtiva eden “temel güven hissi”, sosyolog Anthony Giddens tarafından bebeklik

döneminde bebek ve bakıcısı arasında süregelen “rutinler” aracılığıyla kazanılan ve bireyin bütün bir yaşamında etkili olacak olan bir duyguya işaret etmektedir. Giddens rutinlerin ontolojik güvenliğin kazanılması ve sürdürülemedeki sağlayıcılar olduğunu ve bireylerin öz-kimliklerini rutinler aracılığıyla oluşturarak kendilerini ontolojik olarak güvende hissettiklerini ifade etmektedir.

Rutinlerin ontolojik güvenlik içerisindeki önemi, ontolojik güvenlik çalışmalarında yer edinmiş bir diğer kavram olan kaygıyla yakından ilgilidir. Kaygı ve korku duygularına ilişkin ayırım, ontolojik güvenlik çalışmalarında çoğu akademisyen tarafından sorgulanmış ve irdelenmiştir. Kaygı ve korku kavramlarının bir referans nesnesine bağlanmalarına yönelik farklılık göstermeleri kavramlar üzerinde çalışan akademisyenler tarafından ortak bir görüşe varmaları ile neticelenmiştir. Nitekim korku, kaynağı itibariyle bir referans nesnesine bağlanırken kaygının herhangi bir referans nesnesine dayandırılmaması; kaynağını “hiçlikten” alıyor olması bu iki duyguyu/kavramı birbirinden ayırtmaktadır. Bu çerçevede ontolojik güvenlikte rutinler, eylemleri tekrarlanan davranışlara dönüştürmesi ve belirsizliği ortadan kaldırması nedeniyle “ontolojik güvenlik sağlayıcıları” olarak tanımlanmaktadır. Bu çerçevede bebek ve bakıcı arasında kurulan ve rutinlerin tekrarlanması yoluyla kazanılan “temel güven hissi”, Giddens tarafından “koruyucu koza” metaforu ile ifade edilmektedir. Bu koza, hayatının ilk günlerinde olan bir varlık olan bebeğin öz-kimliğini oluşturmasının yanı sıra çevresi ile anlamlı bir ilişki kurmasını ve rutinlerini sürdürmesini de sağlamaktadır.

Bireysel kimlik oluşumu teorisinin bir diğer önemli sac ayağını oluşturmaktadır. En basit haliyle “benlik kimliği” olarak tanımlanan bireysel kimlik, kişinin “kendilik bilincine sahip olması” şeklinde ifade edilmektedir. Giddens, bireysel kimliğin sabit ve verili eylemler dizisi olmaktan ziyade refleksif/ z-dönüşümsel karakteristiğe sahip olduğunu, dolayısıyla değişen çevresel koşullara uyumlu olarak dönüşebilirliğine vurgu yapmaktadır. Bu bağlamda Giddens, bireysel kimliğin refleksif bir şekilde eyleme dökülmüş rutinlerin oluşturulması ve sürdürülmesi anlamında geldiğini ifade etmektedir. Refleksif karakter, bireysel kimliğin sabit kalmasını engelleyen ana etmenlerden biridir. Zira birey, eylemlerini zamansal ve mekânsal koşullar ışığında sorgulamakta ve kimi zaman değişen koşul uyumlu hale getirebilmek için öz-anlatısını/öz-imağını yeniden inşa

etme yoluna gitmektedir. Ontolojik güvenlik yazınında Giddens'in birey düzeyindeki bu bakış açısı, devlet düzeyine taşınarak devletlerin öz-anlatılarını konjonktürel getiriler çerçevesinde yeniden inşa etme kabiliyetleri üzerinde durulmuştur. Benzer bir anlatının Sosyal İnşacı Teorinin kimlik anlayışında var olduğunu görmek mümkündür. Zira İnşacı Teori de uluslararası sistemin yapısına bağlı olarak rol kimliklerinin yeniden şekillendiğini ileri sürmektedir.

Ontolojik güvenlikte Jennifer Mitzen ile birlikte hayat bulan, devletlerin güvenlik ikilemine ihtiyaç duyduğu ve bu bağlamda tehlikeli rutinlere bağlandığı görüşü; devletlerin güvenlik ikileminde iken iyi niyetli davranarak kendi güvenlik ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik davrandıklarını ileri süren realist paradigmaya karşı durmaktadır. Zira Mitzen görüşünü, güvenlik ikilemi süresinde iyi niyetli olmayan failerin, sorunlara getirilecek çözüm önerilerini ve doğabilecek fırsatları kaçırabilecekleri argümanı üzerine inşa etmektedir. Mitzen'e göre failerin bu eğilimi, onların ontolojik güvenlik ihtiyaçları ile doğrudan ilişkilidir. Rutinleri aracılığıyla belirsizlikten ve dolayısıyla da kaygıdan kurtulma imkânı bulan failer; bu rutinlere, fiziksel güvenliklerini tehdit ediyor olsa dahi ontolojik güvenliklerini sürdürülebilmek adına bağlanmaktadır. Özetle, devletler de güvenlik ikilemi süreçlerinde "zorunlu" ve "kötü" bir gereklilik olarak değil; ontolojik bir ihtiyaç olarak güvenlik ikilemine bağlılıklarını sürdürmektedirler.

Öte yandan Jennifer Mitzen, realist paradigmanın ortaya koyduğu, güvenlik arayıcılarının etkileşimlerinin çatışmayı arttırdığı yönündeki görüşü bir noktaya kadar kabul etse de bunun eksik bir görüş olduğunu ileri sürmektedir. Mitzen'e göre realist paradigma, güvenlik ikilemi süreçlerinde devletler arasındaki etkileşimin kimlikler ile ilişkisini açıklayamamaktadır. Mitzen, devletler arasındaki etkileşimin bir noktada kimlikler ve rutinleri yeniden ürettiğine; devletlerin bu kimliklikleri sürdürülebilmek adına güvenlik ikilemine bağlanma eğilimi gösterebildiklerini ileri sürmektedir. Bu anlamda güvenlik ikilemi, devletlerin oluşturdukları kimlikleri sürdürülebilmeleri için tehlikeli rutinlere hatta çatışmalara bağlanmaları ile ilgilidir. Mitzen'in güvenlik ikilemi katkısı ile Wendt'in anarşi ile rol kimlikleri arasındaki sentezi arasında birbirine zıt görüşler bulunmaktadır. Güvenlik ikilemini failin benlik sürekliliği için sürdürme ihtiyacı duyduğu bir rutin olarak algılanmakta iken Wendt Hobbes'çu, Locke'çu ve Kant'çı anarşi yaklaşımlarının hasımlıktan rekabete ve neticede

dost rolüne dönüşümünün mümkün olduğunu ileri sürmektedir. Wendt'te anarşinin ötesinde kimlik; ontolojik güvenlikte ise kimliğin ötesinde benlik çatışma çözümüne yönelik geliştirilen bakış açıları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Summary

This article has examined the core concepts and debates in the ontological security literature. In the article, first of all, the importance of ontological security studies in social psychology is revealed. The studies carried out at the individual level and the philosophical explanations about existence have been evaluated within this framework. Then, the ontological security perspective of the social explanations made at the society level was examined and the adaptation process of the studies to the International Relations Discipline was discussed.

Based on the definitions of Laing and Giddens, contemporary international relations scholars, who brought a new breath to the widening and deepening security approach by carrying ontological security from the individual level to the state level, examined how states create their ontological security with identity and self-definition. According to Jennifer Mitzen, ontological security refers to the security of the self, not the body, at the level of the individual. In cases where physical security is provided, the ontological security of the individual must also be ensured in order to fully talk about the security of the individual. Otherwise, it is not possible to say that the individual is completely safe. The need for clarity is mentioned as a prerequisite for feeling safe. The urge to predict and plan for the future is essential for maintaining ontological security.

Jennifer Mitzen's studies on the security dilemma are very important for this thesis. Mitzen questions the judgment that states act in good faith while seeking security. According to Mitzen, states do not want to get out of their current security dilemmas due to the ontological search for security and they continue to compete for power. Considering this view within the framework of the conflict between Israel and Palestine, according to Mitzen, the two states in question do not put an end to the conflict between them in order to maintain their ontological security, but if necessary, they risk their

physical security. Mitzen explains this action of states with their tendency to maintain their routines despite creating risks.

While Bahar Rumelili emphasizes the necessity of separating ontological security from other identity studies, she presents a definition of ontological security as the security/protection of the inner being/self. Criticizing Giddens's purely negative definition of anxiety regarding the concept of anxiety, which is one of the important concepts of ontological security, she argues that neurotic anxiety should be separated from normal anxiety and states that anxiety offers individuals-states freedom of choice.

Brent Steele, on the other hand, by emphasizing the self-identity and self-needs of the states; states that states form their self-identities through autobiographical narratives. He argues that states create their actions in this way and actions become routinized over time. Routines are essential for states to protect and maintain their core identities. Sudden and unexpected disruption and interruption of routines in critical situations result in increased anxiety and ontological insecurity in the eyes of states.

Çatışma Beyanı:

Araştırmanın yazarları olarak herhangi bir çıkar çatışma beyanımız bulunmamaktadır.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı:

Yazarlar araştırmaya eşit oranda katkıda bulunmuştur.

Kaynakça

Basılı Eserler

- BOOTH Ken (1991). "Security and Emancipation", *Review of International Studies*, 17:4, 313-326.
- BOOTH Ken (2012). *Dünya Güvenliği Kuramı*, (çev. Çağdaş Üngör), Küre Yayınları, İstanbul.
- BUZAN Barry (2015). *İnsanlar, Devletler ve Korku*. (çev. ed.), Emre Çıta, Röle Akademik Yayıncılık, İstanbul.
- DERRIDA Jacques (2011). *Öteki Hedef: Başka Baş*, (çev.), Melih Başaran, Bağlam Yayınları, İstanbul.

- DERRIDA Jacques (2004). *Teoriden Sonra Hayat*, Agora, İstanbul.
- ERTEM Helin Sarı ve DÜZGÜN Aslı Nur (2021). “Uluslararası İlişkiler Disiplininde Ontolojik Güvenlik Teorisi: Kavram ve Literatür Odaklı Bir İnceleme”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 17:37, 39-83.
- GIDDENS Anthony (2014). *Modernite ve Bireysel Kimlik*, (çev.), Ümit Tatlıcan, Say, İstanbul.
- GIDDENS Anthony (1998). *Modernliğin Sonuçları*, (çev.), Ersin Kuşdil, Ayrintı Yayınları, İstanbul.
- HEIDEGGER Martin (2001). *Being and Time*, (çev.), John Macquarrie ve Edward Robinson, Blackwell, Oxford.
- HEIDEGGER Martin (2008). *Varlık ve Zaman*, (çev.), Kaan H. Ökten, Agora Kitaplığı, İstanbul.
- HOFFMANN Stanley (1997/1998). “More Perfect Union: Nation and Nationalism in America”. *Harvard International Review*, 20:1, 72-75.
- HOGG Micheal A. ve VAUGHAN, Graham M. (2011). *Sosyal Psikoloji*, (çev.), İbrahim Yıldız ve Aydın Gelmez, Ütopya, Ankara.
- KIERKEGAARD Soren (2003). *Kayıp Kavramı*, (çev.), Türker Armaner, Türkiye İş bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- KINNVALL Catharina (2004). “Globalization and Religious Nationalism: Self, Identity, and the Search for Ontological Security”. *Political Psychology*, 25:5 741-767.
- KINNVALL Catharina (2018). “Ontological Insecurities and Postcolonial Imaginaries: The Emotional Appeal of Populism”. *Humanity & Society*, 42:4,523-543.
- KINNVALL Catharina ve MITZEN Jennifer (2020). “Anxiety, Fear, and Ontological Security in World Politics: Thinking with and Beyond Giddens”, *International Theory*, 12:2, 240-256.
- KINNVALL Catharina. (2002). “Nationalism, Religion and the Search for Chosen Traumas”. *Ethnicities*. 2002, Vol.2, No.1 (2002),79-106
- LAING R. D. (1960). *The Divided Self: An Existential Study in Sanity and Madness*, Penguin Books, London.
- LEBOW Richard Ned (2004). “Constructive Realism”, *International Studies Review*, Vol.6 No.2 (2004), 346 -348.
- LEBOW Richard Ned (2006). “Fear, Interest and Honour: Outlines of a Theory of International Relations”. *International Affairs*. Vol.82 No. 3 (2006), 431-448.
- MASLOW Abraham H. (1943). “A Theory of Human Motivation”, *Psychological Review*. Vol. 50, No.4 (1943): 370-396.
- MAY Rollo (1950). *Meaning of Anxiety*. The Ronal Press Company, USA.
- MITZEN Jennifer (2006). “Ontological Security in World Politics: State Identity and the Security Dilemma”, *European Journal of International Relations*, 12:3, 341-370.
- MITZEN Jennifer (2004). “Ontological Security in World Politics and Implications for the Study of European Security”. *CIDEL Workshop*, Oslo, 22-23 October 2004, 1-52.
- RUMELİLİ Bahar ve ADISÖNMEZ Umut Can (2020). “Uluslararası İlişkilerde Kimlik-Güvenlik İlişisine Dair Yeni Bir Paradigma: Ontolojik Güvenlik Teorisi”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 17:66, 23-39.
- RUMELİLİ Bahar (2015). “Ontological (in) Security and Peace Anxieties”, (ed.) Bahar Rumelili, *Conflict Resolution and Ontological Security*, Routledge, New York, 10-29.

- RUMELİLİ Bahar (2015). "Identity and Desecuritisation: the Pitfalls of Conflating Ontological and Physical Security". *Journal of International Relations and Development*. Vol.18, No.1 (2015), 52-74.
- RUMELİLİ Bahar (2014). "Kimlik", (ed.) Şaban Karakaş ve Ali Balcı, *Uluslararası İlişkilere Giriş: Tarih, Teori, Kavram ve Konular*, Küre Yayınları, İstanbul.
- STEELE, Brent J. (2008). "Ideals that were Really Never in our Possession: Torture, Honor and US Identity" *International Relations*, 22:2, 243-261.
- STEELE, Brent J. (2005). "Ontological Security and the Power of Self-Identity: British Neutrality and the American Civil War", *Review of International Studies*. 31:3, 519-540.
- STEELE, Brent J. (2008). *Ontological Security in International Relations: Self-Identity and the IR State*, Routledge, New York.
- WENDT Alexander (1994). "Collective Identity Formation and the International State", *The American Political Science Review*, 88:2, 384-396.
- WENDT Alexander (1999). *Social Theory of International Politics*, Cambridge University Press, Cambridge.
- WINNICOTT Donald (1965). *The Maturation Processes and the Facilitating Environment: Studies in the Theory of Emotional Development*, London: The Hogarth Press, London.
- WOLFERS Arnold (1952). "National Security as an Ambiguous Symbol", *Political Science Quarterly*. 67:4, 481-502.

Yükselen Bir Orta Gücün Statü Arayışı: Türkiye ve Birleşmiş Milletler Barışı Koruma

An Emerging Middle Power's Quest for Status: Türkiye and United Nations Peacekeeping

İbrahim KUMEK*

Öz

Bu çalışmada, Türkiye'nin BM barışı koruma operasyonlarına katılım motivasyonunu açıklamaya yönelik Uluslararası İlişkiler literatüründeki "orta güç" ve "statü temelli" yaklaşımlardan yararlanılmaktadır. Türk barışı koruma aktivizmi, statü arayışı temelinde bir tanınma pratiği olarak ele alınmaktadır. Türkiye'nin bilhassa 2000'li yıllardan itibaren BM ülkeleri nezdinde itibar kazanmak ve uluslararası statüsünü yükseltmek, küresel barışa ve çatışma yönetimine katkıda bulunarak görünür olmak ve BM Güvenlik Konseyi geçici üyeliği seçimlerini kazanmaya yönelik üye ülkeleri kendi lehine etkilemek amacıyla operasyonlara katıldığı iddia edilmektedir. Katılımdaki genel eğilim ile motivasyonu belirlemek için uluslararası bağlam, iç siyasi ortam ve hükümetlerin genel dış politika yönelimleri dikkate alınmaktadır. 1988 ile 2022 yılları arasında 28 barışı koruma misyonuna ilişkin personel katkıları BM Barışı Koruma verilerinden alınarak incelenmekte, TBMM kararlarına ve dış politika yetkililerinin açıklamalarına bakılmaktadır. Çalışmada, Türk barışı koruma politikasının geleceğine ilişkin öneriler de sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türk Dış Politikası, Türk Barışı Koruma Aktivizmi, Yükselen Orta Güç, Statü Arayışı, Birleşmiş Milletler Barışı Koruma.

Abstract

This study uses "middle power" and "status-based" approaches in the International Relations literature to explain Türkiye's motivation for participation in UN peacekeeping operations. Turkish peacekeeping activism is considered a recognitive

* Doktora Adayı, İstanbul Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, İstanbul, Türkiye, ORCID: 0000-0003-2096-159X, e-posta: ibrahim.kumek@ogr.iu.edu.tr.

Geliş Tarihi / Submitted: 24.03.2023

Kabul Tarihi / Accepted: 25.04.2023

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

practice based on status-seeking. It is claimed that especially since the 2000s Türkiye has participated in operations to gain a reputation and raise its international status before UN countries, to become visible by contributing to global peace and conflict management, and to influence member countries in its favour to win the elections for non-permanent membership in the UN Security Council. To determine the overall trend and motivation in participation, the international context, the domestic political environment, and the general foreign policy orientations of the governments are taken into account. Personnel contributions related to 28 peacekeeping missions between 1988 and 2022 are examined by reviewing UN Peacekeeping Data, the Grand National Assembly's decisions, and foreign policy officials' statements. Suggestions on the future of Turkish peacekeeping policy are also presented in the study.

Keywords: *Turkish Foreign Policy, Turkish Peacekeeping Activism, Emerging Middle Power, Status-seeking, United Nations Peacekeeping.*

Giriş

Birleşmiş Milletler (BM) Barış Operasyonları Dairesi, Mayıs 1948'deki ilk misyondan (UNTSO) bu yana, 125 ülkeden bir milyonun üzerinde personel ile Afrika'da 25, Amerika kıtalarında 10, Asya ve Pasifik'te dokuz, Avrupa'da sekiz ve Ortadoğu bölgesinde yedi misyon olmak üzere 59 barışı koruma operasyonu tamamlamıştır. Aralık 2022 tarihi itibarıyla, yaklaşık 90.000 personel istihdam ederek Afrika'da altı, Ortadoğu'da üç, Avrupa'da iki ve Asya-Pasifik'te bir olmak üzere 12 misyonu sürdürmektedir.¹ Türkiye, Aralık 2022 itibarıyla dünyanın belirli çatışma bölgelerinde BM çatısı altında gerçekleştirilen 71 barış operasyonunun 28'ine çok sayıda personel (gözlemci, asker, polis, uzman, karargâh subayı) ve çeşitli muharip deniz ve hava araçları ile katkıda bulunmuştur. Türk barışı koruma aktivizmi örgüt nezdinde takdir toplamıştır. Nitekim 9 Kasım 2022'de Barış Gücü Operasyonlarından sorumlu Genel Sekreter Yardımcısı Jean-Pierre Lacroix, BM barışı koruma misyonlarına güçlü desteği ve hizmetlerinden ötürü Türkiye'ye teşekkür etmiştir.²

¹ United Nations Department of Peace Operations, "Historical Timeline of UN Peacekeeping", <https://peacekeeping.un.org/en/historical-timeline-of-un-peacekeeping>, erişim 25.01.2023.

² United Nations Department of Peace Operations, "United Nations thanks Türkiye for its contribution to peacekeeping", 11 November 2022, <https://peacekeeping.un.org/en/united-nations-thanks-turkiye-its-contribution-to-peacekeeping>, erişim 06.01.2023.

Bu çalışmada, Türkiye'nin bilhassa 2000'li yıllarda BM barışı koruma operasyonlarına katılım motivasyonu incelenmektedir. Devletlerin neden BM barış operasyonlarına katkı sağladığına ilişkin realist, konstrüktivist ve normatif teorilerden yararlanan akademisyenler arasında katılma kararlarının insani mülahazalarla mı, uluslararası normların ve değerlerin etkisiyle mi yoksa jeostratejik ve ekonomik çıkarlarla mı açıklanacağı hususunda tartışmalar bulunmaktadır. Barış operasyonlarına katılma kararlarının karmaşıklığı göz önüne alınarak analiz yapıldığında, Türkiye'nin insani acıların yaşandığı pek çok vakaya katılmadığı; ortak geçmişe, coğrafyaya, tarihe ve kültür birlikteliğine sahip olmadığı bazı vakalara katıldığı; çatışmanın etkilerinin ülkeye yayılma tehlikesinin bulunmadığı bazı vakalara katıldığı; darbeye karşı bir strateji olarak katılım sağlamadığı; tazminat ödemeleri sistemi sayesinde mali ödül veya dövize erişim amacıyla katılmadığı vs. görülmektedir. Bu noktada, Türkiye'nin neden BM barışı koruma operasyonlarına katkı sağladığını açıklamaya yönelik kuramsal bir çerçeveye ihtiyaç bulunmaktadır.

Mevcut literatürde, konuya ilişkin çalışmalarda Türkiye'nin sivil ve askerî katkılarına vurgu yapılmakla birlikte, daha ziyade niteliksel ayrıntılara ve belirli vakaların analizine yer verilmiştir.³ Ayrıca, Batılı milletler topluluğunun bir üyesi olarak tanınmaya yönelik düşünsel motivasyonun altı çizilmiş,⁴ Türkiye'nin neden barışı koruma görevlileri sağladığı farklı

³ Hüseyin Bağcı ve Şaban Kardaş, "Exploring Turkey's Role in Peace Operations: Towards a Framework of Analysis", Foreign Policy Institute, (ed.), *Contemporary Issues in International Politics: Essays in Honour of Seyfi Tashan*, Ankara, 2004, s. 125-145; Gökhan Koçer, "Türkiye'nin Barışı Destekleme Harekâtlarına Katkısı", *Uluslararası İlişkiler*, 3:11, 2006, s. 47-70; Joseph Soeters vd., "Barış Gücü Operasyonlarında Türkiye-Hollanda Buluşması", *Uluslararası İlişkiler*, 3:11, 2006, s. 71-102; Siret Hürsoy, "Birleşmiş Milletler Barış Operasyonlarının Yeniden Yapılandırılması Çerçevesinde Avrupa Birliği ve Türkiye'nin Sivil Katkıları", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 61:1, 2006, s. 201-222; George E. Gruen, "Turkey's Role in Peacekeeping Missions", *American Foreign Policy Interests: The Journal of the National Committee on American Foreign Policy*, 28:6, 2006, s. 435-449; Haluk Karadağ, "Turkey and UN peacekeeping missions", Alpaslan Özerdem and Matthew Whiting, (ed.), *The Routledge Handbook of Turkish Politics*, Routledge, New York, 2019, s. 459-469; Fatih Akgül, "Lübnan Tezkereleri Üzerinden Türkiye'nin Barışı Destekleme Harekâtlarına Katılım Motivasyonlarına Yönelik Bir İnceleme", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 18:42, 2022, s. 411-448.

⁴ Tarih Oğuzlu ve Uğur Güngör, "Peace Operations and the Transformation of Turkey's Security Policy", *Contemporary Security Policy*, 27:3, 2006, s. 472-488.

yaklaşımlar ve gerekçelerle analiz edilmiştir.⁵ 1988 ile 2015 yılları arasında Türkiye'nin katkıda bulunduğu 57 barış operasyonuna ilişkin kapsamlı veri sunan TUBAKOV veri seti hazırlanmış ve ön analizler sunulmuştur.⁶ Bu veri setinden yararlanarak BM misyonlarında Türk polisinin rolü ve katkısı üzerine çalışma yapılmıştır.⁷

Kuşkusuz katılım kararları çeşitli faktörlerin etkileşimi ile şekillenmekte, ancak söz konusu karmaşıklık içerisinde ampirik analizi mümkün kılacak analitik bir çerçeve geliştirmek gerekir. Bu çalışmada, Türkiye'nin BM barışı koruma operasyonlarına katılımına ilişkin açıklama sunmak ve son yirmi yıl özelinde genel motivasyonu tespit etmek amaçlanmaktadır. Son yirmi yıla odaklanılması, Türkiye'nin 2000 öncesi ve sonrası dönemde barışı koruma politikasındaki süreklilik ve değişim unsurlarını sistem ve devlet düzeylerinde meydana gelen değişimler üzerinden yorumlamak bakımından önem taşımaktadır. Bu noktada, Uluslararası İlişkiler literatüründeki "orta güç" modelinden ve "statü temelli" yaklaşımdan yararlanılmaktadır. Çalışmada, bir dış politika aktivizmi olarak barışı koruma diplomasisi, statü arayışı temelinde bir tanınma pratiği olarak ele alınmakta, katılıma ilişkin nasıl karar verildiğine değil, neden karar verildiğine odaklanılmaktadır. Türkiye'nin özellikle 2003 ile 2014 yılları arasında BM ülkeleri nezdinde itibar kazanmak ve uluslararası statüsünü yükseltmek, küresel barışa ve çatışma yönetimine katkıda bulunarak görünür olmak ve BM Güvenlik Konseyi geçici üyelik seçimlerini kazanmaya yönelik üye ülkeleri kendi lehine etkilemek amacıyla barışı koruma operasyonlarına katıldığı iddia edilmektedir. Çalışmada, Türkiye ve BM ilişkileri konusu temel alındığından Türkiye'nin NATO, AB ve

⁵ Nil Seda Satana, "Turkey", Paul D. Williams ve Alex Bellamy, (ed.), *Providing Peacekeepers: The Politics, Challenges and Future of United Nations Peacekeeping Contributions*, Oxford University Press, Oxford, 2013, s. 355-376; Emel Parlar Dal, "Assessing Turkey's Changing Conflict Management Role after the Cold War: Actorness, Approaches and Tools", *Third World Quarterly*, 39:12, 2018, s. 2291-2314; Sami Kiraz, "Türk Dış Politikasının Bir Süreklilik Unsuru Olarak Barış Operasyonlarının İncelenmesi", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 41, 2020, s. 384-399.

⁶ Haldun Yalçınkaya vd., "Turkish Efforts in Peacekeeping and the Introduction of the TUBAKOV Dataset: An Exploratory Analysis", *International Peacekeeping*, 25:4, 2018, s. 475-496.

⁷ Ayfer Genç Yılmaz ve Billy Agwanda, "Turkey's Contribution to International Policing", *Global Change, Peace & Security*, 33:2, 2021, s. 143-161.

AGİT öncülüğündeki operasyonlara katkıları göz ardı edilmektedir. Zira katılım motivasyonu (ittifak bağlılığı, AB'ye üyelik hedefi vs.) örgüt liderliğine ve misyon hedeflerine göre değişebildiğinden örgütsel ayrımı gözetenek değerlendirme yapmakta yarar vardır.

Çalışma, üç bölümde ilerlemektedir. İlk bölümde, Türkiye'nin Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası konumunu anlamak için Uluslararası İlişkiler literatüründeki orta güçlere ilişkin tanımsal modellere, yaklaşımlara ve dış politika davranış biçimlerine yer verilmektedir. İkinci bölümde, Türkiye'nin uluslararası konumunu yükseltmeye yönelik statü arayışı ve bir tanınma pratiği olarak barışı koruma politikası ele alınmaktadır. Üçüncü bölümde, Türkiye'nin BM barışı koruma aktivizmindeki niteliksel ve niceliksel değişimler ile katılımdaki genel örüntüler uluslararası bağlam, iç siyasi ortam ve hükümetlerin genel dış politika yönelimleri ile bağlantılandırılmakta; misyon katkılarına ilişkin tüm veriler BM Barış Operasyonları Dairesi'nin web sitesinden alınmakta ve TBMM kararları ile dış politika yetkililerinin açıklamalarına bakılmaktadır. Sonuç kısmında, çalışmanın bulguları dikkate alınarak Türk barışı koruma politikasının geleceğine ilişkin öneriler sunulmaktadır.

1. Orta Güçler: Tanımsal Modeller, Yaklaşımlar ve Davranışlar

Devletleri güç projeksiyonlarına, yeteneklerine ve dış politika davranışlarına göre sıralayıp karşılaştırarak çözümleme yapmak, Uluslararası İlişkiler literatüründe tartışmalı olmakla birlikte yaygın biçimde kullanılmaktadır. Tartışmalı nokta, genel olarak gücün maddi boyutunun yanı sıra sosyal, tarihsel ve ilişkisel yönleri bulunması itibariyle ölçülebilirliği sorunudur. Britannica Ansiklopedisi'ndeki tanım dikkate alındığında, orta güç, "uluslararası güç yelpazesinde, büyük bir gücün altında, ancak uluslararası olayları şekillendirmek için yeterli yeteneğe sahip, orta konumda yer alan bir devlet"tir.⁸ Aşırı uçlardan eşit uzaklıkta olma anlamında "orta" sözcüğü kullanıldığında, bir devletin ne büyük ne de küçük olmadığı ifade edilse de ne olduğu anlaşılmamış olarak kalmaktadır. Kavramın belirsiz ve göreceli olması, tutarlı tanım yapmayı güçleştirmektedir.

⁸ Meltem Müftüler-Baç, "Middle Power", *Encyclopedia Britannica*, 2 July 2017, <https://www.britannica.com/topic/middle-power>, erişim 14.12.2022.

Tanım ve ölçüm kriterleri açısından uzlaşa sağlanmamış olmakla birlikte, ilgili literatürde farklı tanım kategorileri önerilmektedir. Andrew Cooper ve diğerleri tanımsal modelleri şöyle sınıflandırmaktadır:⁹

- a) “Konumsal”; uluslararası sistemde maddi kapasiteye dayalı olarak devletler hiyerarşisi içinde orta konumda yer alan devlet.
- b) “Coğrafi”; coğrafi olarak güçlerinin onları farklılaştırdığı bir bölgede yer alan ya da ideolojik olarak bir sistemin büyük güçleri arasında konumlanmış devlet.
- c) “Normatif”; küresel sahnede hareket etme yeteneklerini yansıtan, ama aynı zamanda hegemonik etki gösterme konusundaki yetersizliklerini de yansıtan, arabuluculuk ve kolaylaştırma gibi uygulamaları sürdüren devlet.
- d) “Davranışsal”; uluslararası sorunlara çok taraflı çözümler arama, uluslararası anlaşmazlıklarda uzlaşma ve “iyi uluslararası vatandaşlık” gibi diplomatik davranış türlerini sergileyen devlet.

Adam Chapnick ise “işlevsel”, “davranışsal” ve “hiyerarşik” olmak üzere üç farklı orta güç modelinden söz etmektedir. Buna göre, orta güç sırasıyla şöyle tanımlanabilir:¹⁰

- a) uluslararası toplumda belirli işlevleri etkileme ve bunların sorumluluğunu üstlenme kapasitesine sahip orta düzeydeki devlet;
- b) çok taraflılık, çatışma yönetimi ve moral güç olmak üzere belirli politika davranışları sergileyen devlet; ve
- c) büyük güç olmayan, ancak diğer küçük güçlerin çoğundan maddi açıdan daha yetenekli olan devlet.

Orta güç teriminin kavramsal kökeni Thomas Aquinas, Bartolus of Sassoferanto ve Giovanni Botero'nun yazılarına dayanmakla birlikte,¹¹ çağdaş kullanımı nispeten yenidir. Kavram esas olarak Kanadalı ve Avustralyalı diplomatlar ile akademisyenlerin II. Dünya Savaşı sonrası

⁹ Andrew F. Cooper, Richard A. Higgott, ve Kim R. Nossal, *Relocating Middle Powers: Australia and Canada in a Changing World Order*, University of British Columbia Press, Vancouver, 1993, s. 16-27.

¹⁰ Adam Chapnick, “The Middle Power”, *Canadian Foreign Policy Journal*, 7:2, 1999, s. 73-82.

¹¹ Carsten Holbraad, *Middle Powers in International Politics*, St. Martin's Press, New York, 1984, s. 11-16.

ortamda ülkelerinin diğerlerine göre ayrıcalıklı konumlarına ilişkin çalışmalarıyla gelişmiştir.¹² Başlangıçta orta güçlerin işlevsel rollerine vurgu yapılmış, sonrasında gayri safi yurtiçi hasıla (GSYİH), askerî güç ve nüfus gibi ölçülebilir faktörler ile coğrafya ve stratejik konum gibi güç faktörlerini de içeren kapasite tanımlarına ağırlık verilmiştir. Soğuk Savaş sonrası dönemde ise davranışa dayalı tanımlara önem vermeye başlanmıştır. Teorik olarak, Liberaller orta güç dış politikasında failliği vurgularken, Realistler devlet kapasitesine odaklanmakta, Neo-Gramsciciler küresel ekonomi-politik içinde orta güçlerin konumunu ve neo-liberal projede elitlerin ortaklığını açıklayıcı değişkenler olarak kabul etmekte, Konstrüktivistler ise orta gücü böyle bir kimlik onların çıkarlarına hizmet ettiği için bazı devletler tarafından inşa edilen siyasi bir etiket olarak görmekte-dirler.¹³

Literatürde Kanada, Avustralya, İsveç ve Norveç'in "geleneksel orta güçler" olduğu konusunda bir fikir birliği gelişmiştir. Bununla birlikte, Soğuk Savaş sonrası dönemde Hindistan, Brezilya, Güney Kore, Türkiye, Meksika, Arjantin, Polonya, Endonezya, Malezya, Arjantin, Güney Afrika, Nijerya, İran ve Suudi Arabistan gibi devletler de orta güç kategorisine dâhil edilmeye başlanmıştır.¹⁴ Bunlar arasında BRICS ve MIKTA grubu bazı ülkeler için "yükselen güçler" ifadesi kullanılmaktadır. Bernard Wood, orta güçlere ilişkin beş rol belirtmektedir:

- a) "bölgesel güç veya alt bölge lideri" olma;
- b) belirli bir meselede liderlik yaparak veya ilgili kapasiteyi artırarak "işlevsel lider" olma;

¹² Jeffrey Robertson, "Middle-Power Definitions: Confusion Reigns Supreme", *Australian Journal of International Affairs*, 71:4, 2017, s. 357.

¹³ Richard A. Matthew, "Middle Power and NGO Partnerships: The Expansion of World Politics", Kenneth R. Rutherford, Stefan Brem and Richard Matthew, (ed.), *Reframing the Agenda: The Impact of NGO and Middle Power Cooperation in International Security Policy*, Praeger Publishers, 2003, s. 8-11.

¹⁴ Eduard Jordaan, "The Concept of a Middle Power in International Relations: Distinguishing Between Emerging and Traditional Middle Powers", *Politikon*, 30:1, 2003, s. 165; David A. Cooper, "Challenging Contemporary Notions of Middle Power Influence: Implications of the Proliferation Security Initiative for "Middle Power Theory", *Foreign Policy Analysis*, 7:3, 2011, s. 319.

- c) belirli bir durumu istikrarsızlaştırma tehdidinde bulunan güçler arasında arabuluculuk yaparak “dengeleyici veya stabilizatör” olma;
- d) büyük bir güçle ittifak kurarak veya itibar kazanarak bir “statü arayan” olma;
- e) BM barışı koruma operasyonları gibi eylemleri destekleyen “çok taraflı iyi bir vatandaş” olma.¹⁵

Cooper vd. ile Gareth Evans ve Bruce Grant, geleneksel orta güçlerin davranışsal özellikleri arasında şunları saymaktadırlar: “aktif diplomasi”, “niş diplomasi”, “koalisyon oluşturma” ve “iyi uluslararası vatandaşlık”.¹⁶ John Ravenhill, buradan hareketle orta güç statüsünü “kapasite”, “konsantrasyon”, “yaratıcılık”, “koalisyon kurma” ve “güvenilirlik” olarak özetlemektedir. Ancak herhangi bir orta gücün belirli bir zamanda neden aktivist bir dış politika gündemini takip ettiğini anlamak için “bağlam”, “içerik” ve “tercih” durumlarına bakılması gerektiğini belirtmektedir.¹⁷

Orta güçler, büyük güçlerin aksine yeteneklerini aynı anda dış politika gündeminin birçok alanında uygulayamazlar.¹⁸ Bu nedenle, uluslararası örgütlerde etkinlik göstererek küresel ve bölgesel meselelere ilişkin aktivist bir dış politika benimserler. Savaşan taraflar arasında çatışmaları önlemeye, kontrol altına almaya veya çözmeye çalışarak uluslararası barışın ve güvenliğin korunmasında rol oynarlar. Çok taraflılığa, çatışma yönetimine ve moral güce önem verirler.¹⁹ Bu bakımdan barışı koruma operasyonlarına katılım, çok taraflı iş birliğinin yanı sıra görünürlük ve prestij imkânı da sunan bir orta güç aktivizmi olarak görülebilir. Müteakip bölümlerde, Soğuk Savaşı sonrası dönemde statü arayan yükselen bir orta güç örneği olarak Türkiye’nin barışı koruma aktivizmi incelenmektedir.

¹⁵ Bernard Wood, *The Middle Powers and the General Interest*, The North-South-Institute, Ottawa, 1988, s. 21-28.

¹⁶ Cooper, Higgott and Nossal, *Relocating Middle Powers*, s. 19; Gareth Evans and Bruce Grant, *Australia’s Foreign Relations: in the World of the 1990s*, 2. Baskı, Melbourne University Press, Carlton, Vic., 1995, s. 397.

¹⁷ John Ravenhill, “Cycles of Middle Power Activism: Constraint and Choice in Australian and Canadian Foreign Policies”, *Australian Journal of International Affairs*, 52:3, 1998, s. 310-314.

¹⁸ A.g.e., s. 311.

¹⁹ Chapnick, *The middle power*, s. 75.

2. Statü Arayışında Bir Orta Güç: Türkiye ve Barışı Koruma

Soğuk Savaş sonrası dönemde maddi kapasite bakımından Türkiye'nin uluslararası güç hiyerarşisinde ne büyük ne de küçük bir güç olduğu söylenebilir. GSYİH büyüklüğü açısından 1990'dan bu yana dünyanın ilk 17 ila 20 ekonomisinden biri²⁰ olmayı sürdüren Türkiye, aynı zamanda nüfusun en yüksek olduğu ilk 17 ila 20 ülkeden biridir.²¹ Askerî güç endekslerine bakıldığında ise ilk 6 ila 20 ülke arasında yer alarak görece daha iyi bir konumdadır.²² Coğrafi bakımdan Türkiye, Doğu ile Batı kültürlerinin bütünleştiği Avrupa-Asya-Afrika üçgeninde, Karadeniz-Akdeniz-Hazar havzaları arasında, Balkanlar-Kafkasya-Ortadoğu bölgelerinde, kısacası farklı jeostratejik alanlara yakın konumlanmış bir ülkedir. Bilhassa 2000'li yıllardan itibaren arabuluculuk, kolaylaştırıcılık, barışı koruma gibi uluslararası çatışma yönetimi konularında aktif rol üstlenen, kamu diplomasisi araçlarıyla yumuşak gücü ve diplomatik kapasitesi giderek artan, dünyanın pek çok bölgesinde temsilcilikleri bulunan ve çok-taraflı iş birliğine önem veren Türkiye'nin insani yardım konusunda niş diplomasi yürüttüğü, proaktif ve çok boyutlu dış politika izlediği, "Medeniyetler İttifakı" ve "Barış İçin Arabuluculuk" gibi girişimlere öncülük ettiği, daha adil ve insancıl bir dünya vizyonu önerdiği ("Dünya 5'ten büyüktür!" mottosu) görülmektedir. G-20 aracılığıyla küresel ekonomi-politik konularda söz sahibi ülkelerden biri olan Türkiye, ayrıca 2013'ten bu yana küresel yönetişime ilişkin konularda gayri resmi bir danışma ve koordinasyon platformu olan ve Meksika, Endonezya, Güney Kore ve Avustralya'yı da içeren MIKTA adlı bir gruba dâhil olmuştur. Bu platform, Türkiye'nin diğer orta güçler ile birlikte iyi bir koalisyon inşası örneğidir.²³ Bu noktada, önceki bölümde belirtilen tanımsal kategoriler açısından

²⁰ OECD Statistics, "Level of GDP per capita and productivity", https://stats.oecd.org/index.aspx?DataSetCode=PDB_LV, erişim 23.01.2023.

²¹ Worldometer, "Turkey Population", <https://www.worldometers.info/world-population/turkey-population/>, erişim 23.01.2023.

²² Global Firepower, "Past Rankings", <https://www.globalfirepower.com/global-ranks-previous.php>, erişim 23.01.2023.

²³ Ziya Öniş ve Mustafa Kutlay, "The Dynamics of Emerging Middle-Power Influence in Regional and Global Governance: The Paradoxical Case of Turkey", *Australian Journal of International Affairs*, 71:2, 2017, s. 168; Mustafa Kutlay ve Ziya Öniş, "Understanding Oscillations in Turkish Foreign Policy: Pathways to Unusual Middle Power Activism", *Third World Quarterly*, 42:12, 2021, s. 3054.

değerlendirildiğinde, Türkiye'nin "yükselen orta güç" konumuna uygun bir ülke olduğu söylenebilir.

Soğuk Savaş sonrası dönemde iki kutupluluktan çok-kutupluluğa doğru evirilen uluslararası sistemde orta konumdaki bir gücün daha fazla manevra alanına sahip olduğu görüşüne uygun olarak,²⁴ Türkiye'nin dış ilişkilerde bölgesel iş birliğine ve çok taraflılığa daha fazla önem verdiği, görece daha aktif ve özerk bir dış politika izlediği görülmektedir.²⁵ BM'nin uluslararası barış ve güvenliği korumak için yeniden canlandığı bu süreçte, statü arayışında bir orta güç olarak Türkiye, uluslararası çatışma çözümüne ve barışı koruma politikalarına aktif olarak katkıda bulunma hususunda isteklilik göstermiştir. Zira devlet-içi çatışmaların yaygınlaştığı ve yoğunlaştığı bu dönemde barışı koruma, Türkiye'nin uluslararası barışa ve güvenliğe katkı sağlayan "iyi bir uluslararası vatandaş" olarak BM nezdinde itibar kazanacağı en uygun politika araçlarından biri olmuştur. Bu, Aralık 1999'da Helsinki Zirvesi ile aday ülke statüsü edinen Türkiye'nin AB ile uyumlu bir dış politika izlemesi gereği ile ayrıca yankılanmıştır. Dolayısıyla gerek sistem gerekse devlet düzeyinde meydana gelen değişimler, Türkiye'nin barışı koruma politikasını zamansallık ve mekansallık bakımından anlama noktasında belirleyici öneme sahiptir.

Barışı koruma aktivizmi, Türkiye'nin çatışma yönetiminde ve çözümünde BM'nin yükünü paylaşan, uluslararası toplumun norm ve değerlerine uygun hareket eden statü sahibi bir üye olduğunu göstermektedir. Burada "statü" ile kapasitesine, yeteneklerine ve rollerine dayalı olarak bir devlete diğerleri tarafından atfedilen konum kastedilmektedir.²⁶ Devletler uluslararası sosyal ortamda "ontolojik güvenlik" ihtiyaçlarına dayalı olarak arzu ettikleri statüye ulaşmak için

²⁴ Denis Stairs, "Of Medium Powers and Middling Roles", Ken Booth, (ed.), *Statecraft and Security: The Cold War and Beyond*, Cambridge University Press, Cambridge, 1998, s. 281-282.

²⁵ Meltem Müftüler ve Müberra Yüksel, "Turkey: A Middle Power in the New Order", Andrew F. Cooper, (ed.), *Niche Diplomacy: Middle Powers after the Cold War. Studies in Diplomacy*, Palgrave Macmillan, London, 1997, s. 189; Kemal Kirişçi, "The End of the Cold War and Changes in Turkish Foreign Policy Behaviour", *Foreign Policy*, 18:3-4, 2009, s. 276.

²⁶ Allan Dafoe, Jonathan Renshon, and Paul Huth, "Reputation and Status as Motives for War", *Annual Review of Political Science*, 17, 2014, s. 374-75.

maddi güç unsurlarının (statü belirteçleri) yanı sıra belirli işlevler ve roller (tanınma pratikleri) üstlenmektedirler.²⁷ Türkiye'nin BM barışı koruma operasyonlarına katılımı, bu yaklaşım doğrultusunda Soğuk Savaş sonrası ortamda yükselen bir orta gücün statü arayışının bir göstergesi, “bir tanınma pratiği” olarak ele alınmaktadır. Dış politikada Atatürk'ün “yurtta sulh, cihanda sulh” ilkesinde temelini bulan bu pratik ile Türkiye, uluslararası barışın ve istikrarın korunmasında aktif bir rol üstlendiğini, dolayısıyla uluslararası toplumun bir üyesi olarak görev ve sorumluluklarını yerine getirdiğini göstermektedir. Böylece BM nezdinde saygın bir konum elde edebileceği gibi, uluslararası düzenin işleyişinde “bazı özel hak ve görevlere” sahip olabilecektir. Türkiye'nin 2009-2010 döneminde BM Güvenlik Konseyi geçici üyeliğine seçimi buna bir örnektir.²⁸

Bir tanınma pratiği olarak barışı koruma, küresel veya bölgesel bir örgütün himayesi altında, üçüncü taraf devletler tarafından bir çatışma veya çatışma sonrası duruma, iki taraf arasındaki düşmanlıkların yeniden başlamasını önlemek ve/veya müzakereler için elverişli bir ortam yaratmak amacıyla askerî ve/veya sivil personelin konuşlandırıldığı uluslararası bir çatışma yönetimi aracı olarak tanımlanabilir.²⁹ Barışı koruma operasyonları, temelde diplomasiyi yaratıcı, yenilikçi ve girişimci kullanan; finansal, insan ve ağ kaynaklarını sınırlı ve belirli hedefler üzerinde yoğunlaştıran; benzer düşünen ve davranışlar sergileyen devletlerle çalışan; uluslararası sorunları çözmek için iş birliğinin yararına ve gerekliliğine inanç duyan orta güçlerin çabalarıyla gelişim göstermiştir.³⁰ Bu konuda geleneksel orta güçler olarak Kanada, Hollanda, Danimarka, Norveç, İsveç, Avustralya ile Güney Kore'nin barışı koruma politikaları üzerine literatürdeki çalışmalara

²⁷ Joshua Freedman, “Status Insecurity and Temporality in World Politics”, *European Journal of International Relations*, 22:4, 2016, s. 800; Michelle Murray, *The Struggle for Recognition in International Relations: Status, Revisionism, and Rising Powers*, Oxford University Press, Oxford, 2019, s. 46.

²⁸ İbrahim Kumek, “Türk Dış Politikasında Statü Arayışı: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Geçici Üyeliği (1951-52, 1954-55, 1961, 2009-2010)”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 77:3, 2022, s. 567-68.

²⁹ Alan James, *Peacekeeping in International Politics*, Palgrave MacMillan, London, 1990, s. 1-10; Marrack Goulding, “The evolution of United Nations peacekeeping”, *International Affairs*, 69:3, 1993, s. 452-55.

³⁰ Cooper, Higgott and Nossal, *Relocating Middle Powers*; Evans and Grant, *Australia's Foreign Relations*.

bakılabilir. Bu devletler, BM nezdinde görünürlük ve itibar kazanmak için çeşitli barış operasyonlarına katkı sağlamışlardır.

Soğuk Savaş sırasında ve sonrasındaki barışı koruma operasyonlarının çoğu BM kontrolünde gerçekleşmekle birlikte NATO, Avrupa Birliği, AGİT, Afrika Birliği gibi çatışma ve kriz yönetimi yeteneklerini geliştirmek isteyen BM dışı örgütler de münhasıran veya müştereken operasyonlar gerçekleştirmişlerdir. Dolayısıyla bir orta güç aktivizmi olarak gelişen barışı koruma operasyonları, uluslararası çatışma yönetimi açısından çok taraflı iş birliği için kurumsal bir çerçeve sunan popüler bir dış politika aracına dönüşmüştür. Gerek arabuluculuk ve kolaylaştırıcılık gerekse barışı koruma aktivizmi ile çatışma yönetimi konusunda “iyi bir uluslararası vatandaşlık” örneği sergileyen Türkiye’nin bu tür faaliyetlere katılımı, sonraki bölümde görüleceği üzere, BM Güvenlik Konseyi geçici üyeliğini elde etmesinde, görünürlüğe ve çeşitli platformlarda söz hakkına sahip olmasında ve itibar kazanmasında etkili olmuştur.

3. Türkiye’nin BM Barışı Koruma Aktivizmi

Türkiye, BM Barış Operasyonları Dairesi’nin yürüttüğü Afrika’daki 31 misyondan 13’üne, Asya ve Pasifik’teki 20 misyondan altısına, Avrupa’daki 10 misyondan yedisine ve Amerika kıtalarındaki on misyondan ikisine iştirak etmiştir. Tablo 1’de görüldüğü üzere, misyonların üçte biri Türkiye’nin yakın coğrafyasında iken, üçte ikisi uzak ve stratejik bir çıkarın bulunmadığı bölgelerdedir. Katılımın üçte biri 2000 öncesi dönemde, üçte ikisi 2000 sonrası dönemde gerçekleşmiştir. Türkiye Balkanlar’da altı, Güney Kafkasya’da bir, Ortadoğu’da üç, Güneydoğu Asya’da üç, Karayıpler’de iki ve Sahra Altı Afrika’da 13 misyona personel görevlendirmiştir. Ayrıca kuruluşundan itibaren BM Barışı İnşa Fonu’na 2,9 milyon doların üzerinde katkıda bulunmuştur.³¹

³¹ United Nations Peacekeeping, “2021 PK Ministerial statement: Turkey”, 7-8 Aralık 2021, <https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/turkey.pdf>, erişim 15.01.2023.

Yükselen Bir Orta Gücün Statü Arayışı:
Türkiye ve Birleşmiş Milletler Barışı Koruma

**Tablo 1. Türkiye'nin Katıldığı
BM Barışı Koruma Operasyonlarının Listesi (1988-2022)³²**

Misyon Adı	Katılım Tarihleri	Zirve Katkısı
UNIIMOG	BM İran-İrak Askerî Gözlem Grubu	08/1988 – 02/1991 2 gözlemci (08/1988)
UNIKOM	BM Irak-Kuveyt Askerî Gözlem Misyonu	05/1991 – 02/2003 7 gözlemci (05/1991)
UNOSOM II	Somali'deki BM Operasyonu 2	05/1993 – 02/1994 326 asker (10/1993)
UNPROFOR	Bosna Hersek'teki BM Koruma Gücü	06/1994 – 12/1995 1497 asker (06/1994)
UNOMIG	Gürcistan'daki BM Gözlem Misyonu	10/1994 – 05/2009 5 gözlemci (10/1994)
UNCRO	BM Güven Restorasyonu Operasyonu	06/1995 – 12/1995 7 asker (06/1995)
UNPREDEP	Makedonya Eski Yugoslav Cumhuriyeti'ndeki BM Önleyici Konuşlandırma Gücü	03/1996 – 02/1999 4 polis (03/1996)
UNTAES	Doğu Slavonya, Baranja ve Batı Sirmium BM Geçici Yönetimi	03/1996 – 04/1996 1 asker (03/1996)
UNMIBH	Bosna-Hersek'teki BM Misyonu	06/1996 – 11/2002 1 gözlemci ve 38 polis (11/2001)
UNMIK	BM Kosova Geçici Yönetim Misyonu	07/1999 – devam 256 polis (09/2004)
UNTAET	Doğu Timor'daki BM Geçiş İdaresi	02/2000 – 04/2002 2 gözlemci ve 21 polis (06/2001)
UNMISSET	Doğu Timor'daki BM Destek Misyonu	05/2002 – 05/2005 3 gözlemci ve 11 polis (01/2003)
MONUC	Demokratik Kongo Cumhuriyeti'ndeki BM Örgütü Misyonu	07/2002 – 06/2010 20 polis (09/2005) ve bir adet C-130 askerî nakliye uçağı
UNAMSIL	Sierra Leone'deki BM Misyonu	03/2003 – 11/2005 7 polis (03/2003)
UNMIL	Liberya'daki BM Misyonu	11/2003 – 06/2017 34 polis (05/2004)

³² United Nations Department of Peace Operations, "Troop and Police Contributors", <https://peacekeeping.un.org/en/troop-and-police-contributors>, erişim 06.01.2023.

UNOCI	Fildişi Sahili'ndeki BM Misyonu	05/2004 – 09/2016	26 polis (05/2004)
ONUB	Burundi'deki BM Misyonu	09/2004 – 10/2005	3 polis (09/2004)
MINUSTAH	Haiti'deki BM İstikrar Misyonu	06/2004 – 10/2017	70 polis (04/2009)
UNMIS	Sudan'daki BM Misyonu	03/2005 – 06/2011	2'si kadın toplam 40 polis ve 3 koşullu asker (02/2010)
UNMIT	Doğu Timor'daki BM Entegre Misyonu	08/2006 – 11/2012	25 polis (09/2010)
UNIFIL	Lübnan'daki BM Geçici Görev Gücü	10/2006 - devam	930 asker (06/2007) ve Deniz Görev Gücü'ne gemi desteği
UNAMID	Darfur'daki BM-Afrika Birliği Hibrit Misyonu	11/2007 – 12/2020	4'ü kadın toplamda 79 polis (06/2013) ve bir adet C-160 nakliye uçağı (2006)
MINURCAT	Orta Afrika Cumhuriyeti ve Çad'daki BM Misyonu	05/2009 – 11/2010	3 polis (05/2009)
MONUSCO	Demokratik Kongo Cumhuriyeti'ndeki BM Örgütü İstikrar Misyonu	07/2010 - devam	18 polis (07/2010)
UNMISS	Güney Sudan'daki BM Misyonu	08/2011 - devam	12'si kadın toplamda 35 polis (10/2022)
MINUSMA	Mali'deki BM Çok Boyutlu Entegre İstikrar Misyonu	10/2013 - devam	2'si kadın toplam 13 polis (11/2022)
MINUSCA	Orta Afrika Cumhuriyeti'nde BM Çok Boyutlu Entegre İstikrar Misyonu	04/2015 - devam	2'si kadın toplam 11 polis (12/2022)
MINUJUSTH	Haiti'deki BM Adalet Desteği Misyonu	10/2017 – 08/2019	16 polis (02/2018)

2000 öncesi dönemde Türkiye'nin BM barışı korumaya katkıları daha ziyade yakın çevresine yönelik olmuştur. Bu dönemde devam eden 38 misyondan 10'una katılmıştır. Bunların yedisi Avrupa'da, ikisi ise Ortadoğu'dadır. Sadece UNOSOM II misyonu uzak coğrafyadadır. UNIIMOG, UNIKOM ve UNOMIG misyonları askerden arındırılmış

bölgeleri izlemek, ateşkesi denetlemek ve herhangi bir düşmanca eylemi rapor etmekle görevli “gözlem misyonları”dır. Sınırlı sayıda askerî gözlemci ile katıldığı bu misyonlardan farklı olarak, Türkiye’nin daha önce bir mekanize bölük ile katıldığı Birleşik Görev Gücü (UNITAF)’nın yeniden organize edildiği UNOSOM 2 misyonu, Avrupalı ülkelerin yoğun olarak katıldığı çok-boyutlu ve çok-işlevli ikinci nesil bir barışı koruma operasyonudur. Türkiye’nin bu misyona katılma gerekçesi, TBMM kararında belirtildiği üzere, “insancıl yardımların açlık çeken Somali halkına ulaştırılabilmesini sağlamak, Somali’de sulh ve güvenin yeniden tesisine katkıda bulunmak ve BM Güvenlik Konseyi kararını desteklemek” idi.³³ Misyonun ilk kuvvet komutanlığını Korgeneral Çevik Bir, Mayıs 1993 ile Ocak 1994 tarihleri arasında üstlenmiştir.³⁴

Türkiye’nin bu dönemde önem verdiği coğrafya, altı barışı koruma misyonuna katıldığı Balkanlar’dır. Yugoslavya’nın parçalanmasının ardından şiddetli iç çatışmalar ve insani krizler sonucu bölgesel düzen ve istikrarın bozulduğu Balkanlar’da Türkiye, çatışmaların çözümü ve tırmanmasının önlenmesi için aktif bir politika izlemiştir.³⁵ Tarihî ve kültürel bağlarının olduğu Bosna Hersek, Kosova, Makedonya ve Hırvatistan’daki barış misyonlarına önemli katkılarda bulunmuştur. TBMM kararında belirtildiği üzere, “Bosna-Hersek’te süregelen insanlık trajedisine çözüm getirmek ve insancıl yardım ulaştırmak” gayesiyle UNPROFOR ve diğer misyonlara katılmıştır.³⁶ Bu girişim, Türk Silahlı Kuvvetleri için barışı koruma deneyimi sağladığı gibi yerel gruplara ve sivillere yönelik âdil ve dostane bir yaklaşım geliştirme açısından önemli dersler vermiş ve NATO ile AB

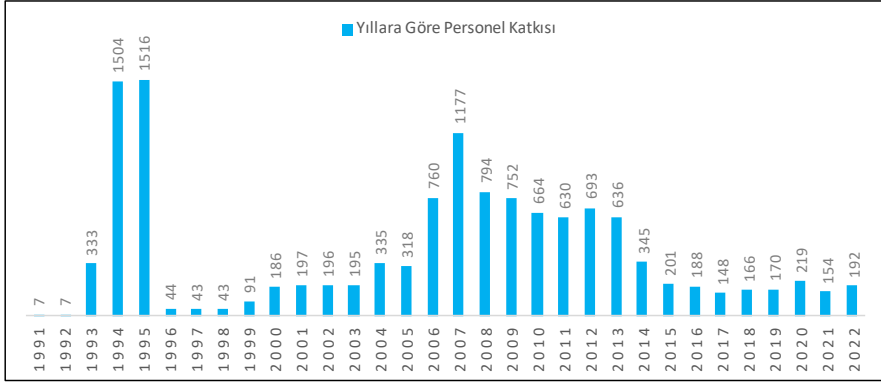
³³ T.C. Resmî Gazete, “Türk Silahlı Kuvvetlerinin Yabancı Ülkelere Gönderilmesine İzin Verilmesine Dair Karar”, Sayı: 21431, No: 204, 10 Aralık 1992, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/21431.pdf>, erişim 18.12.2022.

³⁴ T.C. Genelkurmay Başkanlığı, “Türkiye’nin Barışı Destekleme Harekâtına Katkıları”, <https://www.tsk.tr/Sayfalar?viewName=BarisiDestekleme>, erişim 10.01.2023.

³⁵ Şaban Çaliş, “Turkey’s Balkan Policy in the Early 1990s”, *Turkish Studies*, 2:1, 2001, s. 135-46; Uğur Güngör, *The Analysis of Turkey’s Approach to Peace Operations*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007, s. 114-27.

³⁶ T.C. Resmî Gazete, “Türk Silahlı Kuvvetlerinin Yabancı Ülkelere Gönderilmesine İzin Verilmesine Dair Karar”, Sayı: 21431, No: 205, 10 Aralık 1992, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/21431.pdf>, erişim 18.12.2022.

liderliğindeki operasyonlarda daha da geliştirilen Türk barışı koruma faaliyetleri için emsal teşkil etmiştir.

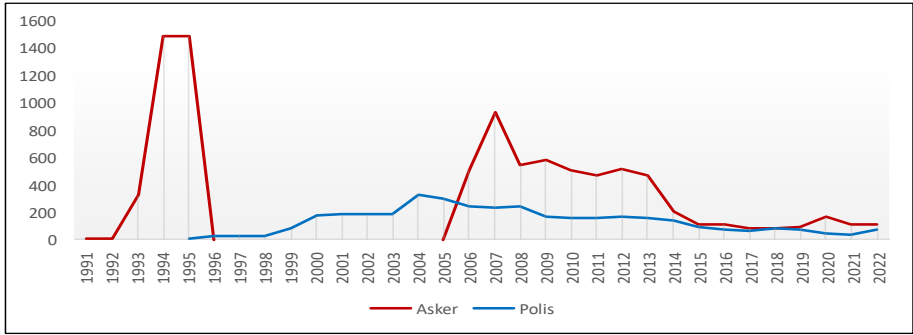
Şekil 1. Türkiye'nin BM Barışı Koruma Operasyonlarına Yıllara Göre Personel Katkısı³⁷

1990'lı yıllarda Türkiye'nin barışı koruma politikasında niceliksel ve niteliksel değişimler söz konusudur. Şekil 1'de görüleceği üzere, Türkiye'nin BM barışı koruma operasyonlarına en çok personel katkısında bulunduğu yıllar 1994 ile 1995 yıllarıdır. Her iki yıldaki BM barışı koruma personelinin %2'sini Türk güçleri oluşturmuştur. 1994'te 66 ülke arasında en çok katkı sağlayan 14. ve 1995'te 85 ülke arasında 15. sırada yer almıştır. Ancak bu, özellikle UNPROFOR misyonuna önemli sayıda askerî personelin gönderilmesinden kaynaklanmaktadır. Müteakip yıllara bakıldığında, personel katkısı azalmış ve personel türü bakımından askerden ziyade polis katkılarına ağırlık verilmiştir. Diğer pek çok devlette olduğu gibi, 1990'ların ortalarından itibaren personel katkısındaki azalma, esasen BM barış operasyonlarının Somali, Ruanda ve Bosna'da karşılaştığı zorluklar ve başarısızlıklar ile alakalıdır. Bu dönemde BM barışı korumanın temel ilkelerinin (ev sahibi devletin rızası, tarafsızlık ve meşru müdafaa dışında

³⁷ BM Barış Operasyonları Dairesi'nin resmi internet sayfasındaki veriler kullanılmaktadır. Her yılda en çok katkıda bulunulan ay dikkate alınmaktadır.

Yükselen Bir Orta Gücün Statü Arayışı:
Türkiye ve Birleşmiş Milletler Barışı Koruma

güce başvurmama) askerî harekâtın gereklilikleriyle uyumu konusu gündeme getirilmiş, BM'nin çok boyutlu operasyonların gerektirdiği kurumsal kültür ve komuta kontrol yapısından yoksun olduğu öne sürülmüştür.³⁸ Nitekim BM Genel Sekreteri Boutros-Ghali, Ocak 1995'te önceki "Barış İçin Bir Gündem" raporuna³⁹ Ek hazırlamış ve barış operasyonları gözden geçirilmiştir.⁴⁰ Bu süreçte Türkiye, diğer devletler gibi barışı koruma politikasında kurumsal değişikliğe gitmiş ve NATO ile AB öncülüğündeki operasyonlara ağırlık vermiştir. Şekil 2'de de görüldüğü üzere, 1996 ile 2005 yılları arasında BM misyonlarına polis desteğiyle yetinmiştir.

Şekil 2. Türkiye'nin BM Barışı Koruma Operasyonlarına Yıllara Göre Asker ve Polis Katkısı⁴¹

Türkiye'nin barışı koruma politikasında bu dönemde BM'den ziyade, NATO ve AB öncülüğündeki operasyonlara öncelik verdiği söylenebilir. Nitekim NATO ve AB öncülüğündeki operasyonlara askerî unsurlar (personel, makine-teçhizat, deniz ve hava araçları vs.) bakımından

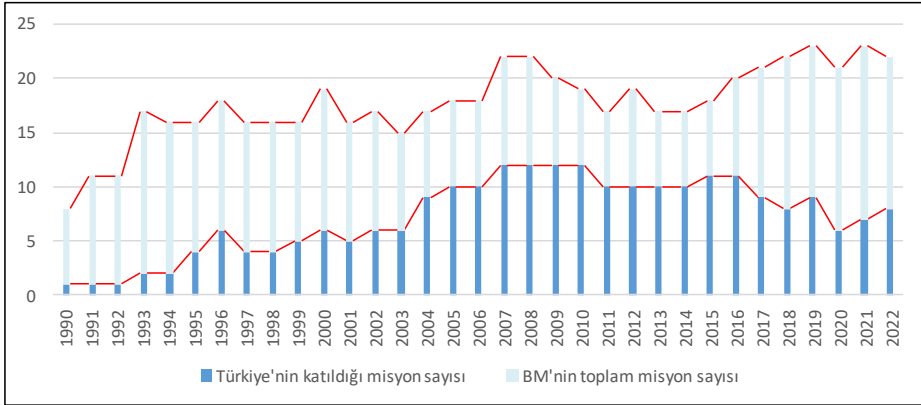
³⁸ James Sloan, "The Evolution of the Use of Force in UN Peacekeeping", *Journal of Strategic Studies*, 37:5, 2014, s. 689.

³⁹ Boutros Boutros-Ghali, *An Agenda for Peace: Preventive Diplomacy, Peacemaking and Peace-keeping*, United Nations Digital Library, 31 Ocak 1992, <https://digitallibrary.un.org/record/145749>, erişim 10.12.2022.

⁴⁰ Boutros Boutros-Ghali, *Supplement to an Agenda for Peace*, United Nations Digital Library, 25 Ocak 1995, <https://digitallibrary.un.org/record/168325>, erişim 10.12.2022.

⁴¹ BM Barış Operasyonları Dairesi'nin resmi internet sayfasındaki veriler kullanılmaktadır. Her yılda en çok katkıda bulunulan ay dikkate alınmaktadır.

daha yoğun bir katılım gösterilmiştir.⁴² Burada katılım motivasyonu ittifak bağlılığı, AB'ye üyelik hedefi ve başka gerekçelerle açıklanabilir. Ancak, bu çalışmanın konusunu oluşturan BM öncülüğündeki misyonlara bakıldığında, Türkiye'nin önceki döneme kıyasla 2000'li yıllarda personel katkısında ve misyon çeşitliliğinde artışın gerçekleştiği görülmektedir. Hem personel katkısı hem de misyon çeşitliliği bakımından 2003 sonrasında yükselen, ancak personel katkısı açısından 2014 sonrasında azalışa geçen bir grafik söz konusudur. Bu, Türkiye'nin BM misyonlarına katılım motivasyonu hakkında ipuçları sunmaktadır.

Şekil 3. Türkiye'nin BM Misyonlarına Yıllara Göre Katılım Sayısı⁴³

2000'li yıllarda siyasi istikrar ve ekonomik büyüme sayesinde Türkiye, yükselen bir orta güçten beklendiği gibi yeni diplomasisi ve proaktif dış politika yönelimi ile uluslararası görünürlüğünü ve statüsünü kademeli olarak artırmıştır. Sistemik düzeyde bakıldığında, bu dönemde Batılı olmayan güçler ağırlıklarını giderek ortaya koymaya başlamışlardır. Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin'in artan gücü ile birlikte uluslararası

⁴² Bu konuda TUBAKOV veri setindeki misyon katkılarına ilişkin yıllık verilere ayrıca bakılabilir.

⁴³ BM Barış Operasyonları Dairesi'nin resmi internet sayfasındaki veriler kullanılmaktadır. Her yılda en çok katkıda bulunulan ay dikkate alınmaktadır.

güç hiyerarşisinde ve dünya düzeninde yakın gelecekte değişimlerin gerçekleşeceği öngörülmektedir. Bölgesel anlamda yeni güç merkezlerinin ortaya çıkışı ile orta güçlerin yükselişe geçtikleri ve çevrelerindeki güç boşluklarından yararlanmaya çalıştıkları görülmektedir.⁴⁴ ABD hegemonyasının görece düşüşü ile birlikte post-hegemonik dönemde çok-kutupluluğa doğru uluslararası sistemin evrimine paralel olarak, Türkiye’de 2001 ekonomik krizinin akabinde Kasım 2002’de yapılan seçimler sonucu Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti)’nin iktidara gelerek tek başına hükümeti kurması, Türk dış politikasında yeni yönelimleri, perspektifleri ve araçları gündeme getirmiştir.⁴⁵ Bu değişimin ülkenin barışı koruma politikası üzerinde de yansımaları olmuştur.

Bu dönemde, AB üyeliğine adaylık süreci ile eşgüdümlü olarak yapısal reformlar, demokratikleşme ve ekonomik büyüme sonucu Türkiye, kültürel yakınlık ve bölgesel ekonomik angajmandan yararlanan, yumuşak güç araçlarına dayalı, çok boyutlu ve iddialı bir dış politika izlemiştir.⁴⁶ Yeni bir dünya görüşüne sahip siyasi elitin yükselişi bu noktada önemli bir faktördür. Danışman (2003-2009), Dışişleri Bakanı (2009-2014) ve Başbakan (2014-2016) olarak görev yapan Ahmet Davutoğlu tarafından formüle edilen “komşularla sıfır sorun” politikası ile politika yapıcılar, Türkiye’nin uluslararası ortamda etkinliğini artıracak stratejik bir vizyon geliştirme hedefinde olmuşlardır. Yeni dış politika vizyonu, “stratejik derinlik” doktrini ile yakından ilişkilidir. Türkiye yakın çevresinde “merkez ülke” ve “düzen kurucu” proaktif bir aktör olarak tasavvur edilmiştir.⁴⁷ Bu vizyon, Türkiye’nin

⁴⁴ Kutlay ve Öniş, *Understanding oscillations in Turkish foreign policy*, s. 3056.

⁴⁵ Ziya Öniş ve Şuhnaz Yılmaz, “Between Europeanization and Euro-Asianism: Foreign Policy Activism in Turkey during the AKP Era”, *Turkish Studies*, 10:1, 2009, s. 7-24.

⁴⁶ Bülent Aras, “Turkey’s rise in the Greater Middle East: Peace-building in the Periphery”, *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 11:1, 2009, s. 29-33; Öniş ve Kutlay, *The Dynamics of Emerging Middle-Power*, s. 171-74; Emel Parlar Dal, “Conceptualising and Testing the ‘Emerging Regional Power’ of Turkey in the Shifting International Order”, *Third World Quarterly*, 37:8, 2016, s. 1436-3147; Reşat Bayer ve E. Fuat Keyman, “Turkey: An Emerging Hub of Globalization and Internationalist Humanitarian Actor?”, *Globalizations*, 9:1, 2012, s. 84; Senem B. Çevik, “Reassessing Turkey’s Soft Power: The Rules of Attraction”, *Alternatives*, 44:1, 2019, s. 56-59.

⁴⁷ Ahmet Davutoğlu, “Türkiye Merkez Ülke Olmalı”, *Radikal*, 26 Şubat 2004; Ahmet Davutoğlu, “Turkey’s Foreign Policy Vision: An Assessment of 2007”, *Insight Turkey*, 10:1, 2008, s. 77-96; Ahmet Davutoğlu, “Turkey’s Zero-Problems Foreign Policy”, *Foreign Policy*, 20 May 2010, <https://foreignpolicy.com/2010/05/20/turkeys-zero->

yükselen bir orta güç olarak uluslararası statü talebini göstermektedir. Nitekim dışişleri bakanlığı buna uygun olarak yeniden yapılandırılmış, diplomatik kapasitede niteliksel ve niceliksel anlamda değişiklikler tasarlanmış, diplomatik temaslar artırılmış ve kamu diplomasisi faaliyetlerine ağırlık verilmiştir.⁴⁸

Türkiye, bu dönemde büyük güçler ve diğer orta güçler ile birlikte koalisyon inşasına ve uluslararası çatışma yönetimine öncelik veren bir dizi girişimde bulunmuştur. G-20 ve MIKTA gibi statü kulüplerinde küresel ekonomi-politik konularda söz hakkına sahip yükselen bir orta güç olarak konumunu güçlendiren Türkiye, başta BM ve İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT)⁴⁹ olmak üzere uluslararası örgütlerde etkin roller üstlenmiştir. 2003'te ABD'nin Irak'ı işgali sürecinde üst düzey diplomatik girişimlerde bulunmuş, Suriye ve İsrail ile İsrail ve Hamas arasında arabulucu rolünü üstlenmiş, 2008'de Kafkasya İstikrar ve İşbirliği Platformu'na öncülük etmiş, Ermenistan ile ilişkilerini yumuşatmış, 2010'da Sırbistan ve Bosna-Hersek ile birlikte üçlü istişare toplantıları yapmış, aynı yıl Brezilya ve İran ile birlikte uranyum takas anlaşmasının imzalanmasında etkin rol oynamış, 2011'de Afganistan'ın yeniden inşasını hedefleyen İstanbul Süreci'nde yer almış ve 2011 Arap ayaklanmaları sırasında aktif tutum sergilemiştir.⁵⁰ Niş diplomasi açısından Türkiye, insani diplomasiye ve kalkınma yardımlarına önem vermiş, dünya çapında insani yardım faaliyetlerini daha iyi koordine etmek için yeni kurumlar oluşturmuş ve mevcut kamu kurumlarını güçlendirmiştir.⁵¹ Çok taraflı bir politika izleyerek üyesi olduğu bölgesel ve uluslararası kuruluşlarda üst düzeyde temsil edilme ve zirve veya konferanslara ev sahipliği yapma konusunda istekli olmuş, çeşitli kuruluşlarla

problems-foreign-policy/, erişim 20.12.2022; Ahmet Davutoğlu, "Zero Problems in a New Era", *Foreign Policy*, 21 March 2013, <https://foreignpolicy.com/2013/03/21/zero-problems-in-a-new-era/>, erişim 20.12.2022.

⁴⁸ Soner Cagaptay, "Defining Turkish Power: Turkey as a Rising Power Embedded in the Western International System", *Turkish Studies*, 14:4, 2013, s. 801-802.

⁴⁹ 2004 ile 2014 yılları arasında İİT genel sekreterliğini Ekmeleddin İhsanoğlu yürütmüştür.

⁵⁰ Öniş and Kutlay, *The dynamics of emerging middle-power*, s. 172; Ali Emre Sucu vd., "Transformation of Middle Powers with the Decline of World Hegemony: The Case of Turkey", *Strategic Analysis*, 45:4, 2021, s. 311.

⁵¹ Ahmet Davutoğlu, "Turkey's Humanitarian Diplomacy: Objectives, Challenges and Prospects", *Nationalities Papers*, 41:6, 2013, s. 865-870.

sektörel iş birliklerini geliştirmeye çalışmış, iş birliği ve dostluk anlaşmaları imzalamış ve pek çok örgütte “gözlemci devlet” statüsü elde etmiştir.⁵²

Türkiye'nin bu girişimleri, yükselen bir orta güç olarak statü arayışının göstergeleridir. Arzu ettiği statü kimliğinin tanınması yönelik Türkiye, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında birincil sorumluluğa sahip bir “statü kulübü” olan BM Güvenlik Konseyi geçici üyeliğini elde etmeye çalışmıştır.⁵³ 1996'da 1997-1998 dönemi için ve 2000'de 2001-2002 dönemi için niyeti bulunmasına rağmen “zamanın koşullarını dikkate alarak ileride yinelenmek üzere” adaylıktan vazgeçen Türkiye, uzun vadeli ve kapsamlı seçim stratejileri planlayarak, 23 Temmuz 2003'te 2009-2010 dönemi için “Batı Avrupa ve Diğer Devletler Grubu”ndan (WEOG) adaylığını açıklamıştır.⁵⁴ Bu noktada kampanya sürecinde barışı koruma operasyonlarına katılım, Türkiye'nin statü arayışı bağlamında BM'de daha yapıcı bir rol oynaması için yeni fırsatlar sağlamıştır.

Şekil 1, 2, 3'de görüleceği üzere, 2003-2008 yıllarında BM misyonlarına destek artmıştır. Personel katkısı bakımından Türkiye, 2007'de 117 ülke arasında 18. sırada yer alarak toplam BM personelinin %1,4'ünü oluşturmuştur. Misyon çeşitliliği oldukça yüksektir. Türkiye'nin neredeyse her iki BM misyonundan birine iştirak ettiği görülmektedir. Coğrafi kapsam Sahra Altı Afrika başta olmak üzere Karayipler ve Güneydoğu Asya bölgelerine genişlemiştir. Bu, Türkiye'nin yenilikçi yaklaşımını ve küresel ve bölgesel barışı koruma taahhüdünü göstermektedir. Bu dönemde Türkiye, ayrıca BM Siyasi ve Barış İnşası İşleri Dairesi'nin yürüttüğü dört “özel siyasi misyon”a personel göndermiştir. Genel Sekreterin üst düzey temsilcileri tarafından yönetilen bu misyonlar, ulusal aktörler ve BM kuruluşlarıyla koordinasyon içinde çatışmaların önlenmesine ve çözülmesine dair faaliyetler için ileriye dönük platform sağlamaktadır.⁵⁵

⁵² Parlar Dal, *Conceptualising and Testing*, s. 1440.

⁵³ Kumeç, *Türk Dış Politikasında Statü Arayışı*, s. 567-68.

⁵⁴ T.C. Dışişleri Bakanlığı, “No:125-;24 Temmuz 2003, Türkiye'nin 2009- 2010 dönemi BM Güvenlik Konseyi geçici üyeliği için Batı Avrupa ve Diğer Devletler Grubundan adaylığını açıklaması”, 24 Temmuz 2003, https://www.mfa.gov.tr/no_125--_24-temmuz-2003_-turkiye_nin-2009-2010-donemi-bm-guvenlik-konseyi-gecici-uyeligi-icin-bati-avrupa-ve-diger-devletler-grubundan-adayligini-aciklamasi.tr.mfa, erişim 20.01.2023.

⁵⁵ United Nations Department of Political and Peacebuilding Affairs, “DPPA Around the World”, <https://dppa.un.org/en/dppa-around-world>, 27.01.2023.

Türkiye, 2003'te Afganistan'daki BM Yardım Misyonu (UNAMA)'na 1 polis, 2005'te Doğu Timor'daki BM Ofisi (UNOTIL)'ne 6 polis, 2006'da Sierra Leone'deki BM Entegre Ofisi (UNIOSIL)'ne 2 polis ve 2007'de Burundi'deki BM Entegre Ofisi (BINUB)'a 2 polis görevlendirmiştir.⁵⁶

Her yıl uzatılan Lübnan tezkeresine ilişkin TBMM kararlarında belirtildiği üzere, Türkiye BM barışı korumaya desteği ile “gerek BM sistemi içinde gerek bölgesel ve küresel ölçekte görünürlüğünün artmasını ve sahip olduğu saygın konumun pekişmesini sağlamayı” amaçlamaktadır.⁵⁷ Dışişleri Bakanlığı yetkililerinin çok sayıda açıklamasında bu motivasyon görülmektedir. Örneğin, 18 Nisan 2008'de Türkiye'nin BM Güvenlik Konseyi için adaylığı hakkında bir soruya cevabında Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü, hem adaylığın hem de dış politika aktivizminin “esasen dış politikada artan görünürlüğün bir yansıması” olduğunu ifade etmiştir.⁵⁸ Seçim kampanyası sürecinde Türkiye'nin barışı korumaya katkıları çeşitli platformlarda gündeme getirilmiştir. Konsey üyeliği için 2007'de Cumhurbaşkanı Gül, Türkiye'nin uluslararası barışı koruma ve barış inşası faaliyetlerini, dünyada fark yaratmasının nedenlerinden biri olarak göstermiştir.⁵⁹

Neticede personel katkısı ve misyon çeşitliliği bakımından aktif tutum, Türkiye'nin barışı koruma diplomasisinde görünürlüğünü artırarak yaklaşık

⁵⁶ Buna ek olarak, Şubat 2016'dan beri Somali'deki BM Yardım Misyonu (UNSOM)'na 1 uzman, Eylül 2021'ten itibaren Sudan'daki BM Entegre Geçiş Desteği Misyonu (UNITAMS)'na 1 polis ve Temmuz-Kasım 2019'da Hedaydah Anlaşmasını Desteklemeye Yönelik BM Misyonu (UNMHA)'na 1 polis görevlendirmiştir. Bakınız: United Nations Department of Peace Operations, “Troop and Police Contributors”, 31 December 2022, <https://peacekeeping.un.org/en/troop-and-police-contributors>, erişim 28.01.2023.

⁵⁷ T.C. Resmî Gazete, “Birleşmiş Milletler Geçici Görev Gücü Bünyesinde Türk Silahlı Kuvvetlerinin 5 Eylül 2008 Tarihinden İtibaren Bir Yıl Daha UNIFIL Harekâtına İştirak Etmesi Hususunda Anayasanın 92 nci Maddesi Uyarınca Hükümete İzin Verilmesine Dair Karar”, Sayı: 26933, 11 Temmuz 2008, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/07/20080711-1.htm>, erişim 20.01.2023.

⁵⁸ T.C. Dışişleri Bakanlığı, “SC:8-18 Nisan 2008, Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü'nün Bir Soruya Cevabı (Türkiye'nin BM Güvenlik Konseyi için adaylığı hk.)”, 18 Nisan 2008, https://www.mfa.gov.tr/sc_8---18-nisan-2008_-disisleri-bakanligi-sozcusu_nun-bir-soruya-cevabi-turkiye_nin-bm-guvenlik-konseyi-icin-adayligi-hk_.tr.mfa, erişim 20.01.2023.

⁵⁹ Abdullah Gül, “Why is a Non-Permanent Seat for Turkey at the United Nations Security Council Important for Herself, Her Region and the World”, *Turkish Policy Quarterly*, 6:4, 2007, s. 16.

Yükselen Bir Orta Gücün Statü Arayışı:
Türkiye ve Birleşmiş Milletler Barışı Koruma

yarım asır sonra geçici üyeliği elde etmesini ve itibar kazanmasını sağlamıştır. 17 Ekim 2008'de BM Genel Kurulu'nda yapılan seçim neticesinde rakipleri Avusturya ve İzlanda karşısında Türkiye, 151 ülkenin oyunu alarak 2009-2010 dönemi için BM Güvenlik Konseyi geçici üyesi olarak seçilmiştir.⁶⁰ Bunu takiben 18 Mayıs 2011'de, bir kez daha “küresel barış ve güvenliğe önemli bir katma değer sağlayabileceği inancı” ile 2015-2016 dönemi için adaylığını ilan etmiştir.⁶¹ Ancak 16 Ekim 2014'te BM Genel Kurulu'nda yapılan seçim sonucunda Türkiye, rakipleri İspanya ve Yeni Zelanda karşısında kaybederek üçüncü turda 60 oy almıştır.⁶² Bu noktada, Türkiye'nin BM barışı koruma desteğine bakıldığında, 2014'ten sonra personel katkısında ve 2017'den sonra misyon çeşitliliğinde azalma görülmektedir. Barışı koruma aktivizmi devam etmekle birlikte, önceki döneme kıyasla farklılıklar söz konusudur. Türkiye, personel katkısı bakımından BM ülkeleri arasında 33. ile 66. sıralara gerilemiştir. Ayrıca misyon çeşitliliği üçte bire düşmüştür.

Bu dönemde Türkiye'nin yükselen bir orta güç olarak statü arayışının süreklilik taşımakla birlikte, dış politika yönelimleri ve araçları bakımından farklılıklar taşıdığı söylenebilir. Türk dış politikası, bu dönemde giderek tek taraflılığa ve sınırlarının ötesinde askerî gücün aktif kullanımına kaymış, AB'ye üyelik hedefinden görece uzaklaşmıştır. Türkiye, artık yakın çevresinde algıladığı güvenlik tehditleri nedeniyle sert güç unsurlarına öncelik vermiştir. Bu değişim bölgesel ve iç siyasi ortamda meydana gelen gelişmelerle yakından alakalıdır. Ortadoğu'da 2011-2013 yıllarında Arap ayaklanmalarının etkisini güçlü biçimde gösterdiği süreçte, “yeni Orta Doğu'nun sahibi, öncüsü ve hizmetkârı” olma hedefi,⁶³

⁶⁰ United Nations Press, “GA/10768 - General Assembly Elects Austria, Japan, Mexico, Turkey, Uganda to Two-Year Terms on Security Council”, 17 Ekim 2008, <https://press.un.org/en/2008/ga10768.doc.htm>, erişim 20.01.2023.

⁶¹ T.C. Dışişleri Bakanlığı, “No: 129, 18 Mayıs 2011, BM Güvenlik Konseyi'ne Adaylığımız Hk”, 18 Mayıs 2011, https://www.mfa.gov.tr/no_129_18-mayis-2011_bm-guvenlik-konseyi_ne-adayligimiz-hk_tr.mfa, erişim 20.01.2023.

⁶² United Nations Press, “GA/11570 - General Assembly Elects Angola, Malaysia, Venezuela, New Zealand, Spain as Non-Permanent Members of Security Council for 2015-2016”, 16 Ekim 2014, <https://press.un.org/en/2014/ga11570.doc.htm>, erişim 20.01.2023.

⁶³ Ahmet Davutoğlu, “Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu'nun TBMM Genel Kurulu'nda Suriye'deki Olaylar Hakkında Yaptığı Konuşma”, 26 Nisan 2012,

2013 sonrasında karşı-devrimler ve Suriye İç Savaşı'nın derinleşmesi ve yayılması ile birlikte ters etki göstermiştir. Mülteci akışı, DAESH ve PYD/YPG gibi terör örgütlerinin ve devlet dışı silahlı grupların ortaya çıkışı gibi iç savaşın olumsuz etkilerine dış politikada “yalnız bırakılma” eşlik etmiştir.⁶⁴ Türkiye'nin uluslararası güç geçişi ve bölgesel güç boşluğu sürecinde ihtiyatlılıktan ziyade “aşırı güven”e dayalı “müdahaleci” aktivizmi, “düzen kurucu ve merkez ülke olma” hedefine uygun maddi güç eksikliği nedeniyle “statü endişesi”ni beraberinde getirmiştir. İç siyasi bağlamda ise PKK/PYD ve DAESH terörüne ek olarak FETÖ terör örgütünün 15 Temmuz 2016'da darbe girişimi, siyasi ve ekonomik kurumların zarar görmesini ve devlet kurumlarını kontrol etmeye dönük otoriterleşme temayülünü beraberinde getirmiştir. Devlet düzeyinde bu dönüşüm, neoliberal sermaye birikimi krizi ve hegemonik iktidar yapısında görülen kırılmalar ile de bağlantılıdır. Bunun etkisi zamanla hükümet sistemindeki değişikliklere ve yönetim biçimine yansımıştır.⁶⁵ Dolayısıyla bu gelişmeler, Türkiye'nin yeni dönemde zorlayıcı diplomasi ve askerî angajman politikalarına yönelen yükselen bir orta güç profilini göstermektedir.

Sonuç

Türkiye'nin barışı koruma politikası, çok kutupluluğa doğru uluslararası sistemin evrimine paralel olarak orta güçlerin artan konumu ve statü arayışı ile yakından ilişkilidir. Bu çalışmada, bu ilişki sistem ve devlet düzeylerinde genel dış politika bağlamı dikkate alınarak incelenmiştir. Türkiye'nin BM ülkeleri nezdinde uluslararası barış ve güvenliğe katkı sağlayan “iyi bir uluslararası vatandaş” ve yükselen bir orta güç olarak “görünür olmak” ve BM Güvenlik Konseyi geçici üyeliğini kazanarak “saygın bir konum elde etmek” amacıyla katılım sağladığı tespit edilmiştir. Bu, Konsey üyeliğine yönelik seçim kampanyası döneminde (2003-2014) personel katkısındaki ve misyon çeşitliliğindeki artıştan,

https://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu_nun-tbmm-genel-kurulu_nda-suriye_deki-olaylar-hakkinda-yaptigi-konusma_-26-nisan-2012.tr.mfa erişim 20.01.2023.

⁶⁴ Öniş ve Kutlay, *The Dynamics of Emerging Middle-Power*, s. 178; Sucu vd., *Transformation of Middle Powers*, s. 313-314.

⁶⁵ Kutlay ve Öniş, *Understanding Oscillations in Turkish Foreign Policy*, s. 3056.

dönemin dış politika yetkililerinin açıklamalarından ve Lübnan tezkerelerindeki ifadelerden anlaşılmaktadır.

Barışı koruma deneyiminden alınan dersler, Türkiye'nin BM barışı koruma alanında gelecekteki angajmanları için hayati önem taşıyacaktır. Zira Suriye, Yemen, Libya ve hatta potansiyel olarak Ukrayna'daki savaş başta olmak üzere dünya üzerinde pek çok bölgede devam eden veya ortaya çıkabilecek çatışmalarda barışı koruma gündeme gelebilir. Bu durumda, Türkiye'nin siyasi etkisini en iyi şekilde kullanması noktasında barış gücü desteğinde bulunması gerekebilir. Gelecekte BM'de daha yapıcı bir rol oynaması ve ilgili kuruluşlar ile ilişkilerini güçlendirmesi için Türkiye, barışı koruma ilkelerine bağlılığını ve katkılarını sürdürmelidir. "Barışa Koruma Eylemi (A4P)" benzeri reform çabalarını desteklemeli ve yeni girişimlerine öncülük etmelidir. Gelecekte söz konusu olabilecek misyonların meşruluğuna ve hedeflerin açıkça tanımlanmasına dikkat etmelidir. Daha uzun vadeli katılıma yönelik sınırlı sayıda, ama etkili konumlarda görev yapacak sivil ve askerî personel görevlendirmelidir. Özellikle kadın personel sayısı artırılmalıdır. Dünyanın farklı coğrafyalarındaki misyonlarda yer alarak çeşitlilik sağlanmalıdır. Aynı zamanda NATO ve AB liderliğindeki misyonlara desteğini sürdürmeli; tek bir kuruluşa aşırı yatırım yapılmayarak çıkarlarını gerçekleştirebilecek, görünürlük kazanacak ve saygın bir konum elde edebilecek şekilde katkılarını devam ettirmelidir.

Sonuç olarak, barışı koruma yükselen bir orta güç olarak Türkiye'nin BM ile olan ilişkilerinde ve arzu edilen statü kimliğinin tanınmasına yönelik girişimci, insani ve itibarlı dış politika söyleminin sahada eyleme dönüşmesi noktasında, araç kutusundaki birçok seçenekten biri olarak kullanılmaya devam etmelidir.

Summary

As of December 2022, Türkiye has contributed personnel and various combat naval and air vehicles to 28 of the 71 peacekeeping operations carried out under the UN umbrella, particularly in conflict areas. A theoretical framework is needed to explain why Türkiye contributes to UN peacekeeping operations. In the existing literature, few studies have emphasized various factors but mainly focused on qualitative details and analysis of specific cases. This study aims to explain Türkiye's participation in UN peacekeeping operations and determine the general motivation for the last two decades. At

this point, “middle power” and “status-based” approaches are used. In the study, peacekeeping diplomacy as a foreign policy activism is handled as a recognitive practice based on status-seeking, focusing on why the decision is made, not how the decision is made, regarding participation. It is claimed that, especially between 2003 and 2014, Türkiye participated in peacekeeping operations to gain prestige before the UN countries, raise its international status, and become visible by contributing to global peace and conflict management. The international context, the domestic political environment, and the governments’ general foreign policy orientations are considered in the study. Personnel contributions related to 28 peacekeeping missions between 1988 and 2022 are examined by reviewing UN Peacekeeping Data, the Grand National Assembly’s decisions, and foreign policy officials’ statements. Suggestions on the future of Turkish peacekeeping policy are also presented in the study.

In the pre-2000 period, Türkiye’s contributions to UN peacekeeping were mainly directed toward its immediate surroundings. It participated in six peacekeeping missions in the Balkans. Starting from the mid-1990s, personnel contributions decreased and emphasis was placed on police contributions rather than military ones. In this process, Türkiye, like other states, made institutional changes in its peacekeeping policy and focused on NATO-led and EU-led operations. However, in the 2000s, it is seen that there has been an increase in personnel contribution and mission diversity. Thanks to political stability and economic growth, Türkiye gradually increased its international visibility and status with its new diplomacy and proactive foreign policy orientation, as expected from an emerging middle power. In this period, due to structural reforms, democratization and economic growth in coordination with the EU membership candidacy process, Türkiye followed a multidimensional and assertive foreign policy based on soft power tools, benefiting from cultural proximity and regional economic engagement.

Türkiye’s peacekeeping policy is closely related to the increasing position of middle powers in parallel with the evolution of the international system towards multipolarity. Türkiye has supported peacekeeping operations to become visible as a good international citizen contributing to international peace and security before UN countries and to acquire a respectable position by gaining the UN Security Council non-permanent membership. This is evident from the increase in personnel contribution and

mission diversity during the election campaign period for the Security Council non-permanent membership (2003-2014), statements by foreign policy officials and parliamentary decisions.

As a result, peacekeeping is one of the many options in the toolbox in Türkiye's relations with the UN. It is a good policy for transforming enterprising and humanitarian foreign policy discourse into action. Considering Türkiye's support since its first contributions to the UN peacekeeping force in 1988, it can be predicted that Türkiye will continue to participate in peacekeeping activities.

Çatışma Beyanı:

Araştırmamın yazarı olarak herhangi bir çıkar çatışma beyanım bulunmamaktadır.

Kaynakça

Basılı Eserler

- AKGÜL Fatih (2022). "Lübnan Tezkereleri Üzerinden Türkiye'nin Barışı Destekleme Harekâtlarına Katılım Motivasyonlarına Yönelik Bir İnceleme", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 18:42, 411-448.
- ARAS Bülent (2009). "Turkey's Rise in the Greater Middle East: Peace-Building in the Periphery", *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 11:1, 29-41.
- BAGCI Hüseyin ve KARDAŞ Şaban (2004). "Exploring Turkey's Role in Peace Operations: Towards a Framework of Analysis", (ed.) Foreign Policy Institute, *Contemporary Issues in International Politics: Essays in Honour of Seyfi Tashan*, Ankara, 2004, 125-145.
- BAYER Reşat ve KEYMAN E. Fuat (2012). "Turkey: An Emerging Hub of Globalization and Internationalist Humanitarian Actor?", *Globalizations*, 9:1, 73-90.
- CAGAPTAY Soner (2013). "Defining Turkish Power: Turkey as a Rising Power Embedded in the Western International System", *Turkish Studies*, 14:4, 797-811.
- CHAPNICK Adam (1999). "The Middle Power", *Canadian Foreign Policy Journal*, 7:2, 73-82.
- COOPER Andrew, HIGGOTT Richard A. ve NOSSAL Kim R. (1993). *Relocating Middle Powers: Australia and Canada in a Changing World Order*, University of British Columbia Press, Canada.
- COOPER David A. (2011). "Challenging Contemporary Notions of Middle Power Influence: Implications of the Proliferation Security Initiative for "Middle Power Theory", *Foreign Policy Analysis*, 7:3, 317-336.
- ÇALIŞ Şaban (2001). "Turkey's Balkan Policy in the Early 1990s", *Turkish Studies*, 2:1, 135-146.

- ÇEVİK Senem B. (2019). "Reassessing Turkey's Soft Power: The Rules of Attraction", *Alternatives*, 44:1, 50-71.
- DAFOE Allan, RENSHON Jonathan ve HUTH Paul (2014). "Reputation and Status as Motives for War", *Annual Review of Political Science*, 17, 371-393.
- DAL Emel Parlar (2018). "Assessing Turkey's Changing Conflict Management Role after the Cold War: Actorness, Approaches and Tools", *Third World Quarterly*, 39:12, 2291-2314.
- DAVUTOĞLU Ahmet (2008). "Turkey's Foreign Policy Vision: An Assessment of 2007", *Insight Turkey*, 10:1, 77-96.
- DAVUTOĞLU Ahmet (2004, 26 Şubat). "Türkiye Merkez Ülke Olmalı", *Radikal*.
- DAVUTOĞLU Ahmet (2013). "Turkey's Humanitarian Diplomacy: Objectives, Challenges and Prospects", *Nationalities Papers*, 41:6, 865-870.
- EVANS Gareth ve GRANT Bruce (1995). *Australia's Foreign Relations: in the World of the 1990s*, 2. Baskı, Melbourne University Press, Carlton, Vic.
- FREEDMAN Joshua (2016). "Status Insecurity and Temporality in World Politics", *European Journal of International Relations*, 22:4, 797-822.
- GENÇ YILMAZ Ayfer ve AGWANDA Billy (2021). "Turkey's Contribution to International Policing", *Global Change, Peace & Security*, 33:2, 143-161.
- GOULDING Marrack (1993). "The Evolution of United Nations Peacekeeping", *International Affairs*, 69:3, 451-464.
- GRUEN George E. (2006). "Turkey's Role in Peacekeeping Missions", *American Foreign Policy Interests: The Journal of the National Committee on American Foreign Policy*, 28:6, 435-449.
- GÜL Abdullah (2007). "Why is a Non-Permanent Seat for Turkey at the United Nations Security Council Important for Herself, Her Region and the World", *Turkish Policy Quarterly*, 6:4, 13-16.
- GÜNGÖR Uğur (2007). *The Analysis of Turkey's Approach to Peace Operations*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- HOLBRAAD Carsten (1984). *Middle Powers in International Politics*, St. Martin's Press, New York.
- HÜRSOY Siret (2006). "Birleşmiş Milletler Barış Operasyonlarının Yeniden Yapılandırılması Çerçevesinde Avrupa Birliği Ve Türkiye'nin Sivil Katkıları", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 61:1, 2006, 201-222.
- JAMES Alan (1990). *Peacekeeping in International Politics*, Palgrave MacMillan, London.
- JORDAAN Eduard (2003). "The Concept of a Middle Power in International Relations: Distinguishing between Emerging and Traditional Middle Powers", *Politikon*, 30:1, 165-181.
- KARADAG Haluk (2019). "Turkey and UN Peacekeeping Missions", (ed.), Alpaslan Özerdem ve Matthew Whiting, *The Routledge Handbook of Turkish Politics*, Routledge, New York, 459-469.
- KIRAZ Sami (2020). "Türk Dış Politikasının Bir Süreklilik Unsuru Olarak Barış Operasyonlarının İncelenmesi", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 41, 384-399.
- KİRİŞÇİ Kemal (2009). "The End of the Cold War and Changes in Turkish Foreign Policy Behaviour", *Foreign Policy*, 18:3-4, 266-309.
- KOÇER Gökhan (2006). "Türkiye'nin Barışı Destekleme Harekâtlarına Katkısı", *Uluslararası İlişkiler*, 3:11, 47-70.

Yükselen Bir Orta Gücün Statü Arayışı:
Türkiye ve Birleşmiş Milletler Barışı Koruma

- KUMEK İbrahim (2022). “Türk Dış Politikasında Statü Arayışı: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Geçici Üyeliği (1951-52, 1954-55, 1961, 2009-2010)”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 77:3, 559-582.
- KUTLAY Mustafa ve ÖNİŞ Ziya (2021). “Understanding Oscillations in Turkish Foreign Policy: Pathways to Unusual Middle Power Activism”, *Third World Quarterly*, 42:12, 3051-3069.
- MATTHEW Richard A. (2003). “Middle Power and NGO Partnerships: The Expansion of World Politics”, (ed.), Kenneth R. Rutherford, Stefan Brem ve Richard Matthew, *Reframing the Agenda: The Impact of NGO and Middle Power Cooperation in International Security Policy*, Praeger Publishers, 3-20.
- MURRAY Michelle (2019). *The Struggle for Recognition in International Relations: Status, Revisionism, and Rising Powers*, Oxford University Press, Oxford.
- MÜFTÜLER Meltem ve YÜKSEL Müberra (1997). “Turkey: A Middle Power in the New Order”, (ed.), Andrew F. Cooper, *Niche Diplomacy: Middle Powers after the Cold War. Studies in Diplomacy*, Palgrave Macmillan, London, 184-196.
- OĞUZLU Tarik ve GÜNGÖR Uğur (2006). “Peace Operations and the Transformation of Turkey’s Security Policy”, *Contemporary Security Policy*, 27:3, 472-488.
- ÖNİŞ Ziya ve KUTLAY Mustafa (2017). “The Dynamics of Emerging Middle-Power Influence in Regional and Global Governance: The Paradoxical Case of Turkey”, *Australian Journal of International Affairs*, 71:2, 164-183.
- ÖNİŞ Ziya ve YILMAZ Şuhnaz (2009). “Between Europeanization and Euro-Asianism: Foreign Policy Activism in Turkey during the AKP Era”, *Turkish Studies*, 10:1, 7-24.
- PARLAR DAL Emel (2018). “Assessing Turkey’s Changing Conflict Management Role after the Cold War: Actorness, Approaches and Tools”, *Third World Quarterly*, 39:12, 2291-2314.
- PARLAR DAL Emel (2016). “Conceptualising and testing the ‘emerging regional power’ of Turkey in the shifting international order”, *Third World Quarterly*, 37:8, 1425-1453.
- RAVENHILL John (1998). “Cycles of Middle Power Activism: Constraint and Choice in Australian and Canadian Foreign Policies”, *Australian Journal of International Affairs*, 52:3, 309-327.
- ROBERTSON Jeffrey (2017). “Middle-Power Definitions: Confusion Reigns Supreme”, *Australian Journal of International Affairs*, 71:4, 355-370.
- SATANA Nil Seda (2013). “Turkey”, (ed.), Paul D. Williams ve Alex Bellamy, *Providing Peacekeepers: The Politics, Challenges and Future of United Nations Peacekeeping Contributions*, Oxford University Press, Oxford, 355-376.
- SLOAN James (2014). “The Evolution of the Use of Force in UN Peacekeeping”, *Journal of Strategic Studies*, 37:5, 674-702.
- SOETERS Joseph vd. (2006). “Barış Gücü Operasyonlarında Türkiye-Hollanda Buluşması”, *Uluslararası İlişkiler*, 3:11, 71-102.
- STAIRS Denis (1998). “Of Medium Powers and Middling Roles”, (ed.), Ken Booth, *Statecraft and Security: The Cold War and Beyond*, Cambridge University Press, Cambridge, 270-286.
- SUCU Ali Emre vd. (2021). “Transformation of Middle Powers with the Decline of World Hegemony: The Case of Turkey”, *Strategic Analysis*, 45:4, 307-320.
- WOOD Bernard (1988). *The Middle Powers and the General Interest*, The North-South-Institute, Ottawa.

YALÇINKAYA Haldun vd. (2018). "Turkish Efforts in Peacekeeping and the Introduction of the TUBAKOV Dataset: An Exploratory Analysis", *International Peacekeeping*, 25:4, 475-496.

İnternet

BOUTROS-GHALI Boutros (1992, 31 January). *An Agenda for Peace: Preventive Diplomacy, Peacemaking and Peace-keeping*, United Nations Digital Library, <https://digitallibrary.un.org/record/145749>, erişim 10.12.2022.

BOUTROS-GHALI Boutros (1995, 25 January). *Supplement to an Agenda for Peace*, United Nations Digital Library, <https://digitallibrary.un.org/record/168325>, erişim 10.12.2022.

DAVUTOĞLU Ahmet (2010, 20 Mayıs). "Turkey's Zero-Problems Foreign Policy", *Foreign Policy*, <https://foreignpolicy.com/2010/05/20/turkeys-zero-problems-foreign-policy/>, erişim 20.12.2022.

DAVUTOĞLU Ahmet (2012, 26 Nisan). "Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu'nun TBMM Genel Kurulu'nda Suriye'deki Olaylar Hakkında Yaptığı Konuşma", <https://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu-nun-tbmm-genel-kurulu-nda-suriye-deki-olaylar-hakkinda-yaptigi-konusma-26-nisan-2012.tr.mfa>, erişim 20.01.2023.

DAVUTOĞLU Ahmet (2013, 21 Mart). "Zero Problems in a New Era", *Foreign Policy*, <https://foreignpolicy.com/2013/03/21/zero-problems-in-a-new-era/>, erişim 20.12.2022.

Global Firepower, "Past Rankings", <https://www.globalfirepower.com/global-ranks-previous.php>, erişim 23.01.2023.

MÜFTÜLER-BAÇ Meltem (2017, 2 July). "middle power", *Encyclopedia Britannica*, <https://www.britannica.com/topic/middle-power>, erişim 14.12.2022.

OECD Statistics, "Level of GDP per capita and productivity", https://stats.oecd.org/index.aspx?DataSetCode=PDB_LV, erişim 23.01.2023.

T.C. Dışişleri Bakanlığı (2003, 24 Temmuz). "No:125-;24 Temmuz 2003, Türkiye'nin 2009- 2010 dönemi BM Güvenlik Konseyi geçici üyeliği için Batı Avrupa ve Diğer Devletler Grubundan adaylığını açıklaması", <https://www.mfa.gov.tr/no-125--24-temmuz-2003-turkiye-nin-2009-2010-donemi-bm-guvenlik-konseyi-gecici-uyeligi-icin-bati-avrupa-ve-diger-devletler-grubundan-adayligini-aciklamasi.tr.mfa>, erişim 20.01.2023.

T.C. Dışişleri Bakanlığı (2008, 18 Nisan). "SC:8-18 Nisan 2008, Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü'nün Bir Soruya Cevabı (Türkiye'nin BM Güvenlik Konseyi için adaylığı hk.)", https://www.mfa.gov.tr/sc-8---18-nisan-2008-disisleri-bakanligi-sozcusu-nun-bir-soruya-cevabi-turkiye-nin-bm-guvenlik-konseyi-icin-adayligi-hk_.tr.mfa, erişim 20.01.2023.

T.C. Dışişleri Bakanlığı (2011, 18 Mayıs). "No: 129, 18 Mayıs 2011, BM Güvenlik Konseyi'ne Adaylığımız Hk", https://www.mfa.gov.tr/no-129-18-mayis-2011-bm-guvenlik-konseyi-ne-adayligimiz-hk_.tr.mfa, erişim 20.01.2023.

T.C. Genelkurmay Başkanlığı, "Türkiye'nin Barışı Destekleme Harekâtına Katkıları", <https://www.tsk.tr/Sayfalar?viewName=BarisiDestekleme>, erişim 10.01.2023.

T.C. Resmî Gazete (1992, 10 Aralık). "Türk Silahlı Kuvvetlerinin Yabancı Ülkelere Gönderilmesine İzin Verilmesine Dair Karar", Sayı: 21431, No: 204, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/21431.pdf>, erişim 18.12.2022.

T.C. Resmî Gazete (1992, 10 Aralık). "Türk Silahlı Kuvvetlerinin Yabancı Ülkelere Gönderilmesine İzin Verilmesine Dair Karar", Sayı: 21431, No: 205, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/21431.pdf>, erişim 18.12.2022.

Yükselen Bir Orta Gücün Statü Arayışı:
Türkiye ve Birleşmiş Milletler Barışı Koruma

- T.C. Resmî Gazete (2008, 11 Temmuz). “Birleşmiş Milletler Geçici Görev Gücü Bünyesinde Türk Silahlı Kuvvetlerinin 5 Eylül 2008 Tarihinden İtibaren Bir Yıl Daha UNIFIL Harekâtına İştirak Etmesi Hususunda Anayasanın 92’nci Maddesi Uyarınca Hükümete İzin Verilmesine Dair Karar”, Sayı: 26933, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/07/20080711-1.htm>, erişim 20.01.2023.
- United Nations Department of Peace Operations, “Historical Timeline of UN Peacekeeping”, <https://peacekeeping.un.org/en/historical-timeline-of-un-peacekeeping>, erişim 25.01.2023.
- United Nations Department of Peace Operations, “Troop and Police Contributors”, <https://peacekeeping.un.org/en/troop-and-police-contributors>, erişim 06.01.2023.
- United Nations Department of Peace Operations (2022, 11 November). “United Nations thanks Türkiye for its contribution to peacekeeping”, <https://peacekeeping.un.org/en/united-nations-thanks-turkiye-its-contribution-to-peacekeeping>, erişim 06.01.2023.
- United Nations Department of Political and Peacebuilding Affairs, “DPPA Around the World”, <https://dppa.un.org/en/dppa-around-world>, erişim 27.01.2023.
- United Nations Peacekeeping (2021, 7-8 December). “2021 PK Ministerial statement: Turkey”, <https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/turkey.pdf>, erişim 15.01.2023.
- United Nations Press (2008, 17 October). “GA/10768 - General Assembly Elects Austria, Japan, Mexico, Turkey, Uganda to Two-Year Terms on Security Council”, <https://press.un.org/en/2008/ga10768.doc.htm>, erişim 20.01.2023.
- United Nations Press (2014, 16 October). “GA/11570 - General Assembly Elects Angola, Malaysia, Venezuela, New Zealand, Spain as Non-Permanent Members of Security Council for 2015-2016”, <https://press.un.org/en/2014/ga11570.doc.htm>, erişim 20.01.2023.
- Worldometer, “Turkey Population”, <https://www.worldometers.info/world-population/turkey-population/>, erişim 23.01.2023.

Kriz Zamanlarında Bölgeler Arası İlişkiler: COVID-19 Küresel Salgını Döneminde AB-ASEAN Bölgeler Arasıcılığı

Interregional Relations in Times of Crisis:
EU-ASEAN Interregionalism
during the COVID-19 Global Pandemic Period

Samet YILMAZ*

Öz

Küresel bir sağlık krizine dönüşen COVID-19 (koronavirüs hastalığı) salgınıyla mücadele, çeşitli düzeylerdeki aktörler tarafından gerçekleştirilen eylemlerle sürdürülmüştür. Salgın döneminde bölgesel örgütler, sınırları aşan ve toplumlar üzerinde olumsuz etkiler ortaya çıkaran COVID-19'a yönelik olarak kendi bölgelerinin virüsle mücadele yeteneğini artırmaya ilişkin girişimlerde bulunmuştur. Bölgesel örgütler, bölgeler arası iş birliği yoluyla da virüse karşı eş güdümlü politikalar belirlemeye ve salgının toplumlar üzerindeki olumsuz etkilerinin azaltılması hususunda destek sağlamaya çalışmıştır. Bu bağlamda bu çalışma, salgın döneminde Avrupa Birliği (AB) ile Güneydoğu Asya Uluslar Birliği (ASEAN) arasındaki bölgeler arası ilişki sürecini ele almaktadır. Uluslararası ilişkilerdeki bölgesel örgütlenme girişimleri içerisinde önemli bir konumda bulunan AB ile ASEAN, kendi bölgelerinde barışın ve istikrarın tesis edilmesine katkı sağlayan örgütlerdir. Ayrıca AB-ASEAN bölgeler arası diyalogu, uluslararası ilişkilerdeki eski bölgeler arası diyaloglardan biridir. Bu bakımdan COVID-19 küresel salgını döneminde AB-ASEAN bölgeler arasıcılığı, kriz zamanlarında bölgeler arası ilişkilerin işlevlerinin değerlendirilmesi açısından faydalı bir vaka sunmaktadır. Çalışmada, literatürde belirtilen bölgeler arası ilişki biçimleri ve bölgeler arası ilişkilerin işlevleri kapsamında, salgın döneminde AB-ASEAN bölgeler arasıcılığının hangi boyutlarının ön plana çıktığı sorusuna yanıt aranmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Küresel Salgın, COVID-19, Bölgeler Arası İlişkiler, Avrupa Birliği, Güneydoğu Asya Uluslar Birliği.

* Dr. Öğr. Üyesi, Bursa Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Bursa, Türkiye, ORCID: 0000-0002-5232-5435, e-posta: sametyilmaz@uludag.edu.tr.

Geliş Tarihi / Submitted: 06.03.2023

Kabul Tarihi / Accepted: 05.04.2023

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Abstract

The struggle against COVID-19 (coronavirus disease), which turned into a global health crisis, has been conducted by actors at various levels. During the pandemic, regional organizations have attempted to enhance the ability of their regions to fight COVID-19, which has crossed borders and brought about adverse consequences for societies. Regional organizations have also sought to pursue coordinated policies against the virus and provide support for reducing the social effects of the pandemic through interregional cooperation. In this context, this study examines the interregional relationship process between the European Union (EU) and the Association of Southeast Asian Nations (ASEAN) during the COVID-19 global pandemic period. The EU and ASEAN, significant regional organizations in international relations, contribute to establishing peace and stability in their respective regions. Moreover, the EU-ASEAN interregional dialogue is among the oldest interregional dialogues in international relations. Therefore, the EU-ASEAN interregionalism during the COVID-19 global pandemic period provides a substantial case for evaluating the functions of interregional relations in times of crisis. This study seeks an answer to the question of which dimensions of EU-ASEAN interregionalism have appeared during the pandemic period within the scope and functions of interregional relations specified in the literature.

Keywords: *Global Pandemic, COVID-19, Interregional Relations, European Union, Association of Southeast Asian Nations.*

Giriş

Toplumlar üzerinde olumsuz etkilere sebep olan salgın hastalıklar, iklim, ekonomik koşullar ve temizlik alışkanlıkları gibi faktörlerin etkisiyle ortaya çıkan ve krize dönüşme riski bulunan tehditler şeklinde tanımlanabilir. Bu bağlamda, 1918 yılında ilk olarak Amerika'da gözlemlenen, yaklaşık 500 milyon insanı etkileyen ve 50 milyondan fazla insanın hayatına mâl olan İspanyol Gribi sonrasında dünyanın karşı karşıya kaldığı en ölümcül salgın şeklinde nitelendirilebilecek olan COVID-19, iklim değişikliği, demografik ve ekolojik değişimler, küresel süreçler (ticaret, seyahat ve savaşlar gibi) ve teknolojik gelişmeler gibi salgın hastalıkların ortaya çıkmasında ve yayılmasında etkili olan makro faktörlerle ilişki içerisinde olmakla birlikte, bir anda beliren ve hızla yayılmış bir sağlık krizi şeklinde değerlendirilebilir.¹

COVID-19'un yayılımının önlenmesi ve toplumlar üzerindeki olumsuz etkilerinin azaltılmasına ilişkin mücadele, çeşitli düzeylerdeki

¹ Fatma Neval Genç, *Kriz Yönetimi: COVID-19 Pandemisi*, Nobel Yayın, Ankara, 2021, s. 63-99.

aktörler tarafından gerçekleştirilen eylemlerle sürdürülmüştür. Salgın döneminde devletler ön plana çıkmış ve tek taraflı politikalarla virüse karşı kendilerini korumaya yönelik uygulamalarda bulunmuştur. Salgınla mücadelede devlet aygıtları, toplumsal süreçler üzerindeki kontrollerini sıkılaştırmıştır. Bu hususta uygulanan yöntemler ve söz konusu yöntemlerin uygulanma biçimleri açısından devletler arasında farklılıklar olmakla birlikte, yerel düzeyde karantina, ulusal kapanma ve ülke içi hareketliliklerin sınırlandırılması gibi mekânsal kontrol önlemlerine başvurulmuş² ve salgının toplumlar üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak amacıyla beşeri ve maddi kaynaklar harekete geçirilmiştir.³ Diğer yandan uluslararası ilişkilerde tek taraflı ve korumacı politikalar artmakla birlikte, devletler, küresel çok taraflı iş birliği mekanizmalarına da dâhil olmuş ve uluslararası örgütler, salgınla mücadelede devletlere ve toplumlara yardımcı olmaya yönelik faaliyetlerde bulunmuştur. Örneğin Birleşmiş Milletler (BM), hastalıkla mücadelede toplumlara destek sağlamaya ve salgına karşı toplumları kırılganlaştıran yapısal yetersizlikleri ortadan kaldırmaya yönelik hedefler kapsamında faaliyetlerde bulunmuş ve bu hususta maddi destekler geliştirmiştir. Dünya Sağlık Örgütü (WHO), hastalıkla ilgili doğru bilgilendirmenin ve virüsle mücadelede aktörler arasında koordinasyonun sağlanmasına ilişkin bir işlev görmüştür. Dünya Bankası ise gelişmekte olan devletlerin virüsle mücadele edebilmesi noktasında sağlık sistemlerinin iyileştirilmesine ve yoksul insanların korunmasına yönelik kararlar almıştır.⁴ COVID-19'la mücadele, bölgesel düzeyde ve bölgeler arası ilişkiler çerçevesinde de gerçekleştirilmiştir. Bölgesel örgütler, kurucu anlaşmalar, siyasal düzlemde alınan kararlar, var olan teknik ve bilimsel birimler veya doğal felaketler konusundaki önceki tecrübeler gibi değişkenlerin etkisi kapsamında, üye devletler arası koordinasyonu geliştirmek, bölgesel düzeyde ortak politikalar belirlemek ve finansal destek sağlamak gibi faaliyetlerde

² Samet Yılmaz, "COVID-19 and Territory: Searching for A Secure Place", *III. International Conference On Covid-19 Studies*, December 25-27, 2020, Ankara, https://www.covid19conference.org/_files/ugd/614b1f_8575642567fa4ed6b311f3075adfe654.pdf, erişim 28.02.2023.

³ Hatice Çelik ve Emre Demir (ed.), *COVID-19 Salgını: Ülke Deneyimleri, Bölgesel Etkiler ve Küresel Yansımalar*, Nika Yayınevi, Ankara, 2021.

⁴ Genç, *Kriz Yönetimi*, s. 110-139.

bulunmuştur.⁵ Diğer yandan bölgesel örgütler, diğer bölgelerdeki bölgesel örgütlerle ve devletlerle iş birliği yaparak COVID-19 salgınının etkilerini azaltmaya çalışmıştır.⁶ Bu bağlamda bölgeler arası ilişkiler, genel kapsamda devletlerin tek taraflı ve korumacı eylemlerinin arttığı ve çok taraflı iş birliği mekanizmalarının etkinliğinin tartışıldığı COVID-19 salgını döneminde,⁷ aktörler arasındaki etkileşim kanallarından biri olmuştur.

Bu çalışma, küresel bir sağlık krizine dönüşen COVID-19 salgını döneminde, AB ile ASEAN arasındaki bölgeler arası ilişki sürecini ele almaktadır. Devletler arası bölgesel örgütlenme girişimleri içerisinde önemli bir konumda bulunan ve kendi bölgelerinde barış ve istikrarın tesis edilmesine katkı sağlayan⁸ AB ile ASEAN, diğer unsurlarla birlikte, kurumsal işleyiş ve karar alma biçimleri/normları açısından farklı nitelikleri bünyelerinde barındırmaktadır.⁹ Bununla birlikte her iki örgüt de dış aktörlerle ilişkiler geliştirmeyi hedeflemekte¹⁰ ve küresel çok taraflı yönetim süreçlerine katılım göstermektedir.¹¹ Ayrıca AB-ASEAN bölgeler arası diyalogu, uluslararası ilişkilerdeki en eski bölgeler arası diyaloglardan

⁵ Daniella da Silva Nogueira de Melo ve Maria (Mary) Papageorgiou, “Regionalism on the Run: ASEAN, EU, AU and MERCOSUR Responses mid the Covid-19 Crisis”, *PACO*, 14:1, 2021, s. 57-78. Genç, *Kriz Yönetimi*, s. 140-173.

⁶ Daniella da Silva Nogueira Melo ve Maria (Mary) Papageorgiou, “Interregionalism Initiatives to Counter the Covid-19 Pandemic: The Cases of EU, ASEAN, AU and MERCOSUR”, Preprint, 2021, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3874993, erişim 28.02.2023.

⁷ Birol Akgün ve Metin Çelik “Yeni Normal Dönemde Küresel Yönetişim: Uluslararası Kurumların Geleceği”, Muzaffer Şeker, Ali Özer ve Cem Korkut, (ed.), *Küresel Salgının Anatomisi İnsan ve Toplumun Geleceği*, Türkiye Bilimler Akademisi, Ankara, 2020, s. 367-384, <https://www.tuba.gov.tr/files/yayinlar/bilim-ve-dusun/K%C3%BCresel%20Salg%C4%B1n%C4%B1n%20Anatomisi%20%C4%B0nsan%20ve%20Toplumun%20Gelece%C4%9Fi.pdf>, erişim 28.02.2023. Kamala Valiyeva, “COVID-19 ile Ulus Devleti Yeniden Düşünmek”, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Covid-19 Sosyal Bilimler Özel Sayısı, 19:37, 2020, s. 390-403.

⁸ Yeo Lay Hwee, “ASEAN and EU: From Donor-Recipient Relations to Partnership with a Strategic Purpose”, Koh Tommy ve Yeo Lay Hwee, (ed.), *ASEAN-EU Partnership: The Untold Story*, European Union Centre, Singapore, 2020, s. 8

⁹ İki örgüt arasındaki farklılıklara ve benzerliklere ilişkin bir değerlendirme için bkz. Walter Kennes, “ASEAN and the EU: An Evolving and Solid Development Partnership”, Louis Brennan ve Philomena Murray, (ed.), *Drivers of Integration and Regionalism in Europe and Asia: Comparative Perspectives*, Routledge Press, London, 2015, s. 367-371.

¹⁰ Frederick Kliem, “ASEAN and the EU Amidst COVID-19: Overcoming the Self-Fulfilling Prophecy of Realism”, *Asia Europe Journal*, 19:3, 2021, s. 378.

¹¹ Kennes, “ASEAN and”, s. 369.

biridir ve bölgeler arası ilişkilerin gelişimi üzerinde etki etmiştir.¹² Belirtilen hususlar, COVID-19 küresel salgını döneminde AB-ASEAN bölgeler arasıcılığını, kriz zamanlarında bölgeler arası ilişkilerin işlevlerinin¹³ değerlendirilmesi açısından faydalı bir vaka haline getirmektedir. Bu bağlamda çalışmada, literatürde belirtilen bölgeler arası ilişki biçimleri ve bölgeler arası ilişkilerin işlevleri kapsamında, salgın döneminde AB-ASEAN bölgeler arasıcılığının hangi boyutlarının ön plana çıktığı sorusuna yanıt aranmaktadır.

Belirtilen çerçeveye içerisinde giriş kısmını izleyen birinci kısımda, uluslararası aktörler arasındaki etkileşim yöntemlerinden biri olan bölgeler arası ilişkilerin uluslararası ilişkiler içerisindeki konumu ve işlevleri, bölgeler arasıcılık literatürü kapsamında belirtilmiştir. İkinci kısımda, AB-ASEAN bölgeler arası ilişkilerinin gelişimi ile işlevleri ele alınmıştır. Üçüncü kısım, iki bölgesel örgüt arasındaki ilişkilerde sağlık sektörünün konumuna ve bu hususta gerçekleştirilen somut iş birliğinin çıktularına ilişkindir. Dördüncü kısımda, COVID-19 salgınının yönetimi ve toplumlar üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmaya yönelik olarak, AB ile ASEAN arasında hangi açılardan iş birlikleri geliştirildiği ortaya konulmuştur. Sonuç kısmında ise çalışma kapsamında ulaşılan sonuçlar tartışılmıştır.

1. Uluslararası Aktörler Arasındaki Etkileşim Yöntemlerinden Biri Olarak Bölgeler Arası İlişkiler

Bölgeler arası ilişkilerin gelişimi, devletler arası bölgesel iş birliklerinin artması ve yoğunlaşmasıyla bağlantılı bir süreçtir. Bilindiği üzere II. Dünya Savaşı sonrası dönemde uluslararası ilişkilerde bölgesel iş birlikleri yoğunlaşmış ve çeşitli hedeflere sahip bölgesel örgütler kurulmuştur. Bu bağlamda “bölgesel mekânların oluşturulmasına ilişkin fikirler, değerler ve politikalar bütünü şeklinde tanımlanabilecek olan ve daha çok devlet

¹² Mathew Doidge, *The European Union and Interregionalism: Patterns of Engagement*, Ashgate Publication, Surrey, 2011.

¹³ Bölgeler arası diyalogların kriz yönetimi süreçlerine katkısı, bölgeler arasıcılık literatüründe ele alınması gereken konulardan biri olarak değerlendirilmektedir. Jürgen Rüländ, “Interregionalism: An Unfinished Agenda”, Heiner Hänggi, Ralf Roloff ve Jürgen Rüländ, (ed.), *Interregionalism and International Relations*, Routledge Press, London, 2006, s. 312.

merkezli girişimleri işaret eden”¹⁴ bölgeselcilik, uluslararası ilişkilerin gündemine dâhil olmuştur. Küreselleşme sürecinin hızlanması ve sistemik açıdan iki kutuplu bir yapı niteliği gösteren Soğuk Savaş döneminin sona ermesiyle birlikte, uluslararası ilişkilerde yeni bir bölgeselci dalga ortaya çıkmış, yeni bölgesel örgütler kurulmuş ve eski bölgesel örgütler, değişen koşullara adapte olmak amacıyla dönüşümler geçirmiştir.¹⁵

Uluslararası ilişkilerde bölgesel iş birliği süreçlerinin yoğunlaşmasının neticelerinden biri olarak bölgesel örgütler, diğer bölgelerdeki aktörlerle ilişkiler kurmaya başlamıştır. Bu bağlamda kavramsal bakımdan “iki (veya daha fazla) belirli bölgenin bölgeler şeklinde etkileşime girdiği bir süreç veya durum, başka bir deyişle, bölgeden bölgeye etkileşim”¹⁶ veya “uluslararası bölgeler arasındaki siyasal, ekonomik ve toplumsal etkileşimlerin genişletilmesi ve derinleştirilmesi süreci”¹⁷ şeklinde tanımlanabilecek olan bölgeler aracılığı, uluslararası ilişkilerde 1960’lı yıllarda gözlemlenebilmektedir. AB ile Afrika Devletleri ve Madagaskar Ortaklığı arasında 1963 yılında imzalanan Birinci Yaoundé Konvansiyonu, bölgeler arası ilişkilerin uluslararası ilişkilerin gündemine dâhil olması açısından bir başlangıç noktası olarak değerlendirilebilir. İlerleyen dönemde kurumsal açıdan gelişmiş bir örgütlenme olan AB,¹⁸ diğer bölgelerdeki aktörlerle ilişkiler kurmaya başlamış ve bu ilişkiler yoğunlaşmıştır.¹⁹ Ayrıca dünyanın farklı bölgelerinde bulunan bölgesel

¹⁴ Samet Yılmaz, “Asya-Avrupa Diyalogu: Zirve Diplomasisi Bağlamında Bir Değerlendirme”, *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 9:2, 2022, s. 193.

¹⁵ Louise Fawcett, “Regionalism in Historical Perspective”, Louise Fawcett ve Andrew Hurrell (ed.), *Regionalism in World Politics: Regional Organization and International Order*, Oxford University Press, Oxford, 1995, s. 9-36.

¹⁶ Francis Baert, Tiziana Scaramagli ve Fredrik Söderbaum, “Introduction: Intersecting Interregionalism”, Francis Baert, Fredrik Söderbaum ve Tiziana Scaramagli, (ed.), *Intersecting Interregionalism: Regions, Global Governance and the EU*, Springer Publication, New York, 2014, s. 4.

¹⁷ Ralf Roloff, “Interregionalism in Theoretical Perspective: State of the Art”, Heiner Hänggi, Ralf Roloff ve Jürgen Rüländ, (ed.), *Interregionalism and International Relations*, Routledge Press, London, 2006, s. 18.

¹⁸ Björn Hettne, “EU as a Global Actor: An Anatomy of Actorship”, Paper at the EU in International Affairs 2008 Conference Vrije Universiteit, Brussel, 24-26 April 2008, https://www.ies.be/files/repo/conference2008/EUinIA_IV_1_Hettne.pdf, erişim 28.02.2023.

¹⁹ Samet Yılmaz, “Avrupa Birliği’nin Asya’yla İlişkilerinde Bölgeler Arası Bir Etkileşim Biçimi Olarak Asya-Avrupa Diyalogu”, *KAÜİİBFD*, 13:25, 2022, s. 605.

aktörler arasında da bölgeler arası nitelikte ilişkiler kurulmuştur. Özellikle 1990'larda çeşitli biçimlerde gerçekleşen bölgeler arası etkileşimlerin sayısı artmış ve bölgeler arasıcılık kavramı çerçevesinde çalışmalar yapılmaya başlamıştır.²⁰

Bölgeler arası ilişkilerin yoğunlaşması ve çeşitlenmesinin olağan sonuçlarından biri, bölgeler arası ilişkilere ilişkin çeşitli kategorilerin ortaya çıkmasıdır. Bölgeler arası ilişkiler üzerine yapılan çalışmalarda sıklıkla referans verilen isimlerden biri olan Hänggi'nin²¹ geliştirdiği tipoloji kapsamında, bölgeler arası ilişkilerin genellikle "salt (*pure*) bölgeler arasıcılık", "bölgeler ötesicilik (*transregionalism*)" ve "melez (*hybrid-quasi*) bölgeler arasıcılık" kategorileri çerçevesinde sınıflandırıldığı görülmektedir. Bunlar içerisinde salt bölgeler arasıcılık, bölgeler arası ilişkilerin klasik formudur ve farklı bölgelerde bulunan bölgesel örgütler arasındaki formel ve kurumsallaşmış ilişkileri tanımlamak amacıyla kullanılmaktadır. Bu kategori kapsamındaki ilişkiler, büyük ölçüde yüksek seviyedeki resmi katılımcılar üzerinden yürütülmektedir. İkinci kategori olan bölgeler ötesiciliğin çeşitli görünümleri bulunmaktadır. Söz konusu kategori, bölgesel örgütler arasındaki klasik formel ve kurumsallaşmış ilişkilerin ötesindeki ilişkileri işaret etmektedir. Bölgeler ötesi ilişkiler, genellikle coğrafi bakımdan dağınık (*diffuse*) bir katılımcı kompozisyonu olan ve bölgesel örgütlerin yanı sıra, herhangi bir üst bölgesel örgüte dâhil olmaksızın, ikiden fazla bölgeden devletlerin yer aldığı diyalog süreçlerini tanımlamak amacıyla kullanılmaktadır. Üçüncü kategori olan melez bölgeler arası arasıcılık, salt bölgeler arasıcılık ve bölgeler ötesicilik kategorileri dışında kalan bölgeler arası ilişki biçimleri için referans verilmektedir. Bölgesel bir örgüt ile başka bir bölgede bulunan (genellikle bölgede önemli bir konuma sahip) üçüncü bir devlet arasındaki ilişkiler, ilgili kategori bünyesinde değerlendirilmektedir.²²

²⁰ Heiner Hänggi, Ralf Roloff ve Jürgen Rüländ (ed.), *Interregionalism and International Relations*, Routledge Press, London, 2006.

²¹ Heiner Hänggi, "Interregionalism as a Multifaceted Phenomenon: In Search of a Typology", Heiner Hänggi, Ralf Roloff ve Jürgen Rüländ, (ed.), *Interregionalism and International Relations*, Routledge Press, London, 2006, s. 31-62.

²² Samet Yılmaz, "Avrupa Birliği Dış İlişkilerinde Bölgeler Arasıcılık: Avrupa Birliği-Latin Amerika Bölgeler Arası İlişkileri", Mehmet Dalar ve İlhan Sağsen, (ed.), *Avrupa*

Küresel yönetim içerisindeki etkileşim yöntemlerinden biri olan bölgeler arası ilişkiler,²³ birtakım rollere ve işlevlere sahiptir. Literatürde aktörleri bölgeler arası ilişkiler kurmaya yönlendiren faktörlere ve aktörler arası ilişkiler ve küresel yönetim bakımından bölgeler arası ilişkilerin işlevlerine ilişkin olarak genellikle beş unsur üzerinde durulmaktadır. Bunlardan ilki, realist literatür kapsamında ele alınan dengelemedir.²⁴ Bölgeler arası ilişkiler bağlamında dengeleme, devletlerin ve bölgesel örgütlerin diğer bölgelerdeki aktörlerle ticari ve kurumsal bağlar geliştirerek bölgeler arası ilişkiler bakımından dengenin oluşturulması, aktörlerin uluslararası ilişkilerde marjinal bir konumda kalmaması ve çok taraflılığın geliştirilmesine yönelik bir anlama sahiptir. Bölgeler arası ilişkilerin diğer bir işlevi, liberal kurumsalcı bir bakış açısı çerçevesinde kurumsallaştırmadır. Buna göre bölgeler arası ilişkiler, aktörler arasında kurumsallaşmış diyalog kanallarının oluşturulmasını sağlamakta ve böylece uluslararası politikanın kurumsallaşması sürecine destek vermektedir. Diğer yandan bölgeler arası ilişkiler, bölge içi koordinasyonun sağlanmasını gerektirdiği için bölgesel bütünleşme süreçlerini de desteklemektedir. Bu işlevler, oluşturulan bölgeler arası diyalog kanalları yoluyla bölgesel aktörler arasında fikir teatisi yapılmasını, ortak gündemlerin ve ortak tutumların oluşmasını sağlamaktadır. Bu şekilde uluslararası ilişkilerin işleyişi kolaylaşmaktadır. Beşinci işlev ise inşacılık bağlamında ele alınan kolektif kimlik inşasıdır. Bölgeler arası ilişkiler, bölgeden bölgeye ilişkiler kurulmasına yönelik düzenli etkileşim kanalları oluşturmakta ve aktörlerin sosyalleşmesi için bir etkileşim mekânı sunmaktadır. Düzenli ilişkiler ve etkileşim, aktörlerin bölge içi uyumu sağlamasını gerektirmekte ve böylece bölgesel farkındalık oluşum sürecini destekleyerek kimlik inşa süreçlerine katkı vermektedir.²⁵

Birliği'nin Küresel ve Bölgesel Politikaları, Nobel Bilimsel Eserler, Ankara, 2022, s. 149-150. Yılmaz, "Avrupa Birliği'nin", s. 609-610.

²³ Weiqing Song, "Regionalisation, Inter-Regional Cooperation and Global Governance", *AEJ*, 5:1, 2007, s. 67-82.

²⁴ Dengelemenin yanı sıra ardıncılık da bölgeler arası ilişkilerin işlevleri bağlamında değerlendirilmektedir.

²⁵ Doidge, *The European Union*, s. 31-55. Yılmaz, "Avrupa Birliği", s. 150-151.

Bölgeler arasıcılık kapsamında yapılan çalışmaların sayısı 1990'lı yıllar ve sonrası dönemde sayıca artmakla ve bölgeler arası ilişkilerin belirtilen işlevleri üzerinde durulmakla birlikte, 2000'li yılların sonuna doğru bölgeler arası ilişkilerin etkinliğinin sorgulanmaya başladığı görülmektedir. Bu durumun ortaya çıkmasında uluslararası ilişkilerdeki gelişmelerin ve bölgeler arasıcılık kavramına ilişkin tartışmaların belirleyici olduğu ileri sürülebilir. Küreselleşmeyle birlikte kozmopolit değerlere dayalı bir küresel yönetim düzeninin ortaya çıkacağına yönelik beklentilerin gerçekleşmemesi, Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nin tek taraflı politikaları, uluslararası örgütlerin etiksizliği ve bölgesel iş birliği süreçlerinin özellikle ekonomik açıdan beklenen sonuçları vermemesi sebebiyle küresel ve bölgesel ölçekteki iş birliği beklentileri zayıflamıştır. Diğer yandan bölgeler arasıcılık tartışmalarının kavramsal ve görgül açıdan sınırlarına ulaşıldığı ve bölgeler arasıcılığın artık dünya politik süreçlerini anlamlandırma konusunda yeterli ölçüde açıklayıcı olmadığı iddiası da uluslararası ilişkiler çalışmaları içerisinde bölgeler arasıcılığa yönelik ilginin azalmasına sebep olmuştur.²⁶

2. AB-ASEAN Bölgeler Arası İlişkilerinin Gelişimi ve Değerlendirilmesi

AB ile ASEAN arasında diyalog süreci 1972 yılında başlamıştır. Enformel nitelik gösteren diyalog sürecinin başlamasında ekonomik gelişmeler ve Soğuk Savaş ortamındaki güvenlik kaygıları belirleyici faktörler arasında olmakla birlikte,²⁷ özellikli olarak ASEAN üyesi devletlerin ihraç mallarının Avrupa pazarında daha fazla yer bulması ve sahip oldukları ham maddelerinin fiyat istikrarının sağlanması, söz konusu diyalogun esas odak noktası olmuştur. 1975 yılında, ticaretin ötesinde ilişkilerin geliştirilmesi ve ASEAN bölgesindeki doğal kaynakların

²⁶ Bu hususta yapılmış bir değerlendirme için bkz. Jürgen Rüländ, "Interregionalism and International Relations: Reanimating an Obsolescent Research Agenda?", Francis Baert, Fredrik Söderbaum ve Tiziana Scaramagli, (ed.), *Intersecting Interregionalism: Regions, Global Governance and the EU*, Springer Publication, New York, 2014, s. 15-35.

²⁷ Jürgen Rüländ, "ASEAN and the European Union: A Bumpy Interregional Relationship", Zentrum für Europäische Integrationsforschung, Rheinische Friedrich-Wilhelms-Universität, Bonn, 2001, s. 9-12. http://aei.pitt.edu/197/1/dp_c95_rueland.pdf, erişim 28.02.2023.

değerlendirilmesi, AB'nin ASEAN bölgesindeki üretim süreçlerine katılımının artırılması ve ASEAN projelerinin finansmanı için sermayenin sağlanması gibi alanlarda ortak girişimlerin yapılmasına ilişkin olarak bir ortak çalışma grubu oluşturulmuştur. 1977 yılında iki bölgesel örgüt arasındaki diyalog süreci formel hâle gelmiş ve 1978'de ilk ASEAN-AB Bakanlar Toplantısı (*ASEAN-EU Ministerial Meeting-AEMM*) düzenlenmiştir. 1980'de ikincisi düzenlenen AEMM'de, ASEAN-AB İş Birliği Anlaşması akdedilmiştir.²⁸

1980 tarihli ASEAN-AB İş Birliği Anlaşması, hâlâ yürürlüktedir ve iki bölgesel örgüt arasındaki ilişkinin temel çerçevesini belirleyen metinler arasında yer almaktadır.²⁹ Bahsi geçen Anlaşma, az sayıda taahhüt içermekte ve belirlenen alanlarda esnek bir iş birliği süreci öngörmekle birlikte,³⁰ AB ile ASEAN arasındaki diyalogun kurumsallaşma sürecini hızlandırmıştır. Ekonomik iş birliği ve kalkınma merkezli ASEAN-AB İş Birliği Anlaşması, iki bölgesel örgüt arasındaki ticari, ekonomik ve teknik iş birliğinin alt yapısını oluşturmuş ve sürecin takibine ilişkin olarak Ortak İş Birliği Komitesinin (*Joint Cooperation Committee-JCC*) kurulmasını sağlamıştır.³¹

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)'nin dağılması ve Soğuk Savaş'ın sona ermesi, AB ile ASEAN arasındaki ilişki sürecinin yoğunlaşması ve derinleşmesi açısından yeni bir dönemin ortaya çıkmasını beraberinde getirmiştir. Uluslararası sistemdeki değişimler, dünyada ekonomik blokların ortaya çıkması ve Doğu Asya'nın dünyanın merkezi ekonomik bölgelerinden biri haline gelmesi, AB'yi bölgeyle olan ilişkilerini geliştirmeye yönlendirmiştir. Bu bağlamda 1994 ve 2001 yıllarında Avrupa Komisyonu, Asya ve Asya'nın alt bölgelerine yönelik AB'nin temel yaklaşımını ortaya koyan strateji belgeleri düzenlemiştir.³² 1996'da Avrupa Komisyonu, "AB-ASEAN İlişkilerinde Yeni Bir Dinamik Oluşturulması"

²⁸ Yeo Lay Hwee, "The Inter-Regional Dimension of EU-Asia Relations: EU-ASEAN and the Asia-Europe Meeting (ASEM) Process", Peter Anderson ve Georg Wiessala, (ed.), *The European Union and Asia: Reflections and Re-Orientations*, Rodopi Press, Amsterdam, 2007, s. 177.

²⁹ Doidge, *The European Union*, s. 60.

³⁰ Chien-Huei Wu, "The Evolution of EU-ASEAN Relations: Legal Framework and Policy Change", *National Taiwan University Law Review*, 8:2, 2013, s. 336.

³¹ Hwee, "The Inter-Regional", s. 178.

³² Yılmaz, "Avrupa Birliği'nin", s. 614-615.

başlıklı bir bilgilendirme notu yayımlamıştır. Bu belgede, AB ile ASEAN arasındaki siyasal diyalogun güçlendirilmesi ve ASEAN içerisindeki gelişmiş devletlerle ekonomik, az gelişmiş devletlerle sosyal kalkınma merkezli iş birliği yapılması gerektiği vurgulanmıştır. 11 Eylül Olayları, Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC)'nin uluslararası ilişkilerde artan etkisi ve Asya Finansal Krizi sonrasında ASEAN'ın dinamik bir sürece girmesi gelişmelerinin etkisi altında,³³ Avrupa Komisyonu tarafından 2003 yılında hazırlanan “Güneydoğu Asya’yla Yeni AB Ortaklığı” başlıklı bilgilendirme notunda, bölgesel istikrarın ve teröre karşı mücadelenin desteklenmesi, insan haklarının, demokrasinin ve iyi yönetişimin geliştirilmesi, insan ve uyuşturucu kaçakçılığı, kara paranın aklanması ve korsanlıkla mücadele edilmesini de içerek şekilde siyasal ve güvenlikle ilgili gündemin genişletilmesi önerisinde bulunulmuştur.³⁴ 2015 yılında ise AB, “AB ve ASEAN: Stratejik Hedefli Bir Ortaklık” başlıklı bir ortak bilgilendirme notu yayımlamıştır. Bu belgede ASEAN'ın geniş Asya-Pasifik'te bölgesel bir güvenlik düzeni oluşturulmasında merkezi bir konumunun olması sebebiyle AB'nin ASEAN ile olan ilişkilerini geliştirmesinde stratejik çıkarlarının bulunduğu belirtilmiştir.³⁵

2000'li yıllar ve sonrası dönemde AB ile ASEAN arasındaki ilişkilerin ilerletilmesine ve yoğunlaştırılmasına ilişkin kritik gelişmeler olmuştur.³⁶ Bu hususta iki gelişmenin özellikle üzerinde durulması gerekmektedir. Bunlardan ilki, 2007 yılında AB ile ASEAN arasındaki ortaklığın güçlendirilmesine yönelik olarak kabul edilen “Nuremberg Deklarasyonu”dur. Bu Deklarasyonda demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğü ve iyi yönetim gibi evrensel değerler kapsamında, karşılıklı hedeflerin gerçekleştirilmesi iradesi ortaya konulmuş ve güvenlik, ekonomi, enerji ve iklim değişikliği, sosyo-kültürel gelişim ve kalkınma alanları çerçevesinde AB ile ASEAN arasında iş birliği geliştirileceği

³³ Hwee, “ASEAN and”, s. 6.

³⁴ Kennes, “ASEAN and”, s. 373.

³⁵ Hwee, “ASEAN and”, s. 8

³⁶ European External Action Service, “The European Union and ASEAN”, https://www.eeas.europa.eu/asean/european-union-and-asean_en?s=47, erişim 28.02.2023.

belirtilmiştir.³⁷ İkinci gelişme ise 2020 yılında kurulan stratejik ortaklıktır. Söz konusu stratejik ortaklık, kural merkezli uluslararası düzen, etkin ve sürdürülebilir çok taraflılık ve serbest ticaret gibi ortak değerlere ve ilklere dayalı olarak formüle edilmiştir. Ekonomi, güvenlik, sürdürülebilir bağlantısallık (*connectivity*) ve sürdürülebilir kalkınma, ana iş birliği alanları olarak belirlenmiştir.³⁸ Bu stratejik ortaklığın uygulanmasına ilişkin olarak 2023 ile 2027 yılları arası dönemi kapsayan bir eylem planı kabul edilmiştir.³⁹

Bölgeler arası ilişkiler kategorileri kapsamında salt bölgeler arası ilişki biçimi şeklinde konumlandırılacak olan AB-ASEAN bölgeler aracılığı, çok boyutlu bir diyalog ve iş birliği süreci öngörmektedir. İki bölgesel örgüt arasındaki ilişkiler, ticaret ile yatırım ilişkilerinin geliştirilmesi, siyasal diyalog kurulması ve güvenlik alanında iş birliği yapılması, sosyo-kültürel ilişkilerin geliştirilmesi, kalkınmaya yönelik desteklerle ASEAN'ın kapasitesinin desteklenmesi ve ASEAN bünyesinde bölgesel bir topluluk oluşturulması değişkenlerini kapsamaktadır.⁴⁰ Bölgeler arası ilişkilerin rol ve işlevleri bağlamında bir değerlendirmede bulunmak gerekirse, tarafların motivasyonları itibarıyla, siyasal boyutlarıyla birlikte ekonomik bakımdan dengeleme, AB ile ASEAN arasındaki ilişkilerin gelişimindeki belirleyici faktörler arasında yer almaktadır. Güneydoğu Asya bölgesinin teknoloji, yatırım ve ihracat bakımından ABD ve Japonya'ya bağımlı yapısı ve 1980'lerle birlikte dünyaya açılan ve ekonomisi büyüyen ÇHC'ye yabancı yatırımların ve üretimin kayma olasılığı, ASEAN üyesi devletleri, üretim teknolojisi ve sermaye açısından dünyadaki merkez bölgelerden biri olan Avrupa'yla ilişkilerini geliştirmeye yönlendirmiştir.

³⁷ Council of the European Union, "Nuremberg Declaration on an EU-ASEAN Enhanced Partnership", 2007, https://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/er/93217.pdf, erişim 28.02.2023.

³⁸ European External Action Service, "EU ASEAN Strategic Partnership", <https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/fact-sheet-eu-asean-strategic-partnership.pdf>, erişim 28.02.2023.

³⁹ ASEAN, "Plan of Action to Implement the ASEAN-EU Strategic Partnership (2023-2027)", August 4, 2022, <https://asean.org/wp-content/uploads/2022/08/ASEAN-EU-Plan-of-Action-2023-2027-FINAL.pdf>, erişim 28.02.2023.

⁴⁰ ASEAN Secretariat, "Overview ASEAN-European Union Dialogue Relations", ASEAN Secretariat's Information Paper, As of October 2022, https://asean.org/wp-content/uploads/2022/10/Overview-ASEAN-EU-DR_as-of-20-October-2022.pdf, erişim 28.02.2023.

AB ise 1980'ler ve sonrası dönemde Doğu Asya'nın dinamik bir ekonomik bölge haline gelmesi ve dünyada ekonomik blokların (Asya-Pasifik Ekonomik İş Birliği ve Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması gibi) ortaya çıkması gelişmeleri karşısında, küresel ekonomik düzen içerisinde marjinal bir konumda kalmamak ve bölgesel gruplaşmalar arasında denge oluşturmak amacıyla Güneydoğu Asya'daki ekonomik varlığını artırmayı hedeflemiştir. Bu bağlamda ekonomik dengeleme, AB-ASEAN arasıcılığının merkezi unsurlarından biridir. Nitekim 2006 yılında ASEAN-AB Vizyon Grubu tarafından yayımlanan raporda, iki bölgesel örgüt arasındaki ilişkinin bu boyutu teyit edilmiştir.⁴¹

AB-ASEAN bölgeler arası diyalogu, iki bölgesel örgüt arası ilişkilerde kurumsallaşma sürecinin başlamasını beraberinde getirmiştir. Her ne kadar kurumsallaşma doğrudan etkin bir iş birliği sürecinin olduğu ve diyalogun somut sonuçlar ortaya çıkardığı anlamına gelmese de AEMM ve JCC'yle birlikte üst seviyedeki yetkililer veya ekonomi bakanları arasında gerçekleşen ad hoc toplantılar ve ticaret, finans, bilim, teknoloji, araştırma, endüstriyel tarım ve turizm gibi çeşitli alanlarda oluşturulan çalışma grupları, iki bölgesel örgüt arasındaki ilişkinin kurumsal bir yapıda işleyişini sağlamaktadır.⁴² 2015 yılında AB, ASEAN nezdinde diplomatik temsilcilik açmış ve ilk AB büyükelçisi aynı yıl göreve başlamıştır. Ayrıca bölgeler arası diyalog, parlamenterler ve liderler seviyesinde de ilerlemektedir. Avrupa Parlamentosu ile ASEAN Parlamentolar Arası Örgütü arasında düzenli toplantılar 1979 yılından itibaren düzenlenmektedir.⁴³ Daha önce yapılması öngörülen ancak ilki 2022'de gerçekleşen AB-ASEAN Zirvesi de iki bölgesel örgüt arasındaki etkileşim kanalları arasında yer almaktadır.⁴⁴

Kurumsallaşma süreciyle bağlantılı şekilde, AB ile ASEAN arasındaki bölgeler arası ilişkilerin, özellikle ikincisi açısından, bölgesel uyumun

⁴¹ Doidge, *The European Union*, s. 70-81.

⁴² Age, s. 92-93.

⁴³ Jürgen Rüländ ve Astrid Carrapatoso, "Democratizing Inter-Regionalism? The EU Parliament and Its Asia Relations", Stelios Stavridis ve Daniela Irrera, (ed.), *The European Parliament and its International Relations*, Routledge Press, London, 2015, s. 210.

⁴⁴ Council of the European Union, "EU-ASEAN Commemorative Summit, 14 December 2022", <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-summit/2022/12/14/>, erişim 28.02.2023.

sağlanmasına ve ortak değerler geliştirerek kimlik inşası süreçlerine destek verilmesine ilişkin bir işlevinin bulunduğu ileri sürülebilir. AB ile ASEAN arasındaki ilişkiler, yapısı gereği asimetrik bir nitelik göstermektedir. İki bölgesel örgüt arasındaki ilişkide, AB'nin göreceli kapasitesi daha fazladır. AB, özellikle 1990'ların ortalarından itibaren dünyadaki bölgesel bütünleşme süreçlerini desteklemeye başlamış ve bu yaklaşım kapsamında Güneydoğu Asya'daki bölgesel iş birliği süreçlerinin etkinliğini artırmaya yönelik programlar geliştirmiştir.⁴⁵ Bu durum, ASEAN'ın örgütsel yetkinliğini ve Güneydoğu Asya bölgesinin uyumunu destekleyen bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Diğer yandan Soğuk Savaş sonrası dönemde demokrasi ve insan hakları gibi değerler, ASEAN ile AB arasındaki ilişkilerin bir parçası haline gelmiştir. Açıktır ki asimetrik ilişki çerçevesinde AB desteğinden yararlanmak için ASEAN'ın AB değerlerine yakınlaşması beklenmektedir ve AB de kimi durumlarda (Myanmar'ın ASEAN üyeliği sürecinde olduğu gibi) değerlerle ilgili meseleleri ilişkilerde öne sürebilmektedir. Bununla birlikte bölgeler arası ilişkiler yoluyla kolektif kimlik inşasının, AB ile ASEAN'ın değerler üzerinde uzlaşmazlıkları olması sebebiyle, çekişmeli bir süreç ve etkinliğinin tartışmalı olduğu söylenebilir.⁴⁶

AB-ASEAN bölgeler arası ilişkisi, gündem oluşturulması ve küresel meselelere ilişkin tarafların tutumlarının rasyonelleştirilmesi açısından, özellikle ilişkilerin ilk dönemlerinde tali bir role sahip olmuştur. Bununla birlikte siyasal diyalog süreci, kimi gelişmeler karşısında, taraflar arasında fikir teatisi yoluyla ortak gündemler ve tutumlar oluşturulmasını sağlamıştır. Örneğin AB ve ASEAN, 1975 yılında Güney Vietnam'ın başkenti olan Saygon'un SSCB ve ÇHC destekli Kuzey Vietnam güçleri tarafından ele geçirilmesi sonrasında başlayan mülteci krizinde, meselenin BM Mülteciler Yüksek Komiserliği gibi küresel örgütlerin gündemine alınmasında ortak hareket etmiştir.⁴⁷ Benzer şekilde AB ile ASEAN, 1978 yılında

⁴⁵ Anja Jetschke, "Regional Integration Support by the EU in Asia: Aims and Prospects", Thomas Christiansen, Emil Kirchner ve Philomena Murray, (ed.), *The Palgrave Handbook of EU-Asia Relations*, Palgrave Macmillan Press, Basingstoke, 2013, s. 226-243.

⁴⁶ Doidge, *The European Union*, s. 96-110.

⁴⁷ Rüländ, "ASEAN and", s. 15.

Kamboçya'nın Vietnam, 1979 yılında ise Afganistan'ın SSCB tarafından işgali sonrasında, her ne kadar taraflar arasında tam bir uzlaşa sağlandığı söylenemese de küresel örgütler içerisinde gelişmelere karşı ortak bir tutum benimsemiş ve işgalci güçlerin Kamboçya ve Afganistan'dan çekilmesini öngören BM Genel Kurulu kararlarının alınmasında birlikte hareket etmiştir. Bu bağlamda AB-ASEAN bölgeler arasıcılığı, ekonomik dengelemenin yanı sıra kimi durumlarda, etkinliği bakımından tartışmalı da olsa, siyasal dengeleme açısından da işleve sahip olmuştur.⁴⁸

3. AB-ASEAN İlişkilerinde Sağlık Sektörü

AB ile ASEAN arasında sağlık sektöründe bölgeden bölgeye iş birliği, 2000'li yılların sonuna doğru somut bir nitelik almıştır. 1980 ASEAN-AB İş Birliği Anlaşması, daha önce de belirtildiği üzere, ekonomik iş birliği ve kalkınma merkezli bir metin şeklinde hazırlanmıştır. Anlaşmada iki bölgesel örgüt arasında sağlık alanında iş birliği yapılacağına dair bir düzenleme yoktur. Bununla birlikte AB'nin ASEAN bölgesinin tümünün kalkınmasına ve refahına katkı sağlamanın önemini farkında olduğunun söz konusu Anlaşmada belirtilmesi,⁴⁹ diyalog sürecinin sonraki dönemlerinde sağlık sektöründe iş birliğini yönlendiren bir düzenleme şeklinde değerlendirebilir. Nitekim Avrupa Komisyonu tarafından 1994'te yayımlanan ve 2001 yılında revize edilen strateji belgelerinde sağlık, Asya'da yoksulluğun azaltılmasına ilişkin iş birliği alanlarından biri olarak kabul edilmiştir.⁵⁰ 1996 tarihli "AB-ASEAN İlişkilerinde Yeni Bir Dinamik Oluşturulması" başlıklı bilgilendirme notunda AB'nin, ASEAN üyesi devletlerle sağlık meselelerinde iş birliği geliştirilebileceği ifade

⁴⁸ Doidge, *The European Union*, s. 83-91.

⁴⁹ European Union, "Cooperation Agreement Between Member Countries of ASEAN and European Community", Kuala Lumpur, 7 March, 1980, *Official Journal of the European Union*, No 144, Madde 4, [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:21980A0307\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:21980A0307(01)&from=EN), erişim 28.02.2023.

⁵⁰ Commission of the European Communities. (1994). "Towards a New Asia Strategy", Communication from the Commission, COM(94) 314 Final, Brussels, July 13, 1994, s. 22, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:51994DC0314&from=EN>, erişim 28.02.2023. Commission of the European Communities, "Europe and Asia: A Strategic Framework for Enhanced Partnerships", Communication from the Commission, COM(2001) 469 Final, Brussels, August 4, 2001, s. 17, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52001DC0469&from=en>, erişim 28.02.2023.

edilmiştir.⁵¹ Bu bağlamda AB, 1990'ların başından itibaren ikili ilişkiler çerçevesinde bazı ASEAN üyesi devletlerin hayvanlardan insanlara geçen hastalıklarla mücadelesine destek olmuştur.⁵²

2006'da ÇHC'nin başkenti Pekin'de gerçekleştirilen Kuş Gribi Uluslararası Konferansında AB, Asya'da hayvandan insana bulaşan hastalıklarla mücadeleye ilişkin bölgesel yaklaşımını ortaya koymuştur. Söz konusu Konferansta AB, insan ve hayvan sağlığı alanlarında bölgesel kapasitenin ve alt yapının geliştirilmesine destek vereceğini belirtmiştir. Bu bağlamda 2007 yılında Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan "Asya İçin AB'nin Bölgesel Stratejisi (2007–2013)" başlıklı bilgilendirme notunda, Asya'da sınır ötesi sağlık iş birliğinin geliştirilmesi ve kuş gribi ile patojenik hastalıkların kontrol altında alınması süreçlerine destek verilmesi, AB'nin öncelikleri şeklinde ifade edilmiştir. Bu gelişme sonrasında kuş gribiyle ilgili düzenlenen uluslararası konferanslar, AB'nin hastalıklarla mücadeledeki bölgesel yaklaşımının belirlenmesi üzerinde etki etmiştir. 2007'de Yeni Delhi'de kuş gribi üzerine gerçekleştirilen uluslararası konferansta, bölgesel örgütlerin kuş gribiyle mücadeledeki rolü teyit edilmekle birlikte, insan-hayvan-ekosistem üçgeninde, ortaya çıkan hastalıklarla mücadelenin çok disiplinli ve sektörler arası olarak ele alınmasını öngören "Tek Sağlık" yaklaşımı kapsamında, WHO, BM Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) ile Dünya Hayvan Sağlığı Örgütü (*World Organisation for Animal Health-WOAH*) gibi örgütlerle iş birliği içerisinde AB, 2008 yılında "Asya'da Ortaya Çıkan İleri Derecede Patojenik Hastalıklara Karşı Bölgesel Programı" (*Regional Program against Highly Pathogenic Emerging Diseases in Asia-RPHPEDA*) hayata geçirmiştir.⁵³

Toplam bütçesinin büyük bir kısmı (%84) AB tarafından finanse edilen ve 48 aylık bir program olan RPHPEDA, Aralık 2009 tarihinde uygulamaya konulmuştur. RPHPEDA'nın üç temel hedefinin bulunduğu söylenebilir. Bunlardan ilki, ASEAN'ın hayvanlarda ve insanlarda

⁵¹ Commission of the European Communities, "Creating A New Dynamic in EU-ASEAN Relations", COM(96) 314 Final, Brussels, July 3, 1996, s. 19, <http://aei.pitt.edu/6271/1/6271.pdf>, erişim 28.02.2023.

⁵² Vincent Rollet, "Influence of EU-ASEAN Health Interregionalism on Regional Health Governance", *Asia Eur J*, 15:3, 2017, s. 248.

⁵³ Age, s. 249.

gözlemlenen hastalıklarla mücadele kapasitesinin güçlendirilmesidir. İkincisi, ASEAN bölgesinde veteriner hizmetlerinin geliştirilmesidir. Üçüncüsü, WHO'nun Asya-Pasifik bölgesinde ortaya çıkmakta olan hastalıklarla ilgili stratejisiyle uyumlu bir şekilde, ASEAN üyesi devletlerin patojenik hastalıkları tespit etmeye ve patojenik hastalıklardan korunmaya ilişkin eylem yeteneğinin desteklenmesidir.⁵⁴

RPHPEDA'nın uygulanmasında AB, ASEAN'a çok fazla sorumluluk vermemiş ve uygulama süreci, ağırlıklı olarak WOAİ, FAO ve WHO örgütleri tarafından yürütülmüştür. AB temsilcileri, idari komite toplantılarında ASEAN'daki mevkidaşlarıyla yılda bir kez istişarede bulunmakla birlikte, bu toplantıların dışında, RPHPEDA'nın yürütülmesine ilişkin olarak ASEAN temsilcileriyle doğrudan etkileşim kurmamıştır. Başka bir deyişle AB, RPHPEDA'nın hayata geçirilmesi ve finanse edilmesinde ana aktör konumunda olurken ASEAN'ın sağlıkla ilgili teknik birimleri ve ASEAN üyesi devletlerin sağlık bakanlarıyla düzenli ve doğrudan temaslar, WOAİ, FAO ve WHO'nun bölgesel ofisleri tarafından gerçekleştirilmiştir. Ayrıca Avrupa Komisyonu, ASEAN'ın merkezi olan Jakarta'da RPHPEDA'nın uygulanmasından sorumlu bir uzman veya yetkili de görevlendirmemiştir. Bu bağlamda AB, RPHPEDA'nın uygulanması sürecine “uzaktan” (*remote*) katılım sağlamıştır. Avrupa Komisyonu, ASEAN'ın RPHPEDA'nın uygulanmasına ilişkin kapasitesini zayıf olarak değerlendirmiştir. Bu bakımdan WOAİ, FAO ve WHO'nun sürecin uygulanmasına ilişkin katılımı, RPHPEDA'nın etkinliği için gerekli görülmüştür.⁵⁵

RPHPEDA, ASEAN ile AB arasında bölgeler arası bir sağlık girişiminin uygulanması ve sağlık alanında bölgeler arası ilişkilerin hangi işlevlere sahip olabileceğini örneklendirmesi açısından önemli bir girişimdir. Bu bağlamda Rollet, bölgeler arası ilişkiler kavramı kapsamında, RPHPEDA'nın aktörler arası ilişkiler ve küresel yönetim açısından işlevlerine ilişkin olarak dört unsur üzerinde durmaktadır. Bunlardan ilki, RPHPEDA'nın ASEAN'ın bölgesel sağlık yönetişimine ilişkin kapasitesinin

⁵⁴ Age, s. 250-251.

⁵⁵ Age, s. 251. Vincent Rollet, “Health Interregionalism in Combating Communicable Diseases EU Cooperation with ASEAN and the African Union”, *Regions & Cohesion*, 9:1, 2019, s. 145.

geliştirilmesidir. İkincisi, küresel sağlık yönetimiyle ilgili norm difüzyonunun sağlanmasıdır. Üçüncüsü, AB'nin küresel sağlık yönetimi içerisindeki aktörlük yeteneğinin desteklenmesidir.⁵⁶ Dördüncüsü, ASEAN'ın sağlık alanında çok taraflı girişimlere katılımına ve ortak bir bölgeler arası tutum benimsemesine yönelik sürece katkı verilmesidir.⁵⁷

RPHPEDA, sağlığın AB-ASEAN bölgeler arası ilişkileri kapsamında yer alan politika alanlarından biri olduğunu göstermektedir. Yakın dönemde iki bölgesel örgüt arasındaki ortaklığa ilişkin eylem planlarında da sağlık, iş birliği alanlarından biri olarak düzenlenmiş ve sağlıklı ilgili acil durumlar ve salgınlarla mücadelede her iki bölgenin kapasitesinin artırılmasına yönelik iş birliği yapılması ve koordinasyonun güçlendirilmesi gerektiği ifade edilmiştir.⁵⁸ Bu bağlamda AB ile Güneydoğu Asya arasındaki ilişkilerde sağlık sektörünün, kalkınmayla birlikte, (özellikle geleneksel olmayan tehditler açısından) güvenlik bağlamında ele alınan iş birliği alanlarından biri olduğu ve bu yönüyle de BM Kalkınma Programının 1994 yılında hazırladığı rapor kapsamında, insanların refah içerisinde ve insan onuruna yakışır biçimde yaşamasını ve güvenliğin ekonomi, gıda, çevre, sağlık ve benzeri boyutlarla ilişkili şekilde sektörler arası değerlendirilmesini öngören insan güvenliği kavramıyla⁵⁹ bağlantısının bulunduğu belirtilebilir.⁶⁰

⁵⁶ AB, 2000'li yılların ortalarından itibaren küresel sağlık alanında öncü bir rol oynamaya yönelik bir yaklaşım benimsemiştir. Bu bağlamda Rollet, AB'nin RPHPEDA yoluyla ASEAN bölgesiyle sağlık alanında somut bir iş birliği sürecini başlatmasının, ABD gibi bu alanda bölgede etkin olan diğer aktörlerin varlığını dengelemeye yönelik bir işlevinin bulunduğunu belirtmektedir.

⁵⁷ Rollet, "Influence of", s. 251-257. Rollet, "Health Interregionalism", s. 146-155.

⁵⁸ European External Action Service, "Bandar Seri Begawan Plan of Action to Strengthen the ASEAN-EU Enhanced Partnership (2013-2017)", April 27, 2012, https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/pub_2013_bsbactionplan_en.pdf, erişim 28.02.2023. ASEAN, "ASEAN-EU Plan of Action (2018-2022)", August 6, 2017, s. 7. <https://asean.org/wp-content/uploads/2021/03/1-1.pdf>, erişim 28.02.2023. ASEAN, "Plan of", s. 14-15.

⁵⁹ Bu hususta bkz. Zerrin Torun, "Doktrinde İnsan Güvenliği Kavramı: Destekleyenler ve Eleştirenler", *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19:1, 2017, s. 223-241. Küresel sağlık ve insan güvenliği arasındaki ilişkiye yönelik bir değerlendirme için ayrıca bkz. Lincoln Chen ve Vasant Narasimhan, "Human Security and Global Health", *Journal of Human Development*, 4:2, 2003, s. 181-190.

⁶⁰ Naila Maier-Knapp, "The EU and Non-Traditional Security in Southeast Asia", Daniel Novotny ve Clara Portela, (ed.), *EU-ASEAN Relations in the 21st Century: Strategic Partnership in the Making*, Palgrave Macmillan Press, Basingstoke, 2012, s. 26-

4. COVID-19 Küresel Salgını Döneminde AB-ASEAN Bölgeler Arası İş Birliği Süreci

Giriş kısmında belirtildiği üzere COVID-19'a yönelik mücadele ve salgının yönetimi, çeşitli düzeylerde sürdürülmüştür. Salgın döneminde devletler ön plana çıkmış ve ağırlıklı olarak tek taraflı politikalar yoluyla süreci yönetmeye çalışmıştır. Bu durum, AB ve ASEAN bölgelerinde de gözlemlenebilmektedir. Bölge devletleri, meseleyi öncelikli olarak güvenlik bağlamında değerlendirmiştir. Bu bakımdan özellikle salgının erken döneminde bölgesel düzeyde çok taraflı iş birliği süreçleri sekteye uğramış ve iki bölgesel örgüt de beklenen girişimleri yapmakta güçlüklerle karşılaşmıştır.⁶¹

Avrupa'da COVID-19 vakalarının artmaya başlamasıyla birlikte AB üyesi devletler, tek taraflı ve korumacı politikalara yönelmiştir. Vakaların hızla arttığı ilk üye devletler arasında yer alan İtalya'nın diğer AB üyesi devletlerden yeterli desteği alamaması, AB içerisindeki dayanışmaya zarar vermiştir. Bölgesel düzeyde COVID-19'a yönelik ortak bir tutumun benimsenmesine ilişkin olarak AB üyesi devletlerin liderleri, virüsün yayılımının sınırlandırılması, medikal ürünlerin temin edilmesi, bilimsel araştırmaların geliştirilmesi, salgının sosyo-ekonomik etkilerinin azaltılması ve üçüncü devletlerde bulunan vatandaşlarına yardım edilmesi konularında uzlaşmıştır. Ayrıca AB bünyesinde oluşturulan fonlar kapsamında, salgınla mücadeleye katkıda bulunmak amacıyla üye devletlere ekonomik destekler sağlanmıştır.⁶² Benzer şekilde ASEAN üyesi devletler de salgın döneminde tek taraflı politikalar uygulamış ve salgına karşı öncelikli olarak ulusal düzeyde çözümler üretmeye çalışmıştır. Bölgesel düzeyde ise üye devletler,

42. Naila Maier-Knapp, "The Securitisation of EU-Asia Relations in the Post-Cold War Era", Thomas Christiansen, Emil Kirchner ve Philomena Murray, (ed.), *The Palgrave Handbook of EU-Asia Relations*, Palgrave Macmillan Press, Basingstoke, 2013, s. 181-197.

⁶¹ Kliem "ASEAN and", s. 371-389.

⁶² Maria Papageorgiou ve Daniella Silva Nogueira Melo, "Regional Responses to COVID-19: A Comparative Analysis of EU and ASEAN Policies to Counter the Pandemic", *Perspectives on Federalism*, 12:1, 2020, s. 73-76. Merve Suna Özel Özcan, "Covid-19 Salgını: Koronazasyon Sürecinde Avrupa Birliği'nin Büyük Sınavı", Hatice Çelik ve Emre Demir, (ed.), *COVID-19 Salgını: Ülke Deneyimleri, Bölgesel Etkiler ve Küresel Yansımalar*, Nika Yayınevi, Ankara, 2021, s. 335-357.

politikalar arasında koordinasyonun sağlanması ve bölgesel dayanışmanın geliştirilmesi temaları bağlamında iş birliği olasılıklarını ele almıştır. Bu kapsamda ASEAN bünyesinde düzenlenen hükümetler arası nitelikteki görüşmelerde, sağlık yetkilileri ve uzmanları arasında bilgi alışverişinin yapılması, gıda, ilaç ve medikal ürünlerin temin edilmesi, salgına karşı daha savunmasız ASEAN vatandaşlarının korunması ve COVID-19’la mücadelede bölgesel bir fon kurulması hususlarına ilişkin konsensüs sağlanmıştır.⁶³

AB ve ASEAN üyesi devletlerin tek taraflı ve korumacı politikaları sebebiyle salgının ilk dönemlerinde ortak bir bölgesel tutumun belirlenmesi konusunda güçlükler yaşanmakla birlikte, COVID-19’un WHO tarafından küresel bir salgın ilan edilmesini takiben AB ile ASEAN arasında var olan diyalog kanalları işlemeye başlamıştır. 19 Mart 2020’de JCC’nin yirmi yedinci toplantısı Endonezya’nın başkenti Jakarta’da yapılmıştır. Bu toplantıda AB ve ASEAN yetkilileri, salgının bireyler ve ekonomi üzerindeki olası olumsuz etkilerini azaltmaya ilişkin olarak, salgına karşı kanıta dayalı ve etkili önlemlerin alınabilmesi amacıyla bilgi ve tecrübe paylaşımının önemini üzerinde durmuştur. Ayrıca söz konusu toplantıda AB ile ASEAN arasındaki diyalog sürecinin esnek ve hızlı uyum gösteren niteliği vurgulanmış ve bu bağlamda salgınla ilgili gelişmelerin ele alınması için 20 Mart tarihinde bir video konferans düzenlenmesi çağrısı yapılmıştır.⁶⁴ Bu gelişme sonrasında belirtilen tarihte bakanlar seviyesinde bir video konferans düzenlenmiştir. Bu konferansta, AB ve ASEAN bölgelerinde salgına karşı alınan önlemlerle ilgili olarak bilgi paylaşımında bulunulmuş, COVID-19 salgınının ekonomik ve sosyal etkilerini azaltmak amacıyla iş birliği yapılacağı ve bu hususta uzmanlardan destek alınacağını belirtilmiş ve

⁶³ Kerem Kılıçdaroğlu, “COVID-19 Sürecinde ASEAN Bütünleşmesi ve Güneydoğu Asya”, Hatice Çelik ve Emre Demir, (ed.), *COVID-19 Salgını: Ülke Deneyimleri, Bölgesel Etkiler ve Küresel Yansımalar*, Nika Yayınevi, Ankara, 2021, s. 303-330. Shanti Darmastuti, Mansur Juned ve Sophiana Widiastutie, “Analysis on ASEAN and European Union Policies Regarding Covid-19”, *Budapest International Research and Critics Institute-Journal (BIRCI-Journal)*, 4:2, 2021, s. 3225-3226. Papageorgiou ve Melo, “Regional Responses”, s. 76-79.

⁶⁴ ASEAN, “Joint Press Statement. 27th ASEAN-EU Joint Cooperation Committee (JCC) Meeting Convened in Jakarta”, March 19, 2020, <https://asean.org/joint-press-statement-27th-asean-eu-joint-cooperation-committee-jcc-meeting-convenes-in-jakarta/>, erişim 28.02.2023.

karantina, izolasyon, filyasyon takibi, kamu sağlığı ile toplumsal/ekonomik etkiler gibi konularda WHO ve uluslararası toplumun diğer aktörleriyle birlikte hareket edileceği ifade edilmiştir.⁶⁵ 1 Aralık 2020’de düzenlenen 23. AEMM’de, salgının erken döneminde gerçekleştirilen bakanlar seviyesindeki toplantının önemi üzerinde durulmuş ve katılımcılar, salgına karşı AB ve ASEAN bölgelerinin direncinin artırılmasına, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasına ve daha iyi bir gelecek oluşturulmasına yönelik iş birliği olasılıklarını tartışmıştır.⁶⁶

COVID-19’un küresel bir salgın olarak ilan edilmesi sonrasında uzmanlar da iki bölgeyi diyalog sürecine dâhil edilmiştir. İki bölgeden uzman kişiler, 8 Aralık 2020’de COVID-19 aşısı geliştirme süreçlerinde iş birliğinin yoğunlaştırılmasına ilişkin fikir teatisinde bulunmuştur. Çevrimiçi gerçekleştirilen toplantı, aşuların izni, üretimi ve dağıtımına yönelik uygulama ve stratejilerin tartışılmasına yönelik olarak, AB ve ASEAN medikal uzmanlarının ve politika uygulayıcılarının bir araya geldiği bir platform oluşturmuştur.⁶⁷ 25 Mayıs 2021’de ikinci uzmanlar toplantısı gerçekleştirilmiş ve bu toplantıda katılımcılar, ortaya çıkan COVID-19 varyantları hakkında bilgi alışverişinde bulunmuş ve aşı üretim kapasitesinin ve aşılama oranının artırılmasına yönelik imkânları ve bu husustaki zorlukları ele almıştır.⁶⁸

Salgın döneminde AB-ASEAN bölgeler arası ilişkileri, siyasal temsilciler ve uzmanlar arası diyalogun yanı sıra, Güneydoğu Asya bölgesinin COVID-19’la mücadeledeki kapasitesinin artırılması ve COVID-19’un

⁶⁵ European External Action Service, “COVID-19: EU-ASEAN Ministerial Video Conference Targets Enhanced Cooperation to Tackle the Pandemic”, March 20, 2020, https://www.eeas.europa.eu/eeas/covid-19-eu-asean-ministerial-videoconference-targets-enhanced-cooperation-tackle-pandemic_en?s=211, erişim 28.02.2023.

⁶⁶ Council of the EU, “Co-chairs’ Press Release of the 23rd ASEAN-EU Ministerial Meeting”, December 1, 2020, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/12/01/co-chairs-press-release-of-the-23rd-asean-eu-ministerial-meeting/>, erişim 28.02.2023.

⁶⁷ European External Action Service, “EU and ASEAN Hold the First Expert Dialogue on COVID-19 Vaccines”, December 8, 2020, https://www.eeas.europa.eu/eeas/eu-and-asean-hold-first-expert-dialogue-covid-19-vaccines_en, erişim 28.02.2023.

⁶⁸ ASEAN, “EU Experts Hold Second Dialogue on COVID-19 Vaccines”, May 25, 2021, <https://asean.org/asean-eu-experts-hold-second-dialogue-on-covid-19-vaccines/>, erişim 28.02.2023.

toplumlar üzerindeki olumsuz etkilerinin azaltılması amacıyla AB'nin bölge için tahsis ettiği maddi kaynaklar üzerinden yürütülmüştür. Avrupa Takımı,⁶⁹ sağlık imkânlarının ve çalışanlarının desteklenmesine, kişisel koruyucu teçhizatın ve temizlik malzemelerinin temin edilmesine ve teknik ile kurumsal kapasitenin güçlendirilmesine ilişkin olarak 800 milyon Euro civarında bir kaynağı ASEAN bölgesine ayırmıştır.⁷⁰ Bu kapsamda bahsi geçen maddi kaynak hem COVID-19 sağlık krizinin yönetilmesi hem salgının sosyo-ekonomik etkilerinin azaltılması hem de Güneydoğu Asya'nın direncinin güçlendirilmesi hedeflerinin ulaşılmasına yönelik olarak tahsis edilmiştir.⁷¹

Maddi destekle birlikte AB, Güneydoğu Asya bölgesine ilişkin çeşitli programları ve projeleri hayata geçirmiştir. Örneğin 2020 yılında, 42 aylık bir program olan “Güneydoğu Asya’da Sağlık Alanında Küresel Salgına Müdahale ve Hazırlık” programı uygulamaya konulmuştur. Söz konusu program, ASEAN üyesi devletlerin COVID-19 salgınıyla mücadele kapasitenin artırılmasını ve Güneydoğu Asya bölgesinde sağlığa erişim imkânları kısıtlı olan ve uzak bölgelerde bulunan insanlara ulaşılmasını hedeflemektedir.⁷² Afet yönetimine ilişkin olarak ASEAN’ın liderlik kapasitesini ve direncini güçlendirmeyi hedefleyen ve 2018-2025 arası dönemi kapsayan “Afet Yönetimine İlişkin ASEAN İnsani Yardım Koordinasyon Merkezinin (*ASEAN Coordinating Centre for Humanitarian Assistance on Disaster Management-AHA* Merkezi) ve ASEAN Acil Müdahale Mekanizmalarının Kapasitesinin Artırılmasına Yönelik AB Bütünleşik

⁶⁹ Avrupa Takımı, COVID-19 salgınının yönetimine ilişkin koordinasyonun geliştirilmesi ve ortak bir tutum benimsenmesi amacıyla oluşturulmuştur. Ayrıca söz konusu birim, AB'nin salgınla ilgili dış eylemlerine yönelik olarak kaynakların bir araya getirilmesini hedeflemektedir. European Commission, “Team Europe Initiatives”, https://international-partnerships.ec.europa.eu/policies/team-europe-initiatives_en#what-is-team-europe, erişim 28.02.2023.

⁷⁰ EU Mission to ASEAN, “EU ASEAN Strategic Partners: Blue Book 2021”, 2021, s. 16, <https://euinasean.eu/wp-content/uploads/2021/04/Blue-Book-2021.pdf>, erişim 28.02.2023.

⁷¹ Igor Driesmans, “EU and ASEAN—Working Together to Ensure that No One is Left Behind”, *The ASEAN*, August-September 2021, s. 41, <https://asean.org/wp-content/uploads/2021/10/The-ASEAN-August-September-2021-Vaccines-for-All-2.pdf>, erişim 28.02.2023.

⁷² Mario Fernandes ve Palupi Lindiasari Samputra, “EU-ASEAN Cooperation in Facing Global Issues: Development and Pandemic”, *Budapest International Research and Critics Institute-Journal (BIRCI-Journal)*, 4:4, 2021, s. 12044.

Programı”⁷³ kapsamında, 1 Mart 2020’de “Acil Durumlara Karşı ASEAN’ın Müdahale Kapasitesinin Güçlendirilmesi” projesi hayata geçirilmiştir. Söz konusu proje, AHA Merkezinin kurumsal kapasitesinin ve afetlere müdahalede operasyonel yeteneğinin güçlendirilmesine, ASEAN’ın afetlere hazırlığının ve afet durumlarında bütünlüklü olarak hareket edebilmesinin sağlanmasına ve standartlar oluşturarak uzmanlığın güçlendirilmesine ilişkindir. Projenin birinci hedef grubu AHA Merkezi, ikinci hedef grubu ise ASEAN üyesi devletlerin ulusal afet yönetimi ofisleri, ASEAN Afet Yönetimi Komitesi ve ASEAN İnsani Yardım Koordinatörüdür.⁷⁴

AB, ikili ilişkiler yoluyla da COVID-19’la mücadelede ASEAN üyesi devletlere destekte bulunmuştur.⁷⁵ Örneğin Avrupa Takımı, salgına karşı daha savunmasız toplulukların desteklenmesine ilişkin sivil toplum girişimlerine bağış ve hastaneler ile sağlık alt yapısının geliştirilmesi amacıyla Almanya ile Fransa tarafından sağlanan kredilerinin ortak finansmanı kapsamında, Endonezya’ya 200 milyon Euro’yu aşan bir kaynak tahsisinde bulunmuş ve COVID-19’a karşı mücadelenin yürütülmesine yönelik olarak Vietnam hazinesine 19 milyon Euro hibe etmiştir. “Adalet Sektörü Reform Programı: Adalette Yönetişim 1”⁷⁶ programı bünyesinde, otobüslerin, kişisel koruyucu teçhizatın ve multimedya tabletlerin alınması için AB tarafından Filipinler’e 170 bin Euro destekte bulunulmuştur.

Salgın döneminde AB-ASEAN bölgeler arasıcılığı kapsamındaki iş birliği alanlarından bir diğeri de aşı geliştirme ve teminine ilişkindir. 23. AEMM’de katılımcılar, virüse karşı aşının geliştirilmesinde ve küresel bir kamusal mal olarak aşı temininde çok taraflılığa bağlı olacaklarını belirtmiştir.⁷⁷ Bu kapsamda Avrupa Takımı ve bazı ASEAN üyesi devletler, COVID-19 Aşıları Küresel Erişim Programına (COVAX) katkıda bulunmuştur. Avrupa Takımı, COVAX girişimi kapsamında

⁷³ European External Action Service, “Integrated Programme in Enhancing the Capacity of AHA Centre and ASEAN Emergency Response Mechanisms (EU Support to AHA Centre)”, https://www.eeas.europa.eu/node/64686_en, erişim 28.02.2023.

⁷⁴ LACER, “About the Project”, <https://www.lacerproject.eu/sv/about-the-project/>, erişim 28.02.2023.

⁷⁵ EU Mission to ASEAN, “EU ASEAN”, s. 98-109.

⁷⁶ GOJUST, “About GOJUST”, <https://www.gojust.org/about-gojust>, erişim 28.02.2023.

⁷⁷ Council of the EU, “Co-chairs’ Press”.

30 milyondan fazla dozu, ASEAN üyesi devletlere teslim etmiştir.⁷⁸ Ayrıca AB, Singapur ve Malezya gibi ASEAN üyesi devletlere aşı ihraç etmiştir.⁷⁹

Görüldüğü üzere salgın döneminde AB-ASEAN bölgeler arası ilişkileri, Güneydoğu Asya bölgesinin salgınla mücadeledeki kapasitesinin güçlendirilmesi hedefi kapsamında, ağırlıklı olarak AB'nin bölgeye sağladığı destekler üzerinden yürütülmüştür. Bu durum, ASEAN'ın diğer aktörlerle olan dış ilişkilerinde de gözlemlenebilmektedir. ASEAN üyesi devletler, virüse karşı önlemlerle ilgili olarak AB'nin yanı sıra ABD ve ÇHC'den de çeşitli destekler almıştır. ABD, ASEAN üyesi devletlere 23 milyon dozdan fazla aşı hibe etmiş ve acil sağlık yardımı ile insani yardım kapsamında 158 milyon dolar maddi destek sağlamıştır. Ayrıca Nisan 2020'de ABD, araştırma, sağlık sistemi kapasitesi, direnç ve sağlık uzmanlarının eğitimi unsurları kapsamında, ASEAN bölgesinde kamu sağlığı alanında ortak bir bölgesel yaklaşım geliştirilmesine ilişkin sağlık girişimini (*U.S.-ASEAN Health Futures Initiative*) hayata geçirmiştir.⁸⁰ ASEAN ve ÇHC arasında ise özellikle salgının ilk döneminde yoğun bir diplomasi süreci gerçekleştirilmiş ve çok sayıda toplantı düzenlenmiştir.⁸¹ ÇHC hem bölgesel düzeyde hem de ikili ilişkiler çerçevesinde Güneydoğu Asya'yla korunma, test, teşhis, tedavi ve sağlık uzmanlarının eğitimi gibi alanlarda bilgi ve tecrübe paylaşımında bulunmuş ve medikal ürünlerin temini ile aşuya erişim konularında bölge devletlerine destek sağlamıştır.⁸²

⁷⁸ EU Mission to ASEAN, "EU ASEAN Strategic Partners: Blue Book 2022", 2022, s. 19, <https://eunasean.eu/wp-content/uploads/2022/11/Blue-Book-EU-ASEAN-2022.pdf>, erişim 28.02.2023.

⁷⁹ Driesmans, "EU and", s. 41.

⁸⁰ U.S. Department of State, "U.S. Support to ASEAN in Fighting COVID-19", <https://www.state.gov/u-s-support-to-asean-in-fighting-covid-19/>, erişim 28.02.2023. U.S. Mission to ASEAN, "U.S.-ASEAN Health Futures", <https://asean.usmission.gov/u-s-asean-health-futures/>, erişim 28.02.2023. Leigh Hartman, "U.S. and ASEAN: Partnering against COVID-19", *Share America*, August 17, 2021, <https://share.america.gov/us-asean-partnering-against-covid-19/>, erişim 28.02.2023.

⁸¹ Yue Yang ve Fujian Li, "Impact of COVID-19 on ASEAN-China Cooperation and Its Prospects", *East Asian Policy*, 12:3, 2020, s. 23.

⁸² Khairulanwar Zaini, "China's Vaccine Diplomacy in Southeast Asia - A Mixed Record", *ISEAS Yusof Ishak Institute*, No. 86, Singapore, June 24, 2021, https://www.iseas.edu.sg/wp-content/uploads/2021/06/ISEAS_Perspective_2021_86.pdf, erişim 28.02.2023. Lye Liang Fook, "China's COVID-19 Assistance to Southeast Asia: Uninterrupted Aid amid Global Uncertainties", *ISEAS Yusof Ishak Institute*, No. 58, Singapore, June 4, 2020, <https://think->

Sonuç

Bu çalışmada COVID-19 salgını döneminde, devletler arası bölgesel örgütlenme girişimleri içerisinde önemli bir konumda bulunan AB ile ASEAN örgütleri arasındaki bölgeler arası ilişki süreci ele alınmış ve kurumsal bakımdan nispeten gelişmiş bir yapıya sahip AB-ASEAN bölgeler arasıcılığının hangi boyutlarının ön plana çıktığı sorusuna yanıt aranmıştır. Açıktır ki salgın döneminde AB ile ASEAN arasında gerçekleştirilen iş birliği sürecinin dünyanın farklı bölgelerindeki bölgesel örgütler arasındaki ilişkilerle karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesi hem AB-ASEAN bölgeler arasıcılığının hem de genel anlamda bölgeler arası ilişkilerin kriz zamanlarındaki etkinliğinin test edilmesi açısından daha geçerli sonuçlar verebilirdi. Ayrıca iki bölgesel örgüt arasındaki asimetrik ilişki bağlamında, AB'nin ASEAN bölgesine sağladığı desteklerin Güneydoğu Asya'nın salgınla mücadelesine katkısının değerinin ölçülmesine ilişkin olarak ASEAN'ın ve bölge devletlerinin temsilcileriyle görüşmeler yapılması da faydalı olabilirdi. Çalışmayla ilgili bahsi geçen kısıtlar dikkate alınarak ve ele alınan soruyla bağlantılı şekilde, küresel bir sağlık krizine dönüşen COVID-19'la mücadeleye yönelik olarak iki bölgesel örgüt arasındaki ilişkilerin bölgeler arası ilişkiler açısından çıktıklarına ilişkin şu tespitlerde bulunulabilir.

İlk olarak COVID-19 küresel salgını döneminde AB-ASEAN bölgeler arasıcılığı, küresel yönetim içerisindeki etkileşim kanallarından biri olarak işlev görmüştür. Belirtildiği üzere salgının küresel bir nitelik almasıyla birlikte devletlerin tek taraflı korumacı politikalara yönelmesi, AB ve ASEAN da dâhil olmak üzere, çok taraflı iş birliği mekanizmalarının etkinliği üzerinde olumsuz etkiler ortaya çıkarmıştır. Ancak bu durum, iki bölgesel örgüt arasındaki diyalog kanallarının işleyişine bir engel oluşturmamıştır. Bölge temsiline dayalı olarak AB ile ASEAN arasındaki etkileşim mekanizmaları harekete geçirilmiş ve var olan kurumsal yapılar ve ad hoc nitelikteki görüşmeler kapsamında, salgınla mücadelede iş birliği ve koordinasyona yönelik iki bölgeyi diyalog sürecine işlerlik kazandırılmıştır. Bölgeden bölgeye kurumsal ve ad hoc nitelikteki

etkileşimlerin yanı sıra AB ile ASEAN üyesi devletler arasında da iş birlikleri yapılmıştır. Bu bağlamda salgın döneminde salt bölgeler arası ve melez bölgeler arası ilişki biçimleri bir arada gözlemlenmiştir.

İkinci olarak AB, sağlık ve afetlerle ilgili acil durumlarda ASEAN'ın eylemde bulunma kapasitesinin ve yeteneğinin artırılması hedefi çerçevesinde, COVID-19'la mücadelede ASEAN bölgesinin desteklenmesine ilişkin geliştirdiği programları uygulamaya koymuştur. Uygulanan programlar hem ASEAN'ın sınırları aşan bölgesel acil durumlarda ortak politika geliştirme kapasitesini güçlendirmek hem de Güneydoğu Asya'nın söz konusu durumlar karşısındaki direncini artırmak amaçlıdır. Bu bağlamda AB'nin salgının yönetilmesi ve toplumlar üzerindeki olumsuz etkilerinin giderilmesi amacıyla uygulamaya koyduğu programların, Güneydoğu Asya'nın bölgesel sağlık yönetişimine ilişkin kapasitesinin artırılmasına yönelik bir işlevselliğe sahip olduğu belirtilebilir.

Üçüncü olarak salgın döneminde AB'nin Güneydoğu Asya bölgesine sağladığı desteklerin, sağlık sektörü açısından AB'nin aktör olma yeteneğini güçlendirmeye yönelik bir işlevinin bulunduğu söylenebilir. Bu husus, iki açıdan ele alınabilir. Bunlardan ilki, AB'nin küresel sağlık yönetişimi içerisindeki görünürlüğünün ve etkinliğinin artırılmasıdır. İkincisi ise AB'nin Güneydoğu Asya bölgesiyle salgın döneminde geliştirdiği ilişkilerin aktörler arası dengenin sağlanmasına yönelik işlevidir. Salgın döneminde ABD ve ÇHC bölgeye önemli destekler sağlamış ve özellikle ÇHC'nin Güneydoğu Asya'daki görünürlüğü artırmıştır. Bu bağlamda AB'nin bölgeye ilişkin sağladığı finansal yardımların ve geliştirdiği programların, ABD ve ÇHC'nin bölgedeki etkinliğini dengelemeye yönelik bir işlevselliğinin olduğu ileri sürülebilir.

Dördüncü olarak salgın döneminde AB-ASEAN bölgeler aracılığı hem taraflar arasında salgına ilişkin ortak bir tutum benimsenmesine hem de salgınla mücadelede çok taraflılık ilkesinin desteklenmesine yönelik bir işlevselliğe sahip olmuştur. Salgının uluslar aşırı niteliği dikkate alındığında COVID-19 sağlık krizinin yönetimi, çok taraflı ve çok aktörlü bir yönetim sürecini gerektirmiştir. Bu bağlamda AB-ASEAN bölgeler aracılığı hem bölge devletleri hem de iki bölgesel örgüt için çok taraflı bir etkileşim kanalı sunmuştur. Süreç içerisinde taraflar, virüsle ilgili bilgi paylaşımında bulunmuş ve küresel çok taraflı örgütlerle diyalog içerisinde salgınla mücadele hususunda uzlaşmıştır. Devletlerin tek taraflı politikaları

sebebiyle çok taraflı mekanizmaların işleyişi konusundaki güçlükler, bu durum üzerinde kısıtlayıcı bir faktör olarak belirtilebilirse de AB ile ASEAN arasındaki diyalog, COVID-19'a ilişkin olarak tarafların tutumlarının rasyonelleştirilmesine ve çok taraflılığa yönelik norm ile ilkelerin küresel yönetim süreçlerinde uygulanmasına katkı sağlamıştır.

Summary

The struggle against COVID-19 (coronavirus disease), which turned into a global health crisis, has been conducted by actors at various levels. During the pandemic, regional organizations have attempted to enhance the ability of their regions to fight COVID-19, which has crossed borders and brought about adverse consequences for societies. Regional organizations have also sought to pursue coordinated policies against the virus and provide support for reducing the social effects of the pandemic through interregional cooperation. In this context, this study examines the interregional relationship process between the European Union (EU) and the Association of Southeast Asian Nations (ASEAN) during the COVID-19 global pandemic period. The EU and ASEAN, significant regional organizations in international relations, contribute to establishing peace and stability in their respective regions. Moreover, the EU-ASEAN interregional dialogue is among the oldest interregional dialogues in international relations. Therefore, the EU-ASEAN interregionalism during the COVID-19 global pandemic period provides a substantial case for evaluating the functions of interregional relations in times of crisis. The study seeks an answer to the question of which dimensions of EU-ASEAN interregionalism have appeared during the pandemic period within the scope and functions of interregional relations specified in the literature.

EU-ASEAN interregionalism, a form of pure interregionalism, which commenced in 1972, provides multi-dimensional and inter-sectoral cooperation. The relations between the two international organizations include the development of trade and investment, establishment of political dialogue, cooperation for security, development of socio-cultural contacts, improvement of ASEAN's capacity through financial support for development, and creation of a regional community in Southeast Asia. Considering the functions of interregional relations, it may be suggested that

the functions of EU-ASEAN interregionalism are economic and political balancing, the institutionalization of international relations through institution-building between two organizations, contribution to achieving regional cohesion and building common values, particularly for ASEAN, and strengthening multilateralism through agenda-setting and rationalization of attitudes of the parties to the global issues.

Tangible steps for region-to-region cooperation in the health sector between the EU and ASEAN were taken towards the end of the 2000s. In 2008, the EU put the Regional Program against Highly Pathogenic Emerging Diseases in Asia, a 48-month program that was largely financed by the EU (84%), into practice. The recent action plans regarding the (strategic) partnership between the EU and ASEAN specify the health sector as an area of cooperation, stating that cooperation and coordination are required to improve the capacity of both regions in the fight against epidemics. Therefore, it may be suggested that the health sector is considered a matter of development and security (particularly in terms of non-traditional threats) in the EU-ASEAN relationship.

The EU-ASEAN interregionalism during the COVID-19 global pandemic period was centred on three developments. Firstly, the dialogue between the two organizations on the matter was carried out by the existent institutions and ad hoc meetings, ensuring the exchange of views. Secondly, the EU, which established both region-to-region contacts and bilateral relations, allocated financial resources and initiated some programs to improve the ability of Southeast Asia in the struggle against the virus. Thirdly, both organizations collaborated on the production and acquisition of vaccines and participated in the initiatives on the global level.

Considering the purpose of the study, it may be claimed that, first of all, during the COVID-19 global pandemic, the EU-ASEAN interregionalism functioned as one of the channels of interaction within global governance. Both region-to-region and bilateral relations were conducted, thereby leading to pure interregionalism and hybrid interregionalism. Second, in line with the goal of advancing ASEAN's capacity and ability to address health and other related emergencies, the EU initiated the programs and projects. Therefore, the EU-ASEAN interregionalism during the COVID-19 global pandemic aimed at improving the ability of ASEAN in regional health governance. Thirdly, the support provided by the EU to Southeast Asia in

fighting COVID-19 promoted the EU as a health actor. It bolstered visibility and efficiency on the global level and also ensured the balance between the other actors that provided support to Southeast Asia (the United States and the People's Republic of China). Lastly, the EU-ASEAN interregionalism during the pandemic period led to both embracing common positions between the parties and promoting multilateralism in dealing with the disease, thereby bringing about the rationalization of the parties' attitudes and implementation of norms regarding multilateralism in global health governance.

Çatışma Beyanı:

Araştırmannın yazarı olarak herhangi bir çıkar çatışması beyanı bulunmamaktadır.

Kaynakça

Basılı Eserler

- BAERT Francis, SCARAMAGLI Tiziana ve SÖDERBAUM Fredrik (2014). "Introduction: Intersecting Interregionalism", (ed.) Francis Baert, Fredrik Söderbaum ve Tiziana Scaramagli, *Intersecting Interregionalism: Regions, Global Governance and the EU*, Springer Publication, New York, 1-12.
- ÇELİK Hatice ve DEMİR Emre (ed.) (2021). *COVID-19 Salgını: Ülke Deneyimleri, Bölgesel Etkiler ve Küresel Yansımalar*, Nika Yayınevi, Ankara.
- CHEN Lincoln ve NARASIMHAN Vasant (2003). "Human Security and Global Health", *Journal of Human Development*, 4:2, 2003, 181-190.
- DARMASTUTI Shanti, JUNED Mansur ve WIDIASTUTIE Sophiana (2021). "Analysis on ASEAN and European Union Policies Regarding Covid-19", *Budapest International Research and Critics Institute-Journal (BIRCI-Journal)*, 4:2, 2021, 3220-3232.
- DE MELO Daniella da Silva Nogueira ve PAPAGEORGIOU Maria (Mary) (2021). "Regionalism on the Run: ASEAN, EU, AU and MERCOSUR Responses Mid the Covid-19 Crisis", *PACO*, 14:1, 57-78.
- DOIDGE Mathew (2011). *The European Union and Interregionalism: Patterns of Engagement*, Ashgate Publication, Surrey.
- FAWCETT Louise (1995). "Regionalism in Historical Perspective", (ed.) Louise Fawcett ve Andrew Hurrell, *Regionalism in World Politics: Regional Organization and International Order*, Oxford University Press, Oxford, 9-36.
- FERNANDES Mario ve SAMPUTRA Palupi Lindiasari (2021). "EU-ASEAN Cooperation in Facing Global Issues: Development and Pandemic", *Budapest International Research and Critics Institute-Journal (BIRCI-Journal)*, 4:4, 2021, 12034-12046.

- GENÇ Fatma Neval (2021). *Kriz Yönetimi: COVID-19 Pandemisi*, Nobel Yayın, Ankara.
- HÄNGGI Heiner (2006). “Interregionalism as a Multifaceted Phenomenon: In Search of a Typology”, (ed.) Heiner Hänggi, Ralf Roloff ve Jürgen Rüländ, *Interregionalism and International Relations*, Routledge Press, London, 31-62.
- HÄNGGI Heiner, ROLOFF Ralf ve RÜLAND Jürgen (ed.) (2006). *Interregionalism and International Relations*, Routledge Press, London.
- HWEE Yeo Lay (2007). “The Inter-Regional Dimension of EU-Asia Relations: EU-ASEAN and the Asia-Europe Meeting (ASEM) Process”, (ed.) Peter Anderson ve Georg Wiessala, *The European Union and Asia: Reflections and Re-Orientations*, Rodopi Press, Amsterdam, 173- 191.
- HWEE Yeo Lay (2020). “ASEAN and EU: From Donor-Recipient Relations to Partnership with a Strategic Purpose”, (ed.) Koh Tommy ve Yeo Lay Hwee, *ASEAN-EU Partnership: The Untold Story*, European Union Centre, Singapore, 3-12.
- JETSCHKE Anja (2013). “Regional Integration Support by the EU in Asia: Aims and Prospects”, (ed.) Thomas Christiansen, Emil Kirchner ve Philomena Murray, *The Palgrave Handbook of EU-Asia Relations*, Palgrave Macmillan Press, Basingstoke, 226-243.
- KENNES Walter (2015). “ASEAN and the EU: An Evolving and Solid Development Partnership”, (ed.) Louis Brennan ve Philomena Murray, *Drivers of Integration and Regionalism in Europe and Asia: Comparative Perspectives*, Routledge Press, London, 366-384.
- KILIÇDAROĞLU Kerem (2021). “COVID-19 Sürecinde ASEAN Bütünleşmesi ve Güneydoğu Asya”, (ed.) Hatice Çelik ve Emre Demir, *COVID-19 Salgını: Ülke Deneyimleri, Bölgesel Etkiler ve Küresel Yansımalar*, Nika Yayınevi, Ankara, 303-330.
- KLIEM Frederick (2021). “ASEAN and the EU Amidst COVID-19: Overcoming the Self-Fulfilling Prophecy of Realism”, *Asia Europe Journal*, 19:3, 371-389.
- LACER. “About the Project”, <https://www.lacerproject.eu/sv/about-the-project/>, erişim 28.02.2023.
- MAIER-KNAPP Naila (2012). “The EU and Non-Traditional Security in Southeast Asia”, (ed.) Daniel Novotny ve Clara Portela, *EU-ASEAN Relations in the 21st Century: Strategic Partnership in the Making*, Palgrave Macmillan Press, Basingstoke, 26-42.
- MAIER-KNAPP Naila (2013). “The Securitisation of EU-Asia Relations in the Post-Cold War Era”, (ed.) Thomas Christiansen, Emil Kirchner ve Philomena Murray, *The Palgrave Handbook of EU-Asia Relations*, Palgrave Macmillan Press, Basingstoke, 181-197.
- ÖZCAN Merve ve ÖZEL Suna (2021). “Covid-19 Salgını: Koronazasyon Sürecinde Avrupa Birliği'nin Büyük Sınavı”, (ed.) Hatice Çelik ve Emre Demir, *COVID-19 Salgını: Ülke Deneyimleri, Bölgesel Etkiler ve Küresel Yansımalar*, Nika Yayınevi, Ankara, 335-357.
- PAPAGEORGIU Maria ve MELO Daniella Silva Nogueira (2020). “Regional Responses to COVID-19: A Comparative Analysis of EU and ASEAN Policies to Counter the Pandemic”, *Perspectives on Federalism*, 12:1, 68-85.
- ROLLET Vincent (2017). “Influence of EU-ASEAN Health Interregionalism on Regional Health Governance”, *Asia Europe Journal*, 15:3, 243-259.

- ROLLET Vincent (2019). "Health Interregionalism in Combating Communicable Diseases EU Cooperation with ASEAN and the African Union", *Regions & Cohesion*, 9:1, 133-160.
- ROLOFF Ralf (2006). "Interregionalism in Theoretical Perspective: State of the Art", (ed.) Heiner Hänggi, Ralf Roloff ve Jürgen Rüländ, *Interregionalism and International Relations*, Routledge Press, London, 17-30.
- RÜLAND Jürgen (2006). "Interregionalism: An Unfinished Agenda", (ed.) Heiner Hänggi, Ralf Roloff ve Jürgen Rüländ, *Interregionalism and International Relations*, Routledge Press, London, 295-313.
- RÜLAND Jürgen (2014). "Interregionalism and International Relations: Reanimating an Obsolescent Research Agenda?", (ed.) Francis Baert, Fredrik Söderbaum ve Tiziana Scaramagli, *Intersecting Interregionalism: Regions, Global Governance and the EU*, Springer Publication, New York, 15-35.
- RÜLAND Jürgen ve CARRAPATOSO Astrid (2015). "Democratizing Inter-Regionalism? The EU Parliament and Its Asia Relations", (ed.) Stelios Stavridis ve Daniela Irrera, *The European Parliament and its International Relations*, Routledge Press, London, 197-219.
- SONG Weiqing (2007). "Regionalisation, Inter-Regional Cooperation and Global Governance", *AEJ*, 5:1, 67-82.
- TORUN Zerrin (2017). "Doktrinde İnsan Güvenliği Kavramı: Destekleyenler ve Eleştirenler", *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19:1, 223-241.
- VALIYEVA Kamala (2020). "COVID-19 ile Ulus Devleti Yeniden Düşünmek", *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Covid-19 Sosyal Bilimler Özel Sayısı, 19:37, 390-403.
- WU Chien-Huei (2013). "The Evolution of EU-ASEAN Relations: Legal Framework and Policy Change", *National Taiwan University Law Review*, 8:2, 329-372.
- YANG Yue ve LI Fujian (2020). "Impact of COVID-19 on ASEAN-China Cooperation and Its Prospects", *East Asian Policy*, 12:3, 19-32.
- YILMAZ Samet (2022). "Asya-Avrupa Diyalogu: Zirve Diplomasisi Bağlamında Bir Değerlendirme", *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 9:2, 189-205.
- YILMAZ Samet (2022). "Avrupa Birliği Dış İlişkilerinde Bölgeler Arasıcılığı: Avrupa Birliği-Latin Amerika Bölgeler Arası İlişkileri", (ed.) Mehmet Dalar ve İlhan Sağsen, *Avrupa Birliği'nin Küresel ve Bölgesel Politikaları*, Nobel Bilimsel Eserler, Ankara, 145-167.
- YILMAZ Samet (2022). "Avrupa Birliği'nin Asya'yla İlişkilerinde Bölgeler Arası Bir Etkileşim Biçimi Olarak Asya-Avrupa Diyalogu", *KAÜİİBFD*, 13:25, 602-625.
- İnternet Kaynakları**
- AKGÜN Birol ve ÇELİK Metin (2020). "Yeni Normal Dönemde Küresel Yönetişim: Uluslararası Kurumların Geleceği", (ed.) Muzaffer Şeker, Ali Özer ve Cem Korkut, *Küresel Salgının Anatomisi İnsan ve Toplumun Geleceği*, Türkiye Bilimler Akademisi, Ankara, 367-384, <https://www.tuba.gov.tr/files/yayinlar/bilim-ve-dusun/K%C3%BCresel%20Salg%C4%B1n%C4%B1n%20Anatomisi%20%C4%B0nsan%20ve%20Toplumun%20Gelece%C4%9Fi.pdf>, erişim 28.02.2023.
- ASEAN (2017). "ASEAN-EU Plan of Action (2018 – 2022)", August 6, <https://asean.org/wp-content/uploads/2021/03/1-1.pdf>, erişim 28.02.2023.

- ASEAN (2020). “Joint Press Statement. 27th ASEAN-EU Joint Cooperation Committee (JCC) Meeting Convenes in Jakarta”, March 19, <https://asean.org/joint-press-statement-27th-asean-eu-joint-cooperation-committee-jcc-meeting-convenes-in-jakarta/>, erişim 28.02.2023.
- ASEAN (2021). “EU Experts Hold Second Dialogue on COVID-19 Vaccines”, May 25, <https://asean.org/asean-eu-experts-hold-second-dialogue-on-covid-19-vaccines/>, erişim 28.02.2023.
- ASEAN (2022). “Plan of Action to Implement the ASEAN-EU Strategic Partnership (2023-2027)”, August 4, <https://asean.org/wp-content/uploads/2022/08/ASEAN-EU-Plan-of-Action-2023-2027-FINAL.pdf>, erişim 28.02.2023.
- ASEAN SECRETARIAT (2022). “Overview ASEAN-European Union Dialogue Relations”, ASEAN Secretariat’s Information Paper, As of October 2022, <https://asean.org/wp-content/uploads/2022/10/Overview-ASEAN-EU-DR-as-of-20-October-2022.pdf>, erişim 28.02.2023.
- COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES (1994). “Towards a New Asia Strategy”, Communication from the Commission, COM(94) 314 Final, Brussels, July 13, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:51994DC0314&from=EN>, erişim 28.02.2023.
- COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES (1996). “Creating A New Dynamic in EU-ASEAN Relations”, COM(96) 314 Final, Brussels, July 3, <http://aei.pitt.edu/6271/1/6271.pdf>, erişim 28.02.2023.
- COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES (2001). “Europe and Asia: A Strategic Framework for Enhanced Partnerships”, Communication from the Commission, COM(2001) 469 Final, Brussels, August 4, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52001DC0469&from=en>, erişim 28.02.2023.
- COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION (2007). “Nuremberg Declaration on an EU-ASEAN Enhanced Partnership”, https://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/er/93217.pdf, erişim 28.02.2023.
- COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION (2020). “Co-chairs’ Press Release of the 23rd ASEAN-EU Ministerial Meeting”, December 1, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/12/01/co-chairs-press-release-of-the-23rd-asean-eu-ministerial-meeting/>, erişim 28.02.2023.
- COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION (2022). “EU-ASEAN Commemorative Summit, 14 December 2022”, <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-summit/2022/12/14/>, erişim 28.02.2023.
- DE MELO Daniella da Silva Nogueira ve PAPAGEORGIOU Maria (Mary) (2021). “Interregionalism Initiatives to Counter the Covid-19 Pandemic: The Cases of EU, ASEAN, AU and MERCOSUR”, Preprint, 2021, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3874993, erişim 28.02.2023.
- DRIESMANS Igor (2021). “EU and ASEAN—Working Together to Ensure that No One is Left Behind”, *The ASEAN*, August-September, <https://asean.org/wp-content/uploads/2021/10/The-ASEAN-August-September-2021-Vaccines-for-All-2.pdf>, erişim 28.02.2023.
- EU MISSION TO ASEAN (2021). “EU ASEAN Strategic Partners: Blue Book 2021”, <https://euinasean.eu/wp-content/uploads/2021/04/Blue-Book-2021.pdf>, erişim 28.02.2023.
- EU Mission to ASEAN (2022). “EU ASEAN Strategic Partners: Blue Book 2022”, <https://euinasean.eu/wp-content/uploads/2022/11/Blue-Book-EU-ASEAN-2022.pdf>, erişim 28.02.2023.

- EUROPEAN COMMISSION. “Team Europe Initiatives”, https://international-partnerships.ec.europa.eu/policies/team-europe-initiatives_en#what-is-team-europe, erişim 28.02.2023.
- EUROPEAN EXTERNAL ACTION SERVICE (2012). “Bandar Seri Begawan Plan of Action to Strengthen the ASEAN-EU Enhanced Partnership (2013-2017)”, April 27, https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/pub_2013_bsbactionplan_en.pdf, erişim 28.02.2023.
- EUROPEAN EXTERNAL ACTION SERVICE (2020). “COVID-19: EU-ASEAN Ministerial Video Conference Targets Enhanced Cooperation to Tackle the Pandemic”, March 20, https://www.eeas.europa.eu/eeas/covid-19-eu-asean-ministerial-videoconference-targets-enhanced-cooperation-tackle-pandemic_en?s=211, erişim 28.02.2023.
- EUROPEAN EXTERNAL ACTION SERVICE (2020). “EU and ASEAN Hold the First Expert Dialogue on COVID-19 Vaccines”, December 8, https://www.eeas.europa.eu/eeas/eu-and-asean-hold-first-expert-dialogue-covid-19-vaccines_en, erişim 28.02.2023.
- EUROPEAN EXTERNAL ACTION SERVICE. “EU ASEAN Strategic Partnership”, <https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/fact-sheet-eu-asean-strategic-partnership.pdf>, erişim 28.02.2023.
- EUROPEAN EXTERNAL ACTION SERVICE. “Integrated Programme in Enhancing the Capacity of AHA Centre and ASEAN Emergency Response Mechanisms (EU Support to AHA Centre)”, https://www.eeas.europa.eu/node/64686_en, erişim 28.02.2023.
- EUROPEAN EXTERNAL ACTION SERVICE. “The European Union and ASEAN”, https://www.eeas.europa.eu/asean/european-union-and-asean_en?s=47, erişim 28.02.2023.
- EUROPEAN UNION (1980). “Cooperation Agreement Between Member Countries of ASEAN and European Community”, Kuala Lumpur, 7 March, *Official Journal of the European Union* No. 144, [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:21980A0307\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:21980A0307(01)&from=EN), erişim 28.02.2023.
- FOOK Lye Liang (2020). “China’s COVID-19 Assistance to Southeast Asia: Uninterrupted Aid amid Global Uncertainties”, *Yusof Ishak Institute*, No. 58, Singapore, June 4, https://think-asia.org/bitstream/handle/11540/12101/ISEAS_Perspective_2020_58.pdf?sequence=1, erişim 28.02.2023.
- GOJUST. “About GOJUST”, <https://www.gojust.org/about-gojust>, erişim 28.02.2023.
- HARTMAN Leigh (2021). “U.S. and ASEAN: Partnering against COVID-19”, *Share America*, August 17, <https://share.america.gov/us-asean-partnering-against-covid-19/>, erişim 28.02.2023.
- HETTNE Bjorn (2008). “EU as a Global Actor: An Anatomy of Actorship”, *Paper at the EU in International Affairs 2008 Conference Vrije Universiteit*, Brussel, April 24-26, https://www.ies.be/files/repo/conference2008/EUinIA_IV_1_Hettne.pdf, erişim 28.02.2023.
- KHAIRULANWAR Zaini (2021). “China’s Vaccine Diplomacy in Southeast Asia - A Mixed Record”, *ISEAS Yusof Ishak Institute*, No. 86, Singapore, June 24, https://www.iseas.edu.sg/wp-content/uploads/2021/06/ISEAS_Perspective_2021_86.pdf, erişim 28.02.2023.

- RÜLAND Jürgen (2001). “ASEAN and the European Union: A Bumpy Interregional Relationship”, Zentrum für Europäische Integrationsforschung, Rheinische Friedrich-Wilhelms-Universität, Bonn, http://aei.pitt.edu/197/1/dp_c95_rueland.pdf, erişim 28.02.2023.
- U.S. DEPARTMENT OF STATE. “U.S. Support to ASEAN in Fighting COVID-19”, <https://www.state.gov/u-s-support-to-asean-in-fighting-covid-19/>, erişim 28.02.2023.
- U.S. MISSION TO ASEAN. “U.S.-ASEAN Health Futures”, <https://asean.usmission.gov/u-s-asean-health-futures/>, erişim 28.02.2023.
- YILMAZ Samet (2020). “COVID-19 and Territory: Searching for A Secure Place”, *III. International Conference On Covid-19 Studies*, December 25-27, Ankara, https://www.covid19conference.org/_files/ugd/614b1f_8575642567fa4ed6b311f3075adfe654.pdf, erişim 28.02.2023.

Deniz Güvenliğinde 21. Yüzyıl Tehditlerinin AHP Yöntemiyle Değerlendirilmesi: Türkiye Örneği

Evaluation of 21st Century Threats in Maritime Security
by AHP Method: The Case of Türkiye

Eda TUTAK*

Öz

21. yüzyılın küresel siyasi ve ekonomik gündem döngüsünde denizlere yönelik ilgi hızla yaygınlaşmıştır. Ulaşım, küresel ticaret, doğal kaynak rezervleri ve transferi gibi konularda merkezi konumda yer alan deniz alanlarının güvenliği de özellikle 2000'li yılların başından itibaren ulusal ve uluslararası güvenlik stratejilerinin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Ancak "deniz güvenliği" kavramına yönelik farklı bakış açıları, kavramın tek bir tanımının olmamasına dolayısıyla söz konusu güvenliği tehdit eden unsurların da farklı anılmasına yol açmaktadır. Deniz güvenliğini tehdit eden unsurlar üzerinde küresel ölçekte bir uzlaşımın sağlanamaması, hem deniz güvenliği konusunda küresel ortaklık zemini oluşmasını engellemekte hem de bu tehditlerle mücadelenin zayıflamasına neden olmaktadır. Deniz güvenliğini tehdit eden en güçlü ortak tehdit unsurlarının belirlenmesi, bu tehditlerle mücadelede ortak hareket edilmesi açısından önemlidir. Bu çalışmanın amacı; deniz güvenliği kavramının tanımlanmasında kapsamlı bir analiz gerçekleştirmek ve 21. yüzyılda deniz güvenliğini tehdit eden en güçlü unsurları belirlemektir. Bu amaç doğrultusunda 21. yüzyıl deniz güvenliği tehditleri; akademik çalışmalar, devletler ve uluslararası örgütler tarafından yayınlanan strateji belgeleri, askerî dokümanlar ve raporlar kapsamında belirlenmiştir. Daha sonra AHP (Analytic Hierarchy Process) Yöntemi aracılığıyla bu tehditlerin önem dereceleri tespit edilmiştir. Çalışma sonucunda 21. yüzyılda deniz güvenliğini tehdit eden en önemli ilk üç unsur sırasıyla; 0,3169 önem derecesiyle İlim Değişikliği, 0,2104 önem

* Dr. Öğretim Üyesi, Gümüşhane Üniversitesi, İrfan Can Köse Meslek Yüksekokulu, Hukuk Bölümü, Ceza İnfaz ve Güvenlik Hizmetleri Pr., Gümüşhane, Türkiye, ORCID: 0000-0002-8567-8106, eposta: edatutak@gumushane.edu.tr.

Geliş Tarihi / Submitted: 16.01.2023

Kabul Tarihi / Accepted: 20.03.2023

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

derecesiyle Deniz Kirliliği ve Çevre Sorunları ve 0,1783 önem derecesiyle Devletlerarasındaki Deniz Sınırı Anlaşmazlıkları olarak tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Denizler, Deniz Güvenliği, Deniz Güvenliği Tehditleri, 21. Yüzyıl, Analitik Hiyerarşi Süreci.

Abstract

In the global political and economic agenda cycle of the 21st century, interest in the seas has spread rapidly. The security of maritime areas, which are central in issues such as transportation, global trade, natural resource reserves, and transfer, has also become a part of national and international security strategies, especially since the beginning of the 2000s. However, different perspectives on the concept of “maritime security” lead to the lack of a single definition of the concept. Therefore, the factors threatening the security in question should be mentioned differently. The absence of widely agreed upon maritime security threats both complicates global cooperation on maritime security and weakens the fight against these threats. Identifying the most serious and common threats to maritime security is essential for joint action in the fight against them. This study aims to carry out a comprehensive analysis in defining the concept of maritime security and to identify the most serious threats to maritime security in the 21st century. For this purpose, 21st-century maritime security threats have been determined within the scope of academic studies, strategy papers, military documents, and reports published by states and international organizations. Then, the severity levels of these threats were determined through the AHP (Analytic Hierarchy Process) Method. As a result of the study, the three most important factors threatening maritime security in the 21st century are determined as climate change (with a significance level of 0.3169), marine pollution and environmental problems (with a significance level of 0.2104), and sea boundary disputes between states (with a severity level of 0.1783).

Keywords: Seas, Maritime Security, Maritime Security Threats, 21st Century, Analytical Hierarchy Process.

Giriş

21. yüzyılda yaşanan ekonomik küreselleşme, dünya ticaretinin %80'inden fazlasının denizler yoluyla gerçekleştirilmesine yol açmıştır.¹ Ekonomik alanda artan bu küreselleşme, deniz güvenliği risklerini de beraberinde getirmekte, bu risklerle mücadele ise önem arz etmektedir. Özellikle küresel ticaretin ana akış güzergâhlarını oluşturan Deniz İletişim

¹ United Kingdom, “National Strategy for Maritime Security”, 2022 s. 9, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/1100525/national-strategy-for-maritime-security-web-version.pdf, erişim 01.10.2022.

Hatları (*Sea Lines of Communication* “SLOC”), hem dünya ekonomisinin istikrarlı işleyişi hem de küresel güvenlik açısından korunması gereken alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Deniz yoluyla taşınan ticaretin giderek artan orandaki stratejik değeri, deniz güvenliği tehditlerinin ortadan kaldırılmasında dünya çapında girişimlere ve uygulamalara olan ihtiyacı da ortaya koymaktadır. Deniz güvenliği tehditleri doğası gereği ulus ötesi olduğundan, küresel ve bölgesel iş birliği güvenliğinin sağlanmasında mümkün olan en iyi yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak deniz güvenliğini tehdit eden unsurlarla mücadele edebilmek için öncelikle en acil ve öncelikli görülen tehditlerin belirlenmesi gerekmektedir.

21. yüzyılın ortaya çıkardığı mevcut uluslararası durum; devletler, küresel örgütler ve sivil toplum kuruluşları arasında yeni iş birlikleri ve bağımlılıkları, uluslararası ticaretin yükselen karmaşıklığını ve hem devlet hem de devlet dışı aktörlerin ortaya çıkardığı potansiyel tehditleri içermektedir.² Küreselleşme ve teknolojik ilerleme, denizlerin 21. yüzyılda artan önemini açıklayan iki kilit faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Hızla artan küresel ticaret sonucu ulusal ekonomilerin karşılıklı bağımlılığının artması ve teknolojik ilerlemenin denizlerden daha fazla yararlanmayı mümkün kılması deniz alanlarını yüzyılın önemli rekabet ortamına dönüştürmüştür. Uluslararası ticaretin hacimce %90’ından fazlası deniz yoluyla sevk edilmekte ve dünya petrol üretiminin yaklaşık %30’u ve gaz üretiminin %27’si, tahmini rezervlerin yaklaşık %20 ile %30’u denizlerden çıkarılmaktadır.³ Buna ek olarak dünya petrolünün yarısından fazlası deniz yoluyla taşınmaktadır.⁴ Avrupa Birliği (AB), üyeleri için denizlerin önemli bir büyüme ve refah kaynağı olduğunu belirtmekte ve Birliğin ekonomik kalkınma, serbest ticaret, ulaşım, enerji güvenliği, turizm

² NATO, “Alliance Maritime Strategy”, 2011, s. 1, https://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2011_03/20110318_alliance_maritime-strategy_CM_2011_23.pdf, erişim 01.10.2022.

³ France, “National Strategy for the Security of Maritime Areas”, 2015, s. 4, https://www.gouvernement.fr/sites/default/files/contenu/piecejointe/2016/01/strategie_nationale_de_surete_des_espaces_maritimes_en_national_strategy_for_the_security_of_maritime_areas.pdf, erişim 01.10.2022.

⁴ NATO, “NATO’s Maritime Activities”, 2022, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_70759.htm, erişim 02.10.2022.

ve deniz çevresinin iyi durumu için açık, korumalı ve güvenli denizlere ve okyanuslara bağımlı olduğunu ifade etmektedir.⁵

Bu çalışmanın amacı deniz güvenliğini tehdit eden unsurları mevcut literatür, strateji belgeleri ve raporlara bağlı olarak belirlemek ve bu tehditler arasında bir önem sıralaması gerçekleştirebilmektir. Böylece deniz güvenliğinin sağlanmasında öncelikle hangi tehdit unsurlarıyla mücadele edilmesi gerektiği yönünde bir yol haritası oluşturulabilecektir. Bu kapsamda çalışmada öncelikle deniz güvenliği kavramı üzerinde durulmuş, daha sonra deniz güvenliğine ilişkin literatür araştırmasına yer verilmiştir. Ardından 21. yüzyılda deniz güvenliğini tehdit eden unsurlar kapsamlı bir literatür araştırması sonucu belirlenmiştir. Son olarak literatüre bağlı olarak belirlenen 21. yüzyıl deniz güvenliği tehditleri arasında bir önem sıralaması gerçekleştirilmiştir.

1. Deniz Güvenliği

Güvenlik kavramı geleneksel olarak bir devletin karşı karşıya olduğu tehditleri caydırıcılık, güç dengesi, müzakere ve askerî harekât yoluyla bertaraf etmesi olarak tanımlanırken zamanla bu tanım yetersiz kalmış ve güvenlik kavramı geleneksel olmayan tehditleri de kapsayacak şekilde genişlemiştir. Geleneksel olan askerî tehditlere ek olarak zamanla iklim değişikliği, çevresel bozulma, kaynakların tükenmesi, bulaşıcı hastalıklar, doğal afetler, gıda kıtlığı, insan kaçakçılığı, uyuşturucu kaçakçılığı, düzensiz göç ve diğer ulus ötesi suç türleri gibi toplumların ve devletlerin hayatta kalmasına ve esenliğine yönelik zorluklar oluşturan tehditler ortaya çıkmıştır.⁶ Doğası gereği ulus ötesi olan bu tehditlerle mücadele edebilmek ise küresel iş birliği gerektirmekte ve küreselleşmenin etkisiyle ekonomik, askerî, kültürel ve sosyal açıdan birbirine bağımlı hâle gelen dünyada küresel güvensizlik oluşturmaktadır. Denizlerin 21. yüzyılda toplumlara sağladığı artan oranda imkân ve fırsatlar deniz alanlarının güvenliğini ön plana çıkarmış, geleneksel olmayan tehditlerin denizlere

⁵ European Union, “European Union Maritime Security Strategy”, 2014, s. 2, <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST%2011205%202014%20INIT/EN/pdf>, erişim 01.10.2022.

⁶ Robert Pomeroy, John Parks, Karina Lorenz Mrakovcich ve Christopher LaMonica, “Drivers and Impacts of Fisheries Scarcity, Competition, and Conflict on Maritime Security”, *Marine Policy* 67, 2016, s. 94.

yansımasıyla birlikte deniz güvenliği küresel siyasetin odak noktalarından biri hâline gelmiştir.

Deniz güvenliği, 2000'li yılların başından itibaren uluslararası ilişkiler gündeminde sıklıkla yer alan konulardan birini temsil etmektedir. Ancak deniz güvenliğinin tanımı konusunda uluslararası bir fikir birliği bulunmamakla birlikte genellikle bu güvenliği tehdit eden unsurlara atıf yapılmaktadır. Kavramın tek bir tanımının yapılması oldukça zor olduğundan bu çalışmada, ortak noktaların ve ortak tehdit unsurlarının belirlenerek genel bir çerçeve çizilmesi yaklaşımı benimsenmiştir. Deniz güvenliği, hem geleneksel devlet temelli sorunları hem de geleneksel olmayan veya ulus ötesi güvenlik konularını içeren geniş kapsamlı bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.⁷ Deniz güvenliğinin kapsam olarak genişliği, güvenliği tehdit eden unsurların da etki alanını genişletmekte ve bu tehditler dolaylı olarak ekonomik, askerî, diplomatik ve siyasi ilişkileri derinden etkilemektedir. Örneğin deniz ticaretinde ortaya çıkan aksaklıklar ticaretin serbest akışını kısıtlarken bu durumun doğrudan ve dolaylı sonuçları arasında deniz ticaretine bağımlı ulusal ekonomilerin zarar görmesi yer almaktadır.

Deniz güvenliği ekonomik kalkınma ile bağlantılı bir kavramdır. Tarih boyunca denizler, toplumlar için önemli bir geçim kaynağını oluşturmuş ticaretin büyük bir bölümü denizler üzerinden gerçekleşmiştir. Buna ek olarak barındırdığı enerji kaynakları, kıyı turizmi, balıkçılık gibi ticari değer taşıyan faaliyetler deniz güvenliği ile ekonomik kalkınma arasındaki ilişkiyi sağlamlaştırmıştır. Deniz güvenliği, Hindistan'ın 2015 yılı Deniz Güvenliği Stratejisi'nde ulusal kalkınmayı ve refahı desteklemek, denizcilik faaliyetlerini sürdürmek için denizleri kullanma özgürlüğü ve denizciliğin meşru kullanımını teşvik etme koşulları olarak tanımlanmaktadır.⁸ Deniz güvenliği kavramı bir taraftan denizdeki hareketliliğin emniyetini kapsarken diğer taraftan deniz çevresinin,

⁷ Md Saiful Karim, "Australia's Engagement in the International Maritime Organisation For Indo-Pacific Maritime Security", *Ocean and Coastal Management*, 185, 2020, s. 2.

⁸ Indian Navy, "Ensuring Secure Seas: Indian Maritime Security Strategy", 2015, s. 166, https://www.indiannavy.nic.in/sites/default/files/Indian_Maritime_Security_Strategy_Document_25Jan16.pdf, erişim 30.09.2022.

mavi ekonominin ve kıyı topluluklarının güvenliğinin korunmasını da içermektedir.⁹ Uluslararası hukuka göre deniz güvenliği, esas olarak seyrüsefer, gemiler, insanlar ve malların güvenliği ve daha genel olarak devletlerin güvenliği olarak görülmektedir.¹⁰

Deniz güvenliği terimi, yaklaşık yirmi yıldır siyasi söylemde de dikkat çeken bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. 21. yüzyılın başından itibaren Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Birleşik Krallık, Fransa, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO), AB ve Afrika Birliği dâhil olmak üzere çeşitli hükûmetler ve hükûmetler arası mekanizmalar tarafından deniz güvenliğine yönelik stratejiler ilan edilmiştir.¹¹ Denizlerin ve okyanusların güvenliğinin sağlanması, devletler ve bölgesel örgütler arasında artan işbirliğini içerdiğinden kapsamlı bir bakış açısıyla tanımlanması ve deniz güvenliğini tehdit eden en güçlü ortak unsurların belirlenmesi önem arz etmektedir.

Soğuk Savaş'ın sona ermesinden itibaren deniz güvenliği kavramı, denizde veya denizde yasa dışı faaliyetlerle mücadele vermek için oluşturulan önleyici tedbirleri tanımlamak için giderek daha fazla kullanılmaya başlanmıştır.¹² Denizcilik alanında güvenlik; emniyet ve iyi yönetim uygulamak ve sürdürmek için hem önleyici tedbirleri (örneğin liman güvenlik düzenlemeleri) hem de tepkisel tedbirleri (örneğin deniz haydutluğu ile mücadele operasyonları) içermektedir. Germond (2015) çalışmasında coğrafi faktörlerin deniz güvenliği stratejilerini nasıl etkilediğini araştırmıştır. Ona göre deniz güvenliği, belirli özelliklerdeki coğrafi alanla sınırlandırılmış alanlardaki insan faaliyetleriyle ilgilidir ve devletler, deniz

⁹ To Anh Tuan, “Maritime Security in the Indo-Pacific: Mixed Opportunities and Challenges from Connectivity Strategies”, *Responding to the Geopolitics of Connectivity*, 2015, s. 125.

¹⁰ France, “National Strategy for the Security of Maritime Areas”.

¹¹ ABD, “The National Strategy for Maritime Security”, 2005, <https://www.hsdl.org/?abstract&did=456414>. erişim 02.10.2022; United Kingdom, “National Strategy for Maritime Security”; France, “National Strategy for the Security of Maritime Areas”; NATO, “Alliance Maritime Strategy”; European Union, “European Union Maritime Security Strategy”; African Union, “2050 Africa’s Integrated Maritime Strategy”, 2012, https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/11151/2050_aims_strategy.pdf, erişim 01.10.2022.

¹² Basil Germond, “The Geopolitical Dimension of Maritime Security”, *Marine Policy* 54, 2015, s.138.

güvenliği tehditlerinden coğrafi konumlarına bağlı olarak farklı şekillerde etkilenmektedir. Örneğin düzensiz göç tehdidinden İtalya coğrafi konumu nedeniyle Birleşik Krallık'tan daha fazla etkilenmektedir. Nihai hedef başka ülke olsa bile coğrafi konumu ve özellikleri nedeniyle İtalya ana göç rotası üzerinde bulunduğundan İtalya'nın, düzensiz göçle mücadele için diğer birçok AB ülkesinden daha fazla kaynak harcaması gerekmektedir.

Denizlerin uluslararası politika, ekonomi, güvenlik, bilim, teknoloji ve diğer alanlardaki önemi her geçen gün artmaktadır. Artan önemi nedeniyle de bu alanların sınırlandırılması konusundaki anlaşmazlıklar, devletlerarasındaki ilişkileri etkilemekte ve her geçen gün daha şiddetli hâle gelmektedir. Küresel ve bölgesel düzeyde denizlerin barışçıl, adil ve sürdürülebilir kullanımı büyük önem taşımakta ve denizcilik alanında iş birliği ve rekabet bir arada bulunmaktadır.¹³ Söz konusu denizcilik alanı, çeşitli aktörlerin ya yasa dışı, yıkıcı ve zarar verici faaliyetlerde bulunmak ya da suç aktörleriyle savaşmak için denizi emniyete almak üzere faaliyet gösterdiği bir alandır. Bu nedenle denizler hem güvenlik tehditlerinin var olduğu hem de iş birliği ve emniyet faaliyetlerinin gösterildiği ortamları temsil ettiğinden çok boyutlu politika ve stratejiler ile yönetilmektedir. Devletler ve uluslararası örgütler tarafından denizlerin güvenliğine ilişkin oluşturulan politika ve stratejiler de çok boyutlu ve iş birlikçi yapısı ile dikkat çekmektedir.

ABD tarafından 2005 yılında yayınlanan Deniz Güvenliği Ulusal Strateji Belgesi'nde ülke emniyeti ve ekonomik güvenliğinin büyük ölçüde dünya okyanuslarının güvenli kullanımına bağlı olduğu vurgulanmıştır.¹⁴ Bu belgede genel olarak ABD'nin deniz güvenliğinde hayati bir ulusal çıkarına sahip olduğu belirtilmektedir. Benzer şekilde Birleşik Krallık tarafından 2022 yılında yayınlanan Deniz Güvenliği Ulusal Strateji Belgesi'nde de deniz güvenliğinin ülke ulusal çıkarlarından ayrı düşünülemeyeceği vurgusu yer almaktadır. 2020 yılında Birleşik Krallık'ta ithal ve ihraç edilen tüm ürünlerin ağırlıkça %95'i deniz yoluyla taşınmıştır

¹³ Yue Sun, Yang Han, Liangfu Zhang ve Yen-Chiang Chang, "The Construction and Governance of Regional Maritime Security Order in the South China Sea: Conference Report", *Marine Policy* 126, 2021, s. 1.

¹⁴ ABD, "The National Strategy for Maritime Security", s. 1.

ve ülke telekomünikasyon trafiğinin yaklaşık %99'u denizaltı kabloları aracılığıyla iletilmektedir.¹⁵ Bu oran bir taraftan deniz yollarının ulusal ekonomi ve gündelik yaşamdaki önemini ortaya koyarken diğer taraftan deniz güvenliğinin sağlanmasının millî menfaatlerin ayrılmaz bir parçası olduğunu açıkça göstermektedir.

AB deniz güvenliği yaklaşımında üye devletlerin stratejik deniz güvenliği çıkarları aşağıdaki gibi sıralanmıştır:¹⁶

- ✓ AB üye devletlerinin ve vatandaşlarının güvenliği
- ✓ Birleşmiş Milletler (BM) Şartı uyarınca barışın korunması, deniz ihtilaflarının uluslararası hukuka uygun olarak barışçıl şekilde çözülmesi
- ✓ Liman tesislerinde belirli alanlar, açık deniz tesisleri, denizden enerji temini için tesisler, su altı boru hatları, deniz dibi kabloları gibi kritik deniz altyapılarının korunması
- ✓ Seyir özgürlüğünün korunması, küresel AB tedarik zincirinin ve deniz ticaretinin korunması, gemilerin zararsız ve transit geçiş hakkı ve mürettebatı ile yolcularının güvenliği
- ✓ Deniz enerji kaynaklarının korunması, farklı deniz bölgelerinde ve açık denizlerdeki doğal ve deniz kaynaklarının sürdürülebilir kullanımı, yasadışı balıkçılığın kontrolü, üye devletlerin güvenliği dâhil olmak üzere ekonomik çıkarların korunması
- ✓ Ortak denizcilik durumsal farkındalığının geliştirilmesi
- ✓ Sınır ötesi yasadışı faaliyetleri önlemek için AB deniz alanlarının etkin yönetimi

Hindistan tarafından 2015 yılında yayınlanan Deniz Güvenliği Strateji Belgesi'nde ulusal kalkınmanın, dış ticaret ve enerji ihtiyaçlarının karşılanmasının önemli ölçüde denizlere bağımlı olduğu belirtilmiş ve bu nedenle deniz güvenliği stratejisinin geliştirildiği vurgulanmıştır. Buna ek olarak küresel ekonomik ve askerî gücün Asya'ya doğru istikrarlı bir şekilde kayması ve ülke deniz ekonomik faaliyetlerinin artmasının deniz güvenliğinin sağlanması ihtiyacına katkıda bulunduğu ifade edilmiştir.¹⁷

¹⁵ United Kingdom, "National Strategy for Maritime Security", s. 8.

¹⁶ European Union, "European Union Maritime Security Strategy", s. 6-7.

¹⁷ Indian Navy, "Ensuring Secure Seas: Indian Maritime Security Strategy", s. 5.

Deniz Güvenliğinde 21. Yüzyıl Tehditlerinin AHP Yöntemiyle Değerlendirilmesi:
Türkiye Örneği

Fransa tarafından 2015 yılında yayınlanan Deniz Alanlarının Güvenliği için Ulusal Strateji Belgesi'nde ülke ekonomisinin, endüstrisinin ve diplomasinin tüm yönlerinin denizlere odaklandığı belirtilmektedir.¹⁸ Dolayısıyla stratejik alanlar olarak tanımlanan denizlerin güvenliği de ülke savunması açısından oldukça hayattır. Söz konusu belgede deniz güvenliği, ulusal çıkarlara düşman olan tüm kasıtlı faaliyetleri önlemek ve bunlarla mücadele etmek olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımın doğrudan tehditlerle ilişkili olması, deniz güvenliği kavramının genel olarak tehditlerin yokluğu olarak görülmesinin bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Deniz güvenliği; ulusal güvenlik, insani güvenlik, ekonomik kalkınma ve deniz çevresi gibi ilgili kavramlarla birlikte bir “deniz güvenliği matrisi” içinde görüldüğünde etki kapasitesinin genişliği daha iyi değerlendirilebilecektir. Deniz güvenliği matrisi Şekil 1’de verilmiştir.

Şekil 1. Deniz Güvenliği Matrisi¹⁹

¹⁸ France, “National Strategy for the Security of Maritime Areas”, s. 1.

¹⁹ Christian Bueger, “What is Maritime Security”, *Marine Policy* 53, 2015, s. 161.

Yukarıda verilen deniz güvenliği matrisi sadece güvenliği tehdit eden unsurları sıralamamakta aynı zamanda güvenliğin kalkınma, çevre, insan güvenliği ve ulusal güvenlikle de yakından bağlantılı olduğunu ortaya koymaktadır. Deniz güvenliği; devletlerarası anlaşmazlıklar, deniz terörizmi, deniz haydutluğu, kaçakçılık, silahların yayılması, çevre suçları, deniz kazaları ve afetleri, yasadışı balıkçılık gibi tehditlerin yokluğu olarak tanımlanmaktadır.²⁰

Deniz güvenliği, ulusal güvenliğin önemli bir garantisidir. Deniz gücü ve deniz güvenliği, ulusal güvenliğin ve çıkarların korunmasının temel taşıını oluşturmaktadır.²¹ Dolayısıyla deniz güvenliğinin sağlanması bölgesel ve küresel istikrarın sağlanmasına da katkı sağlamaktadır. Buna ek olarak deniz güvenliğini riske atan tehditler ulus ötesidir, tek taraflı girişimler ile çözülemez ve siyasi, ekonomik ve sosyal olarak kapsamlı tepkiler gerektirmektedir.²² Bu bağlamda BM uzman kuruluşu olan Uluslararası Denizcilik Örgütü (*International Maritime Organization* “IMO”), deniz güvenliğinde küresel iş birliğinin sağlanması, hayata geçirilebilir yüksek düzeyde deniz güvenliği uygulamalarını benimseyerek güvenlik, seyrüsefer verimliliği, gemilerin neden olduğu kirliliğin önüne geçilmesi ve denetiminin yanı sıra evrensel ve tek tip uygulamaların oluşturulmasını teşvik etmektedir.²³

1.1. Deniz Güvenliğine İlişkin Literatür Araştırması

Deniz güvenliğine ilişkin mevcut literatür, deniz güvenliği tehditleriyle mücadele için iş birliğine dayalı eylem ihtiyacını tanımlamakta ve genel olarak bölgesel deniz güvenliği tehditleri üzerinde durmaktadır. Bu araştırma 21. yüzyıl deniz güvenliği ve tehditlerine yönelik olduğundan 2000-2022 yılları arasında deniz güvenliğini konu alan çalışmalar ekseninde

²⁰ Bueger, “What is Maritime Security”, s. 159.

²¹ Sun vd., “The Construction and Governance of Regional Maritime Security Order in the South China Sea: Conference Report”, s.1.

²² Pomeroy vd., “Drivers and Impacts of Fisheries Scarcity, Competition, and Conflict on Maritime Security”, s. 94.

²³ IMO, “Revised Strategic Plan for the Organization for the Six-Year Period 2018 to 2023”, 2022, s. 6, <https://wwwcdn.imo.org/localresources/en/About/strategy/Documents/A%2032-Res.1149%20%20REVISED%20STRATEGIC%20PLAN%20FOR%20THE%20ORGANIZATION%20FOR%20THE%20SIX-YEAR%20PERIOD%202018%20TO%202023.pdf>, erişim 28.10.2022.

Deniz Güvenliğinde 21. Yüzyıl Tehditlerinin AHP Yöntemiyle Değerlendirilmesi:
Türkiye Örneği

bir literatür araştırması gerçekleştirilmiştir. Deniz güvenliğine ilişkin literatür araştırmasına ait özet bilgiler Tablo 1’de sunulmuştur.

Yazar (Yıl)	Çalışmanın Amacı	Bölge/Ülke	Çalışmanın Sonucu
Smout ve Herbert (2000)	Küresel telekomünikasyon sisteminin önemli bir bileşeni olan uluslararası denizaltı kablo endüstrisinin küresel ekonomik ve deniz güvenliğinin sürdürülmesi için önemini araştırmak.	<i>Kanada</i>	Denizaltı kablolarının koordineli planlaması, yönetimi ve düzenlenmesi için şeffaf ve istikrarlı süreçlerin geliştirilmesi gerekmektedir. Uluslararası kablo endüstrisi uygulamalarının düzenlenmesi, ulusal yönetim yaklaşımlarıyla uyumlu hâle getirilmelidir.
Roach (2004)	Deniz güvenliğini tehdit eden unsurları ve bu tehditlere karşı verilen uluslararası yanıtları incelemek. Buna ek olarak denizdeki tehditlerle başa çıkmak için hukuk kuralları nelerdir? Sorusuna cevap aramak.	<i>Küresel</i>	Deniz güvenliğine yönelik tehditler sayısızdır ve deniz taşıtlarının güvenlik açıkları oldukça yüksektir. Tehdit ve güvenlik açıklarına rağmen bayrak ve kıyı devletleri arasındaki işbirliği, egemenlik ilkelerine saygı gösterirken karşılıklı güvenliği geliştirmek için güçlü bir araç sunmaktadır. Bu çalışmada açıklanan işbirliği, uluslararası hukuk ilkelerine, devletlerin egemen eşitliğine ve seyrüsefer özgürlüğüne saygıya dayanmaktadır.
ABD (2005)	11 Eylül 2001 saldırılarından sonra terörle mücadele kapsamında tüm ülke stratejileri gözden geçirilmiştir. Deniz Güvenliği Ulusal Strateji Belgesi’nin amacı bu tarihten sonra deniz güvenliği tehditlerini belirleyerek bu tehditlerle mücadelede entegre bir yaklaşım geliştirmektir.	<i>Amerika Birleşik Devletleri</i>	Deniz Güvenliği Ulusal Stratejisi ve sekiz destekleyici plan, denizcilik alanında düşmanca veya yasa dışı eylemleri önlerken küresel ekonomik istikrarı teşvik etmek ve meşru faaliyetleri korumak için kapsamlı bir ulusal çaba sunmaktadır.
Remuss (2010)	Deniz güvenliği için uzay varlıklarının kullanımını incelemek ve uzay uygulamalarının kullanımının AB’nin deniz güvenliği stratejisine nasıl uyarlanacağına dair kapsamlı bir açıklama gerçekleştirmek.	<i>Avrupa Birliği</i>	Deniz haydutluğu ve deniz güvenliği alanında uzay uygulamalarını kullanmak için bir Avrupa stratejisinin unsurlarını belirlemeye yönelik ana temalar ve politika önerileri sunulmuştur.

Abeyratne (2010)	Deniz taşımacılığının güvenliğine yönelik yasa dışı eylemlerine karşı uluslararası siyasi ve yasal hazırlıkların önemini ortaya koymak.	<i>Küresel</i>	Deniz taşımacılığı alanında, güvenliğe entegre bir küresel yaklaşım oluşturulmalıdır. Bu yaklaşım, birleşik bir deniz güvenliği stratejisi, küresel bir güvenlik planı, kilit paydaşlar arasında ortaklıklar ve hesap verebilirlik gerektirmektedir. Evrensel kuralların uygulanması için uluslararası tedbirlerin alınması gereklidir.
NATO (2011)	NATO'nun toplu savunma, kriz önleme ve yönetimi, iş birliğine dayalı güvenlik ve deniz güvenliğini kapsayabilecek denizcilik faaliyetlerine ilişkin parametreleri ortaya koymak.	<i>NATO Üyesi 30 Ülke</i>	İttifak Deniz Stratejisi, NATO'nun dört stratejik rolünü (caydırıcılık ve toplu savunma, kriz yönetimi, işbirlikçi güvenlik ve deniz güvenliği) ve denizcilik alanında ne yaptığını tanımlamaktadır. Bu strateji belgesi, NATO'nun işlevlerini, deniz alanını ve İttifak'ın deniz kuvvetlerini nasıl kullandığını açıklamaktadır.
African Union (2012)	Güvenli ve çevresel açıdan sürdürülebilir, gelişen bir mavi ekonomi geliştirerek Afrika okyanuslarından ve denizlerinden daha fazla zenginlik yaratılmasını teşvik etmek. Bölgede deniz güvenliğinin sağlanabilmesi amacıyla üye devletlerin entegre olduğu iş birliğine dayalı bir yaklaşım geliştirerek 2050 hedeflerine ulaşabilmek.	<i>Afrika Kıtası Ülkelerini Oluşturan 55 Üye Devlet</i>	Bu strateji belgesi, tüm Afrika Kıtasında yaşayan insanların çıkarları için denizde yaşayabilirliğin sağlanması amacıyla bir vizyon sunmaktadır. Ayrıca, Afrika Birliği'nin bölgesel ve uluslararası ortaklıklarını güçlendirme ve dünya çapında ekonomik refahı ilerletme taahhüdünün altını çizmektedir.
Ghosh (2014)	Hint-Pasifik bölgesinde son yıllarda artan deniz güvenliği tehditlerini analiz etmek ve bu tehditlerin ortadan kaldırılmasında küresel çıkar ve iş birliği ihtiyacını ortaya koymak.	<i>Hint-Pasifik Bölgesi</i>	Hint-Pasifik bölgesindeki deniz güvenliğini sağlamak diğer ülkelerin güvenlik kaygılarına karşı iş birliği ve hassasiyet gerektirmektedir. Deniz güvenliği tehditleriyle mücadele etmek küresel ticaret akışının güvenliğine de katkı sunmaktadır.

Deniz Güvenliğinde 21. Yüzyıl Tehditlerinin AHP Yöntemiyle Değerlendirilmesi:
Türkiye Örneği

European Union (2014)	AB'nin mevcut ve gelecekteki iç ve dış deniz güvenliği sorunlarını ele almak. Hem ulusal düzeyde hem de Avrupa Savunma Ajansı dâhil olmak üzere ortak projeler yoluyla deniz güvenliğini güçlendirmenin önemini ortaya koymak.	AB Üyesi 27 Ülke	Avrupa Birliği Deniz Güvenliği Stratejisi, deniz güvenliği ile ilgili konulara odaklanmakta ve üye devletlerin iç organizasyonunu veya egemen yetkilerini değiştirmeden iyileştirme yolları önermektedir.
Bueger (2015)	Deniz güvenliği kavramını deniz gücü, mavi ekonomi ve dayanıklılık gibi diğer kavramlarla ilişkisini ortaya koyarak tanımlayabilmek. Güvenikleştirme çerçevesi ve güvenlik pratiği teorisi etrafında deniz güvenliği kavramını incelemek.	Küresel	Evrensel olarak kabul edilebilir bir deniz güvenliği tanımı yoktur. Bu çalışmada farklı deniz güvenliği anlayışlarının haritası çıkartılarak uluslararası koordinasyonun kolaylaştırılmasına temel oluşturulmuştur.
France (2015)	Artan deniz tehditleri ve risklerinin ulusal güvenlik üzerindeki etkisini azaltmak amacıyla uzun vadede planlanmış entegre bir deniz güvenliği yaklaşımı geliştirmek. Bu strateji, ulusal denizcilik alanında ve Fransa'nın uluslararası denizcilik ilgi alanlarında gelecek on yıl içinde karşı karşıya kalacağı risk ve tehditleri belirlemeyi amaçlamaktadır.	Fransa	2013 yılında yayınlanan savunma ve ulusal güvenlik stratejik belgesinin bir uzantısıdır ve AB tarafından 2014 yılında kabul edilen deniz güvenliği stratejisini tamamlayan ulusal bir vizyon belgesidir. Deniz alanlarının güvenliğine yönelik bu strateji belgesi, kısa veya orta vadede, stratejik çıkarları etkilemesi muhtemel denizcilik risk ve tehditleri analiz etmekte ve bu tehditlerle mücadelede bir çerçeve sunmaktadır.
Indian Navy (2015)	Hindistan Deniz Güvenliği Stratejisi, Hindistan'ın çağdaş deniz güvenliği mülahazalarını vurgulamayı ve güvenli denizler ile Hindistan'ın 21. yüzyılda yeniden canlanması arasındaki bağlantıyı yansıtmayı amaçlamaktadır.	Hindistan	Deniz güvenliği stratejisi, ülke deniz güvenliğini sağlamak için bütünlük, bütünsel bir yaklaşım sağlamaktadır. Güvenli denizler için, Hint Donanması, müttefik ülkelerin deniz kuvvetleri ile iş birliği içinde, emniyetli bir deniz ortamı oluşturmaya çalışmaktadır. En temel güvenlik stratejisi, Hindistan'a karşı çatışma ve zorlamayı önlemek için caydırıcılık rolünü güçlendirmektir.

Germond (2015)	Deniz güvenliğinin jeopolitik boyutunu incelemek	<i>Birleşik Krallık AB</i>	Deniz güvenliğinin jeopolitik boyutu, devletlerin ve AB'nin deniz güvenliği politikalarını doğrudan ve dolaylı olarak etkilemektedir.
Pomeroy vd. (2016)	Kaynak kıtlığı ve deniz güvenliği açısından ülkelerin karşı karşıya kaldıkları zorluklar ve bu zorluklarla mücadele yöntemlerini araştırmak. Balıkçılık kaynak kıtlığı, balıkçılık rekabeti ve balıkçılık çatışması arasındaki bağlantıları ve bunların kıyı ülkelerindeki barış ve güvenlik üzerindeki kümülatif etkilerini incelemek.	<i>Güney Doğu Asya</i>	Deniz güvenliğine yönelik geleneksel olmayan tehditler, kaynak kıtlığı problemiyle bağlantılıdır. Kötü yönetilen deniz alanları deniz güvenliğine yönelik tehditlere zemin hazırlar.
Chapsos ve Malcolm (2017)	Endonezya devletinin deniz güvenliği kavramını nasıl anladığı ve kullandığını incelemek.	<i>Endonezya</i>	Endonezya'da daha kapsamlı bir deniz güvenliği gündemi potansiyeli mevcuttur. Ancak bu potansiyelin açığa çıkması, ülke denizcilik alanında sürekli nitelikte stratejik ve politik odak gerektirmektedir.
Vivero ve Mateos (2018)	Güvenlik ve denizcilik stratejilerinin gıda güvenliği sorununa yaklaşımlarını incelemek. Denizcilik stratejilerindeki gıda güvenliğine yapılan atıfları ortaya koymak.	<i>Avrupa Birliği</i>	Gıda güvenliği bir güvenlik sorunu olarak ortaya çıkmaktadır. Denizcilik stratejileri, gıda güvenliği sorununu giderek daha fazla vurgulamaktadır.
Mazaris ve Germond (2018)	İklim değişikliği, kıyı topluluklarının savunmasızlığı ve deniz suçlarının oluşumu arasındaki etkileşimi incelemek, iklim değişikliğinin etkileri ile deniz suçlarının oluşumu arasındaki ilişkinin büyüklüğü ve yönünün hesaplanması için temel oluşturmak.	<i>Küresel</i>	İklim değişikliği ve deniz güvenliği arasındaki bağımlılık tek yönlü değildir. Bu karşılıklı etkileşim çevresel sorunların katlanarak artması, sosyal, politik ve ekonomik sistemler üzerinde yapısal baskılar ve denizcilik suçları ile sonuçlanan sinerjik bir süreç oluşturmaktadır.
Vivero vd. (2019)	Gıda güvenliği, deniz güvenliği ve denizcilik politikası arasındaki bağlantıları inceleyerek bu üç kavramın genel olarak güvenliğin ve özel olarak deniz güvenliğindeki etkisini araştırmak. Gıda güvenliği ve deniz güvenliği ile	<i>Avrupa Birliği</i>	Gıda güvensizliği gelişmekte olan dünya ile sınırlı değildir. AB okyanus politikası, gıda güvenliği sorunlarıyla mücadele etmektedir. Küçük ölçekli balıkçılık, bazı Avrupa kıyı bölgelerinde hâlâ bir

Deniz Güvenliğinde 21. Yüzyıl Tehditlerinin AHP Yöntemiyle Değerlendirilmesi:
Türkiye Örneği

	İlgili Avrupa Birliği politikalarının nasıl yorumladığını tespit etmek.		stratejidir. Denizcilik ve balıkçılık politikalarına ilişkin AB belgelerinde gıda egemenliğinden bahsedilmemektedir.
Germond ve Mazaris (2019)	İklim değişikliğinin etkileri, sosyal kırılganlıklar ve deniz suçlarının oluşumu arasındaki bağlantıyı detaylandırmak için elde edilen son kanıtlar ve bilgiler üzerine bir sentez sunmak.	<i>Küresel</i>	İklim değişikliği ve deniz güvenliğini birbirine bağlayan oluşum safhasında resmî bir söylemin varlığına rağmen, gerçekleştirilen analiz sonucu akademik çalışmalar tarafından vurgulanan endişeler ile ulusal ve bölgesel resmî stratejik belgelerde kabul edilenler arasında önemli boşluklar olduğunu ortaya koymaktadır.
Belhabib, Sumaila ve Le Billon (2019)	Afrika balıkçılığının sömürü, politika ve deniz güvenliği eğilimleri açısından evrimindeki kilit noktaları özetlemektedir. Küçük ölçekli sektörün balıkçılığa erişiminin yasadışı balıkçılıkla uğraşan bir endüstriyel filonun artan gücü ve kapsamı nedeniyle giderek nasıl engellendiğini ele almaktadır. Ayrıca aşırı sömürüye karşı etkisiz yaptırımın etkilerini tartışmaktadır.	<i>Afrika</i>	Aşırı avlanma ve Yasa dışı balıkçılığa ilişkin etkisiz politikalar toplumsal barışı tehdit etmektedir.
Karim (2020)	Avustralya'nın Hint-Pasifik (Hint Okyanusu ve Batı Pasifik Okyanusu) ülkeleriyle, Uluslararası Denizcilik Örgütü'nün (IMO) deniz güvenliği ile ilgili yasal araçlarını geliştirmek ve uygulamak üzere bir çerçeve önermek.	<i>Hint-Pasifik Bölgesi</i>	Hint-Pasifik ülkeleri tarafından deniz güvenliği ile ilgili IMO yasal belgelerine geniş katılım ve uygulanması, bölgenin deniz güvenliği için kritik öneme sahiptir.
Tuan (2020)	Hint-Pasifik Bölgesi'nde deniz güvenliği tehditlerini ve fırsatlarını ortaya koymak, bağlantı stratejileri analiz etmek.	<i>Hint-Pasifik Bölgesi</i>	Hint-Pasifik'teki deniz güvenliği sorunları ancak ortak bir deniz güvenliği anlayışı, bölge ülkeleri arasında iş birliği ve barışçıl bir anlayışla oluşturulacak ortaklıkla sağlanabilecektir.
Sun vd. (2021)	Güney Çin Denizi'nde bölgesel iş birliğine ilişkin; uluslararası deniz güvenliği düzeninin inşası ve yönetimi, deniz güvenliği topluluğunun teorisi ve pratiği,	<i>Güney Çin Denizi</i>	Deniz sınırlarının sınırlandırılması konusundaki anlaşmazlıklar, devletlerarasındaki ilişkileri giderek daha fazla

	Güney Çin Denizi'nde bölgesel yönetim ve iş birliği konuları etrafında kapsamlı ve derinlemesine araştırmalar gerçekleştirmek.		etkilemektedir. Bölgesel düzeyde, iş birliği ve rekabet bir arada bulunmakta ve bölgesel barış ve istikrarı etkilemektedir. Küresel düzeyde, okyanusun barışçıl kullanımını oldukça önemlidir.
IMO (2022)	İş birliği yoluyla güvenli, emniyetli, çevreye duyarlı, verimli ve sürdürülebilir deniz taşımacılığını teşvik etmek. Denizciliğin küresel düzenleyicisi olarak liderlik rolünü sürdürmek, denizciliğin ilerlemesini sağlamak ve BM Sürdürülebilirlik Hedeflerine katkı sunmak.	<i>Üye Devletler</i>	2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin gerçekleştirilmesinde üye devletleri desteklemek amacıyla IMO araçları gözden geçirilmiş ve sekiz stratejik yön belirlenmiştir. Örgütün tüm çalışmalarında dikkat edilmesi gereken kapsayıcı ilkeler ortaya konulmuştur.
Hastings ve Young Song (2022)	Bir ülkenin balıkçılık politikasının, yalnızca balıkçılık çatışmasına ve yasadışı, balıkçılığa değil, aynı zamanda bir dizi deniz güvenliği sorununa yol açabileceği sürecini ortaya koymak ve balıkçılık politikası ve deniz güvenliği sonuçları arasındaki bağlantıyı incelemek.	<i>Kuzey Kore</i>	Kuzey Kore'nin balıkçılık politikasının ve diğer konuların karmaşık karşılıklı bağımlılığı kabul edilmeden, Kuzey Kore'nin ortaya çıkardığı deniz güvenliği zorluklarını azaltmak için tasarlanan politika araçları etkisiz kalacaktır.
United Kingdom (2022)	Denizlerin bir ada ülkesi olan Birleşik Krallık için önemi oldukça kritiktir. Birleşik Krallığın ekonomisini destekleyen limanlar, nakliye rotaları ve deniz altyapısının korunması, deniz güvenliğinin sağlanması amacıyla denizcilik stratejisini ortaya koymak.	<i>Birleşik Krallık</i>	Bu strateji belgesi, Birleşik Krallık'ın ortaya çıkan tehditlere karşı denizcilik sektörünün nasıl korunacağını tüm sistem yaklaşımlarını ortaya koyarak incelemektedir. Denizlerde, deniz içinde ve deniz altında ortaya çıkacak gelecekteki tehditleri belirlemek ve önlemek için Birleşik Krallık denizcilik risk değerlendirmesi gerçekleştirilmiştir.
Strating vd. (2022)	Çin'in Güney Çin Denizi'ni askerleştirmesinin etkisini araştırmak ve yükselen Çin deniz gücünün bölge deniz güvenliği sorunlarına etkisini incelemek	<i>Hint-Pasifik Bölgesi</i>	Çalışmada Çin'in Pasifik'te etki yaratma çabalarını anlamak için analitik bir çerçeve olarak 'denizcilik jeoekonomisi' önerilmektedir.

Tablo 1: Deniz Güvenliğine İlişkin Literatür Özeti

Tablo 1 genel olarak incelendiğinde son yıllardaki deniz güvenliği çalışmalarının merkezinde Hint-Pasifik Bölgesi'nin yer aldığı görülmektedir. Hint-Pasifik bölgesindeki ticaretin büyük bir bölümü deniz yoluyla gerçekleştiğinden denizler, kıyı devletlerinin yaşam hatları olarak tanımlanmaktadır. Tablo 1'de yer alan deniz güvenliği çalışmaları genel olarak tehditlerle mücadelede iş birliği vurgusu yapmış ve deniz alanlarını tehdit eden unsurların küresel etkisinin altını çizmiştir. Denizcilik alanının küresel doğası ve mevcut deniz güvenliği tehditlerinin çoğunun (göç, uyuşturucu kaçakçılığı, deniz haydutluğu vb.) ulus ötesi etkisi nedeniyle, denizden gelen tehditlerden doğrudan etkilenmeyen ülkelerin dahi daha sonra etkilenecekleri anlayışına dayanarak güvenlik çabalarına katkıda bulunmak üzere strateji belirlemektedir.

Tablo 1'de deniz güvenliği etrafında gerçekleştirilen akademik çalışmaların yanı sıra devletlerin ve bazı uluslararası örgütlerin deniz güvenliği stratejileri de yer almaktadır. Devletlerin ve NATO, AB gibi bölgesel örgütlerin, denizlerin özgürlüğünü güvence altına almanın ötesine geçen deniz güvenliğiyle bağlantılı çıkarları mevcuttur. Dolayısıyla deniz güvenliği politikaları ve stratejileri daha geniş jeostratejilerle bütünleşmektedir. AB'nin yanı sıra bazı devletler de son yıllarda belirli deniz güvenliği stratejileri geliştirerek bu kapsamda strateji belgeleri yayınlamaktadır. Bu belgeler, açık veya örtülü de olsa jeopolitik bir boyut içerme eğilimindedir.²⁴

1.2. Deniz Güvenliği Çalışmalarında Yer Alan Tehditler

Deniz güvenliğine yönelik gerçekleştirilen literatür araştırmasında genel olarak deniz güvenliği çalışmalarının 11 Eylül 2001 olayları sonrasında artış gösterdiği görülmektedir.²⁵ Terörist eylemlerin bu tarihten itibaren artması ve bu faaliyetlerin artan uluslararası etkileri, devletleri ve uluslararası örgütleri deniz güvenliğinin sağlanması yönünde politika ve stratejiler geliştirmeye yöneltmiştir. Daha çok bölge/ülke merkezli olan bu stratejilerin ortak noktası, deniz güvenliği tehditleriyle mücadelenin küresel iş birliği gerektirdiği yönündeki ortak anlayıştır.

²⁴ Germond, "The Geopolitical Dimension of Maritime Security", s. 139.

²⁵ J. Ashley Roach, "Initiatives to Enhance Maritime Security at Sea", *Marine Policy*, 28, 2004, s. 41.

Ghosh (2014) çalışmasında deniz güvenliği tehditlerini birincil denizcilik tehditleri ve diğerleri olarak sınıflandırmıştır. Bu sınıflandırmaya göre birincil tehditler; deniz haydutluğu, terörizm, uyuşturucu kaçakçılığı iken diğer tehditler; deniz kirliliği ve çevre felaketleri olarak sıralanmıştır. Tuan (2020) çalışmasında Hint-Pasifik'teki deniz güvenliğinin hem zorluklarla hem de fırsatlarla karşı karşıya olduğunu savunurken söz konusu zorlukların üstesinden gelmek ve fırsatlardan yararlanmak için Hint-Pasifik'teki ülkelerin ortak ve kapsamlı bir deniz güvenliği anlayışı geliştirmesi gerektiğini savunmaktadır. Ayrıca yeni iş birliği alanlarının keşfedilmesi, kara ve deniz anlaşmazlıklarının barışçıl yollarla çözülmesi ve çok taraflı kurumların özellikle Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (*Association of Southeast Nations-ASEAN*) ve ASEAN liderliğindeki mekanizmaların rolünün teşvik edilmesi gerektiği üzerinde durmaktadır.

Artan nüfus, deniz kirliliği ve kıyı doğal çevresinin tahrip edilmesi gibi diğer çevresel zorlukların yanı sıra artan avlanma çabası, aşırı avlanma ve rekabet tarafından körüklenen balık kıtlığı, deniz güvenliğini tehdit eden küresel endişelerden birini oluşturmaktadır.²⁶ Bu çalışmada yer alan çalışmalardaki deniz güvenliği tehditleri incelendiğinde denizlerde yasa dışı faaliyetlerin uluslararası güvenliği tehdit eden unsurlar arasında ön plana çıktığı görülmektedir. Buna ek olarak son yıllarda artan çevre farkındalığı ve sürdürülebilirlik ekseninde gıda güvenliği, iklim değişikliği gibi tehdit unsurları da 21. yüzyılda deniz güvenliğini tehdit eden faktörler arasında yer almaktadır. Araştırma kapsamında incelenen çalışmalarda yer alan tehdit unsurlarına yönelik bilgiler Tablo 2'de gösterilmektedir.

²⁶ Pomeroy vd., "Drivers and Impacts of Fisheries Scarcity, Competition, and Conflict on Maritime Security", s. 94.

Deniz Güvenliğinde 21. Yüzyıl Tehditlerinin AHP Yöntemiyle Değerlendirilmesi:
Türkiye Örneği

<i>Yazar (Yıl)</i>	<i>Ana Tehdit</i>	<i>Alt Tehdit</i>
Smout ve Herbert (2000)	Denizaltı Kablolarına Saldırı	Kablo Altyapılarının Fiziksel Güvenliği Kablolar Üzerinden Akan Bilgi Ticaretinin “Sanal” Güvenliği
Roach (2004)	Teröristlerin Hareketi ve Finansman Araçları Kitle İmha Silahlarının ve Konvansiyonel Silahların Sevkiyatı Deniz Haydutluğu ve Silahlı Soygun Deniz Yoluyla Göç Deniz Yoluyla Uyuşturucu Kaçakçılığı	-
ABD (2005)	Ulus-Devlet Tehditleri Terör Tehditleri Ulusötesi Suç ve Deniz Haydutluğu Tehditleri Çevresel Tahribat Deniz Yoluyla Düzensiz Göç	-
Remuss (2010)	Deniz Haydutluğu	-
Abeyratne (2010)	Terör Eylemleri Biyoterörizm Göçmen Kaçakçılığı Siber Terörizm	Deniz Haydutluğu Tehlikeli Madde Taşımacılığı
NATO (2011)	21. Yüzyılın Ortaya Çıkardığı Tüm Güvenlik Tehditleri	-
African Union (2012)	Çevresel ve Biyolojik Bozulma Deniz Yoluyla İnsan ve Göçmen Kaçakçılığı Terör Eylemleri Deniz Haydutluğu Çevre Suçları Kaçakçılık Yasadışı Petrol İhracı/Ham Petrol Hırsızlığı Yasadışı Balıkçılık Doğal Afetler Stratejik Haberleşme Sistemleri	Silah Kaçakçılığı Uyuşturucu Kaçakçılığı Kara Para Aklama

Ghosh (2014)	SLOC Güvenliği	
	Deniz Haydutluğu	-
	Deniz Terörizmi	
	Narko-Terörizm	Uyuşturucu Kaçakçılığı
	Deniz Kirliliği ve Çevre Felaketleri	-
European Union (2014)	Üye Devletlerin Kendi Deniz Bölgeleri Üzerindeki Haklarına ve Yargı Yetkisine Yönelik Tehditler veya Güç Kullanımı	-
	Deniz Anlaşmazlıkları	
	Deniz Haydutluğu	
	Kaçakçılık	İnsan Kaçakçılığı
		Silah Kaçakçılığı
		Uyuşturucu Kaçakçılığı
	Siber Saldırı	
	Deniz ve Enerji Altyapısına Yönelik Terör Eylemleri	
	Kitle İmha Silahlarının Yayılması	-
	Seyrüsefer Özgürlüğüne Yönelik Tehditler	
	Deniz Doğal Kaynaklarının Sürdürülemez Kullanımı	
	Deniz Çevresinin Bozulması	Kirlilik
		Yasadışı Balıkçılık
Doğal Afetler, İklim Değişikliği		
Yasadışı Arkeolojik Araştırmalar	-	
Bueger (2015)	Deniz Kazaları	
	Çevre Kirliliği	
	Kaçakçılık	
	Deniz Haydutluğu	
	Yasadışı Balıkçılık	-
	İnsan Kaçakçılığı	
	Devletlerarası Anlaşmazlıklar	
	Silahların Yayılması	
	Terör Eylemleri	
	İklim Değişikliği	

Deniz Güvenliğinde 21. Yüzyıl Tehditlerinin AHP Yöntemiyle Değerlendirilmesi:
Türkiye Örneği

France (2015)	Ulus-Ötesi Organize Suçlar	Yasa Dışı Ticaret
	Deniz Haydutluğu	-
	Terör Eylemleri	-
	Kaçakçılık	Silah Kaçakçılığı
		Uyuşturucu Kaçakçılığı
		Göçmen Kaçakçılığı
Güç Kullanımı Tehditleri	Diğer Ülkelerin Donanmaları Tarafından Uygulanan Güç Kullanımları	
Coğrafi Konumdan Kaynaklı Deniz Güvenliği Tehditleri	Bölgesel istikrarsızlıklar	
	Bölgesel Gerilimler	
	Çevresel Tehditler	
Indian Navy (2015)	Geleneksel Olmayan Tehditler	Geleneksel Tehditler (Hindistan'ın ulusal güvenlik çıkarları için daha yüksek düzeyde bir tehdit oluşturmaktadır)
		Diğer Devletlerin Düşmanca Eylemleri
		Deniz Terörü
		Deniz Haydutluğu
		Denizde Düzensiz Faaliyetler (Kaçakçılık, Yasadışı Balıkçılık)
İklim Değişikliği ve Doğal Afetler		
Germond (2015)	Düzensiz Göç	-
	Kaçakçılık	İnsan Kaçakçılığı
		Uyuşturucu Kaçakçılığı
		Silah Kaçakçılığı
	Deniz Haydutluğu	-
	Terör Eylemleri	-
	Yasadışı Balıkçılık	-
Çevre Kirliliği	-	
Pomeroy, Parks vd. (2016)	Balıkçılık Kaynaklarının Kıtılığı	-
Mazaris (2017)	Deniz Haydutluğu	-
Chapsos ve Malcolm (2017)	Yasadışı Balıkçılık	-
	Ulusal Denizcilik Politikası/Stratejisi Eksikliği	-
	Güçlü Kanun Yaptırımlarının Yokluğu	-
	Kaçakçılık	-
	Deniz Haydutluğu	-
	Terör Eylemleri	-
	Açık Deniz Tesislerine Saldırı	-

Vivero ve Mateos (2018)	Gıda Güvenliği Tehditleri	-
Mazaris ve Germond (2018)	İklim Değişikliği	Aşırı Hava Olayları
		Okyanus Biyofiziksel Koşullarındaki Değişiklikler
		İstilacı Türlerin Artması, Balık Stoğunun Azalması
		Deniz Balıkları ve Kabuklu Deniz Ürünleri Üretimindeki Değişiklikler
		Kıyı ve Deniz Sistemlerinin İşlevselliğinde ve Yapısında Bozulmalar
Vivero vd. (2019)	Gıda Güvenliği	-
Germond ve Mazaris (2019)	İklim Değişikliği	-
Belhabib, Sumaila ve Le Billon (2019)	Yasadışı Balıkçılık	-
	Deniz Haydutluğu	
	Düzensiz Göç	
	Kaçakçılık	Göçmen Kaçakçılığı
	İklim Değişikliği	-
	Politika Etkisizliği	
Karim (2020)	Deniz Haydutluğu	-
	Deniz Terörizmi	
	Silah Kaçakçılığı	
	Uyuşturucu Kaçakçılığı	
	İnsan Kaçakçılığı ve Ticareti	
	Yasadışı Balıkçılık	
	Deniz Ortamına Yasadışı ve Kasıtlı Zarar Verilmesi	
Tuan (2020)	Doğrudan Tehditler	Deniz Anlaşmazlıkları
		Deniz Haydutluğu
		Deniz Terörü
	Dolaylı Tehditler	İklim Değişikliği
		Deniz Çevresinin Kirlenmesi
		Doğal Kaynakların Tükenmesi
Sun vd. (2021)	Deniz Yollarının Güvensizliği	-
	Deniz Kaynaklarının Düzensiz Kullanımı	
	Devletlerarasındaki Deniz Sınırı Anlaşmazlıkları	

Deniz Güvenliğinde 21. Yüzyıl Tehditlerinin AHP Yöntemiyle Değerlendirilmesi:
Türkiye Örneği

Hastings ve Young Song (2022)	Balıkçılık Politikası	-
United Kingdom (2022)	Düzensiz Göç ve Organize Göçmen Kaçakçılığı Suçlarından Kaynaklanan Tehditler	-
	Terör Kaynaklı Tehditler	-
	Devlet Tehditleri	Sabotaj Siber Operasyon
	Deniz Haydutluğu	-
	İklim Değişikliği	-
	Deniz Çevresinin Bozulması	-
	Yasadışı Balıkçılık	-
Strating vd. (2022)	İklim Değişikliği	İklim Kaynaklı Kirlilik
		Okyanus Isınması ve Asitlenme
	Doğal Afetler	Ekonomik ve Güvenlik Zorlukları
		Denizaltı Kablolarının Zarar Görmesi
	Ulusötesi Suçlar	-
	Kaçakçılık	İnsan Kaçakçılığı
Silah Kaçakçılığı		
Yasadışı Balıkçılık	-	

Tablo 2: Deniz Güvenliği Çalışmalarında Yer Alan Tehditler

2. Deniz Güvenliği Tehditlerinin AHP Yöntemiyle Analizi

21. yüzyılda deniz güvenliğini tehdit eden unsurları ortaya koymayı ve söz konusu tehditleri önceliklendirmeyi amaçlayan bu çalışmanın uygulanmasında AHP Yönteminden faydalanılmıştır. Çalışmanın bu bölümünde ilgili yöntem hakkında bilgi verilmiş ve işleyiş aşamaları açıklanmıştır.

2.1. Analitik Hiyerarşi Süreci (AHP) Yöntemi

Çoklu nitel ve nicel faktörlerden oluşan karmaşık zorlukları bünyesinde barındıran karar problemlerinin alt problemlere ayrılarak incelenmesine

olanak sağlayan AHP yöntemi, Saaty tarafından geliştirilmiş bir Çok Kriterli Karar Verme (ÇKKV) tekniğidir.²⁷

Bir karar verme yaklaşımı olarak kullanılan AHP, belirlenen önem ağırlıklarının tahsisinde karar vericilerin ilgili kriterlere daha iyi odaklanmasını sağlayan hiyerarşik bir kriter yapısına izin vermesinin yanı sıra, potansiyel çatışmaları gösterebilmek için karar vericilerin tutarlılığını yargılama yeteneğine sahiptir.²⁸ AHP yönteminin adımları aşağıdaki biçimde düzenlenebilmektedir.²⁹

Adım 1: Amaç, kriterler, alt kriterler ve alternatifler hiyerarşik bir yapı şeklinde oluşturulur.

Adım 2: Çalışmada kullanılan veriler ikili karşılaştırma matrisleri ile elde edilir. Gerçekleştirilen ikili karşılaştırmalarda Saaty tarafından önerilen 1-9 ölçeği kullanılmaktadır.

Adım 3: Her bir uzmandan elde edilmiş olan veriler tek bir matris oluşturacak şekilde birleştirilir. Gerçekleştirilen birleştirme işleminde geometrik ortalamadan faydalanılmaktadır. Verilerin birleştirilmesinin ardından elde edilen matris aşağıdaki formül (1) aracılığıyla normalize edilmektedir. Kriterlerin ağırlıkları ise aşağıdaki formül (2) yardımıyla hesaplanmaktadır.

$$M_{ij}^* = \frac{m_{ij}}{\sum_{i=1}^n m_{ij}} \quad (1)$$

$$w_i = \frac{\sum_{j=1}^n m_{ij}^*}{n} \quad (2)$$

²⁷ Ramazan Eyüp Gergin vd., “Oilseed Warehouse Location Selection With an Integrated Approach: A Case of Turkey”, *Kybernetes*, 2022, s. 6.

²⁸ Xinyi Zhou, Yong Hu, Yong Deng, Felix T. S. Chan ve Alessio Ishizaka, “A DEMATEL-Based Completion Method for Incomplete Pairwise Comparison Matrix in AHP”, *Annals of Operations Research*, 271:2, 2018, s. 1047.

²⁹ Gergin vd., “Oilseed Warehouse Location Selection With an Integrated Approach: A Case of Turkey”. Qian Zheng, Shui-Long Shen, Annan Zhou, Hai-Min Lyu, “Inundation Risk Assessment Based on G-DEMATEL AHP and Its Application to Zhengzhou Flooding Disaster”, *Sustainable Cities and Society* 86, 2022, <https://doi.org/10.1016/j.scs.2022.104138>, erişim 12.10.2022. Zhou vd., “A DEMATEL-Based Completion Method for Incomplete Pairwise Comparison Matrix in AHP”.

Adım 4: Uzman grup tarafından yapılan ikili karşılaştırmalar öznel değerlendirmeler içermesi sebebiyle bünyesinde tutarsızlıklar barındırabilmektedir. Bu amaçla Tutarlılık İndeksi (CI) hesaplanmaktadır. Çalışmada gerçekleştirilen karşılaştırmaların Tutarlılık Oranı (CR) 0,1'den küçük ise yapılan analizin tutarlı olduğu kabul edilmektedir. Aksi takdirde ikili karşılaştırmaların yeniden yapılandırılması gerekmektedir. Tutarlılık indeksi (CI) aşağıdaki formül (3) ile hesaplanmaktadır.

$$CI = (\lambda_{max} - n)/(n - 1) \quad (3)$$

Tutarlılık indeksinin hesaplanmasında yer alan λ_{max} değeri ikili karşılaştırma matrisinde bulunan en büyük özdeğeri ifade ederken, n ise kriter sayısını göstermektedir.³⁰ Tutarlılık indeksinin belirlenmesine dayalı olarak Tutarlılık Oranı (CR) aşağıdaki formül (4) yardımıyla tespit edilmektedir.

$$CR = \frac{CI}{RI} \quad (4)$$

Formül 4'te yer alan RI, çalışmada yer alan matrislerin boyutlarıyla ilgili rastgele tutarlılık indeksini göstermektedir. Matrislerin boyutlarına göre kullanılması gereken rastgele tutarlılık indeksleri Tablo 3'te gösterilmektedir.

n	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
RI	0	0	0,52	0,89	1,12	1,26	1,36	1,41	1,46	1,49

Tablo 3: Rastgele Tutarlılık İndeksleri (RI)³¹

³⁰ Konstantinos G. Zografos, Raul Driggs ve Stelios Zanakis, "A Multicriteria Decision Making Method for Evaluating Alternative Transportation Projects", *IFAC Proceedings Volumes*,30:8, 1997, s. 139.

³¹ Zhou vd., "A DEMATEL-Based Completion Method for Incomplete Pairwise Comparison Matrix in AHP", s. 1048.

3. Türkiye Örneği Üzerinden Bir Değerlendirme

Bu bölümde deniz tehditlerinin önem derecelerinin belirlenmesi için bir vaka çalışması gerçekleştirilmiştir. Vaka çalışmasında faydalanılan bilgiler deniz güvenliği alanında akademik araştırmalar yürüten akademisyenlerden oluşturulmuş bir uzman gruptan elde edilmiştir.

Çalışmada literatür araştırması sonucu deniz güvenliği çalışmalarında sıklıkla yer alan dokuz adet tehdit tespit edilmiştir. Bu araştırma kapsamında odaklanılan deniz tehditlerine yönelik bilgiler Tablo 4'te yer almaktadır.

Tehdit İsmi	Notasyon	Açıklama	Kaynak
Terör Eylemleri	T_1	Bu kriter, terör grupları tarafından stratejik önemi yüksek deniz alanlarına, devlet gemileri ve donanma gücüne, deniz seyrüsefer özgürlüğüne karşı gerçekleştirilen, deniz emniyetini riske atan eylemleri ifade etmektedir.	<i>ABD, 2005; Abeyratne, 2010; African Union, 2012; France, 2015</i>
Deniz Haydutluğu	T_2	Bu kriterde, gemilere, denizcilere veya yolculara yönelik yasadışı şiddet, kaçırma, cinayet, soygun, rehin alma veya herhangi bir yağma eylemini içeren düşmanca faaliyetler belirtilmektedir.	<i>Remuss, 2010; Mazaris, 2017</i>
Deniz Yoluyla Düzensiz Göç	T_3	Bu kriter, çeşitli nedenlerle kendi ülkesinden göç etmek isteyen kişilerin deniz yoluyla hedef ülke sınırlarından yasa dışı biçimde geçmesini ifade etmektedir.	<i>Roach, 2004; Germond, 2015; Belhabib, Sumaila ve Le Billon, 2019; United Kingdom, 2022</i>
İklim Değişikliği	T_4	Bu kriterde, olağan hava koşulları, okyanuslar, toprak ve buz tabakalarında ortaya çıkan değişiklikler ifade edilmektedir. Ayrıca, aşırı hava olaylarının okyanus biyofiziksel koşullarında farklılığa, deniz biyoçeşitliliğinin azalmasına ve ekonomik, çevresel bozulmalara neden olması da bu kriter kapsamında değerlendirilmektedir.	<i>Mazaris ve Germond, 2018; IMO, 2022</i>
Kaçakçılık	T_5	Bu kriter, devletlerin ulusal sınırlarından deniz yolu aracılığıyla yasadışı biçimde insan, silah ve uyuşturucu taşınmasını ifade etmektedir. Denizlerdeki kaçakçılık faaliyetleri doğası gereği küresel güvenlik riski oluşturmaktadır.	<i>Germond, 2015; Strating vd., 2022</i>
Yasa Dışı Balıkçılık	T_6	Yasalara aykırı olarak zamansız, aşırı avlanma ile gerçekleştirilen balıkçılık faaliyetleri bu kriter kapsamında değerlendirilmektedir. Deniz ekosisteminde kıtlık, kaynak bozulması	<i>Pomeroy, Parks vd., 2016; Karim, 2020</i>

Deniz Güvenliğinde 21. Yüzyıl Tehditlerinin AHP Yöntemiyle Değerlendirilmesi:
Türkiye Örneği

		ve istikrarsızlığa neden olmakta, gıda ve deniz güvenliği riski oluşturmaktadır.	
Deniz Altı Kablolara Yönelik Riskler	T_7	Denizaltı kabloları, küresel telekomünikasyon sisteminin önemli bir bileşenidir. Deniz iletişim alt yapısına yönelik riskler; doğal nedenler veya insan kaynaklı nedenler olmak üzere iki yönlüdür.	<i>Smout ve Herbert, 2000</i>
Devletlerarasındaki Deniz Sınırı Anlaşmazlıkları	T_8	Bu kriterde, devletlerin deniz egemenlik alanlarının sınırları konusunda ortaya çıkan çatışmalar ifade edilmektedir. Bu çatışmalar, devletlerarasında yoğun güç mücadelesine ve bölgesel istikrarsızlığa neden olmaktadır.	<i>Sun vd., 2021</i>
Deniz Kirliliği ve Çevre Sorunları	T_9	Bu kriter, deniz ekolojisinin tahrip edilmesi sonucu ortaya çıkan ve çevresel sürdürülebilirliği engelleyen eylemleri içermektedir. Deniz çevresinin bozulması sürdürülebilir ekonomiyi tehdit eden unsurlardan biridir.	<i>Bueger (2015); United Kingdom, 2022</i>

Tablo 4: Çalışmada Odaklanılan Deniz Tehditlerine Yönelik Bilgiler

Belirlenen deniz tehditlerinin öncelik sıralamasının tespit edilmesi için, deniz tehditlerini değerlendirebilecek bilgi ve deneyime sahip olmanın yanı sıra ilgili alanda akademik araştırmalar da gerçekleştirmiş on üç kişiden oluşan bir uzman grup belirlenmiştir. Araştırmada kullanılan verilerin elde edildiği uzman gruba ait bilgiler Tablo 5’te gösterilmektedir.

Uzman Kişi (U_n)	Unvan	Akademik Deneyim
U_1, U_2, U_3	Prof. Dr.	$10 \geq U_1, U_2, U_3 \geq 15$
U_4, U_5	Prof. Dr.	$16 \geq U_4, U_5 \geq 25$
U_6, U_7, U_8, U_9	Doç. Dr.	$5 \geq U_6, U_7, U_8, U_9 \geq 9$
$U_{10}, U_{11}, U_{12}, U_{13}$	Dr. Öğr. Üyesi	$3 \geq U_{10}, U_{11}, U_{12}, U_{13} \geq 7$

Tablo 5: Uzman Grupta Yer Alan Akademisyenlere Yönelik Bilgiler

Çalışmada, belirlenen deniz tehditlerinin öncelik sıralamasının tespit edilmesi için Tablo 6’da gösterilen 1-9 ölçeğinden faydalanılmıştır. Belirlenen ölçek aracıyla uzman grupta yer alan akademisyenler deniz tehditlerini birbirleri ile kıyaslama yoluyla değerlendirmiştir.

Önem Değeri	Değerlerin Tanımları	Açıklamalar
1	Önem bakımından eşit	Karşılaştırılan iki kriter belirlenen amaca eşit oranda katkıda bulunmaktadır.
3	Önem bakımından orta	Karşılaştırılan iki kriterden bir kriter diğerine göre belirlenen amaca biraz daha fazla katkıda bulunmaktadır.
5	Önem bakımından güçlü	Karşılaştırılan iki kriterden bir kriter diğerine göre belirlenen amaca güçlü miktarda katkıda bulunmaktadır.
7	Önem bakımından çok güçlü	Karşılaştırılan iki kriterden bir kriter diğerine göre belirlenen amaç için çok güçlü biçimde tercih edilmektedir.
9	Önem bakımından son derece güçlü	Karşılaştırılan iki kriterden bir kriter diğerine göre belirlenen amaç için en yüksek biçimde tercih edilmektedir.
2,4,6,8	Ara değerler (Uzlaşma değerleri)	Karşılaştırılan iki kriter arasından uzlaşma gerektiren durumlarda tercih edilmektedir.

Tablo 6: Çalışmada Faydalanılan Ölçek³²

Tablo 6'da yer alan ölçek aracılığıyla yapılan ikili karşılaştırmalar sonucunda elde edilen deniz tehditlerinin ikili karşılaştırma matrisi Tablo 7'de gösterilmektedir.

	T ₁	T ₂	T ₃	T ₄	T ₅	T ₆	T ₇	T ₈	T ₉
T ₁	1,0000	5,2656	0,3994	0,1457	1,4498	3,0835	0,4154	0,1899	0,1692
T ₂	0,1899	1,0000	0,1925	0,1248	0,2193	0,2921	0,1828	0,1410	0,1467
T ₃	2,5037	5,1955	1,0000	0,2070	1,9430	4,2714	2,9647	0,2054	0,1977
T ₄	6,8638	8,0143	4,8313	1,0000	6,5993	6,8638	6,1868	3,7029	2,7406
T ₅	0,6898	4,5605	0,5147	0,1515	1,0000	3,1644	0,8615	0,1925	0,2223
T ₆	0,3243	3,4231	0,2341	0,1457	0,3160	1,0000	0,2436	0,1702	0,1660
T ₇	2,4072	5,4715	0,3373	0,1616	1,1607	4,1043	1,0000	0,1735	0,1841
T ₈	5,2656	7,0900	4,8677	0,2701	5,1955	5,8747	5,7622	1,0000	0,4434
T ₉	5,9096	6,8147	5,0580	0,3649	4,4984	6,0249	5,4307	2,2553	1,0000

Tutarlılık Oranı: 0,08986

Tablo 7: Deniz Tehditlerinin İkili Karşılaştırma Matrisi

³² Thomas Saaty, "How to Make a Decision: The Analytic Hierarchy Process", *Interfaces*, 24:6,1994, s. 26.

İkili karşılaştırma matrisinin oluşturulmasının ardından deniz tehditlerinin öncelik sıralaması 3. bölümün 3. adımında yer alan formül 1 ve formül 2 aracılığıyla hesaplanmıştır. Deniz tehditlerinin öncelik sıralamasına ilişkin sonuçlar Tablo 8’de gösterilmektedir.

Tehditler	T ₁	T ₂	T ₃	T ₄	T ₅	T ₆	T ₇	T ₈	T ₉
Önem Ağırlıkları	0,0510	0,0178	0,0833	0,3169	0,0503	0,0291	0,0628	0,1783	0,2104
Sıralama	6	9	4	1	7	8	5	3	2

Tablo 8: Deniz Tehditlerinin Öncelik Sıralamasına İlişkin Sonuçlar

Uzmanlara uygulanan AHP anketi sonucunda elde edilen verilerin tutarlılık oranı incelenmiştir. 2. bölümün 4. adımında yer alan formül 3 ve formül 4’ten faydalanılarak belirlenen tutarlılık oranının tüm uzmanlar için 0,10’un altında olduğu tespit edilmiştir. Bu bilgi sonucunda çalışmanın sonuçlarının tutarlı olduğu söylenebilmektedir.

Tablo 8’de sunulan bilgiler ekseninde çalışmada yer alan deniz tehditleri arasında en önemli deniz tehdidi 0,3169 önem ağırlığı ile *İklim Değişikliği* (T₄) tehdidi olarak belirlenmiştir. İklim Değişikliği deniz tehdidinin ardından sırasıyla 0,2104 ve 0,1783 değerleriyle *Deniz Kirliliği ve Çevre Sorunları* (T₉) ile *Devletlerarasındaki Deniz Sınırı Anlaşmazlıkları* (T₈) tehditleri gelmektedir. *Yasa Dışı Balıkçılık* (T₆) ve *Deniz Haydutluğu* (T₂) tehditlerinin ise sırasıyla 0,0291 ve 0,0178 önem dereceleriyle son iki basamakta yer aldığı tespit edilmiştir.

Sonuç ve Öneriler

Deniz alanlarının güvenliği, özellikle 2000’li yılların başından itibaren ulusal ve uluslararası güvenlik stratejilerinin bir parçası olmaya başlamış ve deniz güvenliği tehditleri küresel güvenlik tehditleri kapsamında değerlendirilmiştir. Ancak deniz güvenliği kavramının tanımı ve deniz güvenliğini tehdit eden unsurların neler olduğu konusunda farklı görüşler mevcuttur. Devletler ve uluslararası örgütler tarafından yayınlanan strateji belgelerinde deniz güvenliğine dair bakış açılarının daha çok bölgesel nitelikte olduğu görülmektedir. Geniş kapsamda ve üzerinde uzlaşmış deniz güvenliği tehditlerinin bulunmaması ise hem deniz güvenliği

konusunda küresel iş birliğini zorlaştırmakta hem de bu tehditlerle mücadeleyi zayıflatmaktadır. Bu çalışmanın amacı deniz güvenliğinde 21. yüzyıl tehditlerini belirlemek ve bu tehditler arasında bir önem sıralaması gerçekleştirmektir. Bu amaç doğrultusunda çalışmada öncelikle deniz güvenliğine ilişkin akademik çalışmalar ile hükümetler ve uluslararası örgütler tarafından yayınlanan strateji belgeleri kapsamında deniz güvenliğini tehdit eden literatürde sıkça yer alan dokuz adet tehdit unsuru belirlenmiştir. Daha sonra bu tehdit unsurları söz konusu alanda çalışmaları bulunan akademisyenlerin bilgi, tecrübe ve görüşleri çerçevesinde AHP Yönteminden faydalanılarak önceliklendirilmiştir.

Deniz güvenliği kavramı tanımlanırken daha çok bu güvenliği tehdit eden unsurlara atıf yapılmakta ancak bu yaklaşım tehditler arasında bir öncelik sırası yapmadığından yetersiz kalmaktadır. Bu çalışma kapsamında deniz güvenliği tehditleri arasında gerçekleştirilen önem sıralaması ile bu tehditlerle mücadelede iş birliğine katkı sunulması hedeflenmektedir. Deniz güvenliğini tehdit eden unsurların bölgesel faktörlere bağlı olarak değişiklik göstermesi doğal bir sonuç olsa da deniz güvenliğini tehdit eden en güçlü ortak tehdit unsurlarının belirlenmesi, bu tehditlerle mücadelede ortak hareket edilmesini de kolaylaştırabilecektir.

Araştırmada gerçekleştirilen uygulama sonuçları incelendiğinde; deniz güvenliğini tehdit eden en önemli unsurun 0,3169 önem derecesiyle *İklim Değişikliği* olduğu tespit edilmiştir. İklim değişikliğinin en önemli ve kritik deniz güvenliği tehdidi olarak tespit edilmesi ise araştırma sonuçlarının literatürdeki diğer çalışmalar ile benzerlik gösterdiğini ortaya koymaktadır. 21. yüzyılın başından itibaren devletler ve uluslararası örgütler tarafından iklim değişikliğinin önemli bir güvenlik riski oluşturması yönünde sıkça tekrar eden bir söylem gelişmiştir. Buna ek olarak BM 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri arasında iklim değişikliği ile mücadele de yer almaktadır. Araştırma sonucunda 0,2104 önem derecesiyle *Deniz Kirliliği ve Çevre Sorunları* ikinci sırada en önemli deniz güvenliği tehdidi olarak belirlenmiştir. Deniz çevresinin korunması küresel toplumun geleceğinde hayati öneme sahiptir. Genel olarak denizlerin toplumlara sağladığı fayda ve imkânların sürdürülebilir olması deniz çevresinin korunması ile sağlanabilecektir. İkinci sırada yer alan bu tehdit unsuru, ilk sırada yer alan iklim değişikliği tehdidi ile yakından bağlantılıdır. Bu

iki tehdit unsurunun ilk iki sırada yer alması ise deniz güvenliğinin küresel yönünü vurgulayan bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Araştırma sonucunda 0,1783 önem derecesiyle *Devletlerarasındaki Deniz Sınırı Anlaşmazlıkları* üçüncü sırada en önemli deniz güvenliği tehdit unsuru olarak tespit edilmiştir. 21. yüzyılda toplumların denizlerden sağladığı menfaatlerin alanı oldukça genişlemiş ve devletler için deniz egemenlikleri ve yetki alanlarının sınırları daha ehemmiyetli bir boyut kazanmıştır. Özellikle deniz diplerinde keşfedilen hidrokarbon kaynaklarının araştırılması ve çıkartılmasına olanak sağlayan teknolojik gelişme, devletlerin ilgisini denizlere yönelten faktörlerden biridir. Bu gelişmeler neticesinde ise devletlerarasında yaşanan deniz sınırı anlaşmazlıkları bir taraftan hem bölgesel hem de küresel gerginliklere ve çatışmalara neden olurken diğer taraftan ulusal askerî, siyasi, ekonomik gücün yönünü de değiştirmektedir.

Deniz güvenliğinde 21. yüzyıl tehditlerini değerlendiren bu çalışmada en yüksek riski taşıyan ve ilk üç sırada mücadele edilmesi gereken tehditlerin sırasıyla; iklim değişikliği, deniz kirliliği ve çevre sorunları ile devletlerarasındaki deniz sınırı anlaşmazlıklarının olması deniz güvenliğinin sağlanmasında küresel çabanın gerekliliğini ortaya koymaktadır. İlk üç sıradaki bu güvenlik tehditleri deniz güvenliğinde öncelikli görülen risklerin bölgesel nitelikte olmadığı şeklinde değerlendirilebilir. Bu çalışma kapsamında belirlenen dokuz deniz güvenliği tehdidi arasında diğer tehdit unsurlarına kıyasla 0,0178 önem derecesiyle *Deniz Haydutluğu* en düşük önem derecesine sahip tehdit unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışmanın bulguları değerlendirilirken dikkat edilmesi gereken husus; son sırada yer alan tehditlerin önemsiz olarak nitelendirilemeyeceği aksine literatürde sıklıkla yer alan deniz güvenliği tehditlerinden biri olduğu ancak bu çalışmada gerçekleştirilen uygulama neticesinde diğer tehditlere kıyasla daha düşük güvenlik riski taşıdığı şeklinde yorumlanması gerektiğidir.

Araştırmanın sonuçları bütüncül bir yaklaşımla değerlendirildiğinde; literatüre bağlı olarak belirlenen dokuz deniz güvenliği tehdit unsuru arasında gerçekleştirilen önem sıralamasında öncelikli görülen tehditlerin daha çok küresel nitelikte olduğu görülmektedir. Önem derecesi açısından yukarıdan aşağıya incelendiğinde; deniz güvenliği tehditlerinin aynı zamanda küreselden bölgele doğru bir görünüm sergilediği izlenmektedir. Bu durum aynı zamanda deniz güvenliği tehditleri ile mücadele edilirken iş birliği ve ortaklık zemininin oluşturulabileceğini de kanıtlar niteliktedir.

Deniz güvenliği kavramı doğası gereği ulus üstüdür ve toplumların ortak geleceğinde önemli bir rol oynamaktadır. Dolayısıyla bölgesel nitelikteki tehditlerin dahi küresel sonuçlar ortaya çıkardığı düşünüldüğünde uzun dönemde uluslararası toplumun çıkarlarının sağlanabilmesi ve sürdürülebilir deniz güvenliğine erişim için küresel iş birliğinin gerçekleştirilmesi gereklilik arz etmektedir.

Bu çalışma, deniz güvenliğinde 21. yüzyıl tehditlerinin değerlendirilmesi kapsamında AHP Yöntemini kullanarak bir önem sıralaması gerçekleştirmesi yönüyle literatüre katkı sunmaktadır. Buna ek olarak literatürde sıklıkla yer alan deniz güvenliği tehditlerini bir araya getirmesi, deniz güvenliği araştırmalarının dağınık yapısına bir çerçeve sunması yönünden de önemlidir. Deniz güvenliğini tehdit eden unsurlar arasında gerçekleştirilen önem sıralaması sonucu deniz güvenliğinin sağlanmasında öncelikle hangi tehdit unsurlarıyla mücadele edilmesi gerektiği ortaya konulurken aynı zamanda politika yapıcılara bilimsel verilere dayalı bir bilgi seti sunulmaktadır.

Bu çalışmada üç kısıt bulunmaktadır. Bunlardan ilki, çalışmanın uygulama aşamasının deniz güvenliği alanındaki akademisyenlerle gerçekleştirilmesi, politika yapıcılar ile uluslararası örgüt yetkililerinin, ticaret bahriyesi ve askerî bahriye yetkililerinin araştırmaya dâhil edilmemesidir. Dolayısıyla sonuçlar akademik bakış açısı ile sınırlanmıştır. Çalışmanın ikinci kısıtı, araştırmacının on üç deniz güvenliği uzmanı ile sınırlı olmasıdır. Ancak çalışmada kullanılan AHP Yöntemi'nde her bir kriterin diğeri ile mukayesesini gerçekleştiren uzmanların araştırma konusunda spesifik bilgi, tecrübe, görüş ve çalışmalara sahip kişilerden oluşması ve uygulama sonuçlarında tutarlılık oranlarının hesaplanması, çalışmanın sonuçlarının geçerlilik ve güvenilirliğini arttırmaktadır. Son kısıt ise, gerçekleştirilen çalışmaya ilişkin literatürde bulunan deniz tehditleriyle ilgili mevcut bir konsensusun olmaması sebebiyle yapılan analizin sonuçları, ilgili literatürde yer alan tehditler çerçevesinde elde edilmiştir. Farklı deniz tehditlerinin analize dâhil edilmesi veya çıkarılması durumunda çalışmanın sonuçları farklılaşabilecektir.

Deniz güvenliğinin gerçekleştirilebilmesi uluslararası düzeyde iş birliği ve ortaklık gerektirdiğinden çalışmanın uygulama aşamasına hükümet ve uluslararası kuruluşların temsilcilerinin de dâhil edilmesi daha kapsamlı ve çok boyutlu bakış açısı elde edilmesine olanak sağlayabilecektir.

Buna ek olarak deniz güvenliği temasıyla ulusal ve uluslararası düzeyde çalıştay, forum, konferans gibi faaliyetlerin sayısının artırılarak kapsamının genişletilmesi, deniz güvenliğinde farkındalığın artırılması ve deniz güvenliği tehditleriyle mücadele edilmesi noktasında küresel iş birliği sağlanmasına, yeni stratejik açılımlar gerçekleştirilmesine zemin oluşturabilecektir. Uluslararası ilişkilerde son yirmi yılın siyasi, politik, askerî, ekonomik gündeminin merkezi konumunda yer alan deniz güvenliğine, uluslararası ilişkiler disiplininin eğitim sürecinde daha geniş çapta yer verilmesi gerekmektedir. 21. yüzyılda ortaya çıkan güncel güvenlik gelişmelerinin uluslararası ilişkiler eğitimine yansıtılması, küresel sorunların incelenmesi açısından önem arz etmektedir.

Summary

In the 21st century, several global developments of high strategic importance have occurred. Some of these developments are technological developments, the globalization of trade, the interdependence of national economies, and the transportation of 90% of global trade by sea. These developments have led to an increase in the importance of the seas. Particularly, technological advancements allow for the use of the seas, contributing to their rising importance. In addition, the energy resources found in the seas led to a reference to the 21st century as the century of the seas. In line with all these developments, the seas have become competitive areas with high strategic importance. The increasing importance of the seas in the 21st century has also revealed the need to ensure the security of these areas.

Maritime security is one of the issues that has been on the agenda of international relations since the beginning of the 2000s. Maritime security emerges as a broad concept that includes both traditional state-based and non-traditional or transnational security issues. The concept of maritime security includes on the one hand the safety of mobility at sea and on the other hand the protection of the security of the marine environment, the blue economy, and coastal communities. However, since there is no consensus in defining the concept of maritime security, the concept generally refers to the factors that threaten this security. Therefore, it is essential to identify and fight maritime security threats.

Since the end of the Cold War, the concept of maritime security has been increasingly used to describe preventive measures created to fight against illegal activities at sea. Since the beginning of the 21st century, strategies for maritime security have been announced by various governments and/or intergovernmental organizations, including the United States (USA), the United Kingdom (UK), France, the North Atlantic Treaty Organization (NATO), the European Union (EU) and the African Union. The worldwide influence of the seas in the fields of the global economy, security, politics, military, and diplomacy shows that ensuring maritime security can only be accomplished through international cooperation. Global cooperation in this field can only be achieved by identifying maritime security threats and ranking them according to their importance.

The seas are managed with multi-dimensional policies and strategies, as they represent environments where security threats exist as well as cooperation and safety activities. The most important aspect of these multi-dimensional policies and strategies is global cooperation. Recognizing and tackling common maritime risks is essential to achieving global cooperation in maritime security. This study aims to determine the factors threatening maritime security based on the existing literature, strategy documents, and reports and then to provide an order of importance among these threats. Classifying the significance of maritime threats leads the way to determining which threat should be combated first by providing global cooperation. In this way, it may be possible to develop a worldwide strategy to address the risks to maritime security.

The concept of maritime security is first emphasized and detailed literature research on the subject is presented in this study. Then, academic studies, strategy documents of states, international organizations, and reports were examined to identify maritime security threats. As a result of this review, a total of nine maritime security threats, which are most frequently repeated in the literature, were used in this study. Then, an expert group was formed from academics carrying out academic research in the field of maritime security in Türkiye, and the security threats identified in the study were ranked according to their importance using the Analytical Hierarchy Process (AHP) Method. The AHP method, which allows the analysis of decision problems that contain complex difficulties consisting of multiple qualitative

and quantitative factors by dividing them into sub-problems, is a Multi-Criteria Decision Making (MCDM) technique developed by Saaty.

As a result, the most significant maritime security threat has been determined as Climate Change (T₄) with a significance weight of 0.3169. Marine Pollution and Environmental Problems (T₉) were identified as the second most important maritime security threat with a degree of importance of 0.2104. Within the scope of 21st-century threats in maritime security, the threat of Maritime Boundary Disputes between States (T₈) ranks third with a degree of importance of 0.1783. In this study evaluating the 21st-century threats in maritime security, the threats which carry the highest risk and which should be dealt with first are climate change, marine pollution and environmental problems, and maritime border disputes between states, all of which reveal the necessity of global effort in ensuring maritime security. Therefore, these first three security threats are considered to be of a global nature, not of a regional nature, as the priority risks in maritime security.

Çatışma Beyanı:

Araştırmannın yazarı olarak herhangi bir çıkar çatışma beyanım bulunmamaktadır.

Kaynakça Basılı Eserler

- ABEYRATNE Ruwantissa (2010). "New and Emerging Threats to Maritime Security", *Asia Pacific Law Review*, 18:2, 171-196.
- BELHABİB Dyhia SUMAILA U. Rashid ve LE BILLON Philip (2019). "The Fisheries of Africa: Exploitation, Policy, and Maritime Security Trends", *Marine Policy*, 101, 80-92.
- BUEGER Christian (2015). "What is Maritime Security", *Marine Policy*, 53, 159-164.
- CHAPSOS Ioannis ve MALCOLM James A. (2017). "Maritime Security in Indonesia: Towards a Comprehensive Agenda?", *Marine Policy*, 76, 178-184.
- GERMOND Basil (2015). "The Geopolitical Dimension of Maritime Security", *Marine Policy*, 54, 137-142.
- GERMOND Basil ve WA HA Fong (2019). "Climate Change and Maritime Security Narrative: The Case of the International Maritime Organisation", *Journal of Environmental Studies and Sciences*, 9, 1-12.

- KARIM Md Saiful (2020). "Australia's Engagement in the International Maritime Organisation For Indo-Pacific Maritime Security", *Ocean and Coastal Management*, 185, 1-5.
- MAZARIS Antonios D. (2017). "Manifestation of Maritime Piracy as an Additional Challenge for Global Conservation", *Marine Policy*, 77, 171-175.
- MAZARIS Antonios D. ve GERMOND Basil (2018). "Bridging the Gap Between Climate Change and Maritime Security: Towards A Comprehensive Framework for Planning", *Science of the Total Environment*, 635, 1076-1080.
- POMEROY Robert, Parks, John, Mrakovcich, Karina Lorenz ve LaMonica, Christopher (2016). "Drivers and Impacts of Fisheries Scarcity, Competition, and Conflict on Maritime Security", *Marine Policy*, 67, 94-104.
- REMUSS Nina-Louisa (2010). "Space and Maritime Security—Strategies for Countering the Pirates", *Space Policy*, 26:2, 124-125.
- ROACH J. Ashley (2004). "Initiatives to Enhance Maritime Security at Sea", *Marine Policy*, 28, 41-66.
- SAATY Thomas (1994). "How to Make a Decision: The Analytic Hierarchy Process", *Interfaces*, 24:6, 19-43.
- SMOUT Scott Coffen ve HERBERT Glen J. (2000). "Submarine Cables: A Challenge for Ocean Management", *Marine Policy*, 24, 441-448.
- SUN Yue HAN Yang ZHANG Liangfu ve CHANG Yen-Chiang (2021). "The Construction and Governance of Regional Maritime Security Order in the South China Sea: Conference Report", *Marine Policy*, 126, 1-6.
- TUAN To Anh (2020). "Maritime Security in the Indo-Pacific: Mixed Opportunities and Challenges from Connectivity Strategies, Responding to the Geopolitics of Connectivity", *Responding to the Geopolitics of Connectivity: Asian and European Perspectives*, 125-137.
- VIVERO Juan L. Suárez-de ve MATEOS Juan Carlos Rodríguez (2018). "Food Security as A Security Issue. A Perspective from Maritime Policy and Maritime Security Initiatives", *Ocean and Coastal Management*, 153, 140-147.
- VIVERO Juan L. Suárez-de MATEOS Juan C. Rodriguez DEL CORRAL David Florido BARRAGAN, María José CALADO Helena KJELLEVOLD Marian ve MIASIK Ewelina Janowska (2019). "Food Security and Maritime Security: A New Challenge for the European Union's Ocean Policy", *Marine Policy*, 108, 1-11.
- ZHENG Qian SHEN Shui-Long ZHOU Annan ve LYU Hai-Min (2022). "Inundation Risk Assessment Based on G-DEMATEL AHP and Its Application to Zhengzhou Flooding Disaster", *Sustainable Cities and Society*, 86, 1-12.
- ZHOU Xinyi HU Yong DENG, Yong CHAN Felix T. S. ve ISHIZAKA Alessio (2018). "A DEMATEL-Based Completion Method for Incomplete Pairwise Comparison Matrix in AHP", *Annals of Operations Research*, 271:2, 1045-1066.
- ZOGRAFOS Konstantinos G. DRIGGS Raul ve ZANAKIS Stelios (1997). "A Multicriteria Decision Making Method for Evaluating Alternative Transportation Projects". *IFAC Proceedings Volumes*, 30:8, 137-143.

İnternet Kaynakları

- ABD (2005). “The National Strategy for Maritime Security”, <https://www.hsdl.org/?abstract&did=456414> erişim 02.10.2022.
- AFRICAN UNION (2012). “2050 Africa’s Integrated Maritime Strategy”, https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/11151/2050_aims_strategy.pdf, erişim 01.10.2022.
- EUROPEAN UNION (2014). “European Union Maritime Security Strategy”, <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST%2011205%202014%201NIT/EN/pdf>, erişim 01.10.2022.
- FRANCE (2015). “National Strategy for the Security of Maritime Areas”, https://www.gouvernement.fr/sites/default/files/contenu/piece-jointe/2016/01/strategie_nationale_de_surete_des_espaces_maritimes_en_national_strategy_for_the_security_of_maritime_areas.pdf, erişim 01.10.2022.
- GERGİN Ramazan Eyyüp, Peker, İskender, Baki, Birdoğan, Tuzkaya, Umut Rıfat ve Tanyas, Mehmet (2022). “Oilseed Warehouse Location Selection With an Integrated Approach: A Case of Turkey”, *Kybernetes*, <https://doi.org/10.1108/K-10-2021-1072>, erişim 15.11.2022.
- GHOSH P.K. (2014). “The Indo-Pacific Region and the Rise of Transnational Maritime Threats and Challenges”, *JSTOR*, <https://www.jstor.org/stable/pdf/resrep10916.5.pdf>, erişim 26.09.2022.
- HASTINGS Justin V. ve Young Song Annie (2022). “The Maritime Security Fallout from North Korea’s Fisheries Policy”, *Marine Policy*, 136, <https://doi.org/10.1016/j.marpol.2021.104915>, erişim 20.10.2022.
- IMO (2022). “Revised Strategic Plan for the Organization for the Six-Year Period 2018 to 2023”, <https://wwwcdn.imo.org/localresources/en/About/strategy/Documents/A%2032-Res.1149%20%20REVISED%20STRATEGIC%20PLAN%20FOR%20THE%20ORGANIZATION%20FOR%20THE%20SIX-YEAR%20PERIOD%202018%20TO%202023.pdf> erişim 28.10.2022.
- INDIAN NAVY (2015). “Ensuring Secure Seas: Indian Maritime Security Strategy”, https://www.indiannavy.nic.in/sites/default/files/Indian_Maritime_Security_Strategy_Document_25Jan16.pdf, erişim 30.09.2022.
- NATO (2011). “Alliance Maritime Strategy”, https://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2011_03/20110318_alliance_maritime-strategy_CM_2011_23.pdf, erişim 01.10.2022.
- NATO (2022). “NATO’s Maritime Activities”, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_70759.htm, erişim 02.10.2022.
- STRATING Rebecca, Guilfoyle, Douglas, Ratuva, Steven ve Wallis, Joanne (2022). “Commentary: China in the Maritime Pacific”, *Marine Policy*, 141, <https://doi.org/10.1016/j.marpol.2022.105092>, erişim 02.10.2022.
- UNITED KINGDOM (2022). “National Strategy for Maritime Security”, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/1100525/national-strategy-for-maritime-security-web-version.pdf, erişim 01.10.2022.

Türkiye Kalkınma Planlarında Deniz Güvenlik Politikaları Analizi

Maritime Security Policy Analysis in Türkiye's Development Plans

Ali ŞAHİN* - Uğur SADIÖĞLU**

Öz

Deniz güvenliği, çoğunlukla “tehdit ve tehdit algısı” üzerinden tanımlanmasına rağmen özellikle 2000’li yıllardan itibaren büyük bir dönüşüm geçirmeye başlamıştır. Bu dönüşüm, deniz güvenlik politikalarının devletlerin, ulüstü kuruluşların ve uluslararası örgütlerin gündem maddeleri arasına girmesini sağlamıştır. Bu çalışmada, deniz güvenlik politikalarının Türkiye tarafından nasıl değerlendirildiğini anlamak amacıyla “Atlasi” nitel veri analiz programı kullanılarak, 1963-2019 yılları arasında gerçekleşen 11 Kalkınma Planı sistematik bir biçimde incelemiştir. İncelenen politikalar literatürdeki tanımlar çerçevesinde, Mavi Ekonomi, Denizcilik Gücü, Deniz Emniyeti ve Direkt Tehdit ana politika başlıkları altında sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırma sonucunda deniz güvenlik politikalarına ait toplam 438 adet deniz güvenlik politikası tespit edilmiş ve bu tespit edilen ana ve alt deniz güvenlik politikalarına ait değerlendirmeler sunulmuştur. Çalışmadan elde edilen bulgulardan hareketle, bu makalenin sonuçlarının Türkiye ile ilgili stratejik etütler için önemli bir kaynak olabileceği değerlendirilmektedir.

Anahtar kelimeler: *Deniz Güvenliği, Deniz Emniyeti, Denizcilik Gücü, Mavi Ekonomi, Türkiye Kalkınma Planları, Deniz Politikalarının Analizi.*

* Doktora Öğrencisi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, Türkiye, ORCID: 0000-0003-0577-4964, e-posta: sahinali@hacettepe.edu.tr.

** Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Yönetim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Ankara, Türkiye, ORCID: 0000-0002-2454-4163, e-posta: ugursadi@hacettepe.edu.tr.

Geliş Tarihi / Submitted: 16.03.2023

Kabul Tarihi / Accepted: 24.04.2023

Abstract

Although maritime security has often been defined by “threat and perception of threat”, it has undergone a significant transformation, especially since the 2000s. This transformation has led maritime security policies to become a part of the agenda of the states, supranational organizations, and international organizations. To understand how Türkiye evaluates maritime security policies, 11 Development Plans taking place between 1963 and 2019 were systematically examined by using the “Atlas.ti” qualitative data analysis program. These policies were classified under the main policy titles of Blue Economy, Maritime Power, Maritime Safety, and Direct Threat, within the framework of definitions in the literature. This classification identified a total of 438 maritime security policies and presented evaluations related to these main and sub-policies of maritime security. Based on the findings of the study, it is considered that the results of this article can provide an important source for strategic studies related to Türkiye.

Keywords: *Maritime Security, Maritime Safety, Maritime Power, Blue Economy, Development Plans of Türkiye, Analysis of Maritime Policies.*

Giriş

Deniz, insanlığın var olduğu günden itibaren sunduğu imkân ve kolaylıklar ile yaşamın en önemli parçalarından olmuştur. Bu imkân ve kolaylıklarının karşımıza çoğunlukla deniz ürünlerinin kullanımı, deniz ulaştırması, deniz ticareti diğer bir ifadeyle insanla denizi birleştiren tüm ekonomik alanlarda ortaya çıktığı görülmektedir. Deniz yoluyla sağlanan bu imkânlar teknolojinin gelişmesiyle birlikte gelişerek çeşitlenmiştir. Deniz tabanından elde edilen hidrokarbon rezervleri denizden elde edilebilen enerji çeşitliliği deniz turizmi bu çeşitliliğe örnek gösterilebilir.¹ Denizlerden artarak sağlanan bu faydalar, ülkeler arasında gerek siyasi gerekse askerî alanda birer tartışma konusunu oluşturmaktadır. Ortaya çıkan tartışmalar devletlerin sistematik ilişkileriyle harmanlanarak ülkelerin deniz güvenlik politikaları oluşturmalarına zemin hazırlamaktadır.² Öyle ki;

¹ Kubilay E. Kamacı, “Doğu Akdeniz Doğal Gaz Hattı ve Yaşanan Gelişmeler”, *MSÜ Mavi Vatan Dergisi*, 1:1, 2019, s. 6-10; IRENA (International Renewable Energy Agency), “Ocean Energy Data”, <https://www.irena.org/ocean>, erişim 05.09.2022; Crusiing, “Global Market Report”, <https://cruising.org/en-gb/news-and-research/research>, erişim 15.08.2022; Statista, “Dünya Turizm Verileri”, <https://www.statista.com/statistics/1220218/tourism-industry-market-size-global/>, erişim 03.08.2022.

² Ali Şahin, Kanal İstanbul Projesi ve Uluslararası Ticarete Etkisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gedik Üniversitesi, İstanbul, 2017, s. 1-3; Deniz

özellikle geçtiğimiz on yıllık dönemde ülkelerin, ulusüstü kuruluşların ve uluslararası örgütlerin bu politikaları daha çok gündemlerine aldıkları görülmektedir. ABD, İngiltere, Avrupa Birliği ve Afrika Birliği'nin 2014 yılında deniz güvenlik stratejileri belirlemeleri, NATO'nun 2011 yılında denizde güvenliğin sağlanmasını ana hedeflerinden biri olarak görmesi, Uluslararası Denizcilik Örgütü (IMO) Deniz Emniyet Komitesinin (MSC) 2014 yılında deniz güvenliğini gündem maddesi olarak belirtmesi bu duruma örnek olabilir.³ Deniz güvenliğine yönelik öne çıkan eylemlere Türkiye açısından bakıldığında, Türk Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın Deniz Güvenliği Harekâtı'nı kapsayan faaliyetleri yaptığı (Karadeniz Uyum Harekâtı, Akdeniz Kalkanı Harekâtı), Aden Körfezi, Somali ve mücavir alanlarda görülmeye başlayan deniz haydutluğu ve silahlı soygun eylemlerine karşı kurulan Birleşik Görev Kuvveti (*Combined Task Force-CTF 151*) emrinde gemi görevlendirmesi yapıldığı, 2020 yılında NATO Deniz Güvenliği Mükemmeliyet Merkezinin kurulduğu (*NATO Maritime Security Centre of Excellence*) bilinmektedir.⁴

Diğer taraftan, tüm devletlerin ana amacının denizlerden azami şekilde faydalanabilmek amacıyla denizlerin etkin, ektili ve verimli kullanımına yönelik politikalar üretmek olduğu günümüzde, Türkiye'nin yayınlanmış bir deniz güvenlik stratejisi olmadığı da görülmektedir.

Kuvvetleri Komutanlığı, *Türk Deniz Kuvvetleri Stratejisi*, Deniz Basımevi Müdürlüğü, 2015, s. 6-21.

³ DHS (Department of Homeland Security), "ABD Deniz Güvenlik Strateji Belgesi", <https://www.dhs.gov/national-plan-achieve-maritime-domain-awareness>, erişim 14.08.2022; UK (United Kingdom), "İngiltere Deniz Güvenlik Strateji Belgesi", https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/1100525/national-strategy-for-maritime-security-web-version.pdf, erişim 14.08.2022; AB (Avrupa Birliği), "Avrupa Birliği Deniz Güvenlik Strateji Belgesi", <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST%2011205%202014%20INIT/EN/pdf>, erişim 14.08.2022; AU (African Union), "Africa's Integrated Maritime Strategy", https://au.int/sites/default/files/newsevents/workingdocuments/33832-wd-african_union_3-1.pdf, erişim 03.04.2022; NATO, "Alliance Maritime Strategy", https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_75615.htm, erişim 03.04.2022; IMO, "Maritime Security", <https://www.imo.org/en/OurWork/Security/Pages/Default.aspx>, erişim: 07.04.2023.

⁴ Sümer Kayser ve Ertürk Avcı, "Küresel Deniz Güvenliğindeki Gelişmeler Çerçevesinde Deniz Güvenliği Mükemmeliyet Merkezinin Tarihsel Gelişimi", *Deniz Kuvvetleri Dergisi*, 646, 2022, s. 49-57.

Kalkınma planları, Türkiye'nin deniz güvenlik politikalarının tespitine yönelik somut veriler arasında yer almaktadır. İlk izlerinin 1923 yılında "I. İzmir İktisat Kongresi" ve 1933-1938 yılları arasında "Beş Yıllık Sanayi Planı" ile oluşturulan kalkınma planları programları, 1960 yılı sonrasında planlı bir şekilde uygulanmıştır. Bu çalışmada, Türkiye'nin deniz güvenliğine yönelik politikaların, stratejilerinin anlaşılması için öncelikle deniz güvenliği, kamu politikası, kamu politikası analizi ve kalkınma kavramlarına değinilecek, sonra literatür taraması ile Türkiye'de deniz güvenlik politikasına yönelik çalışmalar kamu politikası analizi çerçevesinde değerlendirilecektir. Ardından, "Türkiye'nin deniz güvenlik politikası algısı" kalkınma planları çerçevesinde ele alınacaktır. Elde edilen bulgular tartışılacak, çalışma sonuç ve tekliflerle tamamlanacaktır.

1. Kavramsal Çerçeve

Çalışmanın bu kısmında "deniz güvenliği, kamu politikası, kamu politikası analizi ve kalkınma" kavramları kapsamında çalışma sınırlığı dikkate alınarak açıklamalarda bulunulacaktır.

1.1. Deniz Güvenliği

Deniz güvenliğinin çoğunlukla "tehdit ve tehdit algısı" üzerinden tanımlandığı ve güvenlik kavramıyla ortaklık kurularak açıklanmaya çalışıldığı görülmektedir.⁵ Her ne kadar kurulan bu ortaklık mümkün gözükse bile, uluslararası ilişkiler ve diğer disiplinlerde kullanılan güvenlik kavramının sahip olduğu kuramsal ve pratik altyapının deniz güvenliği kavramında henüz bulunmaması, deniz güvenliği kavramının ne olduğu konusunda bütüncül bir yaklaşımın olmaması bu ortaklığın ayrışmasına neden olmaktadır. Öyle ki; deniz güvenlik kavramının farklı zamanlarda farklı şekillerde tanımlandığı görülmektedir. Örneğin 2000'li yıllar öncesinde denizden kaynaklı çıkar çatışmalarının daha az ve karmaşık olduğu dönemlerde deniz güvenlik kavramının yakın anlam ilişkisi bulunan,

⁵ Kenan Şahin, "Küresel Deniz Güvenliğine Yönelik Hukuki Tedbirler: Uluslararası Denizcilik Örgütü Sözleşme, Karar, Protokol, Kod ve Uygulamaları", *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*, C12(2), 2021, s. 32, https://www.researchgate.net/publication/353104763_Kuresel_Deniz_Guvenligine_Yonelik_Hukuki_Tedbirler_Uluslararası_Denizcilik_Orgutu_Sozlesme_Karar_Protokol_Kod_ve_Uygulamaları, erişim 09.08.2022.

“denizde doğal güçlerin veya kasıtsız olarak insan hatalarının neden olduğu olaylardan kaçınma” olarak tanımlanan deniz emniyetiyle ilişkilendirilerek açıklandığı görülmektedir.⁶ Klein, hangi aktörün neye göre tanımladığı belirsiz olan, üzerinde ortak bir uzlaşma olmayan deniz güvenlik kavramının açıklanmasında temel belirleyici noktanın ülkelerin denizden kaynaklı çıkarlarının çatışması olduğunu işaret etmektedir.⁷ Germond ise, deniz güvenliğinin çoklu yapısına işaret etmekte ve özellikle 11 Eylül saldırısı, Aden Körfezi ve Somali açıklarında görülen deniz haydutluğu, insan kaçakçılığı, yasa dışı balıkçılık, denizde uyuşturucu trafiği ve gelişen uluslararası ticarete bağlı olarak artan gemi trafiği sonucunda oluşan gemi kazaları ve deniz kirliliğinin deniz güvenliğinin bir parçası olarak ele alınarak bu kavramların deniz güvenliğinin açıklanmasında kullanılması gerektiğini belirtmektedir.⁸ Potgieter ise, denizde var olan yasadışı faaliyetlere bütüncül yaklaşarak, var olan ve muhtemel bütün yasadışı faaliyetlerin önlenmesinin deniz güvenliği kavramını oluşturduğunu belirtmektedir.⁹ Şahin ise, deniz güvenliğini özne olarak kabul etmiş ve bu öznenin ihtiyaçlarının karşılanması için okyanus, deniz yetki ve alanları, deniz ulaştırması ve deniz askerî faaliyetlerine odaklanması gerektiğini vurgulamıştır.¹⁰ Rahman da benzer bir yaklaşımla deniz güvenliğinin deniz güvenlik harekâtı, silahlı soygun, insan kaçaklığı, izinsiz balıkçılık, gemi kazaları, denizaltı kabloları, deniz sınırlarındaki uyuşmazlıklar gibi, birçok farklı alt konuları kapsadığını belirtmiştir.¹¹ Roach, daha genel bir tanım yapmış,

⁶ Şahin, age, s. 39-41.

⁷ Natalie Klein, *Maritime Security and the Law of The Sea*, New York, Oxford University Press, 2011, s. 8.

⁸ Basil Germond, “The Geopolitical Dimension of Maritime Security” *Marine Policy*, 54, 2015, s. 138.; Klein, *Maritime Security and the Law of The Sea*, s. 133

⁹ Thean Potgieter, “Maritime Security in the Indian Ocean: Strategic Setting and Features”, *Institute for Strategic Studies*, C 236, 2012, s. 1.

¹⁰ Kenan Şahin, “Deniz Güvenliği”, *Güvenlik Yazıları Serisi*, No. 52, 2020, s. 1, https://trguvenlikportali.com/wpcontent/uploads/2020/10/DenizGuvenciligi_KenanSahin_v.2.pdf, erişim 25.01.2023.

¹¹ Chris Rahman, “Concepts of Maritime Security: A Strategic Perspective on Alternative Visions for Good Order and Security at Sea, with Policy Implications for New Zealand”, *New Zealand, Victoria University of Wellington, Centre for Strategic Studies*, No. 07/09, 2009, s. 29-39.

deniz güvenliğini “deniz ortamında çıkabilecek her türlü risk ve tehditten uzak kalma” durumu olarak tanımlamıştır.¹²

Deniz güvenliği kavramının açıklanmalarında evrensel bir tanım bulunmaması, tanımlardaki muğlaklığı gören Bueger ise farklı bir anlayış benimsemiştir. Buna göre, deniz güvenlik kavramı belirli tanım içine sıkıştırılmak yerine, deniz güvenliği kavramı üzerinde bir çerçevede çizilmektedir. Diğer bir ifadeyle deniz güvenliğine yönelik inşa edilen söylemler bir bütün olarak deniz güvenliği matrisi ile somutlaştırılmaktadır (Şekil 1).

Şekil 1: Deniz Güvenlik Matrisi¹³

Kanımızca, bu çerçevelenme deniz güvenliğinin özellikle günümüzde şekillenen yeni algısı ile tutarlı gözükmemekte ve ülkelere deniz güvenliği politika üretiminde eşit öncelik hakkı verebilmektedir. Çünkü, tek yönlü tanımlamaların negatif yönünün önceliğin kim tarafından veya neye göre

¹² Ashley Roach, “Initiatives To Enhance Maritime Security At Sea”, *Marine Policy*, 28:1, 2004, s. 42.

¹³ Christian Bueger, “What is Maritime Security?”, *Marine Policy*, 53, 2015, s. 161.

belirlendiğinin çok açık olmaması olarak karşımıza çıktığı görülmektedir.¹⁴ Zira, bazı devletlerce deniz haydutluğu, insan kaçakçılığı, silah kaçaklığı gibi tehditlerin önlenmesi birinci öncelikli iken (Örneğin A.B.D, İngiltere) bazı devletlerce deniz yetki alanlarına ilişkin sorunların çözümü (Örneğin Türkiye) veya denizcilik ekonomisinden azami şekilde faydalanmak birinci öncelikli olabilmektedir.¹⁵

Deniz güvenliği matrisi merkezine deniz güvenliğini almaktadır. Merkezden dışarıya doğru deniz yetki alanlarındaki sorunlar, iklim değişikliğinin deniz çevresinde yarattığı tahribat, deniz haydutluğu, denizde terörizm, denizde silah ve insan kaçakçılığı, kitle imha silahlarının yayılması gibi deniz güvenliği tehdit eden konu ve sorunlar olarak çeşitlenmektedir. Bu konular deniz emniyeti, mavi ekonomi, deniz gücü ve dayanım gücü üzerinde eklemlenmekte, ulusal güvenlik, ekonomik kalkınma, deniz çevresi ve insan güvenliği konularında vücut bulmaktadır. Deniz güvenliğinin oluşturan önemli tanımlara ilerleyen paragraflarda yer verilmiştir.

Devletin deniz ülkesinin sınırlarının devletin egemenliğinin salt kendisine ait iç sular, karasuları ile belirli şartlarda bazı haklara sahip olduğu açık denizler olarak çeşitlendiği görülmektedir.¹⁶ Deniz ülkesinin sınırlarının belirlenmesinde temel belirleyici nokta karasuları iç ve dış sınırdır. Karasularının iç sınırının kara ülkesi ile kalan kısmı, “iç sular”; karasularının iç sınırının ötesinde kalan yerler ise “karasuları” olarak adlandırılmakta, karasularının bittiği yerden itibaren ise “Münhasır Ekonomik Bölge ve Kıta Sahanlığı” olarak adlandırılmaktadır. Devletlerin bu alanların sınırlarının belirlenmesinde karşılaştıkları sorunlar deniz yetki alanlarındaki sorunları oluşturmakta, bu alanın çevre, altyapı ve

¹⁴ Klein, *Maritime Security and the Law of The Sea*, s. 130.

¹⁵ DHS (Department of Homeland Security), “ABD Deniz Güvenlik Strateji Belgesi”, <https://www.dhs.gov/national-plan-achieve-maritime-domain-awareness>, erişim 14.08.2022.; UK (United Kingdom), “İngiltere Deniz Güvenlik Strateji Belgesi”, s.19-20, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/1100525/national-strategy-for-maritime-security-web-version.pdf, erişim 14.08.2022.; MGK (Milli Güvenlik Kurulu), “21 Temmuz 2022 tarihli Milli Güvenlik Kurulu Basın Açıklaması”, <https://www.mgk.gov.tr/index.php/21-temmuz-2022-tarihli-toplanti>, erişim 22.01.2023.

¹⁶ Sevin Toluner, *Millîlerarası Hukuk Dersleri*, 5.basım,1996, Beta Basım, İstanbul, s. 54-68.

deniz ortamının bozulmasına yönelik eylemler deniz güvenliği bir parçasını olarak görülmektedir.^{17;18}

İklim, dünyanın herhangi bir yerinde (denizler, karalar) uzun yıllar boyunca yaşanmış veya gözlemlenmiş tüm hava koşullarının ortalama özelliklerinin analizi, bu analizlerin zamansal dağılımı olarak açıklanmaktadır.¹⁹

İklim değişikliği ise; karşılaştırılabilir zaman aralıklarında kasıtlı veya dolaylı insan faaliyetli sonucu atmosferin yapısındaki bozulmaların iklim üzerindeki değişikliği olarak tanımlanmaktadır.²⁰ Bu bozulmaların deniz çevresine, balıklara, su yaşamına, denizdeki sürdürülebilir döngüye olumsuz etkileri deniz güvenliğine tehdit olarak değerlendirilmektedir.²¹

Özellikle 11 Eylül 2001 saldırıları sonrasında ortaya çıkan asimetrik tehdit, muhasımın güçlü yönlerinden kaçınarak zayıf olduğu düşünülen alanlara yönelik beklenmedik, daha önce örneği olmayan biçimde müdahalede bulunarak farklılık yaratmak olarak tanımlanmaktadır.²² Deniz güvenliği kapsamında asimetrik tehdit olarak değerlendirilen eylemlere örnek olarak deniz haydutluğu, silahlı soygun, denizde terörizm ve kitle imha silahlarının yayılması verilebilir.²³ Deniz haydutluğu, belirli

¹⁷ Deniz Yetki Alanlarına ilişkin konu ve sorunlar, uluslararası hukukun konuları arasında yer almaktadır. Bu konular içerikleri ile oldukça kapsamlı ve tartışmalıdır. Burada genel bilgiler verilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Hüseyin Pazarıcı, *Uluslararası Hukuk*, Gözden Geçirilmiş 16.Basım, 2017, Turhan Kitabevi, Ankara.

¹⁸ Klein, *Maritime Security and the Law of The Sea*, s. 11.

¹⁹ Murat Türkeş, “Küresel İklim Değişikliği Nedir? Temel Kavramlar, Nedenleri, Gözlenen ve Öngörülen Değişiklikler”, *İklim Değişikliği ve Çevre*, 1:1, 2008, s. 27.

²⁰ Maide Demirbaş ve Rozalin Aydın, “21. Yüzyılın En Büyük Tehdidi: Küresel İklim Değişikliği”, *Ecological Life Sciences*, 15:4, 2020, s. 163-172.

²¹ Basil Germond, “The Naval and Maritime Dimension of the EU”, içinde *The Maritime Dimension of European Security: Seapower and the European Union*, ed. Basil Germond, Palgrave Macmillan, New York, 2015, s. 113-114.

²² Arif Bağbaşıoğlu, “NATO’nun Deniz Güvenliği Algısı: Süreklilik ve Değişim”, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 10:1, 2021, s. 64.; Barış Gürsoy, “Soğuk Savaşın Günümüze Asimetrik Tehdit”, 2015, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.

²³ Bu eylemlerin içinde korsanlık sayılmamaktadır. Korsanlık, savaşta ve barışta gemilerin ait oldukları devlet harici başka devletlerin ticari gemilerine yapmış oldukları yağmalama, saldırı eylemlerinde bulunması olarak tarif edilmektedir. Korsanlık faaliyeti bulunan gemiler otoritesi altında buldukları devletlerin gemileriymiş gibi hareket etmektedirler. Korsanlık bir suç olarak değil, aksine onurlu bir faaliyet olarak görülmektedir. Yıllar içerisinde korsanların kendi başlarına hareket ederek otoriteyi

bir devlet, birlik vb. egemenliği altında bulunmayan kişi veya kişilerce, kendi çıkar ve menfaatleri gerçekleştirmek için açık denizlerde gemilere yönelik yapılan şiddet eylemleridir.²⁴ Silahlı soygun ise; bahsedilen şiddet eylemlerinin iç sular, karasuları, takımada sularında gerçekleşmesi durumunda oluşmaktadır.²⁵ Denizde terörizm, amaçları bakımından silahlı soygun ve deniz haydutluğundan ayrılmaktadır. Denizde terörizm, yasadışı örgütler tarafından maddi kazanç sağlamaktan çok, siyasi/dini veya diğer motivasyonlarla, toplumda korku, panik havası yaratarak ulusal/uluslararası sahada devlet mekanizmalarını aksatmayı, iktidarları yıpratmayı/istikrarsızlaştırmayı amaçlamaktadır. Terörizm, bu amaç için kişilere, kamu ve özel mallara karşı her türlü orantısız gücü kullanmaktadır.²⁶ Kitle imha silahları, kullanılması durumunda çok sayıda insanı yok edebilecek, bulunla yanında çevreye yüksek oranda zarar verebilecek biyolojik, kimyasal ve nükleer silahlar olarak tanımlanmaktadır.²⁷

Deniz emniyeti, doğal yollardan veya kasıtsız insan hatalarından kaynaklanan eylemlerin deniz yarattığı etkiler veya denizde insan hayatını ve gemiyi tehlikeye atmayan, çevreye zarar vermeyen faaliyetlerden uzak durma durumu olarak tanımlanmaktadır.²⁸ Deniz emniyetinin özellikle 2. Dünya Savaşı sonrasında BM tarafından getirilen düzenlemelerle küresel

önemsemeleri nedeniyle yapmış oldukları faaliyetin zamanla deniz haydutluğuna dönüştüğü ve 1856 yılı Paris Bildirisine ile yasaklandığı görülmektedir. İki kavram gerek amaçları gerekse usul yönünden birbirinden ayrılmaktadır. Bunun yanında “Deniz haydutluğu (pirata)” ve “Korsanlığın (corsario)” çoğu zaman birbirinin yerine kullanıldığı görülmektedir (Bkz. Murat Ç. Atif, “Modern Çağda Deniz Haydutluğunun Küresel Etkileri”, *Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9:32, 2022).

²⁴ age, s.82.

²⁵ IMO, “Piracy and Armed Robbery Against Ships”, <https://www.imo.org/en/OurWork/Security/Pages/PiracyArmedRobberydefault.aspx>, erişim 18.08.2022.

²⁶ Natalya Knyazeva ve Alexander I. Korobeev, “Maritime Terrorism and Piracy: The Threat to Maritime Security”, *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 6 (6), 2015, s. 226-232.; Bekir Evin, “Uluslararası Hukukta Deniz Haydutluğu Kavramı ve Şiddet Faktörü”, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 1:1, 2012, s. 123.

²⁷ Seth Carus, “Defining Weapons of Mass Destruction”, *National Defense University*, Washington, 2006, s. 34.

²⁸ Şahin, “Küresel Deniz Güvenliğine Yönelik Hukuki Tedbirler: Uluslararası Denizcilik Örgütü Sözleşme, Karar, Protokol, Kod ve Uygulamaları”, s. 32-34.; Krzysztof Formela, Tom Neumann ve Adam Weintrit, “Overview of Definitions of Maritime Safety, Safety at Sea, Navigational Safety and Safety in General”, *The International Journal on Marine Navigation and Safety of Sea Transportation*, 13:2.

ölçüde önem kazandığı görülmektedir. Bu düzenlemelerin başında 1958 yılında “Uluslararası Denizcilik Örgütü (IMO)” nün kurulması olduğu görülmektedir. BM özel uzmanlık kuruluşu olarak kurulan IMO’nun asli görevinin devletler arası eşgüdüm, iş birliği sağlamaya yönelik kuralları koymak ve bu doğrultuda denizde emniyetini tesis etmek maksadıyla; seyir güvenliği, deniz kazaları, deniz kirliliği gibi ilgili konularda standart önlemleri açıklamaktır.²⁹ Deniz emniyetinin 1985 yılında İtalyan bandıralı Achille Lauro adlı geminin kaçırılması kadar deniz güvenliği yerine kullanıldığı görülmektedir. Ancak, özellikle 11 Eylül saldırıları sonrası yakın anlam ilişkisi bulunan deniz güvenliği kavramından ayrılarak, deniz güvenliğinin alt konularından birisi olarak kabul edilmeye başlanmıştır.³⁰ Denizde seyir emniyeti, deniz kazaları, deniz kirliliği deniz emniyetinin konuları arasında olup, bahse konu alanlara ilişkin uluslararası sözleşme ve düzenlemeler yapıldığı görülmektedir.³¹

Denizcilik Gücü, devletlerin donanmalarını, ticaret filolarını, limanlarını, tersanelerini, deniz turizmini, denizcilik eğitimlerini kısaca denizciliğe katkısı olan maddi ve manevi bütün faaliyetleri ifade etmektedir.³² Bu yönüyle denizcilik gücü, devletlerin denizlere yönelik ilgi ve alakalarının tümünü kapsamaktadır.

Sürdürülebilir kalkınma kapsamında, devletlerin okyanus tabanlı büyüyebilmeleri için denizlerin kullanımına ile ilişkin balıkçılık, gemi inşa, deniz ticareti, deniz turizmi vb. tüm ekonomik faaliyetleri kapsayan mavi ekonomi kavramının ilk kez *The Blue Economy: 10 Years, 100 Innovations*,

²⁹ IMO, “IMO Hakkında Genel Bilgi”, <https://www.imo.org/en/About/HistoryOfIMO/Pages/Default.aspx>, erişim 03.02.2023.

³⁰ Muaffak C. Kalkavan, “Deniz Emniyetinin Deniz Güvenliğine Evrimi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2021, Ankara Üniversitesi, Ankara, s.27-34.

³¹ Zdzislaw Kopacz, Waclaw Morgas ve Josef Urbanski, “The Maritime Safety System, its Main Components and Elements”, 2001, s.1-14, https://www.researchgate.net/publication/231892592_The_Maritime_Safety_System_its_Main_Components_and_Elements, erişim 02.09.2022; Kenan Şahin, “Küresel Deniz Güvenliğine Yönelik Hukuki Tedbirler: Uluslararası Denizcilik Örgütü Sözleşme, Karar, Protokol, Kod ve Uygulamaları”, s. 37-40.

³² Oğuzhan Türedi, Ulusal Denizcilik Politikalarının Uygulanmasında Deniz Trafikinin Düzenlenmesine ve Denetlenmesine Yönelik Bir Model Önerisi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2019, s. 15-20.

100 Million Jobs adlı kitapla kullanıldığı görülmektedir.³³ Kavramın 2012 yılında Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı (UNCSD, Rio+12)'de kullanılmasıyla kavrama ilişkin küresel farkındalık artmış ve devletler tarafından deniz kaynaklarının kullanımına yönelik bütüncül yaklaşım benimsenmiştir.³⁴ Dünya bankası tarafından bileşenlerinin balıkçılık, deniz ürünleri, dalga, gelgit, deniz rüzgâr enerjisi, deniz ekonomisine dolaylı katkı sağlayan türlerin korunması, deniz dibi madenciliği (doğalgaz ve petrol dâhil), gemi inşa, denizyolu taşımacılığı, deniz turizmi, liman faaliyetleri olarak ifade edilen mavi ekonominin deniz güvenliği ile doğrudan ilişkisi bulunduğu görülmektedir.³⁵

Dayanım Gücü, denizlerde salt insana yönelik insan kaçaklığı, kontrol edilmemiş deniz ürünlerinin kontrolsüz tüketimi, doğal afetler gibi eylemlere dirençlerini ifade etmektedir.³⁶

Düzensiz göçmen, yasadışı balıkçılık, denizde uyuşturucu trafiği konularının, deniz güvenliğini bozucu faaliyetler arasında yer aldığı görülmektedir. Düzensiz göç, bir devletin sınırlarına yasalara aykırı şekilde giriş yaparak, bu ülkede izinsiz kalmak veya ülkeye, devlet tarafından düzenlenen kurallara uyararak yasal yollarla giriş yaparak yasal süre içerisinde devlet sınırlarını terk etmemek olarak tanımlanmakta, bu faaliyeti yapan kişiye düzensiz göçmen denilmektedir.³⁷ Yaşa dışı, kuraldışı ve bildirilmemiş balıkçılık, genel olarak balık avlama mevsimlerini önemsemeyen, gerekli belgelere sahip olmadan, kuraldışı avlanma

³³ WWF, “Sürdürülebilir Balıkçılık”, https://www.wwf.org.tr/calismalarimiz/oceans/surdurulebilir_balkclk/, erişim: 12.04.2022; Seher Suluk, “Ekonominin Renkleri: Sürdürülebilir Mavi Ekonomi Bağlamında Türkiye'nin Değerlendirilmesi”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 74, 2022, s. 134.

³⁴ Simon Smith-Godfrey, “Defining the Blue Economy. Maritime Affairs”, *Journal of the National Maritime Foundation of India*, 12:1, 2016, s. 58–64.; Özlem Y. Toplu, “Türkiye’de Sürdürülebilir Mavi Ekonomi İçin Balıkçılık Desteklerinin Değerlendirilmesi”, *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14:3, 2021, s. 906-923.

³⁵World Bank, “Mavi Ekonomi Bileşenleri”, <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/26843/115545.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, erişim 28.03.2022.; UNEP (United Nations Environment Programme), “Blue Economy Concept Paper”, <https://www.unep.org/resources/report/blue-economy-concept-paper>, erişim 03.04.2023.

³⁶ Bueger, “What is maritime security?”, s.163-165.

³⁷ Khalid Koser, *International Migration: A Very Short Introduction*, Oxford University, 2007, s.16-17.

malzemeleri ile izin verilen kotadan daha fazla balık yakalama faaliyeti olarak tanımlanmaktadır.³⁸ Denizden uyuşturucu trafiği ise, her türlü deniz vasıtası kullanılarak uyuşturucu maddelerin transfer edilmesi olarak açıklanmaktadır.³⁹

Yukarıda yer alan kavramların tanımlarından da anlaşıldığı gibi, deniz güvenliği konusu içerisinde yer alan bahse konu kavram ve söylemler kesin çizgilerle birbirinden ayrılmamakta, aksine birbirleriyle ilişki içinde bulunmaktadır. Zaten bu nedenle “deniz güvenlik” kavramının geniş ve belirsiz kavram olduğu vurgusu ısrarla ifade edilmektedir.⁴⁰ Örneğin, “denizcilik gücüne” ait olan olarak görülen deniz ticaret filosu, liman, gemi inşa gibi kavramlar sürdürülebilir kalkınma kapsamında aynı zamanda “mavi ekonominin” de bir konusunu oluşturmaktadır.⁴¹ Benzer şekilde “deniz emniyetinin” bir parçası olarak değerlendirilen seyir emniyeti, deniz kazaları ve deniz kirliliği kavramları doğrudan veya dolaylı olarak denizdeki kaynaklar ve ekosistem ile ilgili olduğu ve bu konuların mavi ekonomi ile de ilişkili olduğu ya da dayanım gücü içerisinde uyuşturucu trafiğinin asimetrik tehdit içerisinde değerlendirilebileceği görülmektedir.

1.2. Kamu Politikası, Kamu Politikası Analizi ve Kalkınma

Kamu politikası genel kabul görmüş bir tanım olarak “hükümetlerin yapmayı veya yapmamayı tercih ettikleri faaliyetler” olarak açıklanmaktadır.⁴² Başka bir deyişle, kamu politikası siyasi iktidarların problem olarak algıladıkları faaliyetler için harekete geçmeyi veya eylemsizliği tercih etmesini ifade etmektedir. Oluşturan bu politikaların analizi ise; kamu politikası analizinin konusunu oluşturmaktadır. Kamu

³⁸ Kevin Riddle, “Illegal, Unreported, and Unregulated Fishing: Is International Cooperation Contagious?”, *Ocean Development & International Law*, 2007, s.265.

³⁹ UNODC (United Nations Office on Drugs and Crime), “Global Report on Trafficking in Persons 2018”, https://www.unodc.org/documents/dataandanalysis/glotip/2018/GLOTiP_2018_BOOK_web_small.pdf, erişim 08.10.2022

⁴⁰ Lutz Feldt, Peter Roell, Ralph Thiele, “Maritime security: Perspectives for a comprehensive approach Institute for Strategic, Political”, *Security and Economic Consultancy (ISPSW)*, No:222, 2013, s. 2, https://www.files.ethz.ch/isn/162756/222_feldt_roell_thiele.pdf, erişim 02.04.2023.

⁴¹ Şuluk, “Ekonominin Renkleri: Sürdürülebilir Mavi Ekonomi Bağlamında Türkiye'nin Değerlendirilmesi”, s. 136-143.

⁴² Thomas R. Dye, *Understanding Public Policy*, Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1972, s.1-2.

politikası analizi, kamu politikasında sorun olarak öne çıkan problemlerin çözümüne ilişkin yapılan ters yönlü (en çoğaltıcı veya en azaltıcı) hareketlerdir. Bir politika sorunu olarak öne çıkan içilebilir su kıtlığının kamu politikası analizi sonucunda kıtlığın giderilmesine yönelik uygulanan yeni politikalarla su kıtlığının giderilmesi bu duruma örnek olabilir.⁴³

Kalkınma, toplumda ekonomik, sosyal ve bireysel alanlarda sahip olunan niteliklerin olumlu değişimi olarak görülmekte ve genel olarak toplumsal refahın nasıl artacağına odaklanmaktadır.⁴⁴ Zira kalkınan bir devlette, ekonomik kalkınma ile insanların mal ve hizmetlere yönelik ihtiyaçları; sosyal kalkınma ile toplumun hizmet aldığı sağlık, eğitim, altyapı, çevre, şehirleşme alanlarındaki gereksinimleri; insani gelişmişlik ile toplumda yer alan bireylerin potansiyellerini kullanmaları için gerekli olan talepleri karşılanmaktadır.⁴⁵ Kalkınma planlarıyla ise; kalkınmanın sağlanabilmesi için gereken politikaların tesis edilmektedir.

2. Literatür Taraması

Türkiye özelinde yapılan literatür taramasında, “kamu politika analizlerinin” somut olarak yer aldığı eser ve yayınların olduğu görülmektedir.

Çalı tarafından, bir kamu politikası sorunu olarak aile içi şiddeti ve şiddete maruz kalan kadınların durumları; Arap ve Erat tarafından, “Geçici Köy Koruyuculuğu” sorunu; Memişoğlu tarafından, Türkiye’de 2003’ten sonra gündeme gelen “Sağlık Dönüşüm Programı” sorunu analiz edilmiştir.⁴⁶

⁴³ Mete Yıldız ve Mehmed Z. Sobacı, “Kamu Politikası ve Kamu Politikası Analizi: Genel Bir Çerçeve”, Mete Yıldız ve Mehmed Z. Sobacı (ed.). *Kamu Politikası Kuram ve Uygulama*, Ankara, Adres yayınları, 2013, s. 30.

⁴⁴ Muhteşem Kaynak, *Kalkınma İktisadi*, 4.basım, Gazi Kitapevi, Ankara, 2011, s. 29-39.; Haktan Sevinç, “Bölgesel Kalkınma Sorunsalı: Türkiye’de Uygulanan Bölgesel Kalkınma Politikaları”, *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi* 6(2), *Journal of Entrepreneurship and Development*, 2011, s. 36-40.

⁴⁵ Volkan Yılmaz ve Nurhan Yentürk, “Türkiye’de Sosyal Politika Alanının Dönüşümü ve Devletin Yeniden Dağıtımda Değişen Rolü”, Murad Tiryakioğlu. (ed). *Devlette Kalkınma*, İletişim, İstanbul, 2020, s. 15-55.; Ergül Han, “Kalkınma ve Azgelişmişlik”, Erol Kutlu. (ed). *İktisadi Kalkınma ve Büyüme*, AÖF Yayınları, Eskişehir, 2004, s. 1-25.

⁴⁶ Hasan H. Çalı, “Aile İçi Şiddet: Bir Kamu Politikası Analizi”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* ,16:2, 2012, s.1-25.; İbrahim Arap ve Volkan Erat, “Bir Kamu Politikasının Analizi: Türkiye’de Geçici Köy Koruculuğu “. *Mülkiye Dergisi*, 39:4, 2015.; Dilek Memişoğlu, “Bir Kamu Politikası Analizi Örneği: Sağlıkta

Babaoğlu ve Akman, editörlüğünü yaptıkları kitap çalışmasında Türkiye’de eğitim, sağlık, planlama, personel, göç, yerleşme, kadına şiddet, gıda güvenliği, sosyal medya gibi konularda kamu politikaları sorunlarının analizlerini sunmuştur.⁴⁷

Çöçoğlu, Türkiye’nin siber güvenlik politikalarını analiz ettiği çalışmada Türkiye’nin makro boyutta siber güvenlik politikasını; Kayıkçı, Türkiye’de influenza pandemisinin politika analizi, Covid-19 örneğinden hareketle süreç analiz yöntemi ile analiz edilmiştir.⁴⁸

Türkiye özelinde “deniz güvenliği” konusunda yer alan araştırmalara bakıldığında ise;

Erkek tarafından, Karadeniz’in deniz güvenlik politikalarının çevre, deniz ulaştırması, enerji, denizde terörizm, deniz haydutluğu ve Montreux Boğazlar sözleşmesi temelinde incelendiği; Akpınar’ın, Arktik bölgesi güvenlik politikalarını ABD ve Rusya örneği üzerinden uluslararası hukuk çerçevesinde ele aldığı; Özel tarafından, deniz güvenlik kavramının gelişiminin ve uluslararası belge ve devletlerin, ulusüstü ve uluslararası örgütlerin strateji belgelerine yansımaları değerlendirildiği; Armağan’ın, Endonezya’nın deniz güvenlik politikalarını uluslararası ilişkiler boyutunda tartışarak Çin’in etkisini yorumladığı; Alkan ve Töz tarafından, deniz güvenliğinde asimetrik tehdide karşı görevlendirilen özel deniz güvenlik personelinin denizciliğe adaptasyonlarının araştırıldığı; Özgür tarafından, Akdeniz’de deniz güvenliği kapsamında oluşabilecek tehditlerin (özellikle asimetrik) AB tarafından ortaya koyulan stratejiler ve girişimler çerçevesinde analiz edildiği; Bağbaşıoğlu tarafından, NATO’nun özellikle 2011 kabul edilen “İttifak Denizcilik Stratejisi” sonrası deniz güvenlik algısı açıklanarak, yeni dönemde bu algının nasıl şekillenebileceğinin yorumlandığı; Kalkavan tarafından, deniz emniyeti kavramının deniz güvenliğine olan dönüşüm sürecinin aktarıldığı, Hastunç tarafından,

Dönüşüm Programı”, *Yasama Dergisi*, 34, s. 62-93.

⁴⁷ Babaoğlu Caner ve Elvettin Akman, *Kamu Politikası Analizi: Türkiye Uygulamaları*, 2018, Gazi Kitapevi, Ankara.

⁴⁸ Volkan Göçoğlu, Türkiye’nin Siber Güvenlik Politikalarının Kamu Politikaları Çerçevesinde Analizi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 2018.; Sabrina Kayıkçı, “Türkiye’de İnfluenza Pandemisi Politikası Analizi: Covid-19 Örneği”, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 43, 2021, s. 335-345.

AB Deniz Güvenliği Stratejisi belgesi incelenerek, AB'nin bu belgeyi çıkarma nedenleri ve deniz güvenlik endişelerinin özellikle asimetrik tehdit ekseninde açıklandığı görülmektedir.⁴⁹

Literatür taramasına bakıldığında, doğrudan deniz güvenlik politikalarının analizine yönelik bir çalışmanın olmadığı açıkça görülmektedir. Bu alana yönelik istisnai çalışmaların “Osmanlıdan Günümüzde Denizcilik Sektörü Politikalar, Uygulamalar, Sorunlar ve Çözümler” ve “Türkiye'nin Deniz Güvenliği Politikası” olduğu görülmektedir.⁵⁰ Ne var ki; eserler yayım zamanı itibariyle deniz güvenliğinin gelişen ve çeşitlenen konularına yer verememektedir. Deniz güvenliğinin Sevimay tarafından deniz ticaret filosu temelinde; Ustaoglu tarafından ise deniz emniyeti boyutunda incelendiği anlaşılmaktadır.

Deniz güvenlik politikalarının kalkınma planları kapsamında kamu politikası analizinin yapıldığı bu çalışma, “deniz güvenlik politikalarını ve bu politikaların analizini birleştirerek” Türkiye literatüründe deniz güvenlik politikalarının kamu politikası analizine yönelik açıkça görülen eksikliği azalmayı hedeflemektedir.

⁴⁹ Levent Erkek, “Karadeniz Deniz Güvenlik Politikası”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 2006.; Burcu Güçlü Akpınar, “Uluslararası Hukuk Çerçevesinden Arktik Güvenliği Politikalarının Analizi: Rusya ve ABD Örneği”, *Savunma Bilimleri Dergisi*, 16:2, 2017, s. 83-118.; Mesut Özel, “Deniz Güvenliği: Kavramsal Gelişimi, Ulusal ve Uluslararası Uygulama ve Strateji Belgelerine Yansımaya Yönelik Bir Analiz”, Deniz Güler, Ahmet Yıldız, Savaş İzgi (ed), *Yeni Deniz Güvenliği Ekosistemi ve Doğu Akdeniz*, 2019, Tasam Yayınları, İstanbul, s. 94-124.; Yunus Emre Armağan, “Deniz Güvenliği ve Çin Etkisi: Endonezya'nın Güney Çin Denizi ve Natuna Adaları Politikaları”, *Doğu Asya Araştırmaları Dergisi*, 4:7, 2021, s. 59-82.; Ali Davut Alkan ve Ali Töz, “Silahlı Özel Deniz Güvenlik Görevlilerinin (SÖDGG) Denizciliğe Adaptasyonu Üzerine Bir Araştırma”, *Turkish Journal of Maritime and Marine Sciences*, 6:1, 2020, s. 80-101.; Ali Özgür, *Deniz Güvenliğine Yönelik Başlıca Tehditler ve AB Deniz Güvenliği Stratejisi Bağlamında Akdeniz Güvenliği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri, 2019.; Arif Bağbaşıoğlu, “NATO'nun Deniz Güvenliği Algısı: Süreklilik ve Değişim”, 2021, s. 59-78.; Kalkavan, “Deniz Emniyetinin Deniz Güvenliğine Evrimi”, 2021.; Kübra Çoban Hastunç, “AB Deniz Güvenliği Stratejisi: Teorik Bir İnceleme”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 21:2, 2022, s. 295-341.

⁵⁰ Hayri R. Sevimay, “Osmanlıdan Günümüze Denizcilik Sektörü – Politikalar, Uygulamalar, Sorunlar, Çözümler”, Kazancı Kitap A.Ş., İstanbul, 1992.; Bekir Sıtkı Ustaoglu, “Türkiye'nin Deniz Güvenlik Politikası”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 2001.

3. Yöntem

3.1. Amaç

Deniz güvenlik politikaları hükümetlerin denizlerin kullanımına yönelik yapmayı veya yapmamayı tercih ettikleri eylemleri ifade etmektedir. Bu çalışmanın amacı, deniz güvenlik politikalarının Türkiye'deki gelişimini, değişimini ve algısını vurgulamak amacıyla literatürde ilk olmak üzere kalkınma planlarına dayalı veri analizi yapmaktır. Analiz kapsamında aşağıda yer alan sorulara cevap aranmaktadır.

- Türkiye'nin deniz güvenliği algısı nedir?
- Türkiye'nin deniz güvenlik algısı deniz güvenliğinin hangi konusu üzerinde yoğunlaşmaktadır?
- Türkiye'de deniz güvenlik algısı siyasi iktidar değişimine göre dönüşüm geçirmekte midir?
- Deniz güvenliğinin dünya genelinde şekillenen dönüşümünün Türkiye'deki görünümünü nedir?
- Kalkınma planlarında yer alan deniz güvenlik politikaları ile politikaların uygulamaları arasında farklılık var mıdır?

Analiz kapsamında literatürde ilk olarak farklı bir tasnifleme modeli kullanılmıştır. Kullanılan model çerçevesinde, politikalar denizcilik gücü, deniz emniyeti, mavi ekonomi ve direkt tehdit başlıkları altında sınıflandırılmıştır. Sınıflandırılan politikaların, "Atlas.ti" nitel veri analiz programında kodlaması yapılmıştır. Kodlama ile sistematik olarak sınıflandırılan politikaların daha rahat anlaşılması sağlanmıştır. İşletim sistemlerinden bağımsız ve bulut desteği olması, kodlamalar arası geçişin elverişli olması, arayüzünün kullanıcı dostu olması, kodlamaların istatistiksel dökümünün anında görülmesi, teknik destek imkânının geniş olması çalışmada "Atlas.ti" programının kullanılmasındaki önemli tercih nedenlerindedir.

3.2. Veri Sınıflandırma Modeli

Bu çalışmada, çalışmanın birinci kısmında etraflıca bahsedilen deniz güvenlik kavramının birbiriyle ilişkili karmaşık yapısı, nitel analiz programında kodlamaların daha anlaşılabilir olması amacıyla sistematik hale getirilerek, deniz güvenlik politikalarının ana omurgasını oluşturan deniz emniyeti, denizcilik gücü, mavi ekonomi ve direkt tehdit başlıkları altında sınıflandırılmıştır. Böylece gerek mükerrer politika kodlamaların

önüne geçilmiş gerekse araştırma daha rahat anlaşılabilir hale getirilmiştir. Aksi takdirde, daha önce belirtildiği gibi örneğin mavi ekonomiye politika başlıkları, aynı zamanda denizcilik gücü ve deniz emniyeti başlıkları altında da yer alacak, bu durum araştırmanın amacından uzaklaşmasına ve konunun karmaşık hale gelmesine neden olacaktır. Aynı zamanda yine bu sınıflandırma modeline göre, denizde doğrudan birinci derecede insanların etkilendiği deniz haydutluğu, denizde uyuşturucu kaçakçılığı, düzensiz göçmen, denizde insan kaçakçılığı gibi olumsuz faaliyetler “direkt tehdit” başlığı altında toplanmıştır. Çalışmada kullanılan sınıflandırma modeli ve analiz programında uygulanan kodlar aşağıda Tablo 1’de yer almaktadır.

	Ana Politikalar (Ana Kodlar)	İlişkili Politikalar (Alt Kodlar)
Deniz Güvenliği	Deniz Emniyeti	Deniz Kazası Deniz Kirliliği Seyir Emniyeti
	Denizcilik Gücü	Deniz Kuvvetleri/Donanma Deniz Turizmi Deniz Ulaştırması Deniz Yetki Alanları Denizcilik Eğitimi Gemi İnşa-Tersane Ticaret Filosu Liman
	Direkt Tehdit	Deniz Haydutluğu Denizde Uyuşturucu Düzensiz Göçmen İnsan Kaçakçılığı
	Mavi Ekonomi	Denizde Enerji-Yenilebilir Enerji Balıkçılık İklim Değişikliği Su Ürünleri

**Tablo 1: Sınıflandırma Modeli
ve ATLAS.ti. Programında Kullanılan Kodlar**

Çalışmada kullanılan modellemenin daha rahat anlaşılabilmesi amacıyla Tablo 2’de, “kalkınma planlarında deniz güvenlik politikalarına yönelik analiz edilen örnek politikalar, çalışma kapsamında sınıflandırıldığı politika başlıkları ve hangi dönem kalkınma planına ait olduğu bilgileri

sunulmuştur”. Bu görselin, çalışmaya yönelik anlamlı açıklamalar sunarak genel bakış açısı kazandırdığı görülmektedir.

Ana Kod	Alt Kod	Kalkınma Planında Yer Alan Örnek Politika
Deniz Emniyeti	Deniz Kazası	“Türkiye’de deniz emniyetinin güçlendirilmesi konusunda AB müktesebatına ve uygulamalarına uyum amacıyla İspanya ile ortaklaşa yürütülen çalışmalar tamamlanmıştır.” (9. Kalkınma Planı)
	Deniz Kirliliği	“Su ürünleri üretiminde görülen azalmalarda önemli etkisi olan kirlenmenin önlenmesi için Karadeniz Ülkeleri arasında anlaşma imzalanmıştır.” (7. Kalkınma Planı)
	Seyir Emniyeti	“Balıkçıların can ve mal güvenliğini sağlayacak tedbirler alınacaktır.” (1. Kalkınma Planı)
Denizcilik Gücü	Deniz Kuvvetleri/Donanma	“Savunma sanayii ihtiyaçlarının karşılanmasında yerli payın artırılması amacıyla ülkemizde savaş gemisi, helikopter, tank, insansız hava aracı ve uydu tasarımı ve üretimi projeleri yürütülmektedir. Teknolojik ilerlemelerin sistematik takibini sağlamak üzere Teknoloji Kazanımı Yol Haritası oluşturulmuştur.” (11. Kalkınma Planı)
	Deniz Turizmi	“Deniz turizmi ile ilgili faaliyetlerin koordinasyonu ve sağlıklı bir yapıya kavuşturulabilmesi için Deniz Turizmi Birliği Yasası çıkarılacaktır.” (8. Kalkınma Planı)
	Deniz Ulaştırması	“Yük ve yolcu ulaştırma hizmetlerinin etkin, verimli, ekonomik, çevreye duyarlı, emniyetli bir şekilde sağlanması; yük taşımacılığında, kombine taşımacılık uygulamalarının geliştirilerek demiryolu ve denizyolunun paylarının artırılması, kalitenin ve güvenliğin yükseltilmesi ve ulaştırma planlamasında koridor yaklaşımına geçilmesi esastır.” (10. Kalkınma Planı)
	Deniz Yetki Alanları	“Kara suların 6 mile, balıkçılık alanını 12 mile çıkarmak için kanun çıkarılacaktır” (1. Kalkınma Planı)
	Denizcilik Eğitimi	“Teknolojideki hızlı gelişmelere paralel olarak sürekli değişim gösteren deniz ticaret filosu için gerekli iyi yetişmiş, teknik gelişmelere uyum sağlayabilen insan gücü eğitimine öncelik verilecektir. Bu amaçla her kademedeki gemi adamı ve üst düzey sevk ve idarecisi yetiştirilmesi için eğitim kuruluşları yeterli düzeye getirilecektir.” (6. Kalkınma Planı)
	Gemi İnşa-Tersane	“Küçük gemi talepleri yurt içi üretimyle karşılanabilmektedir. Ancak 6 000 DWT dan daha büyük gemilere olan talep kullanılmış gemi ithaline yönelmiş olup yurt içi tezgâhlara çekilememiştir. Denizcilik Bankası Nakliyatının 2 adet 12 500 DWT luk talebi bir tanesi Camialtı, diğeri Gölçük Tersanesinde inşa edilerek karşılanacaktır.” (2. Kalkınma Planı)

	Liman	<i>“Doğu Akdeniz bölgesinde, Ortadoğu ve Orta Asya coğrafyasına çıkış kapısı olacak transit yük odaklı bir ana konteyner limanı inşa edilecektir.” (11. Kalkınma Planı)</i>
	Ticaret Filosu	<i>“Dışsatım ve dışalım konusu malların, ham petrol dışında, en az yüzde 40’ını taşıyacak, üçüncü devletlerin taşımalarında yüzde 20’sinden pay alacak kapasitede deniz ticaret filosuna sahip olmak planlanmıştır.” (4. Kalkınma Planı)</i>
Direkt Tehdit	Deniz Haydutluğu	
	Denizde Uyuşturucu	<i>“Güvenlik birimlerinin uyuşturucuyla mücadele kapasitesi artırılacaktır.” (11. Kalkınma Planı)</i>
	Düzensiz Göçmen	<i>“Düzensiz göçün engellenmesi ve göçün düzenli olarak gerçekleşmesi için uluslararası iş birliği geliştirilecektir.” (11. Kalkınma Planı)</i>
	İnsan Kaçakçılığı	<i>“Terör ve terörün finansmanı ile mücadele, yasa dışı göç ve iltica hareketleri, insan ticareti, organize suçlar, uyuşturucu madde kullanımı ve bağımlılığı ile mücadele konularında bazı gelişmeler kaydedilmesine rağmen Plan hedeflerinin gerisinde kalmıştır” (11. Kalkınma Planı)</i>
Mavi Ekonomi	Denizde Enerji-Yenilebilir Enerji	<i>Deniz gibi maden potansiyelinin belirlenmesi amacıyla sürdürülmekte olan denizaltı jeolojisi çalışmalarına devam edilecek, denizlerde petrol aramaları ve kütahya sahanlığı konusunda uluslararası platformlardaki gelişmelerin ilgili kurumlarca izlenmesi sağlanacaktır.” (10. Kalkınma Planı)</i>
	Balıkçılık	<i>“Üretimin artmasıyla birlikte yapısında da bazı değişiklikler olanaklı olacaktır. Nitekim 1963 de üretimin yüzde 72,6 sim deniz balıkları, yüzde 15,7 sini iç su balıkları, yüzde 11,4 ünü balık yağı vs. için balık üretimi ve 0,3 ünü öbür su ürünleri teşkil ettiği halde, 1967 de öbür su ürünleri yüzde 0,2, deniz balıkları yüzde 73,3, iç su balık üretimi yüzde 12,1 balık unu vs. için balık üretimi yüzde 10,2 olacak suni göllerde üretilen balık ise toplam üretimin yüzde 4,2 sine ulaşacaktır” (2. Kalkınma Planı)</i>
	İklim Değişikliği	<i>“Ülkemizde yakın mesafe yolcu ve araç taşımacılığında kullanılan gemilerin çevre ve enerji dostu tam elektrikli gemilere dönüştürülmesine yönelik program başlatılacak ve benzer uygulamaların yaygınlaştırılması desteklenecektir.” (11. Kalkınma Planı)</i>
	Su Ürünleri	<i>“İç sular, lagünler ve denizlerde kaynak potansiyelini artırmak amacıyla araştırma ve geliştirme faaliyetlerine devam edilecektir.” (7. Kalkınma Planı)</i>

Tablo 2: Kalkınma Planlarında Yer Alan Örnek Deniz Güvenlik Politikaları

3.3. Verilerin Toplaması ve Analizi

Bu çalışmada, nitel bir araştırma yöntemi olan belge (doküman) inceleme tekniğinden yararlanılmıştır. Bu yöntemde, resmi veya özel veri kayıtları bir araya getirilmekte, sistematik olarak analiz edilerek değerlendirilmektedir.⁵¹ Kalkınma planlarında deniz güvenlik politikalarının hedeflerini ve hedeflere ne düzeye ulaştığını ortaya koymayı amaçlayan bu çalışmada ilki 1963 yılında yürürlüğe koyulan 11 adet kalkınma planı (Tablo 3) planların hazırlanış sistematığından hareketle genel durum ve hedefler başlıkları dikkate alınarak analiz edilmiştir.

Kalkınma Planı	Kapsam Yılı
1.BBYKP	1963-1967
2.İBYKP	1968-1972
3.ÜBYKP	1973-1977
4.DBYKP	1979-1983
5.BBYKP	1985-1989
6.ABYKP	1990-1994
7.YBYKP	1996-2000
8.SBYKP	2001-2005
9.DBYKP	2007- 2013
10.OBYKP	2014- 2018
11.OBBYKP	2019- 2023

Tablo 3: Beş Yıllık Kalkınma Planı (BYKP) Dönemleri⁵²

Deniz güvenliğinin çok boyutlu yapıya sahip olması ve bu yapıya eklemlenen birçok konudan dolayı üretilen veya çözüm bekleyen kamu politikalarının fazla olduğu görülmektedir. Tablo 4’ de, Şekil 1’de yer alan

⁵¹ Elise Wach ve Richard Ward, “Learning About Qualitative Document Analysis”, *IDS Practice Paper in Brief*, 13, s.1-11, <https://opendocs.ids.ac.uk/opendocs/handle/20.500.12413/2989>, erişim 23.10.2022.

⁵² SSB (Strateji ve Bütçe Başkanlığı), “Kalkınma Planları”, <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/>, erişim 20.10.2022

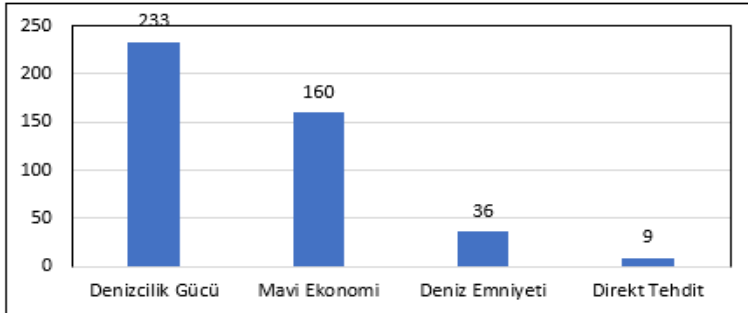
deniz güvenliği matrisinden yararlanılarak hazırlanan ve “Atlas.ti” programında ana ve alt kodlara uygun kodlama yapmak amacıyla deniz güvenliği politikası ile ilişkili olduğu değerlendirilerek arama yaptırılan konu başlıkları yer almaktadır.

	Sınıflandırılan Ana Kodlar	İlişkili Konu Başlıkları
Deniz Güvenliği	Deniz Emniyeti Denizcilik Gücü Mavi Ekonomi Direkt Tehdit	Deniz, deniz Güvenliği, deniz emniyeti, seyir emniyeti, deniz kirliliği, deniz kazası, gemi trafik düzenleme, arama ve kurtarma, deniz Kuvvetleri, donanma, savaş gemisi, kıta sahanlığı, münhasır Ekonomik Bölge, balıkçılık Bölgesi, turizm, deniz turizmi, dalış turizmi, kruvaziyer turizmi, yat turizmi, yat/gemi- inşa, gemi söküm, deniz ulaştırması, ticaret filosu, mavi Ekonomi, balıkçılık, su ürünleri, İklim, İklim değişikliği, enerji/yenilenebilir enerji/denizden yenilenebilir enerji, terörizm/denizde terörizm, deniz Haydutluğu, silahlı soygun, yaşa dışı balıkçılık, İnsan kaçakçılığı, Uyuşturucu/denizden uyuşturucu, göçmen/düzensiz göçmen.

Tablo 4: Deniz Güvenliğine İlişkin Arama Yaptırılan Konu Başlıkları

4. Bulgular ve Tartışma

1963-2019 yılları arasında yayınlanan 11 adet kalkınma planında denizcilik politikasına ait toplam 438 adet politika tespit edilmiştir. Bu politikalardan 160 tanesinin mavi ekonomi, 233 tanesinin denizcilik gücü, 36 tanesinin deniz emniyeti ve 9 tanesinin direkt tehdit politikası altında yer aldığı görülmüştür. (Şekil 2).

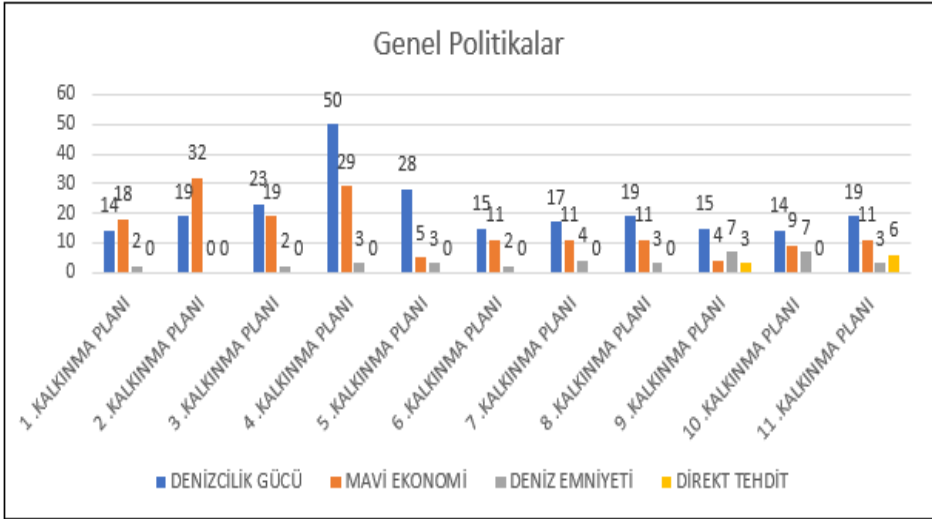

Şekil 2: Deniz Güvenlik Politikaları

Analiz edilen 438 adet deniz güvenlik politikasının genel görünümüne ele alınan ana politika başlıklarına genel olarak bakıldığında;

- Denizcilik gücü ana politikasının 11 kalkınma planı ortalamasının %21,8 ve toplam politikaların %53,2'sini
- Mavi ekonomi ana politikasının 11 kalkınma planı ortalamasının %14,5 ve toplam politikaların %36,5'ini
- Deniz emniyeti ana politikasının 11 kalkınma planı ortalamasının %3,2 ve toplam politikaların %8,2'sini
- Direkt tehdit ana politikasının 11 kalkınma planı ortalamasının %0,8 ve toplam politikaların %2,1'ini

oluşturduğu tespit edilmiştir. Sözü edilen bu ana politikaların kalkınma planlarına göre dağılımı Şekil 3'te gösterilmektedir.

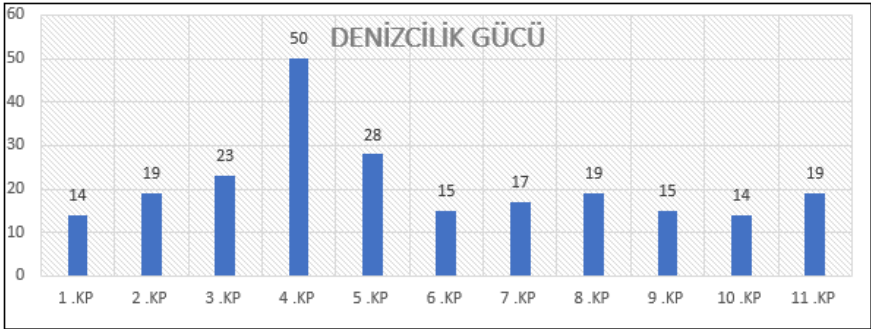
Şekil 3: Kalkınma Planlarında Genel Politikaların Dağılımı

Yukarıda yer alan Şekil 3 incelendiğinde;

- Denizcilik gücüne yönelik ana politikaların 4. Kalkınma Planında artış gösterdiği,
- Mavi ekonomi yönelik ana politikaların 5. Kalkınma Planı ile azalmaya başladığı,
- Deniz Emniyetine yönelik ana politikaların genel olarak bütün kalkınma planlarında aynı oranda yer aldığı,
- Direkt Tehdide yönelik ana politikaların 9. Kalkınma Planı ile gündeme geldiği görülmektedir. Ana politikalara yönelik detaylı tespitler müteakip maddelerde yer almaktadır.

4.1. Denizcilik Gücü

Denizcilik gücüne ait politikaların kalkınma planlarındaki dağılımı Şekil 4' de gösterilmiştir.

Şekil 4: Kalkınma Planlarında Denizcilik Gücü

Denizcilik gücü politikalarının genel olarak anlamlı düzenli dağılım gösterdiği, politika ortalamasının kalkınma planı başına 21 olduğu görülmektedir. Bununla birlikte 1979-1983 yılları arasını kapsayan 4. - Kalkınma planında denizcilik gücüne ait politikaların sayısında %100'e yakın artış olduğu görülmektedir. Diğer bir ifadeyle, bu dönemde planlanan toplam 75 adet politikanın 50 tanesinin denizcilik gücü ile ilgili olduğu görülmektedir. Bu durumun muhtemel sebepleri ve politikalara yönelik ayrıntılı değerlendirme Tablo 5'te sunulan veriler paralelinde aşağıda yer almaktadır.

Politika İsmi	1. KP	2. KP	3. KP	4. KP	5. KP	6. KP	7. KP	8. KP	9. KP	10. KP	11. KP	Toplam
Deniz Kuvvetleri/Donanma	0	1	0	0	0	0	2	0	0	1	1	5
Deniz Turizmi	0	0	1	1	1	1	3	2	1	2	4	16
Deniz Ulaştırması	3	2	5	17	8	1	2	2	5	4	3	52
Deniz Yetki Alanları	1	0	0	1	0	1	0	0	0	0	2	5
Denizcilik Eğitimi	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	2
Gemi İnşa-Tersane	7	12	15	18	5	5	0	2	1	1	3	69
Liman	1	0	1	2	7	2	4	6	5	3	3	34
Ticaret Filosu	2	4	1	11	7	4	5	7	3	3	3	50
Toplam	14	19	23	50	28	15	17	19	15	14	19	233

Tablo 5: Kalkınma Planlarında Denizcilik Gücü Alt Politikaları

Buna göre 4. Kalkınma Planı döneminde (1979-1983) deniz ticaret filosu ve gemi inşa-tersane politikalarında artış olduğu görülmüştür. Özellikle gemi inşa-tersane ve ticaret filusunda yaşanan bu artışın sebebinin Kıbrıs Barış Harekâtı sonrası A.B.D. tarafından uygulanan silah ambargolarıyla direkt bağlantılı olduğu düşünülmektedir. Çünkü, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı sonrasında, 1975 yılından itibaren A.B.D. tarafından Türkiye'ye yönelik silah ambargosu uygulanmaya başlanmıştır.

Ambargo kapsamında direkt ve dolaylı olarak A.B.D. ve diğer NATO ülkelerinin Türkiye'ye yönelik silah ve mühimmat ithalatı kısıtlandırılmıştır.⁵³ Kıbrıs Barış Harekâtı sonrası yerli ve milli silahların üretiminin desteklenmesi amacıyla Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından

⁵³ Faruk Sönmezoglu, *Kıbrıs Sorunu Işığında ABD'nin Türkiye Politikası (1964-1980)*, Der Yayınları, İstanbul, 1995, s. 92-107.

vakıflar kurulmuştur. Kurulan vakıflar aracılığıyla ASELSAN, HAVELSAN, ASPİLSAN gibi iştirakler kurularak milli askerî sanayide ilerleme kaydedilmiştir.⁵⁴

Bununla birlikte deniz gücünün en önemli araçlarından olan deniz yetki alanlarına yönelik bir politika belirlenmediği görülmektedir. Milli Güvenlik Kurulu basın açıklamalarında sıkça dile getirilen deniz yetki alanları ve konu muvacehesinde şekillenen konuların kalkınma planlarında yer alması gerektiği düşünülmektedir.⁵⁵ Örneğin, Akdeniz’de ilan edilmemiş olan Münhasır Ekonomik Bölge nedeniyle diğer devletlere kota uygulanamamakta ve AB tarafından 2006 yılında ilan edilen “Akdeniz’de Balıkçılık Kaynaklarının Sürdürülebilir Kullanımına İlişkin Yönetim Tedbirleri” tüzüğü çerçevesinde Akdeniz’de balıkçılık faaliyetlerimizin azalabileceği değerlendirilmektedir. Diğer taraftan karasuları dışında yasadışı balıkçılık faaliyeti gösteren Suriye, Mısır ve GKRY balıkçılarına yönelik cezai işlem uygulanamamaktadır. Bunun dışında ilan edilmemiş MEB nedeniyle uluslararası hukuktan doğan diğer ekonomik haklarımız tam olarak kullanılamamaktadır.⁵⁶

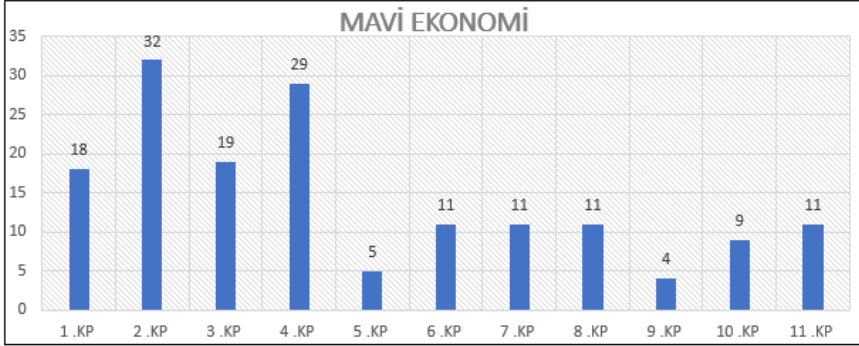
4.2. *Mavi Ekonomi*

Mavi ekonomiye ait politikaların kalkınma planlarındaki dağılımı Şekil 5’ de gösterilmiştir.

⁵⁴ SSB (Savunma Sanayi Başkanlığı, “1974-1985 Arası Türk Askeri Sanayisi”, <https://www.ssb.gov.tr/WebSite/contentlist.aspx?PageID=47&LangID=>, erişim 03.01.2023.

⁵⁵ Örneğin, 30 Ocak 2019 ile 25 Ocak 2023 tarihleri arasında gerçekleştirilen ve kamuoyuna paylaşılan bütün Milli Güvenlik Kurulu Basın açıklamalarında doğrudan veya dolaylı olarak deniz yetki alanları konusuna yer verilmiştir. Detaylı bilgi için bkz.: <https://www.mgk.gov.tr/index.php/milli-guvenlik-kurulu/mgk-toplantisi-basin-aciklamalari/basin-aciklamalari-arsivi>, erişim 07.03.2023.

⁵⁶ Cihat Yayıncı, *Sorular ve Cevaplar ile Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) Kavramı*, 1.basım, Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul, 2019, s. 19-35.

Şekil 5: Kalkınma Planlarında Mavi Ekonomi

Mavi ekonomiye yönelik politika ortalamasının kalkınma planı başına 14 olduğu görülmektedir. Buna göre özellikle 2., 3. ve 4. Kalkınma Planlarında ortalamanın üzerinde politika olduğu, bunun yanında 5. ve 9. Kalkınma planlarında ortalamanın altında bir politika olduğu görülmektedir. Bu durumun muhtemel sebepleri ve politikalara yönelik ayrıntılı değerlendirme Tablo 6'da sunulan veriler paralelinde aşağıda yer almaktadır.

Politika ismi	1. KP	2. KP	3. KP	4. KP	5. KP	6. KP	7. KP	8. KP	9. KP	10. KP	11. KP	Toplam
Balıkçılık	16	27	12	17	3	5	5	7	1	1	2	96
Denizde Enerji-Yenilebilir Enerji	0	0	1	5	0	2	2	0	1	4	4	19
İklim Değişikliği	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2	4	8
Su Ürünleri	2	5	6	7	2	4	4	4	0	2	1	37
Toplam	18	32	19	29	5	11	11	11	4	9	11	160

Tablo 6: Kalkınma Planlarında Mavi Ekonomi Alt Politikaları

Buna göre; balıkçılığa yönelik politikaların ilk dört kalkınma planında yer almasına rağmen planlara sâri olarak azaldığı, denizden elde edilen yenilenebilir ve hidrokarbon enerjilerine yönelik politikaların 9.Kalkınma Planı ile birlikte oluşturulmaya başlandığı, su ürünlerine yönelik politikaların her dönem kalkınma planlarında yer aldığı görülmektedir.

2, 3 ve 4. Kalkınma Planlarının dönemsel karşılığının 1968-1983 yılları arası olduğu görülmektedir. Bu dönemde gerek dünya gerekse Türkiye siyasi, ekonomik tarihi açısından bakıldığında oldukça önemli değişim ve dönüşüm yaşandığı görülmektedir. Örneğin bu dönemde tüm dünyada ve Türkiye’de gençlik hareketleri başlamış, Türkiye yönetimi bu dönemde bir askerî muhtıra ve bir askerî darbe yaşamıştır.⁵⁷ Bunun yanında kalkınma planlarına etkisi bakımından en dikkat çekici olayın, II. Dünya savaşı sonrasında Keynesyen ekonomi modeline bağlı olarak refah devlet anlayışı ile her alanda rolü artan devletin, 1970 yılında meydana gelen petrol krizi sonrası sermayede yaşanan kıtlık nedeniyle karşılaşılan sorunlara çözüm bulamaması olarak görülmektedir. Yaşanan bu krizden sonra devletlerin müdahaleci yaklaşımını bırakarak, piyasanın özel sektöre bırakılması, esnek pazar anlayışı ile derin sermaye birikimi sağlanması ve devletin küçültülmesi fikri ön plana çıkmıştır. Dünyaya, İngiltere’de Thatcher, ABD’de Reagan hükümetleri vasıtasıyla yayılan bu ekonomi modelinin Türkiye’deki görünümü 24 Ocak 1980 kararları ile olmuştur.⁵⁸ Türkiye’nin serbest piyasa ekonomisine geçişini sağlamak amacıyla yapılan bu kararlar ile ekonomik kaynakların büyük bir bölümü sanayi ve hizmet sektörlerine aktarılmıştır. Özellikle tarım alanındaki ulusal hedeflerden uzaklaşmıştır.⁵⁹ Kalkınma planlarında 1983 yılına kadar olan dönemde tarım politikaları başlığı altında yer alan balıkçılık ile ilgili politikaların bu yıllardan itibaren azalmasının serbest piyasa

⁵⁷ Metin Heper, *Türkiye’de Devlet Geleneği*, Doğu-Batı Yayınları, 4. Basım, Ankara, 2012, s. 197-235.

⁵⁸ Hasan Canpolat ve Mehmet Cangir, “Değişen Dünyada Kamu Yönetiminin Geleceği ve Türkiye’nin Reform Gündemi: Devletin Daha Fazla Demokratikleşmesi”, *Türk İdare Dergisi*: 25, 2010, s. 26-28.

⁵⁹ Öztürk Şinasi, Fethi Nas, Ergün İçöz, “24 Ocak Kararları, Neo-Liberal Politikalar ve Türkiye Tarımı”, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1:2, 2008, s. 16-18.

ekonomisine geçiş ile ilgili olduğu düşünülmektedir. Yine bu kararlar çerçevesinde balıkçılığa yönelik devlet desteği azalmış ve KİT'lerin özelleştirilmesi gündeme alınmıştır.⁶⁰ Öyle ki; 1952 tarihinde Milli Korunma Kanunu'nun 6'ncı maddesi gereğince İktisadi Devlet Kuruluşu olarak kurulan "Et ve Balık Kurumu" zarar ettiği gerekçesiyle 1993 yılında özelleştirilmiş, 2013 yılında ise balıkçılık ile olan faaliyetleri sonlandırılarak ismi "Et ve Süt Kurumu" olarak değiştirilmiştir.⁶¹

Gelişen teknolojiyle birlikte dünya ülkelerinin enerjiye olan bağımlılığı artarak devam etmektedir. Bağımlı olan enerjinin büyük çoğunluğu petrol ve doğal vasıtasıyla giderilmekte, dünya üzerinde halihazırda bilinen petrol ve doğalgazın rezervlerinin yaklaşık 50 yıl olduğu belirtilmektedir.⁶² Artan ihtiyacın getirdiği bağımlılık ve rezerv kıtlığı ülkeleri alternatif enerji kaynaklarına yönlendirmektedir. Buna göre, özellikle 2000'li yıllardan itibaren devletlerin denizden elde edilen hidrokarbon, gel-git, dalga, okyanus termal, deniz üstü rüzgâr, yüzer güneş fotovoltaik, tuzluluk gradyana dayalı enerji üretme çabalarını pekiştirdiği ve buna yönelik politika ürettikleri görülmektedir.⁶³ Türkiye özelinde bu duruma bakıldığında denizden elde edilen hidrokarbon arama ve sondaj faaliyetlerine önem verildiği ve buna yönelik politikalar üretildiği görülmekle birlikte, okyanus temelli diğer enerji kaynaklarına yönelik dikkate değer gelişme yaşanmadığı ve buna yönelik politika üretilmediği görülmektedir.⁶⁴

⁶⁰ Gülten Kazgan, Türkiye Ekonomisinde Krizler 1929-2001: Ekonomi Politik Açısından Bir İrdeleme, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2005, s. 196.

⁶¹ ESK (Et ve Süt Kurumu, "Et ve Süt Kurumu Tarihçesi", <https://www.esk.gov.tr/tr/10097/Et-ve-Sut-KurumuTarihcesi#:~:text=Et%20ve%20Bal%4%B1k%20Kurumu%2C%20veteriner,et%20%C3%BCr%C3%BCnleri%20%C3%BCretim%20sanayisini%20olu%C5%9Fturmu%C5%9Ftur>, erişim 23.01.2023.

⁶² BP (British Petrol). "Statistical Review of World Energy 2022", <https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/statistical-review/bp-stats-review-2022-full-report.pdf>, erişim 26.01.2023.

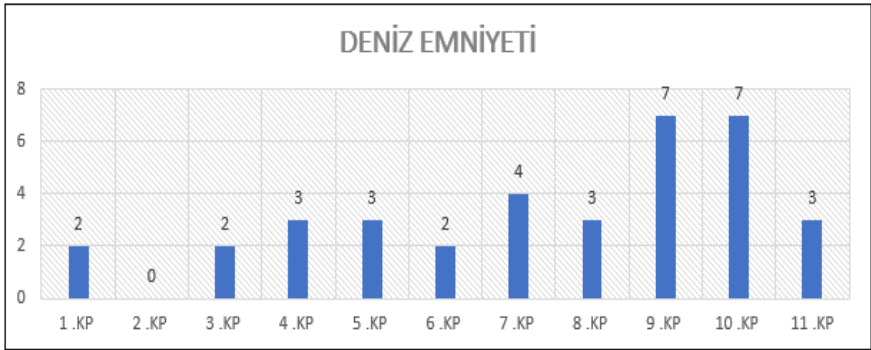
⁶³ IRENA (International Renewable Energy Agency), "Ocean Energy Data", <https://www.irena.org/ocean>, erişim 05.09.2022.

⁶⁴ TPAO (Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı), "2021 Petrol ve Doğal Gaz Sektör Raporu", s. 43-49, <https://www.tpa.gov.tr/file/2208/2021-sektor-raporu-95662fe47ebd9c5f.pdf>, erişim 05.01.2023.

Türkiye'nin yeni rezervler bulunmadığı takdirde petrol rezervlerinin 18 yıl, doğalgaz rezervlerinin ise dokuz yıl yeteceği dikkate alındığında artan enerji ihtiyaçlarının karşılanmasında yardımcı olabileceği değerlendirilen denizden yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelik daha fazla politika üretmesini gerektiği değerlendirilmektedir.⁶⁵

4.3. Deniz Emniyeti

Deniz emniyetine ait politikaların kalkınma planlarındaki dağılımı Şekil 6' da gösterilmiştir.

Şekil 6: Kalkınma Planlarında Deniz Emniyeti

Kalkınma planlarında deniz emniyetine yönelik olarak toplam 36 adet politikanın oluşturulduğu, kalkınma planı başına ortalama sayının üç olduğu görülmektedir. Politikalara yönelik ayrıntılı değerlendirme Tablo 7'de sunulan veriler paralelinde aşağıda yer almaktadır.

⁶⁵ TPAO (Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı), "2020 Petrol ve Doğal Gaz Sektör Raporu", s, 39, <https://www.tpao.gov.tr/file/2110/tpao-sektor-raporu-2020-sunum-191021-596616ff74617f07.pdf>, erişim: 05.01.2023.

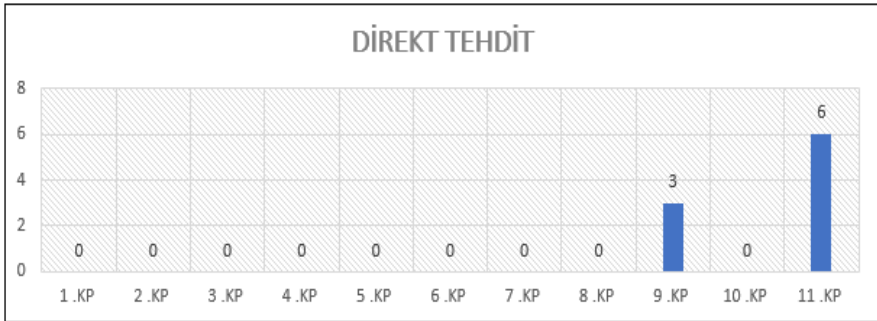
Politika İsmi	1. KP	2. KP	3. KP	4. KP	5. KP	6. KP	7. KP	8. KP	9. KP	10. KP	11. KP	Toplam
Deniz Kazası	0	0	0	0	0	0	1	0	2	2	0	5
Deniz Kirliliği	0	0	0	3	2	2	3	1	1	3	3	18
Seyir Emniyeti	2	0	2	0	1	0	0	2	4	2	0	13
Toplam	2	0	2	3	3	2	4	3	7	7	3	36

Tablo 7: Kalkınma Planlarında Deniz Emniyeti Alt Politikaları

Tablo 7’de yer alan deniz emniyetine ait politikaların ayrıntılı dağılımı incelendiğinde deniz kirliliğine ve seyir emniyetine yönelik politikaların genel olarak 5. Kalkınma Planından itibaren yer aldığı, deniz kazasına yönelik politikaların ise 1996 yılında yürürlüğe konulan 7. Kalkınma Planı ile gündeme alındığı görülmektedir. Bütüncül olarak bakıldığında deniz emniyetine yönelik politikaların istikrarlı olarak planlamalarda olmadığı fark edilmektedir.

4.4. Direkt Tehdit

Kalkınma planlarında direkt tehdit politikalarına ait dağılım Şekil 7’ da gösterilmiştir.

Şekil 7: Kalkınma Planlarında Direkt Tehdit

Kalkınma planlarında direkt tehdit olarak toplam 9 adet politikanın oluşturulduğu, bahse konu politikaların 9. Kalkınma Planı ile gündeme girdiği ve 11. Kalkınma Planı ile bu politikalara yönelik alginın kuvvetlendiği görülmektedir. Politikalara yönelik ayrıntılı değerlendirme Tablo 8 paralelinde aşağıda yer almaktadır.

Politika İsmi	1. KP	2. KP	3. KP	4. KP	5. KP	6. KP	7. KP	8. KP	9. KP	10. KP	11. KP	Toplam
Deniz Haydutluğu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Denizde Uyuşturucu	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	2	3
Düzensiz Göçmen	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	4	5
İnsan Kaçakçılığı	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1
Toplam	0	0	0	0	0	0	0	0	3	0	6	9

Tablo 8: Kalkınma Planlarında Direkt Tehdit Alt Politikaları

Direkt tehdide yönelik politikaların ayrıntılı alt politika dağılımı incelendiğinde (Tablo 8) bahse konu politikaların, denizde uyuşturucu ve düzensiz göçmen başlıklarında yoğunlaştığı görülmektedir. Politika dağılımlarının gerek direkt tehdit olarak belirlenen başlıkların dünya ülke gündemlerine 2000’li yıllardan sonra girmeye başlaması, gerekse Türkiye’nin düzensiz göçmen kapsamında Türkiye Ege sahillerinin Avrupa’ya yasa dışı yollarla geçmek isteyen insanlar için transit konumda olması nedeniyle artan düzensiz göçmen sayıları dikkate alındığında, direkt tehdit olarak değerlendirilen politika dağılımlarının anlamlı olduğu değerlendirilmektedir.⁶⁶ Diğer bir ifadeyle, Türkiye’nin kendisini doğrudan etkileyen direkt tehditlere yönelik politika yeterli politika ürettiği görülmektedir.

⁶⁶ Frontex “Analysis Report 2020”, s. 63, https://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Risk_Analysis/Annual_Risk_Analysis_2020.pdf, erişim 19.01.2023.

4.5. Deniz Güvenlik Politikaları Konularının 2023 Yılındaki Görünümleri

Çalışmanın bu kısmında, deniz güvenlik politikalarının konuların içerisinde yer alan konuların uygulamasından sorumlu olduğu değerlendirilen “Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Millî Savunma Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı” verileri referans kullanılarak deniz güvenlik politikalarına yönelik uygulamaların 2023 yılları itibariyle görünümü sunulmuştur (Tablo 9).⁶⁷

	Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı	Tarım ve Orman Bakanlığı	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	Millî Savunma Bakanlığı	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı	Toplam
Deniz Emniyeti	93	0	0	0	1	2	96
Denizcilik Gücü	87	0	1	18	0	0	106
Direkt Tehdit	0	0	0	4	0	0	4
Mavi Ekonomi	56	52	2	0	27	2	139
Toplam	236	52	3	22	28	4	345

Tablo 9: Deniz Güvenlik Politikaları Uygulamaları

⁶⁷ Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, “Sektör Analizleri”, <https://www.uab.gov.tr/uploads/ages/bakanlik-yayinlari/ulasan-ve-erisen-turkiye-2021.pdf>, erişim 25.01.2023.; Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, “2023 Yılı Performans Raporu”, https://webdosya.csb.gov.tr/db/strateji/icerikler/2023-yili-performans-programi-2023013112_5229.pdf, erişim 08.04.2023.; Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, “2022 Faaliyet Raporu”, <https://enerji.gov.tr/bilgi-merkezi-yayinlar-faaliyet-raporlari>, erişim 08.04.2023.; Millî Savunma Bakanlığı, “2021 Faaliyet Raporu”, <https://www.msb.gov.tr/Content/Upload/Docs/2021.pdf>, erişim 08.04.2023.; Tarım ve Orman Bakanlığı, “2022 Faaliyet Raporu”, https://www.tarimorman.gov.tr/SGB/Belgeler/Bakanl%C4%B1k_Faaliyet_Raporlar%C4%B1/TOB%202022%20YILI%20I%CC%87DARE%20FAALI%CC%87YET%20RAPORU.pdf, erişim 08.04.2023.; Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, “2022 Faaliyet Raporu”, https://www.sanayi.gov.tr/plan-program-raporlar-ve-yayinlar/faaliyet-raporlari/mu2802011_617, erişim 08.04.2023.

İlgili bakanlıkların deniz güvenlik politikalarına yönelik politika uygulamaları, kalkınma planlarında kullanılan yöntem ile analiz edilmiştir. Bu uygulamalara bakıldığında, kalkınma planları ile uygulamalar arasında dikkat çekici farklılık olduğu görülmektedir. Örneğin, deniz emniyeti yönelik politikalar kalkınma planlarında detaylı olarak yer almamasına rağmen 2023 yılı itibariyle yapılan uygulamalarının son derece kapsamlı ve detaylı olduğu görülmektedir. Benzer şekilde mavi ekonomi politikaları kapsamında yer alan uygulamalar incelendiğinde, uygulamalarda bütün alt politika konularının daha kapsayıcı ve etkin olduğu, bunun yanında kalkınma planlamalarında yer almayan denizden yenilebilir (denizde rüzgâr, dalga, akıntı) ve hidrokarbon enerji konularında da uygulamaların mevcut olduğu görülmektedir. Denizcilik gücüne ait politikaların ise; kalkınma planları ile pozitif yönde uyumlu olduğu görülmektedir. Direkt tehdit olarak değerlendirilen konulara yönelik uygulamalara bakıldığında, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı tarafından düzensiz göç, silah kaçaklığı, deniz haydutluğu, denizde uyuşturucu trafiğinin ve denizde terörizmin önlenmesi konulara yönelik oldukça önemli faaliyetlerde bulunulduğu görülmektedir.⁶⁸

Sonuç ve Teklifler

Çalışma kapsamında, kalkınma planlarında deniz güvenlik politikaları analizi değerlendirildiğinde,

Denizcilik gücü politikalarının toplam politikaların %53,2'si oluşturduğu, alt politikalarının kendi içinde anlamlı dağıldığı, bununla birlikte “Deniz Kuvvetleri/Donanma ve deniz yetki alanları” konularında daha az politika üretildiği; kalkınma planlarında yer alan deniz güvenlik politikalarının ilgili bakanlıkların 2023 yılı uygulamalarıyla pozitif yönde uyumlu olduğu görülmüştür.

Mavi ekonomi politikalarının toplam politikaların %36,5'ni oluşturduğu, alt politikalarının özellikle “balıkçılık” alt politikasında yer aldığı, bu alt politika konusunun 1980 sonrası serbest piyasaya dayalı

⁶⁸ Millî Savunma Bakanlığı, “2021 Faaliyet Raporu”, s. 70-76, <https://www.msb.gov.tr/Content/Upload/Docs/2021.pdf>, erişim: 08.04.2023.; Sahil Güvenlik Komutanlığı, “İstatistikler”, <https://www.sg.gov.tr/>, erişim 08.04.2023.

ekonomi modeline geçişle birlikte azalmaya başladığı değerlendirilmiştir. Diğer taraftan, kalkınma planlarında yer alan mavi ekonomi politikaları ile ilgili bakanlıkların 2023 yılı uygulamaları arasında farklılık olduğu, buna göre balıkçılık, denizden yenilenebilir enerji, iklim değişikliği konularında 2023 yılı uygulamalarının oldukça kapsamlı olduğu tespit edilmiştir.

Deniz emniyeti politikalarının toplam politikaların %8,2'sini oluşturduğu, deniz emniyetine yönelik politika vurgusunun eksik olduğu değerlendirilmiştir. Bununla birlikte, kalkınma planlarında yer alan deniz emniyeti politikaları ile ilgili bakanlıkların 2023 yılı uygulamaları arasında önemli derecede farklılık olduğu, buna göre 2023 yılı uygulamalarında deniz kazası, deniz kirliliği ve seyir emniyeti alt politikalarına yönelik çok önemli kazanımların sağlanmış olduğu görülmüştür.

Direkt tehdit politikalarının toplam politikaların %2,1'ni oluşturduğu, bu politikaların devletlerin gündemlerine yakın zamanda girmeye başladığı, Türkiye özelinde Türkiye'yi doğrudan ilgilendiren düzensiz göçmen konusunun dikkate alınarak politika haline dönüştürüldüğü tespit edilmiştir. Kalkınma planlarında yer alan direkt tehdit politikaları ile ilgili aktörlerin 2023 yılı uygulamaları arasında uyum olduğu görülmüştür.

Çalışma sonunda, kalkınma planları kapsamında Türkiye'nin deniz güvenlik politikası algısının "denizcilik gücüne" yönelik olduğu değerlendirilmiştir. Deniz güvenlik politikaları algılarının siyasi iktidar değişimine göre dönüşümü (azalma veya artma) konusunda yeterli veri elde edilmemekte birlikte, bu görünümün özellikle 9. Kalkınma Planı ile başlayan son 20 yıllık süreçle beraber deniz güvenlik politikalarında bütüncül bir yaklaşımla istikrar sağlandığı, dünya genelinde şekillenen deniz güvenlik politikaları dönüşümünün Türkiye'de yakın olarak izlendiği ve öncelik arz eden konulara yönelik politika yapımının sağlandığı görülmüştür.

Deniz güvenlik politikalarının 2023 yılı itibariyle uygulamalarına bakıldığında, bütün aktörlerin (ilgili bakanlıkların) "Türkiye Yüzyılı" hedefi çerçevesinde eş güdüm halinde deniz güvenliğini oluşturan bütün konulara yönelik yoğun faaliyet icra ettikleri anlaşılmaktadır.

Bununla birlikte gerek kalkınma planlarında gerekse uygulamalarda tespit edilmeyen ve uzun dönemde yansımalarının diğer politikalarda görüleceği "deniz yetki alanları" konusunda daha fazla politika üretilerek kalkınma planlarına dâhil edilerek bu konuda uygulamaya geçilmesinin

ve ABD, İngiltere ve AB örneğinde olduğu gibi “Türkiye Deniz Güvenlik Strateji” belgesinin yayınlanmasının faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

Summary

Since the beginning of humanity, the sea has been one of the most important parts of life with the opportunities and conveniences it offers. The increasing benefits obtained from the seas have become a topic of discussion in both political and military fields among countries. However, it can be observed that Türkiye does not have a published maritime security strategy, even though the main goal of all states is to produce policies for the effective, efficient, and productive use of the seas to benefit from them maximally.

Development plans are among the concrete data for determining Türkiye’s maritime security policies. To understand Türkiye’s policies and strategies for maritime security, firstly, the concepts of maritime security, public policy, public policy analysis, and development have been discussed, and then the studies related to maritime security policy in Türkiye have been evaluated within the framework of public policy analysis through a literature review.

It is seen that maritime security is mostly defined through “threat and threat perception” and attempted to be explained by associating it with the concept of security. Maritime security policies refer to the actions that governments prefer or do not prefer to take regarding the use of seas. This study aims to conduct a data analysis based on development plans, which is the first in the literature, to highlight the development, changes, and perception of maritime security policies in Türkiye. In the analysis, a different classification model was used for the first time in the literature. According to this model, policies were classified under the headings of maritime power, maritime safety, blue economy, and direct threats. The classified policies were coded in the “Atlas.ti” qualitative data analysis program. A total of 438 maritime policies were identified in 11 development plans published between 1963 and 2019. It was observed that 160 of these policies were related to the blue economy, 233 were related to maritime power, 36 were related to maritime safety, and nine were related to direct threat policy. In addition, policy implementations of the relevant ministries regarding maritime security policies were analyzed through the method used in development plans.

When looking at these implementations, there is a significant difference between development plans and implementations. It was found that the policies related to maritime power constituted 53.2% of the total policies, and they were meaningfully distributed within their own sub-policies. However, fewer policies were produced on the topics of “Naval Forces/Navy and Maritime Jurisdiction”. It was also observed that the maritime security policies included in the development plans were positively compatible with the relevant ministries’ 2023 practices. The policies related to the blue economy constituted 36.5% of the total policies, and their sub-policies were particularly concentrated on “fishing”. It was evaluated that this sub-policy area began to decrease after the transition to the free-market economy model after 1980. The policies related to maritime safety constituted 8.2% of the total policies, and it was evaluated that there was a lack of policy emphasis on maritime safety. However, it was also observed that there was a significant difference between the maritime safety policies included in the development plans and the 2023 practices of the relevant ministries. Significant gains were achieved in the 2023 practices regarding sub-policies such as marine accidents, marine pollution, and navigational safety. The policies related to direct threats constituted 2.1% of the total policies, and it was found that these policies began to enter the states’ agendas recently.

In the case of Türkiye, the issue of irregular migration, which directly concerns Türkiye, was transformed into a policy. It was observed that there was compatibility between the 2023 practices of the actors related to the direct threat policies included in the development plans.

It can be concluded that Türkiye’s perception of its maritime security policy is primarily focused on maritime power. While there is limited data available on how the perception of maritime security policies has changed over time with changes in political leadership, it appears that there has been a stable and comprehensive approach to maritime security policy-making in the past 20 years, with a focus on prioritizing the most pressing issues. However, there is a need for more policy development and implementation in maritime jurisdictional issues, which could have long-term implications for other policies. It is recommended that more policies be developed and included in development plans, and the publication of a “Türkiye Maritime Security Strategy” document could be beneficial.

Çatışma Beyanı:

Çalışmanın yazarları olarak herhangi bir çatışma beyanım bulunmamaktadır.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı:

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkıda bulunmuşlardır.

Kaynakça

Basılı Eserler

- AKPINAR G. Burcu (2017). “Uluslararası Hukuk Çerçevesinden Arktik Güvenliği Politikalarının Analizi: Rusya ve ABD Örneği”, *Savunma Bilimleri Dergisi*, 16:2, 83-118.
- ALKAN Ali Davut ve TÖZ Ali (2020). “Silahlı Özel Deniz Güvenlik Görevlilerinin (SÖDGG) Denizcilğe Adaptasyonu Üzerine Bir Araştırma”, *Turkish Journal of Maritime and Marine Sciences*, 6:1, 80-101.
- ARAP İbrahim ve ERAT Volkan (2015). “Bir Kamu Politikasının Analizi: Türkiye’de Geçici Köy Koruculuğu”, *Mülkiye Dergisi*, 39:4.
- ARMAGAN E. Yunus (2021). “Deniz Güvenliği ve Çin Etkisi: Endonezya’nın Güney Çin Denizi ve Natuna Adaları Politikaları”, *Doğu Asya Araştırmaları Dergisi*, 4:7, 59-82.
- ATIF Ç. Murat. (2022). “Modern Çağda Deniz Haydutluğunun Küresel Etkileri”, *Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9:32, 77-105.
- BABAĞLU Caner ve ELVETTİN Akman (2018). *Kamu Politikası Analizi: Türkiye Uygulamaları*, Gazi Kitapevi, Ankara.
- BAGBAŞLIOĞLU Arif (2021). “NATO’nun Deniz Güvenliği Algısı: Süreklilik Ve Değişim”, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 10:1, 59-78.
- BEKİR Evin (2012). “Uluslararası Hukukta Deniz Haydutluğu Kavramı ve Şiddet Faktörü”. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 1:1, 2012, 119-151.
- BUĞER Christian (2015). “What is Maritime Security?”, *Marine Policy*, 53, 159-164.
- CANPOLAT Hasan ve CANGİR Mehmet (2010). “Değişen Dünyada Kamu Yönetiminin Geleceği ve Türkiye’nin Reform Gündemi: Devletin Daha Fazla Demokratikleşmesi.” *Türk İdare Dergisi*, 25, 25-46.
- CARUS Seth (2006). “Defining Weapons of Mass Destruction”, *National Defense University*, Washington.
- ÇALI H. Hasan (2013). “Aile İçi Şiddet: Bir Kamu Politikası Analizi”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16:2, 1-25.
- DEMİRBAŞ Maide ve AYDIN Rozalin (2020). “21. Yüzyılın En Büyük Tehdidi: Küresel İklim Değişikliği”, *Ecological Life Sciences*, 15:4, 163-179.
- DENİZ KUVVETLERİ KOMUTANLIĞI (2015). *Türk Deniz Kuvvetleri Stratejisi*, Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul.

- DYE R.Thomas (1972). "Understanding Public Policy". Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall.
- ERKEK Levent (2006). Karadeniz Deniz Güvenlik Politikası, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- GERMOND Basil (2015). "The Geopolitical Dimension of Maritime Security", *Marine Policy*, 54, 137-142.
- GERMOND Basil (2015). *The Maritime Dimension of European Security: Seapower and the European Union*, 1. Baskı, Palgrave Macmillan, New York.
- GÖÇOĞLU Volkan (2018). Türkiye'nin Siber Güvenlik Politikalarının Kamu Politikaları Çerçevesinde Analizi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- GÜRSOY Barış (2005). *Soğuk Savaştan Günümüze Asimetrik Tehdit*, IQ Kültür Sanat, İstanbul.
- HAN Ergül. (2004). "Kalkınma ve Azgelişmişlik" Erol Kutlu (ed.), *İktisadi Kalkınma ve Büyüme*, AÖF Yayınları, Eskişehir, 1-25.
- HASTUNÇ Ç. Kübra (2022). "AB Deniz Güvenliği Stratejisi: Teorik Bir İnceleme", *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 21:2, 295-341.
- HEPER Metin (2012). *Türkiye'de Devlet Geleneği*, Doğu-Batı Yayınları, 4. Basım, Ankara.
- KALKAVAN C. Muaffak (2021). Deniz Emniyetinin Deniz Güvenliğine Evrimi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- KAMACI E. Kubilay (2019). "Doğu Akdeniz Doğal Gaz Hattı ve Yaşanan Gelişmeler", *MSU Mavi Vatan Dergisi*, 1:1, 6-10.
- KAYIKÇI Sabrina (2021). "Türkiye'de İnfluenza Pandemisi Politikası Analizi: Covid-19 Örneği", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 43, 333-345.
- KAYNAK Muhteşem (2011). *Kalkınma İktisadı*, Gazi Kitabevi, 4.basım, Ankara.
- KAYSER Sümer ve AVCI Ertürk (2022). "Küresel Deniz Güvenliğindeki Gelişmeler Çerçevesinde Deniz Güvenliği Mükemmeliyet Merkezinin Tarihsel Gelişimi", *Deniz Kuvvetleri Dergisi*, 646, 49-57.
- KAZGAN Gülten (2005). *Türkiye Ekonomisinde Krizler 1929-2001: Ekonomi Politik Açısından Bir İrdeleme*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- KLEIN Natalie (2011). *Maritime Security and the Law of The Sea*, Oxford University Press, New York.
- KNYAZEVA A. Natalya ve KOROBEEV I. Alexander. (2015). "Maritime Terrorism And Piracy: The Threat To Maritime Security", *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 6:S3, 226-232.
- KOSER Khalid. (2007). *International Migration: A Very Short Introduction*, Oxford University, Oxford.
- MEMİŞOĞLU Dilek (2016). "Bir Kamu Politikası Analizi Örneği: Sağlıkta Dönüşüm Programı", *Yasama Dergisi*, 1:34, 62-93
- ÖZEL Mesut (2019). "Deniz Güvenliği: Kavramsal Gelişimi, Ulusal ve Uluslararası Uygulama ve Strateji Belgelerine Yansımalarına Yönelik Bir Analiz", (ed.) Deniz Güler, Ahmet Yıldız, Savaş İzgi, *Yeni Deniz Güvenliği Ekosistemi ve Doğu Akdeniz*, Tasam Yayınları, İstanbul, 94-124.
- ÖZGÜR Ali (2019). Deniz Güvenliğine Yönelik Başlıca Tehditler ve AB Deniz Güvenliği Stratejisi Bağlamında Akdeniz Güvenliği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- ÖZTÜRK Şinasi, NAS Fethi, İÇÖZ Ergün (2008). "24 Ocak Kararları, Neo-Liberal Politikalar ve Türkiye Tarımı", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1:2, 15-32.

- POTGIETER Thean (2012). “Maritime Security in the Indian Ocean: Strategic Setting and Features”, *Institute form Strategic Studies*, 236.
- RAHMAN Chris. (2009). “Concepts of Maritime Security: A Strategic Perspective on Alternative Visions for Good Order and Security at Sea, with Policy Implications for New Zealand”, *New Zealand, Victoria University of Wellington, Centre for Strategic Studies*, 07/09, 1-62.
- RIDDLE Kevin. (2007) “Illegal, Unreported, and Unregulated Fishing: Is International Cooperation Contagious?”, *Ocean Development & International Law*, s.265.
- ROACH Ashley (2004). “Initiatives To Enhance Maritime Security At Sea”, *Marine Policy*, 28:1, 41-66.
- SEVİMAY R. Hayri. (1992). *Osmanlıdan Günümüze Denizcilik Sektörü – Politikalar, Uygulamalar, Sorunlar, Çözümler*, Kazancı Kitap, İstanbul.
- SEVİNÇ Haktan (2011). “Bölgesel Kalkınma Sorunsalı: Türkiye’de Uygulanan Bölgesel Kalkınma Politikaları”, *Journal of Entrepreneurship and Development*, 6:2, 35-54.
- SMITH-GODFREY Simon (2016). “Defining the Blue Economy. Maritime Affairs”, *Journal of the National Maritime Foundation of India*, 12:1. 58-64.
- SÖNMEZOĞLU Faruk (1995). *Kıbrıs Sorunu Işığında ABD’nin Türkiye Politikası (1964-1980)*, Der Yayınları, İstanbul.
- SULUK Seher (2022). “Ekonominin Renkleri: Sürdürülebilir Mavi Ekonomi Bağlamında Türkiye’nin Değerlendirilmesi”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 74, 132-150.
- ŞAHİN Ali (2017). *Kanal İstanbul Projesi ve Uluslararası Ticarete Etkisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Gedik Üniversitesi, İstanbul.
- TÖLÜNER Sevin (1996), *Milletlerarası Hukuk Dersleri*, Beta Basım, 5.basım, İstanbul.
- TOPLU Y. Özlem (2021). “Türkiye’de Sürdürülebilir Mavi Ekonomi İçin Balıkçılık Desteklerinin Değerlendirilmesi”, *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14:3, 906-923.
- TÜREDİ Oğuzhan (2019). “Ulusal Denizcilik Politikalarının Uygulanmasında Deniz Trafikinin Düzenlenmesine ve Denetlenmesine Yönelik Bir Model Önerisi”, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- TÜRKEŞ Murat (2008), “Küresel iklim değişikliği nedir? Temel Kavramlar, Nedenleri, Gözlenen ve Öngörülen Değişiklikler”, *İklim Değişikliği ve Çevre*, 1:1, 26-37.
- USTAĞOĞLU Bekir Sıtkı. (2001) “Türkiye’nin Deniz Güvenlik Politikası”, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- YAYCI Cihat (2019). *Sorular ve Cevaplar ile Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) Kavramı*, Deniz Basımevi Müdürlüğü, 1.basım, İstanbul.
- YILDIZ Mete ve SOBACI Z. Mehmed (2013). “Kamu Politikası ve Kamu Politikası Analizi: Genel Bir Çerçeve”, (ed.) Mete Yıldız ve Mehmed Z. Sobacı, *Kamu Politikası Kuram ve Uygulama*, Adres Yayınları, Ankara, 17-38.
- YILMAZ Volkan ve YENTÜRK Nurhan (2020). “Türkiye’de Sosyal Politika Alanının Dönüşümü ve Devletin Yeniden Dağıtımda Değişen Rolü”, (ed.) Murad Tiryakioğlu, *Devlette Kalkınma, İletişim*, İstanbul, 15-55.
- İnternet Kaynakları**
- AB (Avrupa Birliği), “Avrupa Birliği Deniz Güvenlik Strateji Belgesi”, <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST%2011205%202014%20I/NIT/EN/pdf>, erişim 14.08.2022.

- AU (African Union), “Africa’s Integrated Maritime Strategy”, https://au.int/sites/default/files/newsevents/workingdocuments/33832-wd-african_union_3-1.pdf, erişim 03.04.2022
- BP (British Petrol), “Statistical Review of World Energy 2022”, <https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/statistical-review/bp-stats-review-2022-full-report.pdf>, erişim 26.01.2023.
- CRUSIING, “Global Market Report”, <https://cruising.org/en-gb/news-and-research/research>, erişim: 15.08.2022.
- ÇEVRE, ŞEHİRCİLİK VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ BAKANLIĞI, “2023 Yılı Performans Raporu”, <https://webdosya.csb.gov.tr/db/strateji/icerikler/2023-yili-performans-programi-20230131125229.pdf>, erişim 08.04.2023.
- DHS (Department of Homeland Security), “ABD Deniz Güvenlik Strateji Belgesi”, <https://www.dhs.gov/national-plan-achieve-maritime-domain-awareness>, erişim 14.08.2022.
- ELISE Wach ve RICHARD Ward, “Learning About Qualitative Document Analysis”, *IDS Practice Paper in Brief*, 13, s.1-11, <https://opendocs.ids.ac.uk/opendocs/handle/20.500.12413/2989>, erişim 23.10.2022.
- ENERJİ VE TABİİ KAYNAKLAR BAKANLIĞI, “2022 Faaliyet Raporu”, <https://enerji.gov.tr/bilgi-merkezi-yayinlar-faaliyet-raporlari>, erişim: 08.04.2023.
- ESK (Et ve Süt Kurumu), “Et ve Süt Kurumu Tarihçesi”, <https://www.esk.gov.tr/tr/10097/Et-ve-Sut-KurumuTarihcesi#:~:text=Et%20ve%20Bal%C4%B1k%20Kurumu%2C%20veteriner,et%20%C3%BCr%C3%BCnleri%20%C3%BCretim%20sanayisini%20olu%C5%9Fturmu%C5%9Ftur>, erişim 23.01.2023.
- FELDT Lutz, ROELL Peter ve THIELE Ralph, “Maritime security: Perspectives for a comprehensive Approach”, ISPSW Strategy Series, https://www.files.ethz.ch/isn/162756/222_feldt_roell_thiele.pdf, erişim 02.04.2023.
- FORMELA Krzysztof, NEUMANN Tom ve WEINTRIT Adam (2019). “Overview of Definitions of Maritime Safety, Safety at Sea, Navigational Safety and Safety in General”, *The International Journal on Marine Navigation and Safety of Sea Transportation*, 13(2), https://www.researchgate.net/publication/334730890_Overview_of_Definitions_of_Maritime_Safety_Safety_at_Sea_Navigational_Safety_and_Safety_in_General, erişim 03.09.2022.
- FRONTEX, “Analysis Report 2020”, https://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Risk_Analysis/Annual_Risk_Analysis_2020.pdf, erişim 19.01.2023.
- IMO (Internatinatinal Maritime Organization), “IMO Hakkında Genel Bilgi”, <https://www.imo.org/en/About/HistoryOfIMO/Pages/Default.aspx>, erişim 03.02.2023.
- IMO, “Maritime Security”, <https://www.imo.org/en/OurWork/Security/Pages/Default.aspx>, erişim: 07.04.2023.
- IMO, “Piracy and Armed Robbery Against Ships” <https://www.imo.org/en/OurWork/Security/Pages/PiracyArmedRobberydefault.aspx>, erişim 18.08.2022.
- IRENA (International Renewable Energy Agency), “Ocean Energy Data”, <https://www.irena.org/ocean>, erişim 05.09.2022.
- KOPACZ Zdzislaw, MORGAS Wacław ve URBANSKI Josef, “The Maritime Safety System, its Main Components and Elements”, s.1-14, https://www.researchgate.net/publication/231892592_The_Maritime_Safety_System_its_Main_Components_and_Elements, erişim 02.09.2022.

- MGK (Milli Güvenlik Kurulu), “21 Temmuz 2022 tarihli Milli Güvenlik Kurulu Basın Açıklaması”, <https://www.mgk.gov.tr/index.php/21-temmuz-2022-tarihli-toplantı>, erişim 22.01.2023.
- MİLLÎ SAVUNMA BAKANLIĞI, “2021 Faaliyet Raporu”, <https://www.msb.gov.tr/Content/Upload/Docs/2021.pdf>, erişim 08.04.2023.
- NATO, “Alliance Maritime Strategy”, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_75615.htm, erişim 03.04.2022.
- SAHİL GÜVENLİK KOMUTANLIĞI, “İstatistikler”, <https://www.sg.gov.tr/>, erişim 08.04.2023.
- SSB (Savunma Sanayi Başkanlığı), “1974-1985 Arası Türk Askeri Sanayisi”, <https://www.ssb.gov.tr/WebSite/contentlist.aspx?PageID=47&LangID=>, erişim 03.01.2023.
- SSB (Strateji ve Bütçe Başkanlığı), “Kalkınma Planları”, <https://www.sbb.gov.tr/kalkınma-planları/>, erişim 20.10.2022.
- STATISTA, “Dünya Turizm Verileri”, <https://www.statista.com/statistics/1220218/tourism-industry-market-size-global/>, erişim 03.08.2022.
- ŞAHİN Kenan, “Deniz Güvenliği”, *Güvenlik Yazıları Serisi*, No. 52, https://trguvenlikportali.com/wpcontent/uploads/2020/10/DenizGuvenciligi_KenanSahin_v.2.pdf, erişim 25.01.2023.
- ŞAHİN Kenan, “Küresel Deniz Güvenliğine Yönelik Hukuki Tedbirler: Uluslararası Denizcilik Örgütü Sözleşme, Karar, Protokol, Kod ve Uygulamaları”, *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*, C12(2), s. 31-44, https://www.researchgate.net/publication/353104763_Kuresel_Deniz_Guvenligine_Yonelik_Hukuki_Tedbirler_Uluslararası_Denizcilik_Orgutu_Sozlesme_Karar_Protokol_Kod_ve_Uygulamaları, erişim 09.08.2022.
- TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI, “2022 Faaliyet Raporu”, <https://www.tarimorman.gov.tr/SGB/Belgeler/Bakanlık%20Faaliyet%20Raporu.pdf>, erişim 08.04.2023.
- TPAO (Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı), “2021 Petrol ve Doğal Gaz Sektör Raporu”, <https://www.tpao.gov.tr/file/2208/2021-sektor-raporu-95662fe47ebd9c5f.pdf>, erişim 05.01.2023.
- TPAO (Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı), “2020 Petrol ve Doğal Gaz Sektör Raporu”, <https://www.tpao.gov.tr/file/2110/tpao-sektor-raporu-2020-sunum-191021-596616ff74617f07.pdf>, erişim 05.01.2023.
- UK (United Kingdom), “İngiltere Deniz Güvenlik Strateji Belgesi”, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/1100525/national-strategy-for-maritime-security-web-version.pdf, erişim 14.08.2022.
- ULAŞTIRMA VE ALTYAPI BAKANLIĞI, “Sektör Analizleri”, <https://www.uab.gov.tr/uploads/pages/bakanlik-yayinlari/ulasan-ve-erisen-turkiye-2021.pdf>, erişim 25.01.2023.
- UNEP (United Nations Environment Programme), “Blue Economy Concept Paper”, <https://www.unep.org/resources/report/blue-economy-concept-paper>, erişim 03.04.2023.
- UNODC (United Nations Office on Drugs and Crime), “Global Report on Trafficking in Persons 2018”, https://www.unodc.org/documents/dataandanalysis/glotip/2018/GLOTIP_2018_BOOK_web_small.pdf, erişim 08.10.2022.

WORLD BANK, “Mavi Ekonomi Bileşenleri”, <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/26843/115545.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, erişim 28.03.2022.

WWF, “Sürdürülebilir Balıkçılık”, https://www.wwf.org.tr/calismalarimiz/oceans/surdurulebilir_balkclk/, erişim 12.04.2022.

Gerilla Savaşının Stratejisini Anlamak: Tet Saldırısı Örneği, 1968

Understanding the Strategy of Guerrilla Warfare: The Case of the Tet Offensive, 1968

Mustafa ÖZVEREN* - Kaan Kutlu ATAÇ**

Öz

Bu çalışma, Vietnam Savaşı'nın dönüm noktası olan Kuzey Vietnam Ordusu ve Viet Kong'un 1968'de gerçekleştirdiği Tet Saldırısı'nın askeri bir mağlubiyete rağmen politik zafere nasıl ulaştığını analiz etmektedir. Genelde savaş, özelde ise gerilla mücadelesi, politik hedefler içeren şiddet olayları sürecidir. Bu anlamda silahlı mücadelenin önemli hedeflerden biri, irade üstünlüğünün, en az kayıp ile hasma kabul ettirilmesidir. Psikoloji ise, bu meydan okumanın en önemli değişkenleri arasındadır. Nitekim savaşta en büyük başarı, zararı en alt düzeyde tutarak hasmın mücadele azmini ve direncini kırmaktır. Bu bağlamda gerilla savaşı, gayri nizami harp yöntemlerini içeren bir yıpratma savaşı olarak, psikolojik unsurları da açığa çıkaran bir araştırma alanıdır. Bu çalışma, 1968'de gerçekleştirilen Tet Saldırısı örneği üzerinden gerilla savaşının stratejik yapısını açıklamayı hedeflemektedir. Literatürde Vietnam Savaşı'nın dönüm noktası olduğuna yönelik bir fikir birliği bulunan Tet Saldırısı, askeri başarısızlığın politik anlamda başarıya nasıl ulaşabileceğini anlamak açısından önemlidir. Viet Kong gerillalarının hasımlarından yedi kat daha fazla zayıyat verdiği bu saldırı, hasımlarını Vietnam Savaşı hakkında bir umutsuzluğa sürüklemiştir. Çalışmanın tarihsel sınırlılığı 1967-1975 tarihleri arasındadır. Çalışma, Türkçe literatüre, gerilla savaşı konusunu Tet Saldırısı üzerinden inceleyerek katkı sunmayı hedeflemektedir. Bu analiz, savaşın psikolojik unsuru gibi soyut boyutlarının yarattığı etki ile kapasite açısından savaşın belirleyici unsurlarından birisi olabileceğini de göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Gerilla Savaşı, Tet Saldırısı, Strateji, Vietnam Savaşı, Viet Kong.

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Mersin Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Mersin, Türkiye, ORCID: 0000-0001-8134-0565, e-posta: mustafaazverenn.01@gmail.com.

** Dr. Öğr. Üyesi, Mersin Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Mersin, Türkiye, ORCID: 0000-0003-3435-9073, e-posta: kaanatac@mersin.edu.tr.

Geliş Tarihi / Submitted: 10.11.2022
Kabul Tarihi / Accepted: 11.03.2023

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Abstract

This study analyses how the Tet Offensive of the North Vietnamese Army and Viet Cong in 1968, the turning point of the Vietnam War, achieved political victory despite a military defeat. War, in general, and guerrilla struggle, in particular, is a process of violent events involving political goals. In this sense, one of the most important goals of the armed struggle is to impose the superiority of the will on the opponent with the least loss of life. Psychology is among the most important variables of this challenge. As a matter of fact, the greatest success in war is to break the resistance of the opponent by keeping the damage to a minimum. In this context, guerrilla warfare, as a war of attrition that includes unconventional warfare methods, is a field of study revealing psychological elements. This study aims to explain the strategic nature of guerrilla warfare through the example of the Tet Offensive in 1968. The Tet Offensive, which has been widely accepted in the literature to be the turning point of the Vietnam War, is essential in understanding how a military defeat can achieve political success. This military attack, in which the Viet Kong guerrillas suffered seven times more damage than their adversaries, drove the adversaries of Viet Kong guerrillas into despair about the Vietnam War. This study analyses how the Tet Offensive achieved political victory despite a military defeat. The historical limitation of the study is between 1967 and 1975. The study is expected to contribute to Turkish literature by examining the issue of guerrilla warfare through the Tet Offensive. The analysis shows that the intangible dimensions of the war such as psychological aspects can be one of the determining factors of the war in terms of its capacity and the impact it creates.

Keywords: *Guerrilla Warfare, Tet Offensive, Strategy, Vietnam War, Viet Cong.*

Giriş

“Vietnam’daki Savaş ne sahada ne The New York Times’in birinci sayfalarında ne de kolejlerin kâmpüslerinde kaybedildi. Savaş Washington’da kaybedildi”¹

Bu makalenin konusu savaş ile ilgili yazılmış eserlerde psikolojinin ve insan boyutunun önemini vurgulanmasına çekilen dikkatten doğmuştur. Çalışma, gerilla savaşının somut ve soyut boyutlarını Vietnam Savaşı (II. Çinli Savaşı) sırasında gerçekleştirilen Tet Saldırısı (1968) örneğiyle

¹ H.R. McMaster, *Dereliction of Duty: Lyndon Johnson, Robert McNamara, the Joint Chiefs of Staff, and the Lies That Led to Vietnam*, Harper Perennial, 1998, s. 333.

incelemeyi amaçlamakta ve bu saldırıda askeri olarak büyük bir hezimetle uğrayan Viet Kong gerillalarının politik bir zaferi nasıl elde edebildiğine odaklanmaktadır. Savaşın ve stratejinin karmaşık yapısının açıklanmasına dair önemli bir örnek teşkil eden Tet Saldırısı, 1968 yılının Ocak ayında gerçekleşmiştir. Saldırının Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Vietnam Savaşı'nda bıraktığı etki göz önüne alındığında çalışmanın tarihsel sınırlılığı 1967 ve 1975 tarihlerini içermektedir. Türkçe literatürde Tet Saldırısına yönelik gerçekleştirilen çalışmalarda Tet Saldırısı'nın doğasını, gerilla savaşı anlayışının 1968'e kadar süregelen gelişimi ve psikolojik boyutları açısından inceleme konusunda eksiklik saptanmıştır. Bu çalışma ise Türkçe literatüre gerilla savaşı konusunu Tet Saldırısı örneğiyle irdeleyerek bir katkı sağlamayı hedeflemektedir. Çalışma; Tet Saldırısını, insanların hesaplama kabiliyetlerinin ötesine geçen savaşın karmaşık yapısı çerçevesinde açıklama çabasıdadır. Bu anlamda ilk bölümde gerilla savaşına dair genel bir perspektif sunulacak ve ikinci bölümde Tet Saldırısı ve yarattığı etkiler incelenecektir.

Tet Saldırısı Kuzey Vietnam Ordusu ile Viet Kong'un 30 Ocak 1968'de aralarında Güney Vietnam Başkanlık Sarayı ve Saygon Amerikan Büyükelçiliği'nin de bulunduğu Güney Vietnam'da Güney Vietnam Ordusu ve Amerikan güçlerine karşı gerçekleştirdiği bir dizi sürpriz saldırıdır. Saldırı ilk anda Güney Vietnam ve Amerikan güçlerini sürpriz bir şekilde boşlukta yakalamış olsa da neticede bu güçler saldırganların üstesinden gelmeyi başarmıştır. Kuzey Vietnam'ın nihai amacı Güney'de askeri başarı elde etmek ve akabinde Saygon yönetimine karşı bir halk ayaklanmasını başlatmaktır. Ancak bu hedeflere ulaşamamış olmasına rağmen saldırının yarattığı dramatik süreç Amerikan kamuoyunda Vietnam'da askeri operasyonların yürütülmesi konusunda psikolojik anlamda ciddi sonuçlar doğurmuş ve nihayetinde bu ülkenin Vietnam'dan çekilmesinin de öncülü olmuştur.² Bu anlamda Tet Saldırısı Başkan Johnson ve üst düzey danışmanlarının savaşın öngörülebilir bir zaman

² CIA, "Tet Declassified", <https://www.cia.gov/readingroom/collection/tet-declassified>, erişim 21.10.2022.

diliminde, yüksek can bedelleri ve harcamalar olmadan kazanılmamasının mümkün olmadığını gösteren kesin bir dönüm noktasına da işaret eder.³

Tet Saldırısı Amerika açısından muharebe alanında askeri zafer olsa da siyasi anlamda Amerika için bir yenilgidir. Saldırı askeri anlamda bir alan hâkimiyetinin teknik kazanımından daha çok Amerika ve dünya haber bültenlerinde saldırının politik ve psikolojik yönlerinin ele alındığı medya savaşında kaybedilmiştir. Nitekim Amerikan başkanı 31 Mart 1968’de Amerikan halkına seslendiği tarihi konuşmasında savaşı genişletmeyeceğini söyleyerek Hanoi’ye barış görüşmelerine başlama teklifinde bulunmuş ve Amerika’daki siyasi bölünmüşlüğü yarattığı iklim üzerinden başkanlık seçimlerinde aday olmama kararını açıklamıştır.⁴ Kamuoyunda sürpriz etkisi yaratan bu konuşma Tet Saldırının muharebe alanındaki etkisinden daha çok Amerikan toplumundaki Vietnam Savaşı’yla ilgili sosyal parçalanmanın büyüklüğüne işaret eder. Amerikan Dışişleri Bakanlığının resmi görüşü de Tet Saldırısının medyada yer alma şeklinin Johnson yönetimine olan desteği azalttığı ve kamuoyunun Vietnam’da genel bir zaferin kazanılmasının yakın dönemde gerçekleşmeyeceğine inandığı yönündedir.⁵

Amerikalı muhabir Walter Cronkite’in saldırıların ardından ortaya koyduğu şekilde Tet Saldırısı sonrası Amerika’nın içinde bulunduğu durum *“tatmin edici olmasa da, tek gerçekçi durum çamura saplanmış bir çıkmazdı. Bundan çıkış yolu muzaffer olarak değil onurlu bir halk olarak [süreci] müzakere etmektir.”*⁶ Cronkite’in bu yorumu daha sonra Vietnam Savaşı üzerine yazılan literatürde hâkim olan görüşü de yansıtır nitelikteydi:

³ David F. Schmitz, *The Tet Offensive: Politics, War, and Public Opinion*, Rowman & Littlefield Publishers, Lanham, 2005, s. 43-44.

⁴ James Robbins, *This Time We Win: Revisiting The Tet Offensive*, Encounter Books, New York, London, 2010, s. 263. Başkan Johnson’un konuşma metninin tamamı için bkz. The American Presidency Project, “The President’s Address to the Nation Announcing Steps To Limit the War in Vietnam and Reporting His Decision Not To Seek Reelection”, <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/the-presidents-address-the-nation-announcing-steps-limit-the-war-vietnam-and-reporting-his>, erişim 22.10.2022.

⁵ Office of the Historian, Foreign Service Institute of the United States Department of State, “U.S. Involvement in the Vietnam War: The Tet Offensive, 1968”, <https://history.state.gov/milestones/1961-1968/tet>, erişim 22.10.2022.

⁶ “Walter Cronkite’s ‘We Are Mired in Stalemate’ Broadcast”, *Digital History*, https://www.digitalhistory.uh.edu/active_learning/explorations/vietnam/cronkite.cfm, erişim 22.10. 2022.

Savaş kazanılamayacak bir pat a pat duruma gelmişti ve Amerika'daki siyasi ve ekonomik krizden çıkış için politikalarda değişiklik gerekiyordu.⁷

Soğuk Savaş'ın Batı kampının süper gücü ABD'nin Vietnam bataklığına saplanmasının nedenlerini Tet Saldırısı özelinde anlamının en önemli yollarından birisi savaşın ve silahlı mücadelenin tarihsel kökenlerini kavrama yönündeki çabadan geçmektedir. Savaş-zafer-yenilgi kavramları bize Tet Saldırısı ve sonrasında ABD toplumunda oluşan psikolojinin açıklanmasına katkı sağlayacaktır. Duyguları olmayan ve her oyunda gelişen bilgisayarlar dahi, kesin zafer sağlayan bir şah-mat planlamakta güçlük çekmektedir. İnsanların hesaplama kabiliyetlerinin çok ötesine geçecek kadar fazla değişkene sahip olan satranç, savaşla kıyaslanamayacak kadar az değişkene sahiptir. Nitekim “*savaş bir satranç oyunu değildir*” ve sürekli genişleyen bir sosyal olgudur.⁸ Gerilla savaşı, bu olgunun değişkenleri arasında geleneksel kültürel normlar, değerler ve algıların yoğun şekilde bulunduğu bir tür olarak, ister propaganda veya askeri uzman ürünü olsun çözümlenmesi hayli zor hasımla mücadeledir. David Kilcullen, *The Accidental Guerilla* çalışmasında yabancı güçlere karşı gerilla savaşına katılan yerel savaşçıların doğasını tartışır. Kilcullen'e göre bu savaşçılar genellikle gerillalardır ve yabancı toprakları işgal etmek için değil, geleneksel kimliklerini ve yaşam biçimlerini savunmak için savaşırlar. Geleneksel kültürel normları ve değerleri takip ederler ve kendi sahalarında savaşırken çetin rakiplerdir. Modern ulus-devletler ile bu devlet dışı muhalifler arasındaki etkileşim, hem terörist hem de gerilla taktiklerini içeren karmaşık ve vahşi “melez savaşlara” yol açabilir. Yerel savaşçıların motivasyonlarını ve değerlerini anlamak, isyana karşı yürütülen operasyonlarda başarılı olmak için çok önemlidir. Gerillanın mücadelesi bu anlamda istila etmek değil, kendi alanının korunmasına yönelik bir mücadele sürecidir.⁹

Prusyalı General Carl von Clausewitz *Savaş Üzerine* eserinde insanlar arasındaki ilişkilerin sonucu olarak savaşın doğası, belirsizlikleri, şiddet ve siyasi çekişmeleri ele alır. Eser savaşın bir tanımını vermekten

⁷ Schmitz, *The Tet Offensive*, s. xv.

⁸ David Galula, *Counterinsurgency Warfare: Theory and Practice*, London, Praeger Security International, Praeger Security International, London, 2006, s. xi.

⁹ David Kilcullen, *The Accidental Guerilla: Fighting Small Wars in the midst of a Big One*, Oxford University Press, New York, 2009, s. x-xv.

ziyade şiddete dair eylemlerin ihtiras, mantık ve öngörülemezlik üzerinde geliştiğini ifade eder. Bu anlamda savaş, “*politikanın devamını sağlayan ve rakibe istediğimizi uygulatma amacı güden bir şiddet olayıdır.*”¹⁰ Ancak Keegan’a göre dünyayı anlamamızın bu kadar zor olması, Clausewitz’in bu tanımını yanlışlayan en temel argümandır. Aristo’nun “*İnsan politik bir hayvandır*” mantığını harp alanına yansıtıp; “*insan savaşan bir hayvandır*” formuna dönüştüren Clausewitz; Keegan’a göre, öldürme becerisinin ve muazzam stratejilerin, insan zihninin ve düşüncesinin bir ürünü olduğunu dillendirmemiş veya dillendirememiştir. Çeşitli ve meşhur savaş stratejilerinin sahibi olan o insan, savaşın bir cehennem olduğunu anlayabilecek kapasitededir. Amerikan İç Savaşı’nda güneylilerin kâbuslarındaki başrol olan General William Sherman dahi, savaş sayesinde elde ettiği şanın, onun için bir anlam ifade etmediğini belirterek savaşı “*cehennem*” olarak tanımlamaktadır.¹¹ MÖ 5. yüzyılda yaşamış Çinli komutan ve filozof Sun Tzu’ya göre de en üst başarı, hasmın direncini yok ederek muharebe etmeden kazanmaktır.¹² İngiliz askeri teorisyen Liddell Hart ise 6. yüzyılda yaşayan Doğu Roma İmparatorluğu’nun Başkomutanı olan Belisarius’u referans göstererek fikirlerinin önemli bir kısmını açığa çıkarmaktadır. Belisarius; “*En mükemmel ve mutlu zafer şudur: kendiniz bir zarar görmeden düşmanı amacından vazgeçmek zorunda bırakmak*” sözleriyle¹³ Hart’a ilham kaynağı olmuştur. Bu bağlamda Hart’a göre asıl yetenek, kendi irademizi; çarpışmaya girmeden düşmana kabul ettirmektir.¹⁴ Literatüre “dolaylı tutum stratejisi” kavramını kazandıran Hart, bu stratejiyi en kısa şekilde “aklın akla etkisi” olarak tanımlamaktadır.¹⁵

Clausewitz dahi, savaşın; politikanın nihai formu olduğu düşüncesine veya hasım tamamen silahsızlandırılana dek savaşa fikrine bütünüyle taraftar olmamıştır. Clausewitz üzerine çalışmalarıyla tanınan Beatrice

¹⁰ Carl Von Clausewitz, *Savaş Üzerine*, (Çev. Emre Yıldız), Gece Kitaplığı, Ankara, 2020, s. 27-28.

¹¹ John Keegan, *Savaş Sanatı Tarihi*, (Çev. Füson Doruker), Bilgin Yayıncılık, İstanbul, 1995, s. 16-20.

¹² Sun Tzu, *Savaş Sanatı*, (Çev. Barış Satılmış), İndigo Yayın Dağıtım, İstanbul, 2019, s. 17.

¹³ Liddlee Hart, *Strateji: Dolaylı Tutum*, (Çev. Selma Koçak), Doruk Yayınları, İstanbul, 2015, s. 13.

¹⁴ Hart, *a.g.e.*, s. 450.

¹⁵ Hart, *a.g.e.*, s. 21.

Heuser'e göre düşman üzerinde bir amacın zorla kabul ettirilmesinden çıkartılacak sonuç güç kullanılarak onun amaçlarını gerçekleştirmesinden alıkoymak, bu amaçlardan vazgeçmesini sağlamaktır. Huaser'e göre savaştaki başarının zekice bir tanımlaması olan bu durum düşmanın verdiği ölümler, muharebenin kazanılması değildir. Savaşın amacının düşman üzerinde hâkim kılınması zaferi tanımlar.¹⁶ Clausewitz de birçok fikir insanı gibi yanlış yorumlanma lanetinin içinde hapsolmuştur. Kendisi, yüzlerce general ve devlet adamına kılavuzluk eden eserini tamamlayamadan önce -1830'da- koleradan dolayı hayatını kaybetmiştir. Ölümünden sonra eşi tarafından yayımlanan yazılarının arasında, savaşa yönelik bakış açısını yeniden düşünmemizi gerektirecek bir not bulunmuştur: *"Bu eseri tamamlayamadan ölürsem, ele geçirilecek şey, ancak tam şeklini almamış ve büyük ölçüde yanlış anlamlara aday bir düşünce yığını olarak adlandırılabilir"*.¹⁷

Savaş, savaş durumunda dahi kaçınılabilir en az hasarla atlatılmaya çalışılan bir olgu olarak, içerisinde hile, gizlilik ve en önemlisi psikolojiyi barındırmaktadır. Uluslararası İlişkiler disiplininde realist teorisyenlerin referans aldıkları Machiavelli, savaş durumunda ve güç kazanımı için her şeyi meşru görmektedir. Ancak Machiavelli de, savaş durumunda düşman kuvvetlerinin kaybı adına, psikolojik unsurların önemine şiddetle vurgu yapmaktadır. Hatta çoğu zaman, bir liderin en güçlü silahının ateş içeren somut bir araç değil; hasım kuvvetlerinin veya halkının zihninde elde edilmiş ün olduğunu belirtmektedir.¹⁸ Thomas M. Kane ve David J. Lonsdale'a göre bir devlet, elinde bulundurduğu güç unsurlarını politik etkiye dönüştürürken, yani stratejiyi belirleyip uygularken, halk kültürünü ve insan psikolojisini denklemin içine dâhil etme zorunluluğundadır. Amacına ulaşmış stratejilerin neredeyse hepsinin ortak özelliği, kültür ve psikoloji faktörlerini büyük bir değişken olarak ele almalarıdır.¹⁹ Kültür ve psikoloji, savaşta askeri stratejinin başarısında veya başarısızlığında

¹⁶ Beatrice Heuser, "Introduction", Carl Von Clausewitz, *On War*, (Çev. Michael Howard ve Peter Paret), New York, Oxford University Press, Oxford, 2007, içinde s. 27.

¹⁷ Hart, *Strateji*, s. 477.

¹⁸ Niccolo Machiavelli, *Savaş Sanatı*, (Çev. Alev Tolga), Say Yayınları, İstanbul, 2018, s. 191-202.

¹⁹ Thomas M. Kane ve David J. Lonsdale, *Çağdaş Stratejiyi Anlamak*, (Çev. A. Tunçer Büyükonat), Doruk Yayınları, İstanbul, 2016, s. 61-62.

önemli role sahiptir. Değerler, normlar ve inançlar gibi kültürel faktörler, insanların çatışmayı algılama ve tepki verme şeklini etkileyebilir. Örneğin, onur, sadakat ve fedakârlık gibi kültürel değerler askerleri daha sert ve daha etkili bir şekilde savaşmaya motive edebilir. Motivasyon, moral ve liderlik gibi psikolojik faktörler de askeri stratejinin başarısını belirlemede kritik öneme sahiptir. Yüksek motivasyonlu ve davalarına bağlı olan askerler, risk almaya ve zorluklar karşısında sebat etmeye daha istekli olabilirler. Etkili liderlik askerlere ilham verir ve onları motive ederken, zayıf liderlik morali zayıflatır ve etkinliğin azalmasına neden olabilir.²⁰

1. Gerilla Savaşı

Clausewitz, Prusya Savaş Akademisi'nde profesör olarak görev yapmaktayken “küçük savaş” konulu ve dokuz aya yayılan 156 ders planı hazırlamış²¹ ve Hart, meşhur “*Si vis pacem, para bellum*” (hazır ol cenge istiyorsan sulh-ü salâh) sözünü, “Eğer barış isterseniz savaşı, özellikle gerilla ve yıkıcı savaş türlerini anlayınız.” şeklinde genişletmiştir.²² Dolayısıyla barışı arzu etmek, Hart'ın gösterdiği yolda konuyu incelemekten geçebilir. Bu “küçük savaş”, her ne kadar “ulusal kurtuluş” ve “fikir savaşları” çağının 1808'de başlamadığına yönelik görüşler bulunsun²³ veya Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nda kullanılmış olsa da, literatüre 1808'de İspanyolların Napolyon ordusuna karşı direnişiyle birlikte dâhil olmuştur.²⁴ Nitekim “*guerrilla*” (gerilla) sözcüğü de İspanyolca, “savaş” anlamına gelen “*guerra*”nın küçültülmesiyle oluşturulmuştur.²⁵

²⁰ Michele Gelfand, Lisa H. Nishii ve Jana L. Raver, “On the Nature and Importance of Cultural Tightness-Looseness”, *Journal of Applied Psychology*, 91:6, 2006, s. 1225-1244.; Charles W. Hoge, Carl Castro ve Karen M. Eaton, “Understanding the culture and psychology of war”, *American Psychologist*, 70:6, 2015, s. 563-573; Robert J. House, Paul J. Hanges vd. (ed.), *Culture, Leadership and Organizations: The GLOBE Study of 62 Societies*, Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 2004.

²¹ Walter Laqueur, “The Origins of Guerilla Doctrine”, *Journal of Contemporary History*, 10:3, 1975, s. 350.

²² Hart, *Strateji*, s. 499.

²³ Laqueur, “*The Origins of Guerilla Doctrine*”, s. 341.

²⁴ Lawrence Freedman, *Strateji: Bir Tarih*, (Çev. Taciser Belge ve Belkıs Çorakçı Dişbudak), Alfa Basım Yayım, İstanbul, 2019, s. 324.

²⁵ Online Etymology Dictionary, “Guerilla”, <https://www.etymonline.com/>, erişim 10.04.2021.

“Orduların gücü gözle görülür,
Biçimseldir, zamanı ve mekâm sınırlıdır;
Ama gözü pek halkların ortaya çıkaracağı,
ya da isterlerse saklayacağı gücü,
Özgürlük hevesiyle ya da intikam ateşiyle savaşanların gücünü
Kim sınırlayabilir?...”²⁶

İngiliz şair Wordsworth, yukarıdaki dizelerde İspanyolların direnişinden söz etmektedir. Bahsedilen halk gücü; tıpkı savaşın, satrançtan daha fazla değişkene sahip olması gibi, nizami ordulardan farklı, gözle görünenden fazlasıdır. Napolyon’un kaderi de, gözle görünenden fazlasını analiz edememekte yatmaktadır. Zira Napolyon, İspanyolların düzenli ordusunu dağıtarak yerel halkı gerilla savaşıyla, kurtuluş motivasyonu ile direnmeye itmiştir.²⁷ İber Yarımadası’nda Napolyon ordularına karşı yürütölen İspanyol gerilla savaşı, İspanyol direnişçilerinin işgalci güçlere başarılı bir şekilde direnmelerine yardımcı olan özellikleri ön plana çıkarmıştır. Bunları beş temel özellik altında toplamak mümkündür.

- 1) Yaygın halk desteği: İspanyol gerillalar barınma, yiyecek ve diğer hayati malzemeleri sağlayan yerel halktan önemli destek almıştı. Bu destek, gerillanın kendilerini idame ettirme ve işgalci güçlere direnme yeteneği için çok kritikti.
- 2) Hareketlilik: Gerillalar kırsal kesimde hızlı ve gizli bir şekilde hareket edebilmelerine imkân sağlayan yüksek hareket kabiliyetine sahipti. Bu yetenek de Fransız kuvvetlerinin onları bulmasını zorlaştırırken sürekli olarak kısıtlı sonuçlar doğuran zorlu bir askeri manevra sürecine itmişti.
- 3) Pusu taktikleri: İspanyollar Fransız kuvvetlerinin zayıflıklarından ve kırılğanlıklarından yararlanmak için sürpriz saldırılar ve pusu taktiklerine büyük ölçüde güvenmişlerdi.

²⁶ William Wordsworth, “The Power of Armies Is a Visible Thing”, 1947, <https://allpoetry.com/The-Power-of-Armies-is-a-Visible-Thing>, erişim 11.04.2021.

²⁷ Paul Kennedy, *Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri: 16. Yüzyıldan Günümüze Ekonomik Değişim ve Askeri Çanşmalar*, (Çev. Birtane Karanakçı), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2001, s. 175.

- 4) Vur-kaç saldırıları: İspanyollar sık sık vur-kaç saldırılarıyla hızlı bir şekilde Fransız kuvvetlerine zayıf verdirirken hasım kuvvetlerin karşı saldırıya geçmesine fırsat tanımadan geri çekiliyorlardı.
- 5) Adaptasyon: Gerillalar değişen koşullara uyum sağlayabiliyordu ve taktiklerini yeni tehditlere ve zorluklara cevap vermek için gerektiği gibi uyarlayabiliyorlardı.

Öte yandan kültürel ve psikolojik faktörler, İber Yarımadası'nın Napolyon işgali sırasında İspanyol direnişinin başarısında önemli bir rol oynadı. Bu başarının temel faktörlerini de şu şekilde özetlemek mümkündür:

- 1) Ulusal gurur ve kimlik: İspanyol halkı, onları işgalci Fransız kuvvetlerine direnmeye motive eden güçlü bir ulusal gurur ve kimlik duygusuna sahipti. Bu kimlik duygusu, cesaret, onur ve bağımsızlık gibi değerleri vurgulayan İspanya'nın tarihi ve kültürüne dayanıyordu.
- 2) Din: İspanyol halkı derin bir dini inanışa sahipti ve Katolik Kilisesi Fransız işgaline karşı direnişte önemli bir rol oynamıştı. Bu durum İspanyolların önemli bir kısmının Fransız kuvvetlerini inançları ve dini gelenekleri için bir tehdit olarak görmesine neden olmuştu ve direniş için yüksek bir motivasyon sağlamıştı.
- 3) Topoğrafyaya aşina olmak: İspanyol direnişçileri, İber Yarımadası'nın arazi arızalarına aşinaydı ve bu durum onlara Fransız kuvvetlerine göre kırsal kesimde hızlı ve gizli bir şekilde hareket etmek, düşmandan kaçmak ve yüksek hareket kabiliyeti sağlamak gibi eşsiz bir fırsat sağlamıştı.
- 4) Güçlüklere dayanma azmi: İspanyollar, Fransız işgaline karşı mücadelelerinde önemli zorluklara ve fedakârlıklara katlanmaya istekliydiler. Zor koşullarda yaşama iradesi ve azmi direniş davasına olan bağlılıkları ve milli gurur duyguları, onları savaşmaya devam edebilmeleri motive edici unsurlar olmuştu.
- 5) Liderlik: İspanyol direnişinin başarısında etkili liderlik de çok önemliydi. "El Empecinado" olarak bilinen Juan Martín Díez ve Francisco Javier Mina gibi liderler direniş için İspanyollara ilham vermişti sahip oldukları taktik ve stratejik kabiliyetleri de direniş çabalarının koordine edilmesine yardımcı olmuştu. Neticede İber

Yarımadası'ndaki Napolyon kuvvetlerine karşı İspanyol gerilla savaşının başarısı, büyük ölçüde, halk desteğine dayanma, hareketlilikte ve adaptasyonda yüksek kabiliyet ve işgalci güçlere karşı pusu ve vur-kaç taktiklerini etkili bir şekilde kullanma yeteneklerinden kaynaklandı. Bu faktörlerin yanında kültürel ve psikolojik nitelikler de İspanyol direnişinin karakterinin oluşumunda yardımcı oldu ve Fransız kuvvetlerini yarımadadan çıkartılmasında büyük katkı sağladı.²⁸

İber Yarımadası örneğinin gösterdiği üzere gerilla savaşı öte yandan insanların kendi ülkelerinde halk desteği ve yerel enformasyon avantajı ile yürüttüğü ve yıpratma stratejisini kullandığı bir savunma savaşıdır.²⁹ Gerilla savaşı, alışılmış savaş usullerinden ayrılarak gayri nizami harp yöntemlerini içermektedir. Muharebeden ve taktik anlamda bir zayıttan “kaçınma” durumu mevcuttur. “Vur ve kaç” taktiği ise, gerilla hareketinin *sine qua non* unsurudur. Birbirini izleyen ve başarı için “dinamiklik” isteyen “birçok küçük darbe”, beraberinde getirdiği birçok tehdit ile birlikte hasmın rahatsız olmasına, moralinin bozulmasına ve psikolojik bir hasar almasına neden olmaktadır. Rakibin adım attığı veya adım atma potansiyelinin olduğu her yerde bulunup hiçbir yerde “ayak izi bırakmamak”, gerillanın başarısı için mutlaka gereklidir. Geleneksel harbin önemli prensiplerinden olan sıklet merkezi ise, gerilla savaşında “dağılma”ya dönüşmektedir. Bu noktadaki amaç, belirgin bir hedef oluşturmamaktır.³⁰

Örneğin Nixon'ın Başkan Yardımcısı olduğu dönemde yaptığı komünistlerin küçük savaşlarına karşılık kitle halinde bir karşılığı öngörmesi Hart tarafından sert bir şekilde eleştirilmiştir: “*Gerillaları durdurmak için nükleer silahlar kullanılacağı yönündeki tehdit, bir sıvrisinek sürüsünü*

²⁸ Napolyon ordularına karşı İspanyol direnişinin başarısı ile ilgili geniş bir literatür bulunmaktadır. Bu çerçevede belirtilen kaynaklardan istifade edilebilir:

Charles J. Esdaile, *The Spanish Resistance to Napoleon: Myth, Memory, and National Identity*, University of Oklahoma Press, Oklahoma, 2003.; David Gates, *The Napoleonic Wars 1803-1815*, 3rd edition, New York, Routledge, 2015.; Alan Forrest, Karen Hagemann ve Michael Rowe (ed.), *War, Demobilization and Memory: The Legacy of War in the Era of Atlantic Revolutions*, Palgrave Macmillan, London, 2017.; Cham Riley, “The Spanish Resistance to Napoleon”, *The Historical Journal*, 17:4, 1974, s. 792-812.

²⁹ Freedman, *Strateji*, s. 324.

³⁰ Hart, *Strateji*, s. 504-507.

*savuşturmak amacıyla balyoz kullanmaktan söz etmek kadar saçmadır. Bu politika, sağduyuya uygun değildir”.*³¹

Dağılmanın bir istisnası olarak zayıf bir hasım kuvvetine karşı “civa damlacıkları gibi” belirli bir zaman diliminde toplanabilirler. Dolayısıyla geleneksel savaşta “kuvvet topluluğu” ilkesi, gerilla savaşında “akıcı kuvvet”e dönüşmektedir.³² Özellikle Lawrence’ın I. Dünya Savaşı sırasında Türklere karşı düzenlenen bir Arap ayaklanmasını anlattığı *The Seven Pillars of Wisdom* (Bilgelğin Yedi Sütunu) eseri, gerilla savaşının önemli esaslarına değinirken harpte, hayatın; paradan daha değerli olduğu bir tarafın olduğunu açıkça göstermektedir. Maddiyatın dayattığı, hayatta kalma güdüsü ve fikirler dünyasının oluşturduğu psikoloji bu anlamda dikkat çekicidir. Gerilla hareketi, psikolojik etkiye daha fazla vurgu yapmaktadır. Dinamizm ve sürpriz, bu savaşın başat unsurlarından ikisi olarak, psikolojik tahribatı desteklemektedir. Dolayısıyla psikolojik unsurlar, gerilla savaşının hem kalkanı hem de kılıcıdır.³³

Düzensiz birliklerin tacizinin yarattığı etkiyi³⁴ yalnızca askeriyenin istatistiki verileri, tabloları ve grafikleriyle ölçmek mümkün değildir. Gerillanın psikolojik üstünlüğünün yanı sıra, yerel nüfusun desteği de kritik bir değişkendir.³⁵ Bu değişken, halkın sağladığı korumadan, bilgiden, lojistiğin teminine dek uzanmaktadır. Bunun yanında halk, “ayak izi bırakmama”nın gerçekleştirilmesi için gerillanın saklanmasına yardım edebilir. Mao’nun meşhur tasviriyle gerillalar suya askerler ise bu su içinde yaşayan balıklara benzetilmektedir.³⁶ Ancak en önemlisi, bilgi sağlama/istihbarat bakımından gerillanın parlak bir ışık altında aydınlatılmasıyla, rakibin karanlığa hapsedilmesidir. Gerilla hareketinin başarısı, sosyo-ekonomik bir tatminsizlik içindeki halka, kurtuluş ve direnç

³¹ Hart, *a.g.e.*, s. 502.

³² Hart, *a.g.e.*, s. 504-507.

³³ Thomas Edward Lawrence, *The Seven Pillars of Wisdom*, BN Publishing, 2009.

³⁴ Baljit Singh ve Ko-Wang Mei, “Guerilla Warfare”, *India Quarterly*, 21:3, 1965, s. 285.

³⁵ Galula, *Counterinsurgency Warfare*, s. 39.

³⁶ “Gerillaların düşman hatları gerisinde uzun süre var olamayacağını düşünebilirsiniz. Bu inanış halk ve askerler arasındaki mevcut ilişkinin anlaşılmasındaki eksiklikten kaynaklanmaktadır. Halk duya benzer askerler ise onun içinde yaşayan balıklara”. Mao Tse-tung, *On Guerrilla Warfare*, (Çev. Samuel B. Griffith), University of Illinois Press, Illionis, 2000, s. 92-93.

vaadi ile anlamlı bir ihtilal özelliği enjekte etmeye bağlıdır. Özellikle saklanma, istihbarat, siyasi ve psikolojik üstünlük bakımından önem taşıyan halk desteğinin önemi daha öz anlatılamazdı: “*Gerilla savaşıma az kişi katılır. Ancak bunda çok kişinin desteğine dayanılır*”.³⁷

Gerillalar için harp alanı ise, geleneksel savaşta dikkate alınan klasik görüşleri yerle bir eden prensipler içermektedir. Dağlar, ormanlar, bataklıklar veya diğer doğal engeller, gerillanın hareket kabiliyetini en rahat şekilde artırabileceği zeminlerdir.³⁸ Gerillalar, spesifik olan amaçlarını gerçekleştirmek için coğrafyayı da spesifik tutmaktadırlar. Onların savaş alanı dar bir bölgedir.³⁹ Ancak gerilla savaşı, düşmanın dikkatini dağıtmak ve onu bezdirip yorgun düşürerek zaman kazanmak gibi amaçlarını gerçekleştirmek için sadık bir eşe ihtiyaç duymaktadır: düzenli bir ordu. Napolyon’un İspanyol direnişine mağlup olmasının temel nedenlerinden biri, İspanyol direnişine eşlik eden bir İngiliz ordusunun bulunması olmuştur.⁴⁰ Nitekim rakibe yönelik belirlenen alternatif hedefler, hem rakibin dikkatini dağıtacak, hem de alternatif hedeflerden birini elde etme şansını yükseltecektir.⁴¹ Dolayısıyla gerilla savaşı, harbin nizami ve gayri nizami şekillerinin harmonisini yaratabilirse başarıya ulaşma şansı yükselecektir.⁴²

Sun Tzu’nun öğretilerinin kolektif yansıması, II. Dünya Savaşı’yla Batı askeri ve strateji düşüncesinde birlikte görülmeye başlanmıştır. Özellikle Thomas Edward Lawrence’ın Churchill üzerinde bıraktığı derin etki, Alman işgaline uğrayan Avrupalı ülkelerde, gerilla hareketlerinin uygulanmasına yol açmıştır. Hitler’in dayattığı sisteme karşı bir “direnme” girişimi öngören Churchill, İngiliz planlama teşkilatında bu direnişe yönelik özel şubeler görevlendirmiştir.⁴³ Bununla birlikte Komintang ve Japon güçleri (1937-1945) karşısındaki zayıflığının farkında olan ve gerilla savaşını “sağ kalmak” amacıyla kullanan Mao Zedong da, Vietnam’da mücadele

³⁷ Hart, *Strateji*, s. 507.

³⁸ Galula, *Counterinsurgency Warfare*, s. 69-70.

³⁹ Beril Dedeoğlu, *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*, Yeniüzyıl Yayınları, İstanbul, 2018, s. 199.

⁴⁰ Freedman, *Strateji*, s. 324.

⁴¹ Hart, *Strateji*, s. 465.

⁴² Kane ve Lonsdale, *Çağdaş Stratejiyi Anlamak*, s. 47.

⁴³ Hart, *Strateji*, s. 500-501.

etmiş olan Komünistlerin generali olan Giap'ı anlamak açısından önemlidir. Zira Giap, Mao'nun en "gayretkeş" takipçilerinden birisidir. Çabalarını materyalist boyutun öneminden daha çok insan gücü ve moral faktörlere yönelten Mao, nihai sonuca giden yolun, eşyalar yerine insanlar olduğuna inanmıştı. Clausewitz ve Lawrence'ı okuyan ve bir nevi bunların tedrisatından geçen Mao, özellikle açık çatışmadan kaçınma ve yıpratma konusunda Sun Tzu'nun öğretilerinden etkilenmiştir: "*Düşman ilerler, biz gerileriz; düşman kamp kurar, biz taciz ederiz. Düşman yorulur, geri çekilir, biz izleriz*".⁴⁴

Mao'nun savaş anlayışına göre harbin iki ilkesi bulunmaktadır: "kendini korumak" ve "düşmanı yok etmek." Ancak bu sonuçlara ulaşmak için gerilla savaşının en önemli unsuru, birçok küçük darbeyle birçok küçük zafer elde edip nizami orduya destek vermektir.⁴⁵ Dolayısıyla Mao da, düzenli ordunun önemine değinmiş ve üç aşamalı "optimum strateji"sinin son aşamasında düzenli orduya ihtiyaç olduğunu belirtmiştir.

Tablo 1: Mao'nun 3 aşamalı optimum gerilla teorisi⁴⁶

Aşama	Eylem/Amaç/Girişim	Sonuç
1) Stratejik Savunma	Düzenli askeri faaliyetlerden kaçınma, küçük darbelerle taciz etme ve toplum desteği / politik zemin oluşturma	Bütünün parçalara ayrılması, tehdit yaratımı, rakibin taciz şansının minimizasyonu ve halk desteğinin temeli
2) Stratejik Denge	Hasım olan hükümetin iradesini zayıflatmak ve bölgede politik ve askeri kontrolü sağlamak	Baş baş noktasına ulaşılması, yoğunlaşma
3) Stratejik Taarruz	Gayri nizami harpten nizami harbe dönüş, büyük kuvvetlerin hasım kuvvetlere yönelik yok etme girişimi (düzenli/büyük ordunun entegrasyonu)	Saldırıya geçecek özgüven ve beceri kazanımı, konum değiştirme

⁴⁴ Mao Zedong, "Problems of Strategy in Guerilla War Against Japan", *Peking Review*, No: 35, 1965, s. 11; Freedman, *Strateji*, s. 332-339.

⁴⁵ Zedong, "Problems of Strategy in Guerilla War Against Japan", s. 9.

⁴⁶ A.g.e.; Kane ve Lonsdale, *Çağdaş Stratejiyi Anlamak*, 1965, s. 463.; Freedman, *Strateji*, s. 338.

Giap, düzenli kuvvetlerin 3. aşamadan önce de kullanılmasını öngörmesi farkıyla⁴⁷ Ho Chi Minh’le birlikte, Maoist teorinin en başarılı uygulamalarından birini gerçekleştirecekti. Coğrafya ise, Amerikalılarda yaratılacak olan bir sendroma ismini verecek olan bölge; Vietnam olacaktı.⁴⁸ Zira Giap önderliğindeki Vietnamlılar; fedakârlık, insan gücü ve zaman sınırlarını aşma konusunda, Amerikalılardan ilerideydi.⁴⁹

2. Tet Saldırısı

Kuzey Vietnam Ordusu ve Viet Kong 31 Ocak 1968 günü sabahın ilk saatlerinde Güney Vietnam’ın şehir ve kasaba merkezlerine koordineli ve eş zamanlı saldırılar gerçekleştirdi. Bir gün önce kırsal alanlardaki saldırılarla beraber 44 eyalet merkezi, altı otonom bölgenin beşinin başkenti, 245 kasabanın 71’i saldırıya uğramıştı. Saldırıların hedefinde sivil idare ve askeri komuta merkezleri vardı.⁵⁰

Saldıran tarafın fiziksel olarak yedi kat daha fazla zarar gören bir mücadelenin psikolojik ve politik galibi, muhabere alanında acı çeken taraf olmuştur.⁵¹ Bu saldırının adı, Vietnam Savaşı’nda, 1968 yılı dâhil olmak üzere, her yıl ateşkesin yapılma nedeni olan ay takvimine göre yeni yıl bayramından geliyordu: Tet.⁵² Tolstoy 12 Haziran 1812’de Napolyon komutasındaki Fransız *Grande Armée’nin* Rus sınırını geçişini tasvir ederken söylediği gibi;⁵³ Hanoi *de facto* olarak bayramda saldırıların karşılıklı durduğu bir süreçte saldırıya geçmekte bir sorun görmedi.

⁴⁷ Freedman, *Strateji*, s. 339.

⁴⁸ Kane ve Lonsdale, *Çağdaş Stratejiyi Anlamak*, s. 463.

⁴⁹ Michael Carver, “Conventional Warfare in the Nuclear Age”, Peter Paret, (ed.), *Makers of Modern Strategy from Machiavelli to the Nuclear Age*, Princeton University Press, New Jersey, 1986, s. 787.

⁵⁰ CIA, “Communist Units Participating in Attacks During the Tet Offensive 30 January Through 13 February 1968”, 21 February 1968, [https://www.intelligence.gov/assets/documents/tet-documents/cia/COMMUNIST%20UNITS%20PARTICIPATE%20\[15562094\].pdf](https://www.intelligence.gov/assets/documents/tet-documents/cia/COMMUNIST%20UNITS%20PARTICIPATE%20[15562094].pdf), erişim 12.04.2022.

⁵¹ Richard Falk, “Appropriating Tet”, *The Massachusetts Review*, 29:3, 1988, s. 396. ABD Ordusunun resmi tarih yazımı da CIA bilgilerinin desteklemektedir: Military History Branch, Military Assistan Command Vietnam, Command History 1968, San Francisco, 1968, s. 129-132.

⁵² Henry Kissinger, *Diplomasi*, (Çev. İbrahim H. Kurt), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2000, s. 749.

⁵³ Leo Tolstoy, *War and Peace*, Oxford University Press, New York, 2010, s. 647.

Tet Saldırısı, Vietnam'daki savaşın bir çıkmaza girdiği bir süreçte gerçekleşmiştir. 1967'nin sonlarında her iki taraf da düşmanına karşı üstünlük sağlayamazken, General Giap, bu çıkmazdan kurtulmayı amaçlayan cesur ve yeni bir stratejiye girişmiştir.⁵⁴ Giap, Vietnam'ın mücadelesini haklı bir halk savaşı olarak görmekteydi. Halkın bağımsızlığı ve “toprağı” için yapılan bu mücadelede görev alması için tüm halk eğitilmeli, organize edilmeli ve silahlandırılmalıydı. Halkı temel alan Giap'ın anlayışı, Mao'nun “eşyalar yerine insanlar” mentalitesi ile örtüşmekteydi. Buna göre savaş, direniş stratejisini içeren bir halk savaşı olmalıydı. Amaç, *esprit de corps*⁵⁵ yaratıp söz konusu birliklerin direniş gücüyle birlikte hasım kuvvetlerin maddi üstünlüğünün üstesinden gelmekti. İyi organize edilmiş ve kahramanlık duygusu maksimize olmuş bir halk, gerek deltada ve gerekse dağlarda “vasat teçhizatla” ve hatta silahsız şekilde bile zafer için önemli kazanımlar sağlayabilirdi. Mao'nun insan iradesine yaptığı vurgu, Giap'ın stratejisinde “düşman pahasına kendimizi...” şeklinde görülüyordu. Düşman kuvvetleri yok etmek, Mao'nun “birçok darbe” ilkesindeki gibi düşmanı yıpratmaktan geçiyordu.⁵⁶ Giap'a göre Amerika'nın askeri ve ekonomik etki kapasitesi, Vietnam halkının mücadele ruhunu kıracak kadar güçlü değildir. Ona göre ABD kuvvetleri için “tünelin sonunda bir ışık” görünmüyordu. Bu nedenle kuvvetlerin iradeleri arasında varoluşsal bir sebep değişkeni bulunmaktaydı. Bu değişken, ABD askerlerinin kendilerini feda etmek konusundaki gerekliliği ile Vietnam halkının kendini feda etmek konusundaki gereklilik arasındaki farktan kaynaklanıyordu.⁵⁷

Giap, halk ruhuna yaptığı vurgunun yanında eklettik ve yeni bir direniş modeli ortaya koyuyordu. Bu model dağlık bölgeler, kırsal bölgeler ve şehirlerde politik ve askeri mücadelenin entegrasyonunu öngörüyordu.⁵⁸ Tet Saldırısı'ndan yaklaşık beş ay önce yayınladığı çalışmasında da belirttiği

⁵⁴ Richard Worth, *Tet Offensive (Battles That Changed the World)*, Chelsea House Publishers, Philadelphia, 2002, s. 33.

⁵⁵ Latince olan bu terim, “birlik ruhu” anlamına gelmektedir. Bkz. Kane ve Lonsdale, *Çağdaş Stratejiyi Anlamak*, s. 83.

⁵⁶ Võ Nguyễn Giáp, *People's War People's Army*, Foreign Languages Publishing House, Hanoi, 1961, s. 11-15.

⁵⁷ Võ Nguyễn Giáp, *Halk Savaşının Askeri Sanatı*, (Çev. Neşet Alkan), Yöntem Yayınları, İstanbul, 1976, s. 356-360.

⁵⁸ Giáp, a.g.e., s. 363-364.

üzere, düşmana tüm savaş alanlarında saldırılmasının üzerine gelen psikolojik darbeler, Amerikan kuvvetlerinin iradesini zayıflatıyordu. Bu psikolojik darbeler coğrafi olarak en az Vietnam kadar Washington'dan geliyordu.⁵⁹ Bununla birlikte Giap'ın gerilla savaşı doktrininde üç ana bileşen bulunmaktaydı: Bunlardan birincisi, yoğun bir örgütsel hazırlık içeren vur-kaç savaşının uygulanması, ikincisi askeri ve politik mücadele içerisinde nicelik ve teknik açıdan üstün hasım kuvvetlerine karşı sayısız küçük zafer kazanımı ve üçüncüsü, savaşın gerillalar lehine dönmesiyle birlikte nizami kuvvetlerin devreye girip nihai bir zafer kazanmasıydı. Bu üç ana bileşen, Mao'nun optimum gerilla stratejisi ile büyük benzerlikler içermektedir. Bu benzerlikler, ilk aşamalarda kayda değer bir örgütlenme oluşturup vur-kaç savaşı ile düşmanı yıpratmak ve son aşamada kesin zafer kazanmak için nizami kuvvetlerin savaşa entegre olmasıdır. Giap da Mao gibi insan doğasının makinelere karşı üstünlüğüne vurgu yaparak uygun koşullarda motive edilmiş bir zihnin, siyasi moral ve direniş bilinciyle harmanlandığında nicelik ve teknik anlamda kendisinden üstün bir kuvveti yenebileceğine inanmıştır.⁶⁰

Nitekim Ho Chi Minh'in 1967 sonlarında Mao Zedong ile yaptığı görüşmede de Mao; Vietnamlı komünistlerin bir imha stratejisi uygulamaları gerektiğini öngörmekteydi. General Giap, Mao'nun üç aşamalı stratejisini göz önünde bulunduracak ancak bu stratejiye eklemeler yapacaktı. Buna göre savaş esnasındaki koşullar, aşamalar arasındaki geçişleri gerektirebilirdi. Giap'a göre Kuzey Vietnamlılar bu geçişler için daima tetikte olmalıydı. Mao ve Giap arasındaki farkın başarılı bir şekilde sahaya yansımalarının nedeni ve aynı zamanda bu farkın temeli coğrafyada gizliydi. Vietnam coğrafi olarak Çin'in yanında oldukça küçük kalıyordu ve bu durum Vietnam'ın esneklik kabiliyetini artıran önemli bir faktördür. Giap bu durumun bilincinde bir general olarak nizami kuvvetleri optimum gerilla teorisinin diğer aşamalarında da kullanma fikri için bir engel görmüyordu.⁶¹ Bu; Tablo 1.'deki 2 numaradan 3 numaraya geçişi içeriyordu. Minh ve

⁵⁹ FBIS, "Article by Drv Defense Minister Giap 'The Big Victory; The Great Task'", 16 October 1967, <https://www.marxists.org/archive/giap/1969-00001.pdf>, erişim 21.02.2023.

⁶⁰ Tai Sung An, "Old Soldier Giap in His Twilight Years", *Contemporary Southeast Asia*, 2:3, 1980, s. 241-243.

⁶¹ Freedman, *Strateji*, s. 339.

Giap'ın planının başarılı olabilmesi için, bu çok zorlu düşmana karşı zamanlama ve mutlak gizlilik gerekiyordu. Bu durum, Mao'nun 3 aşamalı stratejisinde "taktik kilitlenme"den "stratejik taarruz"a geçişin karmaşık ve titizlik isteyen sürecin de bir yansımasıdır.⁶² Dolayısıyla Giap, Mao'nun izinden giden ancak Mao'nun stratejisine konjonktür doğrultusunda inisiyatifler alıp coğrafi, sosyal, askeri ve politik boyutta yenilikler getirebilen bir general olarak karşımıza çıkmaktadır. Giap'ın stratejisi, Amerikan üslerine eş zamanlı bir saldırıyla birlikte; güneyde Saigon, orta güneyde Nha Trang ve Qui Nhon ve kuzeyde Quang Ngai gibi şehirleri hedef alıyordu. Giap'ın amacı, Güney Vietnamlı sivillerin hükümetlerine olan güvenlerini sarsmak ve kırsal alanlarda ayaklanma çıkarıp komünistlere verilen desteği artırmaktı.⁶³

Şekil 1: 17. paralelin güneyinden itibaren Tet Saldırısı'nın hedefleri⁶⁴

⁶² Ang Guan, "Decision-Making Leading to the Tet Offensive (1968) – Tet Vietnamese Communist Perspective", *Journal of Contemporary History*, 33:3, 1998, s. 349-353.

⁶³ Worth, *Tet Offensive*, s. 33-34.

⁶⁴ World Book, "Tet Offensive 50" (Görsel), <https://www.worldbook.com/behind-the-headlines/Tet-Offensive-50>, erişim 14.05.2021.

Giap'ın stratejisinin öncelikli hedefleri Güney Vietnam'daki şehirlerdi. Ancak Amerika'nın bazı askeri üslerine de saldırarak hedef şaşırtıp düşmanın kafasını karıştırmayı içeriyordu.⁶⁵ Bu strateji, Hart'ın "dolaylı tutum" anlayışında verdiği öğütlerden "*alternatif hedefler kapsayan bir hareket tarzını benimseyiniz*" mentalitesine uyum sağlıyordu. Böylece düşman, hangi hedefi savunacağına dair bir karmaşaya kapılacak ve alternatif hedefleri belirleyen tarafın, bu alternatif hedeflerden en az birine ulaşma kapasitesi yükselecektir.⁶⁶ Giap'ın stratejisi aynı zamanda, Sun Tzu'nun "*Her savaş aldatmaca üzerine kurulur.*" ve "*Düşmanı ayartmak için yemler bırakın. Düzensizlik yaratın ve onu ezin.*" şeklindeki öğütlerine⁶⁷ uyum sağlamak konusunda da bir girişimdi.

Hâlbuki çok değil saldırıdan hemen önce Vietnam'daki Amerikan birlikleri komutanı General William Westmoreland Vietnam'da sonun yakın olduğunu (*end-in-view*) anlattığı kamuoyu turlarında Amerikan halkına savaşın sonunun yakın olduğunu anlatırken Tet Saldırısı durumu hiç de anlattığı gibi olmadığını ortaya koymuştu. Westmoreland 21 Kasım 1967'de Ulusal Basın Merkezi'nde basın mensuplarına yaptığı konuşmada sonun yaklaştığını müjdelemişti. Amerikan kamuoyuna savaşın sonuyla ilgili olumlu mesajlar etkisini göstermiş Johnson'a olan kamuoyu güveni %23'ten %34'e yükselmişti. Westmoreland'ın düşmanın yalnızca ülkenin uzak kesimlerinde küçük pusular atmaya muktedir olduğu yönündeki değerlendirmelerinin Beyaz Saray ve Başkan Johnson'ı yanlış yönlendirdiği açıktı.⁶⁸ Vietnam Savaşı'nda muharebe alanındaki düşman askeri sayısının nasıl yanlış hesaplandığı da eski CIA analisti Sam Adams'ın savaşın ardından yıllar sonra medyaya verdiği çarpıcı bilgilerden de anlaşılacaktı. Adams örneğin Binh Dinh bölgesindeki düşman mevcudiyetiyle ilgili istihbaratın 4500 olarak hesaplandığını ancak, ele geçirilen bir Viet Kong belgesinde bölgedeki düşman sayısının 50.000 olduğunu söyleyecekti.⁶⁹

⁶⁵ Worth, *Tet Offensive*, s. 34.

⁶⁶ Hart, *Strateji*, s. 465.

⁶⁷ Tzu, *Savaş Sanatı*, s. 11.

⁶⁸ Mark Bowden, *Hue 1968: A Turning Point of the American War in Vietnam*, Atlantic Monthly Press, New York, 2017, s.490-491.

⁶⁹ CIA, "Radio TV Reports: The Uncounted Enemy: a Vietnam Deception", 23 January 1982, <https://www.cia.gov/readingroom/docs/CIA-RDP88-01070R000100040003-8.pdf>, erişim 22.10.2022.

Böylesine geniş çaplı bir sürpriz saldırı, doğası gereği, gerilla savaşı tarihinde önemli bir lojistik başarıdır.⁷⁰ Zira Viet Kong, bu saldırıda kullanacağı bütün silahlarla büyük şehirlerin içerisine sızmayı başarmıştır. Aynı zamanda komünistlere doğru akan bir silah sevkiyatı da bu lojistiğin önemli bir ayağını oluşturuyordu.⁷¹ “Tünel kazıcı” Vietnam gerillaları Amerikalıları şoka uğratacak bir çılgınlıkla Saygon’daki ABD Büyükelçiliği’nin duvarlarından içeri girmişlerdir.⁷² Kuzey Vietnamlı gerillaların Saygon’daki diğer hedefleriye Tan Son Nhut Havaalanı, başkanlık sarayı ve Güney Vietnam askeri kuvvetlerinin personel karargâhı olmuştur. Saygon’da merkezinde etkin bir şekilde toparlanan Güney Vietnam ve Amerikan birlikleri, aynı başarıyı 17. paralelin yakın güneyindeki (Güney Vietnam’ın kuzeyindeki) Hue antik kentinde gösterememiş ve şehir, üç haftadan fazla bir süre boyunca yaklaşık 7500 kadar gerilla tarafından kontrol altında tutulmuştur. Ancak nihayetinde bütün komünist gerillalar, Tet Saldırısı’yla birlikte ele geçirdikleri bölgelerde öldürülmüş veya geri püskürtülmüşlerdir.⁷³

Saldırı ile ilgili bir CIA değerlendirmesinde Amerikan generali Westmoreland, 1967 sonbaharında Kuzey Vietnamlıların Kamboçya sınırı boyunca Güney Vietnam’ın kuzey kesimlerine gerçekleştirdiği saldırılara karşılık başlattığı bombardımanla birlikte, zihnini o yıllarda meşgul eden ve savaşın seyrini değiştireceğine inandığı bir plana sahipti: Kuzey Vietnamlıları konvansiyonel bir savaşa çekmek. Böylece gerillaların “vur-kaç”ını ellerinden alıp Amerika’ya kesin bir zafer sağlayacaktı. Zira ABD’nin böyle bir savaşta düşmanı yok etmesi şaşırılmayacak bir sonuç olurdu. Nitekim Amerikalı komutanlara göre savaşın seyri, Kuzey Vietnamlıların aleyhinde ilerliyordu. Bu durum, Tet Saldırısı’nın Westmoreland ve danışmanları için bir sürpriz olmasının temelini oluşturuyordu. Amerikalılar böylesine büyük bir eş zamanlı saldırıyı beklemiyor ve Kuzey Vietnamlıların bu saldırıyı yapacak güçte olduğuna inanmıyorlardı. İnanmadıkları bir diğer nokta da, saldırının zamanlamasıydı. Amerikalı komutanlar tatil sırasında böyle bir saldırıyı beklemiyorlardı ancak Kuzey Vietnam’daki tatil

⁷⁰ Falk, “Appropriating Tet”, s. 396.

⁷¹ Worth, *Tet Offensive*, s. 36.

⁷² Stephen Tanner, *Bush’ların Savaşı: Askeri Liderler Olarak Bir Baba ve Oğlun Portresi*, (çev. Ayşe Doğançlı), Elips Kitap, Ankara, 2005, s. 18.

⁷³ Falk, “Appropriating Tet”, s. 396.

gününün 30 Ocak'tan bir gün öncesine alındığı da gözden kaçırılmıştı. Nitekim ocak ayının sonlarına doğru hükümete karşı gerçekleştirilecek bir ayaklanmada yayınlanacak kasetlerle birlikte yakalanan Viet Kong askerleri de, Amerikalıları komünist gerillaların böylesine büyük bir operasyona girişebileceğine ikna etmeye yetmedi.⁷⁴ Tet Saldırısı'na yönelik bu öngörü eksikliği, Schelling'in vurguladığı, stratejide “diğer oyuncunun yapacağı eylemin tahminine yönelik bağımlılık” ile ilgilidir.⁷⁵ Diğer oyuncunun eylemine yönelik tahmin ise, Tet Saldırısı'nın bir istihbarat başarısızlığı olup olmadığına dair sorgulamanın kapısını aralamaktadır. Amerikan Askeri Akademisi'nin Tet Saldırısı ile ilgili değerlendirmesinde saldırının Japonya'nın 1941 Pearl Harbor Saldırısı ve Almanya'nın 1944 Arden Saldırısı ölçeğinde bir istihbarat başarısızlığı olduğu belirtilerek Kuzey Vietnam'ın tam bir sürpriz etkisi sağladığı kabul edilmektedir.⁷⁶ Prados'a göre, Tet Saldırısının; Amerikan istihbaratının bu saldırıdan haberdar olamayışına yönelik faktörlerin birleşiminin bir ürünü olarak yorumlanmasının yanı sıra, bu saldırının sonucunda askeri olarak büyük bir üstünlük sağlanmış olması, Amerika'nın istihbarat başarısızlığının üstünü örtmemelidir.⁷⁷ O dönemde Amerika'nın askeri istihbarat tahminlerinin başında yer alan General Daniel O. Graham'ın açıklamaları, Amerika'nın yarı-şaşkınlığını açıklar niteliktedir: “*Tet Saldırısı gerçeğine şaşırmadık. Katılan asker sayısının çokluğuna da şaşırmadık. Bizi şaşırta şey Tet Saldırısı'nın aceleciliği idi*”.⁷⁸

Ancak saldırının genel bir istihbarat başarısızlığından daha ziyade sahadaki askeri birliklerin taktik seviyede bu tür saldırı ihtimaline karşı gerekli önlemleri alma yoluna gittikleri de hatırlanmalıdır. 29 Ocak 1968'de Başkan Johnson'ın Kuvvet Komutanları ile yaptığı toplantıda General Westmorland'ın örneğin Khesanh bölgesinde düşmanın saldırılarını karşı gerekli önlemlerin alınıp alınmadığı sorusuna komutanlar gerekli önlemlerin

⁷⁴ Worth, *Tet Offensive*, s. 35-37.

⁷⁵ Thomas C. Schelling, *The Strategy of Conflict*, Harvard University Press, 1980, s. 15.

⁷⁶ Dave Richard Palmer, *Readings in Current Military History*, West Point, New York, 1969, s. 103.

⁷⁷ John Prados, “The Warning That Left Something to Chance: Intelligence at Tet”, *The Journal of American-East Asian Relations*, 2:2, 1993.

⁷⁸ Prados, “The Warning That Left Something to Chance: Intelligence at Tet”, s. 161-162.

alıldığı hususunda başkana güvence vermişlerdi.⁷⁹ Dolayısıyla şaşkınlık askeri cepheden çok, saldırı ihtimali konusunda Amerikan kamuoyunu bilgilendirmeyen siyasi karar alıcıların yarattığı etki ile alakalıydı ve esas etki kamuoyunda üzerinde oldu.⁸⁰ Savunma Bakanı McNamara saldırı sonrasında basın mensuplarına yaptığı açıklamada “böylesi bir saldırıyı önceden öngördükleri”ni söyleyecekti.⁸¹ Dolayısıyla komünist gerillalar, Sun Tzu’nun; “(...) *düşmanın uzakta olduğumuza inanmasını sağlamalıyız(...)*” şeklindeki öğüdünü⁸² en azından zamansal olarak uygulamayı başarmışlardır. Bu saldırı, Güney Vietnam halkına, ülkelerinin neredeyse hiçbir yerinin güvende olmadığını göstermişti.⁸³

Saygon’a sivil kıyafetlere sızan 5.000 Viet Kong gerillası, ABD takviye kuvvetlerini engellemek amacıyla Saygon’daki kilit noktaları hedef almıştı.⁸⁴ Westmoreland’ın karargâhına kadar sızan Viet Kong gerillaları, ülke çapında bir saldırı yapabilmek adına ilk defa yeryüzüne çıkmışlardı ancak sonuçta Viet Kong askeri anlamda büyük bir hasar almıştır. Nitekim Vietnam Savaşı’nın geri kalanında komünist kuvvetleri temsil eden tek önemli kuvvet, düzenli Kuzey Vietnam ordusu olmuştur.⁸⁵ 4954 Güney Vietnamlı’ya ek olarak, 3895 Amerikalı öldürülürken; 58.373 Viet Kong askeri öldürülmüştür. Yaklaşık olarak yedi kat kayıp veren komünistler, sivil halktan mevcut hükümete karşı bir ayaklanma desteği de alamayınca askeri olarak müthiş bir kayıp vermiştir.⁸⁶ Ancak Tet Saldırısı, Amerikan komutanlarına, Vietnamlı komünistlerin istedikleri zaman Güney Vietnam’ın herhangi bir bölgesine saldırabileceklerine dair cesaret dolu bir mesaj vermiştir.⁸⁷ Bu saldırı I. Çinhindi’nin Dien Bien Phu’su gibi savaşı sona erdirmemi ancak Vietnam Savaşı’nın en kritik dönemlerinden

⁷⁹ CIA, “Notes of the President’s Meeting With the Joint Chiefs of Staff”, 29 January 1968, <https://www.cia.gov/readingroom/docs/NOTES%20OF%20THE%20PRESIDENTS%20M%5B15478203%5D.pdf>, erişim 22.10.2022.

⁸⁰ Robbins, *This Time We Win*, s. 108-109.

⁸¹ Robbins, *a.g.e.*, s. 110.

⁸² Tzu, *Savaş Sanatı*, s. 11.

⁸³ Worth, *Tet Offensive*, s. 40.

⁸⁴ Worth, *a.g.e.*, s. 41.

⁸⁵ Kissenger, *Diplomasi*, s. 749.

⁸⁶ Falk, “Appropriating Tet”, s. 396.

⁸⁷ Worth, *Tet Offensive*, s. 46.

biri olarak askeri tarih sayfalarında yerini aldı.⁸⁸ Vietnam Ulusal Polis şefi Nguyen Ngoc Loan, arkadaşının ailesini öldürmüş bir Viet Kong mensubunu 38 kalibrelik tabancasıyla, başını hedef alarak Saygon'da kameralar önünde infaz etmişti. 2 Şubat 1968'de evlerinde televizyon izleyen Amerikalılar, savaşta dökülen kanın; bir bireyin bir başkasının eliyle ölümüne kadar indirgenmesini seyrederek savaşın gerek yüzüne evlerinde tanıklık etmişlerdi. Viet Kong'lu Lem'in infaz görüntüleri Vietnam'daki dehşetin simgeleşmesinde büyük rol oynamış ve Amerikan topraklarından binlerce kilometre uzakta devam eden savaşın amacının ne olduğuna dair kamuoyundaki duyarlılığın artmasına neden olmuştur.

Vietnam Savaşı'nda ABD'nin bölgeye yönelik asker yığınağı, medya tarafından desteklenirken Tet Saldırısı bu denklemi değiştirmiştir. Tet Saldırısı'ndan önce hükümet, Amerikan halkını; savaşın ABD ve müttefiklerinin kontrolünde olduğuna yönelik ikna etmeyi başarmıştı. Tet Saldırısı her ne kadar komünist Vietnamlılar için askeri bir felaket olsa da, özellikle ABD büyükelçiliğine yapılan baskın ve Tet Saldırısı'nın ilk izlenimi, Amerikan halkında derin bir travmaya sebebiyet vermiştir. Bu saldırının televizyonlardaki yansımaları, Amerikan halkının savaşla ilgili kuşkuvarlığını ve bu savaşa yönelik aktif muhalefetin oluşumunu açığa çıkarmıştır.⁸⁹ Örneğin Lefever'in 1972-1973 yıllarında CBS Evening News programını analiz ettiği bir çalışmaya göre Amerika'nın Vietnam'daki savaşına yönelik geliştirilen üç bakış açısından en yaygın dillendirileni, Amerika'nın bölgedeki politikasının, mevcut tehdide oranla orantısız şekilde yoğun olduğuydu. Diğer iki bakış açısı, tehdidin politikaya göre büyük olduğu ve tehdidin politikayla orantılı olduğu yönündedir. Ancak 1719 cümlelerin analiz edildiği bu çalışmaya göre, cümlelerin %69,87'si, Amerika'nın politikasını, bölgedeki tehdide oranla fazla yoğun bulmaktadır.⁹⁰ Bu, Amerikan halkının; Hart'ın ilk öğüdünü Amerikalı stratejistlere hatırlatışının istatistiksel bir yansımasıdır: “*Amacımızı araçlarınıza göre ayarlayınız*”.⁹¹

⁸⁸ Falk, “Appropriating Tet”, s. 407.

⁸⁹ Michael C. Mitchell, “Television and the Vietnam War”, *Naval War College Review*, 37:3, 1984, s. 42-52.

⁹⁰ Ernest W. Lefever, *TV and National Defense – An Analysis of CBS News, 1972-1973*, Boston, Va: Institute for American Strategy, 1974, s. 1-2.

⁹¹ Hart, *Strateji*, s. 464.

Tet Saldırısı, Amerika için askeri bir zafer olsa da; Kongre, halk ve medyanın Vietnam'daki savaşa dair umutlarından büyük oranda vazgeçtiği anı temsil etmiştir. Bu saldırıyla birlikte Amerikalılar, savaşın basitçe kazanılamayacağını farkına varmışlardır ve bu, Amerikalıların şaşkınlığıyla harmanlanınca, savaşa yönelik bağlılığın azalmasına neden olmuştur.⁹² Zira komünist gerillaların iradesi, ABD'yi sarsarak stratejik konumunu altüst etmiştir. Tet Saldırısı her ne kadar Dien Bien Phu etkisi yaratmasa da, Başkan Johnson için kişisel bir Dien Bien Phu olmuştur. Literatürde Vietnam Savaşı'nın dönüm noktası olduğuna yönelik bir fikir birlikteliği bulunsa da, komünist gerillaların asıl hedefinin, Güney Vietnam'ı kırsaldan uzaklaştırarak kırsalın hâkimiyetini ele geçirmek olduğuna ve Amerika'daki savaş karşıtı tepkinin şansın bir eseri olup olmadığına yönelik bir tartışma söz konusudur. Ancak komünist gerillaların açıklamalarına göre de, her ne kadar Tet'teki amaç, Güney Vietnam'ı kırsaldan çıkarmak olsa da, sonuçta asıl amaç, temelde; düşmanda hasar oluşturmak ve onun iradesini kırmaktır.⁹³ Aslında Tet Saldırısı'ndan sonra bölgede askerlik yapan Amerikalı James T. Gillam'ın, komünist General Tran Van Tra ile yaptığı görüşmede, Tra'nın ifadesi, Viet Kong gerillalarının odak noktasını açıklar niteliktedir:

*“Amerikan birlikleri Vietnam'a geldiğinde orduları çok güçlü ve bizim ordumuzdan daha donanımlıydı. Dolayısıyla güç dengesi bizim lehimize değildi. Stratejik açıdan Amerikan ordusunun tamamını yok edemeyeceğimizi düşündük. Bunun mümkün olmadığını biliyorduk. Bu yüzden Amerikalıları bu savaşı kazanamayacakları konusunda bilinçlendirmeye karar verdik. Biz de Amerikan halkının ve hükümetinin savaş iradesine saldırmaya çalışıyorduk”.*⁹⁴

Tra'nın çizdiği Viet Kong stratejisi, Sun Tzu'nin “en üst merteye”sine işaret etmektedir: düşmanın direncini kırmak.⁹⁵ Tet Saldırısı'nın verdiği sonuçlar, askeri başarısızlığa rağmen bu direncin kırıldığına yönelik önemli göstergelerdir: Amerika'nın Paris'te barış müzakereleri için masaya

⁹² Falk, “Appropriating Tet”, s. 395-397.

⁹³ Falk, *a.g.e.*, s. 407-409.

⁹⁴ James, T. Gillam, “Historical, Social, and Personal Effects of a War and a Battle: The Vietnam War, and the Tet Offensive”, *Journal of Third World Studies*, 12:2, 1995, s. 33-34.

⁹⁵ Tzu, *Savaş Sanatı*, s. 17.

oturmayı kabul etmesi, Johnson'ın yeniden aday olmayacağını açıklaması ve uzun vadede savaşın Vietnamlılaştırılması. Buna ek olarak Tra'ya göre, Tet Saldırısı uzun vadede Kuzey Vietnam askerlerinin morali arttıran önemli bir güdü sağlamıştı. Aksine Amerikan gazileri ise; psikolojik ve tıbbi gibi sorunlar yaşamalarının yanı sıra işsizlik gibi sosyal problemlerle de karşılaşmışlardır.⁹⁶ Ayrıca Tet Saldırısı'ndan sonra bölgede görevlendirilen (Nixon başkanlığında 1969'da bölgeye 475.200 asker gönderilmişti) Gillam'a göre, kendisi dâhil birçok Amerikalı askerın savaşa dair halet-i ruhiyesi hevesizlikti.⁹⁷ Viet Kong gerillaları ise, Tet Saldırısı'nda Wordsworth'un dizelerindeki "gözüpek"liği coğrafyaya yansımaysdı. Nitekim Tra'nın aklında tek bir soru vardı: "*Zaferde yer alabilecek miyim?*" Tra zaferden emindi ve sorduğu bu sorunun cevabı ne olursa olsun bütün hırsıyla sahadaydı.⁹⁸ Çünkü Tra evini koruyordu. Tra'nın bu sorusu, Orwell'in *Hayvan Çiftliği*'nde Bay Jones'a karşı ayaklanacak olan hayvanların soru işaretleriyle benzerlik gösteriyordu: "*Biz öldükten sonra olacakların bize ne yararı dokunur ki?*" "*Madem bu Ayaklanma gerçekleşecek, bu uğurda çalışmışız çalışmamışız ne fark eder?*"⁹⁹

Gerilla savaşının ruhu ve Wordsworth'un dizeleri bu soru işaretiyle anlam kazanıyor. Washington ve askerleri ise, savaşın fiziksel yönüne odaklanıp; kayıpları (düşmanın kayıplarının sayılması *-body count-*) ve zararları sayıp şehir ve üslerdeki fiziksel hasarları kataloglamışlardır.¹⁰⁰ Bu durum Savunma Bakanı McNamara'nın savaşa dair istatistiksel yaklaşımına da uyumluymdu ve rakamlar manşet yaratmak için idealdi.¹⁰¹ Oysa ruh, Clausewitz'e göre savaşın her zerresine nüfuz eden "manevi kuvvetler"ın bir ürünüdür. İrade ise, bu kuvvetlerin sıkı sıkıya bağlandığı, kuvvetler kitlesinin devinimini sağlayan limandır. Bu kuvvetlerin kataloglaştırılması, sayılara veya sınıflara bölünmesi ise imkânsızdır.¹⁰²

⁹⁶ Gillam, "Historical, Social, and Personal Effects of a War and a Battle", s. 33-35.

⁹⁷ Gillam, *a.g.e.*, s. 20.

⁹⁸ Gillam, *a.g.e.*, s. 36-37.

⁹⁹ George Orwell, *Hayvan Çiftliği*, (Çev. Celal Üster), Can Sanat Yayınları, İstanbul, 2018, s. 31.

¹⁰⁰ Gillam, "Historical, Social, and Personal Effects of a War and a Battle", s. 39-40.

¹⁰¹ Robbins, *This Time We Win*, s. 44

¹⁰² Clausewitz, *Savaş Üzerine*, s. 167.

Tet Saldırısı'yla birlikte ABD sokaklarında Vietnam'daki savaşına olan ilgiyi arttırırken, Viet Kong askeri bir hezimete rağmen politik boyutta başarıyı tadabilmişlerdir.¹⁰³ Giap önderliğindeki Viet Kong gerillaları, uzun süreli ve gerekirse sonsuz bir savaşa daima hazır olacakları bir kararlılığın izlenimini vermeyi başarmışlardı. ABD'nin savaşa olan bağlılığına psikolojik bir darbe vurmaya başaran bu saldırının stratejik özü; düşman askerlerini fiziksel olarak yenilgiye uğratmak değil, psikolojik olarak umutsuz olduklarına ikna etmek olmuştur.¹⁰⁴ Giap'ın ifadesiyle "ABD emperyalistleri, [Güney Vietnam dışındaki ülkelerdeki] ulusal kurtuluş hareketiyle, sosyalist blokla, Amerikan halkıyla ve diğer emperyalist ülkelerle başa çıkmak zorundadır. ABD emperyalistleri Vietnam'daki savaş için tüm güçleriyle harekete geçemez."¹⁰⁵ Ancak Hanoi'nin bu stratejisinin mimarları olan Minh ve Giap, aslında yüksek riskli bir hareket tarzı seçmişlerdi. I. Çinhindi'nin Dien Bien Phu'sunda olduğu gibi, Tet Saldırısı da reaksiyon olarak hasım kuvvetlerinin şiddetli tırmanışına maruz kalma potansiyeline sahipti. Tet, devamında bir atom bombası veya şiddetli bir tırmanışla karşılaşmış olsaydı Giap'a yönelik algının günümüzde olduğundan farklı olması kaçınılmaz olabilirdi.¹⁰⁶ Ancak Dien Bien Phu'da da, Tet'te de bu gerçekleşmemiştir. Tet Saldırısı, bu çalışmanın girişinde belirtilen savaşın satrançtan daha karmaşık olduğu açıklamalarının askeri tarihteki yansımalarıdır.

Sonuç

Savaşın satrançtan daha fazla değişkene sahip olduğunu belirten görüş, Tet Saldırısı'nın askeri bir hezimete rağmen aldığı politik sonuçla birlikte askeri tarihte vücut bulmuştur. Gerilla savaşı, Clausewitz'in Prusya Savaş Akademisi'nde verdiği dersler ve Hart'ın savaşı anlamak için verdiği öğütler doğrultusunda savaşın karmaşık yapısını algılamak açısından elzem bir nitelik taşımaktadır. Ülkedeki halk desteği ve yerel enformasyonu

¹⁰³ John E. Mueller, "The Search for the "Breaking Point" in Vietnam: The Statistics of a Deadly Quarrel", *International Studies Quarterly*, 24:4, 1980, s. 511.

¹⁰⁴ Chalmers Johnson, "The Third Generation of Guerilla Warfare", *Asian Survey*, 8:6, 1968, s. 447.

¹⁰⁵ James J. Wirtz, *Understanding Intelligence Failure: Warning, response and deterrence*, Routledge, New York and London, 2017, s. 71.

¹⁰⁶ Falk, "Appropriating Tet", s. 409.

kullanan bir yıpratma stratejisi olarak gerilla savaşı, alışılmış savaş usullerinden farklı olarak gayri nizami harp yöntemlerini içeren bir savunma savaşıdır. Gerilla hareketi, mücadelenin psikolojik etkisine verdiği atıfla dikkat çekmektedir. Öte yandan İber Yarımadası örneğinde görüldüğü üzere yaygın halk desteği, hareketlilik, pusu taktikleri, vur-kaç saldırıları, adaptasyon gibi silahlı mücadelenin teknik boyutlarının yanı sıra ulusal gurur ve kimlik, ideoloji, Topoğrafyaya aşinalık, üçlüklere dayanma azmi ve kararlılık gibi manevi unsurlar da gerilla savaşında ön plana çıkmaktadır. Gerilla savaşında hasma karşı dinamizm ve sürpriz etkisi başat unsurlarından ikisi olarak, hasım toplumun psikolojisinin tahribatını da desteklemektedir. Dolayısıyla psikolojik unsurlar, gerilla savaşının ok başını oluşturmaktadır. Hasımın psikolojisini hedefleyen kendine özgü taktikleriyle Lawrance, Mao Zedong ve Giap gibi isimler tarafından başarıyla sahaya yansıtılan gerilla savaşı, 1968'de askeri tarihe büyük bir iz bırakmıştır. Nitekim bu iz, Amerikalılarda oluşacak bir sendroma ismini verecek bir savaşta, Vietnam Savaşı'nda bırakılmıştır. Minh ve Giap önderliğindeki Viet Kong gerillaları, Kuzey Vietnam'ın düzenli ordusu eşliğinde Mao'nun üç aşamalı stratejisinden sonuncusuna adım atmaya cesaret edebilmişlerdir. Mao'nun ortaya koyduğu ilkeler çerçevesinde Kuzey Vietnam'ın mücadelesini sürdürebilmesinde stratejik savunmada bütünün parçalara ayrılması, tehdidin yaratımı, hasımın taciz şansının en aza indirilmesi ve halk desteğinin sağlanması; taktik kilitlenme ilkesi çerçevesinde Amerikan ve Güney Vietnam güçleriyle başa baş noktasına ulaşılması ve bu noktaya yoğunlaşma çabası ve nihayetinde de stratejik taarruz kapsamında gerekli olan özgüven ve kabiliyetin kazanımı önemli olmuştur.

1968 Ocak'ta Saygon'daki ABD Büyükelçiliği'nin içine sızan Viet Kong gerillaları, ülke genelinde eş zamanlı bir saldırı başlatmışlar ve sızdıkları tek yer ABD Büyükelçiliği olmamıştı; Amerikalıların zihinlerinde de savaşı devam ettirme azmi ve kararlılığına sıkıca bağlı ve gerekirse sonsuz bir savaşa devam edebilecek cesaretle askerler olarak yerlerini almışlardı. ABD kamuoyunun özellikle zaman açısından beklemediği bu saldırı, Amerikan medyasında da geniş yer bulunca savaş artık Amerikan medyasının manşetleri aracılığıyla halkın gündelik yaşamına ve sokaklara da girmişti. ABD açısından askeri anlamda taktik zaferle devam eden süreç Amerikan Kongresi'nde, halkında ve hatta askerlerinde psikolojik

baskı neticesinde umutsuzluk yaratmıştı. Komünist Vietnamlılar lehine politik sonuçlar doğuran bu saldırı, savaşın yalnızca fiziksel mücadeleden ibaret olmadığını açığa çıkaran önemli bir vakadır. Tet Saldırısı zafere giden yolun yalnızca kâğıt üzerindeki sayılara dayalı askeri üstünlükle olmadığını bir kez daha göstermiştir. Başkan Johnson için kişisel bir Dien Bien Phu olan saldırı, Sun Tzu'nin “en üst merteye” olarak adlandırdığı “hasmın direncini kırma” mentalitesinden, Hart'ın “alternatif hedefler”inden veya Clausewitz'ın “manevi kuvvetler”inden izler taşımaktadır. Karmaşık bir yapıya sahip olgu olarak savaşın sisi Tet Saldırısı'nın ruhudur.

Summary

War, in general, and guerrilla struggle, in particular, is a process of violence involving political purposes. One of the most important goals of this violent event is to achieve the desired goal with minimum loss. Therefore, the greatest success in war is to break the opponent's resistance. Guerrilla warfare is a war of attrition that includes unconventional warfare methods. Guerrilla warfare is also a defensive war waged by people in their own country with widespread support and local information advantage and using a strategy of attrition. This type of warfare includes unconventional warfare methods that depart from conventional warfare methods. The aim is to “avoid” casualties in combat. This study analyses how the Tet Offensive achieved a political victory despite a military defeat. Furthermore, this study attempts to explain the Tet Offensive in terms of the complex nature of warfare that goes beyond human computational abilities.

There is a consensus in the literature that the Tet Offensive was the turning point of the Vietnam War. It took place at a time when the war in Vietnam was at a stalemate. At the end of 1967, while neither side could gain the upper hand, General Giap embarked on a bold and new strategy aiming to get out of this impasse. Viet Cong guerrillas infiltrating the US Embassy in 1968 launched a simultaneous attack across the country. During this offensive movement, 44 state centres, the capitals of five of the six autonomous regions, and 71 of 245 towns were attacked. Such a large-scale surprise attack marks a significant logistical success in the history of guerrilla warfare. By its very nature, local community support is an essential factor in this.

Because the Viet Cong guerrillas managed to infiltrate the big cities with all their weapons which were to be used in this attack. Weapon shipments to the communists also constituted an essential part of this logistics. The Americans did not expect such a massive simultaneous attack and did not believe the North Vietnamese were strong enough to launch it. The strategic essence of this attack, which aimed to deal a psychological blow to the US commitment to war, was not to defeat the enemy soldiers physically but it was to convince them that they were psychologically hopeless. The Viet Cong guerrillas infiltrated not only the US Embassy but also the minds of Americans because they took their place in the minds of American soldiers as soldiers who were firmly committed to the will to continue the war and would continue an endless war if necessary. The undoubted military victory of the American soldiers certainly did not result in a political victory. Although the Tet Offensive was a military victory for America, Congress represented the moment when the public and media had largely given up hope on the war in Vietnam. With this offensive movement, the Americans realized that the war could not be simply won, and this, combined with the bewilderment of the Americans, led to a waning commitment to the war. The timing of this attack was also surprising. The coverage of the attack in the American media caused the Viet Cong guerrillas to enter the American streets. This offensive movement, which resulted in a political victory for the Communist Vietnamese, is an important case that shows that war is not just a physical struggle. The attack bears traces of Sun Tzu's "breaking the enemy's resistance" mentality, Hart's "alternative objectives," or Clausewitz's "moral forces".

Çatışma Beyanı:

Araştırmanın yazarları olarak herhangi bir çıkar çatışması beyanı bulunmamaktadır.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı:

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkıda bulunmuşlardır.

Kaynakça

Arşiv Kaynakları

Central Intelligence Agency (CIA)

- CIA Reading Room: Tet Declassified, <https://www.cia.gov/readingroom/collection/tet-declassified>, erişim 21.10.2022.
- CIA, Communist Units Participating in Attacks During the Tet Offensive 30 January Through 13 February 1968, 23 February 1968, [https://www.intelligence.gov/assets/documents/tet-documents/cia/COMMUNIST%20UNITS%20PARTICIPATE\[15562094\].pdf](https://www.intelligence.gov/assets/documents/tet-documents/cia/COMMUNIST%20UNITS%20PARTICIPATE[15562094].pdf), erişim 12.04.2022.
- CIA, Reading Room: Notes of the President's Meeting With the Joint Chiefs of Staff, 29 January 1968, <https://www.cia.gov/readingroom/docs/NOTES%20OF%20THE%20PRESIDENTS%20M%5B15478203%5D.pdf>, erişim 22.10.2022.
- CIA, Reading Room: Radio TV Reports: The Uncounted Enemy: a Vietnam Deception, 23 January 1968, <https://www.cia.gov/readingroom/docs/CIA-RDP88-01070R000100040003-8.pdf>, erişim 22.10.2022.
- FBIS, Article by Drv Defense Minister Giap "The Big Victory; The Great Task", 16 October 1967, <https://www.marxists.org/archive/giap/1969-00001.pdf>, erişim 21.02.2023.

Basılı Eserler

- AN Tai Sung (1980). "Old Soldier Giap in His Twilight Years", *Contemporary Southeast Asia*, 2:3, 241-249.
- BOWDEN Mark (2017). *Hue 1968: A Turning Point of the American War in Vietnam*, Atlantic Monthly Press, New York.
- CARVER Michael (1986). "Conventional Warfare in the Nuclear Age", Peter Paret, (ed.), *Makers of Modern Strategy from Machiavelli to the Nuclear Age*, Princeton University Press, New Jersey.
- CHAM Riley (1974). "The Spanish Resistance to Napoleon", *The Historical Journal*, 17:4, 792-812.
- CLAUSEWITZ Carl Von (2020). *Savaş Üzerine*, Çev. Emre Yıldız, Gece Kitaplığı, Ankara.
- DEDEOĞLU Beril (2018). *Uluslararası Güvenlik ve Strateji, YeniYüzyıl Yayınları*, İstanbul.
- ESDAILE Charles, J. (2003). *The Spanish Resistance to Napoleon: Myth, Memory, and National Identity*, University of Oklahoma Press, Oklahoma.
- FALK Richard (1988). "Appropriating Tet", *The Massachusetts Review*, 29:3, 391-420.
- FORREST Alan, HAGEMANN Karen ve ROWE Michael, (ed.), (2017). *War, Demobilization and Memory: The Legacy of War in the Era of Atlantic Revolutions*, Palgrave Macmillan, London.
- FREEDMAN Lawrence (2019). *Strateji: Bir Tarih*, Çev. Taciser Belge ve Belkıs Çorakçı Dışbudak, Alfa Basım Yayım, İstanbul.
- GATES David (2015). *The Napoleonic Wars 1803-1815*, 3rd Edition, New York, Routledge.
- GALULA David (2006). *Counterinsurgency Warfare: Theory and Practice*, London, Praeger Security International, Praeger Security International, London.
- GELFAND Michele, NISHII Lisa H. ve RAVEN Jana L. (2006). "On the Nature and Importance of Cultural Tightness-Looseness", *Journal of Applied Psychology*, 91:6, 1225-1244.

- GIÁP Võ Nguyên (1961). *People's War People's Army*, English by Foreign Languages Publishing House, Hanoi.
- GIÁP Võ Nguyên (1976). *Halk Savaşının Askeri Sanatı*, Çev. Neşet Alkan, Yöntem Yayınları, İstanbul.
- GILLAM James, T. (1995). "Historical, Social, and Personal Effects of a War and a Battle: The Vietnam War, and the Tet Offensive", *Journal of Third World Studies*, 12:2, 14-43.
- GUAN Ang (1998). "Decision-Making Leading to the Tet Offensive (1968) – Tet Vietnamese Communist Perspective", *Journal of Contemporary History*, 33:3, 341-353.
- HART Liddlee (2015). *Strateji: Dolaylı Tutum*, Çev. Selma Koçak, Doruk Yayınları, İstanbul.
- HAUSE Robert J., HANGES Paul J. vd. (ed.), (2004). *Culture, Leadership and Organizations: The GLOBE Study of 62 Societies*, Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- HAUSER Betarice (2007). "Introduction", Carl Von Clausewitz, *On War*, Çev. Michael Howard ve Peter Paret, Oxford University Press, Oxford, New York.
- HOGUE Charles W., CASTRO Carl ve EATON Karen M. (2015). "Understanding the culture and psychology of war", *American Psychologist*, 70:6, 563-573.
- JOHNSON Chalmers (1968). "The Third Generation of Guerilla Warfare", *Asian Survey*, 8:6, 435-447.
- KANE Thomas M. ve LONSDALE David J. (2016). *Çağdaş Stratejiyi Anlamak*, Çev. A. Tunçer Büyükonat, Doruk Yayınları, İstanbul.
- KEEGAN John (1995). *Savaş Sanatı Tarihi*, Çev. Füson Doruker, Bilgin Yayıncılık, İstanbul.
- KENNEDY Paul (2001). *Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri: 16. Yüzyıldan Günümüze Ekonomik Değişim ve Askeri Çatışmalar*, Çev. Birtane Karanakçı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- KILCULLEN David (2009). *The Accidental Guerilla: Fighting Small Wars in the midst of a Big One*, Oxford University Press, New York.
- KISSENGER Henry (2000). *Diplomasi*, Çev. İbrahim H. Kurt, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- LAQUEUR Walter (1975). "The Origins of Guerilla Doctrine", *Journal of Contemporary History*, 10:3, 341-382.
- LAWRENCE Thomas Edward (2009). *The Seven Pillars of Wisdom*, BN Publishing, New York.
- LEFEVER Ernest W. (1974). *TV and National Defense – An Analysis of CBS News, 1972-1973*, Va: Institute for American Strategy, Boston.
- MACHIAVELLI Niccolo (2018). *Savaş Sanatı*, Çev. Alev Tolga, Say Yayınları, İstanbul.
- MAO Tse-tung (2000). *On Guerrilla Warfare*, Çev. Samuel B. Griffith, University of Illinois Press, Illionis.
- MCMASTER H.R (1998). *Dereliction of Duty: Lyndon Johnson, Robert McNamara, the Joint Chiefs of Staff, and the Lies That Led to Vietnam*, Harper Perennial.
- MILITARY HISTORY BRANCH (1968). *Military Assistan Command Vietnam, Command History 1968*, San Francisco.
- MITCHELL Michael C. (1984). "Television and the Vietnam War", *Naval War College Review*, 37:3, 42-52.

- MUELLER John E. (1980). "The Search for the "Breaking Point" in Vietnam: The Statistics of a Deadly Quarrel", *International Studies Quarterly*, 24:4, 497-519.
- ORWELL George (2018). *Hayvan Çifiliği*, Çev. Celal Üster, Can Sanat Yayınları, İstanbul.
- PALMER Dave Richard (1969). *Readings in Current Military History*, West Point, New York.
- PRADOS John (1993). "The Warning That Left Something to Chance: Intelligence at Tet", *The Journal of American-East Asian Relations*, 2:2, 161-184.
- ROBBINS James (2010). *This Time We Win: Revisiting The Tet Offensive*, Encounter Books, New York, London.
- SCHELLING Thomas (1980). *The Strategy of Conflict*, Harvard University Press, Cambridge.
- SCHMITZ David F (2005). *The Tet Offensive: Politics, War, and Public Opinion*, Rowman & Littlefield Publishers, Lanham.
- SINGH Baljit ve MEI Ko-Wang (1965). "Guerilla Warfare", *India Quarterly*, 21:3, 285-310.
- TANNER Stephen (2005). *Bush'ların Savaşı: Askeri Liderler Olarak Bir Baba ve Oğulun Portresi*, Çev. Ayşe Doğanç, Elips Kitap, Ankara.
- TOLSTOY Leo (2010). *War and Peace*, Oxford University Press, New York.
- TZU Sun (2019). *Savaş Sanatı*, Çev. Barış Satılmış, İndigo Yayın Dağıtım, İstanbul.
- ZEDONG Mao (1965). "Problems of Strategy in Guerilla War Against Japan", *Peking Review*, No: 35, 1-32.
- WIRTZ James J. (2017). *Understanding Intelligence Failure: Warning, response and deterrence*, Routledge, New York and London.
- WORTH Richard (2002). *Tet Offensive (Battles That Changed the World)*, Chelsea House Publishers, Philadelphia.
- İnternet Kaynakları**
- Guerilla, <https://www.etymonline.com/>, erişim 10.04.2021.
- https://www.digitalhistory.uh.edu/active_learning/explorations/vietnam/cronkite.cfm, erişim 22.10. 2022.
- The President's Address to the Nation Announcing Steps To Limit the War in Vietnam and Reporting His Decision Not To Seek Relection, <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/the-presidents-address-the-nation-announcing-steps-limit-the-war-vietnam-and-reporting-his>, erişim 22.10.2022.
- U.S. Involvement in the Vietnam War: The Tet Offensive, 1968, <https://history.state.gov/milestones/1961-1968/tet>, erişim 22.10.2022.
- WORDSWORTH, William; The Power of Armies Is a Visible Thing, 1947, <https://allpoetry.com/The-Power-of-Armies-is-a-Visible-Thing>, erişim 11.04.2021.
- World Book, Tet Offensive 50 (Görsel), <https://www.worldbook.com/behind-the-headlines/Tet-Offensive-50>, erişim 14.05.2021.

Hukuk Ortamında Hibrit Tehdit Uygulamaları: Çatışma Aracı Olarak Hukuk Uygulamalarının Bir Tipolojisi

The Practices of Hybrid Threats in the Legal Domain:
A Typology of Lawfare Practices

Turgut Muhammet ÇALIŞKANLAR* - Can DEMİR**

Öz

Çatışmaların durmaksızın değişen karakteri barış ve savaş arasındaki çizgiyi belirsiz hale getirmiş ve çatışmalara hibrit boyutlar kazandırmıştır. Hibrit tehditler, günümüzdeki çatışmaların karakterine işaret ettiği gibi çatışma ve güvenlik çalışmalarına yön veren bir kavram haline de gelmiştir. “Çatışma aracı olarak hukuk” hibrit tehditler kapsamında kullanıldığında hukuk mücadelesinden çok daha fazlasına işaret etmektedir ve bu konuda yeterli çalışma olmadığı için tam olarak kavramlaşmamış ve anlaşılammış bir konu olarak varlığını sürdürmektedir. Bu çalışmada; ilk olarak hibrit tehditlerin ve çatışma aracı olarak hukukun teorik arka planı ele alınacak, akabinde çatışma aracı olarak hukukun tipolojik özellikleri ortaya konularak konunun daha iyi anlaşılmasına ve kavramlaştırılmasına katkı sağlanmaya çalışılacaktır. Bu kapsamda hukukun çatışma aracı olarak kullanıldığı 20 bağımsız örnek olay aktör, hukuk nevi ve hibritlik durumu açısından analiz edilmiş ve hibrit tehditler kapsamında ve bu kapsamda olmayan durumlar arasındaki benzerlik ve farklılıklardan yola çıkılarak, konunun daha iyi bir şekilde kavramsallaştırılması amacıyla bir tipoloji oluşturulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Hibrit Tehditler, Hibrit Harp, Hukuk Ortamı, Çatışma Aracı Olarak Hukuk, Tipoloji.

* Milli Savunma Üniversitesi, Alparslan Savunma Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, Türkiye, ORCID: 0000-0002-7241-2827, eposta: mtcaliskanlar@gmail.com.

** Yüksek lisans mezunu, NATO Napoli Müşterek Kuvvet Komutanlığı, Napoli, İtalya, ORCID: 0000-0002-8338-2897, eposta: chezcandemir@gmail.com.

Geliş Tarihi / Submitted: 01.03.2023

Kabul Tarihi / Accepted: 18.04.2023

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Abstract

The ever-changing character of conflicts has blurred the line between peace and war and added hybrid dimensions to the conflicts. Hybrid threats have become a concept that deeply affects conflict and security studies, as well as pointing to the character of today's conflicts. When the term "lawfare" is used within the scope of hybrid threats, it refers to much more than just legal claims. However, it continues to exist as a subject that is not fully conceptualized and understood as there is not enough work on this subject. This study, first, discusses the theoretical background of hybrid threats and lawfare and then introduces the typological features of lawfare, which will contribute to a better understanding and conceptualization of the subject. In this regard, 20 independent cases in which law has been used as a tool of conflict are analysed in terms of actor, law type and hybridity, and then based on the similarities and differences between hybrid threats and non-hybrid threats cases, a typology has been worked out with a view to the better conceptualization of the subject.

Keywords: *Hybrid Threats, Hybrid Warfare, Legal Domain, Lawfare, Typology.*

Giriş

Hasımlarına isteklerini kabul ettirme ve güvenliği temin etmenin en bilinen vasıtalarını oluşturan silahlı çatışma ve diplomatik yollarla mücadele tarih boyunca çeşitli şekillerde beraber ya da birbirini takip ederek yer almış, bu nedenle de uluslararası ilişkiler ve harp kavramları birbirine ayrılmaz bir şekilde yaklaşmıştır. Harbin yeni karakterlerle kendini tekrar tekrar yenilemesi ve benzer şekilde diplomatik alanda gerçekleşen mücadelenin de dinamik bir şekilde değişimi akademisyenleri literatüre yeni kavramlar kazandırmaya yönlendirmiştir. Bunlardan bir tanesi de ilan edilmiş bir harp olmamasına rağmen savaş eşığı altında hasma iradesini zorla kabul ettirme yollarının birden fazlasının aynı anda gerçekleştirilmesine dayanan hibrit tehditler kavramıdır.¹ Aslında bu savaş olarak

¹ Turgut Muhammet Çalışkanlar, "Tam Devlet ve Tam Toplum Yaklaşımlarının Toplumsal ve Kurumsal Dayanıklılığı Destekleme Maksudıyla Kullanılması", (ed.), Gültekin Yıldız ve Barış Ateş, *Hibrit Tehditleri Anlamak- Hibrit Tehditler ve Millî Savunma Sempozyumu (25-26 Ocak 2022)*, Milli Savunma Üniversitesi Yayınları, Ankara, 2022, s. 19.

adlandırılmamış ancak savaşı hiç de aratmayan bir mücadele halidir. Aktörler savaşı olumsuz etkilerinden sakınmak isterken, bir yandan da çeşitli vasıtalarla rakipleriyle mücadele etmeyi arzulamaktadır. Bu nedenle henüz ortada ilan edilmiş bir savaş ve ilan edilmiş bir düşman olmadığı için hibrit savaş kelimesinden sakınılmakta, onun yerine sıklıkla hibrit tehdit ifadesi kullanılmaktadır.

Yazında hibrit tehdit vasıtaları sayılırken hukukun da bunlar içinde yer aldığı görülmektedir.² Uluslararası literatürde çatışma aracı olarak hukuk ifade edilmek istendiğinde, “*law*” ve “*warfare*” ifadelerinin bileşimi ile türetilen “*lawfare*” kelimesi kullanılmaktadır. Kuramların Türkçeleştirilmesine katkı sağlamak amacıyla bundan sonra “*lawfare*” yerine “hukuki çatışma” veya “çatışma aracı olarak hukuk” ifadeleri kullanılacaktır. Kittrie ve diğerlerinin çalışmalarından, bir çekişmeli konunun çözüme kavuşturulması veya mağduriyetin giderilmesi için yapılan hukuk mücadelesiyle, hasım ya da rakibe zarar vermek amacıyla yürütülen hukuki çatışmanın en azından maksat ve sonuç olarak aynı olmadığı anlaşılmaktadır.³ O halde yazında geçen hukuki çatışma ile hibrit tehdit kapsamındaki hukuki çatışmanın da farklılıklar içermesi gayet olasıdır. Konunun doğru anlaşılması ve bu alanda kuram üretmek için bahsi geçen farklılıkların ve benzerliklerin ortaya konulmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu çalışmada, hibrit tehditler kavramı ile ilgili argümanlar, kavramı literatüre kazandıran Hoffman’ın çalışmaları ile Avrupa Komisyonu (*European Commission*) ve Avrupa Hibrit Tehditlerle Mücadele Mükemmeliyet Merkezi (*European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats / Hybrid CoE*) bünyesinde *Giannopoulos* ve diğerlerinin ortaya koyduğu çalışmadaki yaklaşımlardan yola çıkılarak derlenmiş, hukuki çatışma olarak nitelendirilebilecek olaylar hakkındaki akademisyen görüşleri incelenmiştir. Literatür taraması neticesinde, hibrit tehditler kapsamında çatışma aracı olarak hukuka yönelik birçok teorik yaklaşım, özellik tanımlaması ve sınıflandırma çalışmalarının mevcut olmasına rağmen çatışma aracı olarak hukuk uygulamalarının bir tipoloji oluşturup oluşturmadığını inceleyen bir akademik çalışmanın bulunmadığı müşahade edilmiştir.

² Çalışkanlar, a.g.e, s. 22.

³ Orde F. Kittrie, *Lawfare: Law as a Weapon of War*, Oxford University Press, Oxford, 2016.

Bu çalışmayla; hukuk sınırları içindeki hukuki çatışmalar ile hibrit tehdit kapsamındaki hukuki çatışmaların benzerlik ve farklılıklarını tartışmak, hibrit tehdit kapsamında olabilecek hukuki çatışma örneklerini inceleyerek birbirini yineleyen hususlar olup olmadığını tespit etmek, yapılan tespitlerin bir tipoloji oluşturup oluşturmadığını sorgulamak, böylece farkındalık seviyesini artırarak gelecekte yapılabilecek başka çalışmalara ilham olmak ve konuya ilişkin bir kuram oluşturulmasına katkı sağlamak hedeflenmiştir.

Bu kapsamda; farklı bağımsız akademik çalışmalardan hukukun çatışma aracı olarak kullanılmış olabileceği yirmi örnek durum tespit edilmiş ve nitel araştırma usullerinden gömülü teori yaklaşımına uygun olarak, aktör, hangi hukuka dâhil oldukları, hibrit tehdit kapsamına girip girmedikleri ve uygulanma maksadı açısından aralarında benzerlik bulunup bulunmadığı değerlendirilmiştir.

Çalışmanın ilk bölümünde hibrit tehditler ve hibrit harp kavramları ele alınmıştır. İkinci bölümde çatışma aracı olarak hukuka kavramsal bir yaklaşım sunulmuştur. Üçüncü bölümde durum çalışmaları ve tipoloji sonuçlarına yer verilmiş ve sonuç bölümünde elde edilen sonuçlara dayanılarak hibrit tehditler kapsamındaki hukuki çatışma ile ilgili genel bir değerlendirme yapılmıştır.

1. Hibrit Olguya Kavramsal Yaklaşım

Savaşın sürekli değişen karakteri savaş ve barış arasındaki çizgiyi muğlak ve kolayca seçilemez bir hale getirmiştir. Bu durum aslında yeni bir olgu değildir. Tarihin birçok evresinde henüz savaş ilan edilmemiş olmasına rağmen çeşitli şekillerde çatışmaların yer aldığı ve farklı şekillerde mücadelenin sürdüğü birçok duruma rastlamak mümkündür. Hibrit mücadele kavramını farklı kılan, tarihten günümüze farklı şekillerde tezahür eden mücadele vasıtalarının birlikte kullanımınıdır. Mücadelenin hibrit bir hal almasını yani muharebe ortamında mücadele vasıtalarının birbiriyle koordineli olarak, bir bütünün parçalarını oluşturacak şekilde birlikte kullanılmasını ortaya koymak üzere birçok teori geliştirilmiştir.⁴ “Hibrit harp” ve “hibrit tehditler” kavramları, savunma bilimleri, güvenlik bilimleri,

⁴ Juan Jose Terrados, “Hybrid Warfare”, *The Three Swords Magazine*, 2019, 35, s. 43.

strateji çalışmaları, uluslararası ilişkiler ve siyaset bilimi gibi alanlarda tartışılmış ve incelenmiştir. Çalışmalarıyla hibrit tehditler ve hibrit harp kavramlarını literatürle tanıştıran Hoffman, gelecekte savaşların düzensiz harp görünümüne kavuşacağını, araç ve yöntemler bakımından hibrit özellikler göstereceğini ve hibrit yöntemlerin hasım güçler elinde tehdit haline geleceğini iddia ederek hibrit mücadelenin geleceğin harp anlayışını ciddi şekilde etkileyeceğini belirtmiştir.⁵

İçerdiği mücadele vasıtalarının disiplinler arası olması ve belirli kalıplardan ziyade pragmatik ve karmaşık ilişkiler içermesi, olguyu tanımlamak ve ilişkilendirmek için kullanılan tanım ve kuramları da çeşitlendirmiştir. Bu kapsamdaki yaygın yaklaşımlar hibrit tehditler ve hibrit harp kavramlarını; gri bölge çatışması (*grey zone conflict*), çatışmasız rekabet (*competition short of conflict*), vekalet harbi (*surrogate warfare*), düzensiz harp (*non-linear warfare*), birleşik harp (*compound warfare*), belirsiz harp (*ambiguous warfare*), asimetrik harp (*asymmetric warfare*), yeni nesil harp (*new generation warfare*), aktif tedbirler (*active measures*), dönüşlü kontrol (*reflexive control*), serbest harp (*unrestricted warfare*), bilgi harbi (*information warfare*), politik harp (*political warfare*) ve siber harp (*cyber warfare*) gibi kavramlarla iç içe ve ilişkili halde incelemektedir. Dijitalleşme ve küreselleşme ile sayısı oldukça artan bu kavramlar eski aktör ve yöntemlerle birlikte yeni bir takım aktör, vasıta ve yöntemlerinde ortaya çıkmasına uygun bir zemin sağlamıştır.

Hibrit tehditler, uluslararası ve milli sistemlerde çatışmayı düzenleyen norm ve kurallardan kaçınan, ancak savaş eşliğini aşmaya mecbur kalmadan hasım ya da rakibe iradeyi zorla kabul ettirecek biçimde uygun hale getirilmiştir.⁶ Hibrit tehditler diplomasi, politika, kültür, toplum, askerî,

⁵ Frank G.Hoffman, *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars*, Potomac Institute for Policy Studies Publishing, Arlington, 2007, s.28-29. *Bu kavramları ilk olarak inceleyen akademisyenlerden biri olarak müteakip çalışmalarında yeni yaklaşımlar da ortaya koymuştur.* Bakınız: Frank G.Hoffman, “Hybrid Warfare and Challenges”, *Joint Force Quarterly*, 2009, 52, 1st Quarter, 34-39; “Hybrid Threats: Reconceptualizing the Evolving Character of Modern Conflict”, <https://www.files.ethz.ch/isn/98862/SF240.pdf>, erişim 18.04.2022. ve “The Contemporary Spectrum of Conflict: Protracted, Gray Zone, Ambiguous, and Hybrid Modes of War”, <https://www.heritage.org/military-strength-topical-essays/2016-essays/the-contemporary-spectrum-conflict-protracted-gray>, erişim 18.04.2022.

⁶ Sean Monaghan, “Deterring Hybrid Threats: Towards a Fifth Wave of Deterrence

uzay, yönetim, altyapı, ekonomi, istihbarat, bilgi, siber ve hukuk alanlarında farklı biçimlerde varlık göstermiş ve göstermektedir.⁷ İnceleme konumuz olan hibrit tehditler kapsamındaki hukuki faaliyetlerin cereyan ettiği hukuk alanı da bunlardan biridir.

2. Güvenlikle İç İç Hukuk: Kavramsal Arka Plan

Çatışma aracı olarak hukuk (*lawfare*) kavramı, özel yasal işlemlerden uluslararası aktörler arasındaki yasal çatışmalara uzanan geniş yelpazede farklı görünimleri ihtiva eder. Siyaset ve dış politika içeriklerinde, çatışma aracı olarak hukuk, hukuku hasım ve rakiplere karşı kullanma taktik ve stratejilerine ilişkin çağrışımlar sunar.⁸

Çatışma aracı olarak hukuk yaklaşık yarım yüzyıl önce uluslararası politika ve güvenlik alanlarında akademik düzlemde vücut bulmuştur. Carlson ve Yeomans⁹ çalışmalarında bu terime yer vermiş ve hukukun agresif politikalarda artan bir şekilde kullanıldığına dikkat çekmiştir. Liang ve Xiangsui¹⁰ doğu literatürünün temsilcileri olarak bu kavrama çalışmalarında yer vermiştir. Daha sonra Dunlap¹¹ tarafından ortaya koyulan çalışmalar, askeri hedefleri gerçekleştirmek için kullanılan bir harp aracı şeklinde betimlemek suretiyle kavramı popüler hale getirmiş ve 11 Eylül saldırılarından sonraki süreçte ABD dış politikası ile ilgili çalışmalar

Theory and Practice”, <https://www.hybridcoe.fi/wp-content/uploads/2022/03/20220331-Hybrid-CoE-Paper-12-Fifth-wave-of-deterrence-WEB.pdf>, erişim 04.04.2022, s.11-13.

⁷ Georgios Giannopoulos, Hanna Smith and Marianthi Theocharidou, “The Landscape of Hybrid Threats: A Conceptual Model Public Version”, https://www.hybridcoe.fi/wp-content/uploads/2021/02/conceptual-framework-reference-version-shortened-good_cover_publication_office.pdf, erişim 07.01.2022, s. 27.

⁸ Michael Dressler, “Lawfare: Both an Existential Threat to the International Rule of Law and an Indispensable Tool of American Foreign Policy in the Twenty-First Century”, <https://www.pennstatelawreview.org/the-forum/lawfare-both-an-existential-threat-to-the-international-rule-of-law-and-an-indispensable-tool-of-american-foreign-policy-in-the-twenty-first-century/>, erişim 07.01.2022.

⁹ John Carlson ve Neville Yeomans, “Whither Goeth the Law - Humanity or Barbarity”, Margaret Smith and David Crossley (ed.), *The Way Out - Radical Alternatives in Australia*, Lansdowne Press, Melbourne, 1975. (09.02.2022 tarihinde <http://www.laceweb.org.au/whi.htm> adresinden erişilmiştir.)

¹⁰ Qiao Liang ve Wang Xiangsui, “Unrestricted Warfare”, <https://www.c4i.org/unrestricted.pdf>, erişim 09.02.2022.

¹¹ Charles J. Dunlap, “Law and Military Interventions: Preserving Humanitarian Values in 21st Conflicts”, <https://people.duke.edu/~pfeaver/dunlap.pdf>, erişim 09.02.2022

kavramın popülaritesini artırmıştır. Saldırlardan sonra ABD Kongresi, hukuk düzleminde terörle mücadele için USA PATRIOT¹² adlı yasayı çıkarmıştır. Dunlap'ın çalışmasına göre normal hallerde yasadışı olarak nitelendirilebilecek eylemlerin ulusal güvenlik ve çıkarlar söz konusu olduğunda yasal ve meşru olarak görülebileceği, uluslararası hukukun ulusal güvenlik ve çıkarlar söz konusu olduğunda göz ardı edilebileceği gibi bir sonuç ortaya çıkmaktadır.¹³

Son yirmi yıllık süreçte, kavramın kullanımını uluslararası hukukun yasal araçlarının hasımlara karşı kullanımını karşılayacak şekilde geliştirmiştir. Kavram iç politika boyutunda da politik araçlar kullanılarak elde edilemeyen sonuçların hukuk araçlarını kullanmak suretiyle elde edilmesine işaret etmek için kullanılmış ve hem yargının siyasallaştırılmasına hem de siyasetin yargısallaştırılmasına işaret etmiştir.¹⁴

Yabancı literatürde “*legal warfare*” olarak ifade edilen hukuk harbi kavramı ile “*lawfare*” olarak ifade edilen çatışma aracı olarak hukuk ile iç içedir ve her iki kavram da birbiri yerine kullanılmaktadır. Çatışma aracı olarak hukuk ile benzer şekilde hukuk harbi de güvenlik odaklı hedefler gözetilerek muhasıma iradesini kabul ettirme veya caydırmaya yönelik iç hukukun modifikasyonu ve uluslararası hukukun kullanımını suretiyle hukuk alanında gerçekleştirilen eylemlere işaret etmektedir.¹⁵ Yapılan çalışma ile tartışılan konulardan biri de hibrit tehditler kapsamındaki çatışma aracı olarak hukukun diğer hibrit tehdit vasıtalarıyla birlikte kullanımını sonunda maksat ve sonuç olarak hukuk savaşından ayrılıp ayrılmadığıdır. Hibrit tehditler bakış açısından bakıldığında çatışma aracı olarak hukukun, hukuk savaşından farklı politik veya askeri maksatlarla yapılması gayet olasıdır.

¹² Kısaltma “terörizmi önlemek ve engellemek için gerekli uygun araçları sağlayarak Amerika’yı birleştirmek ve güçlendirmek” anlamına gelen “*Uniting and Strengthening America by Providing Appropriate Tools Required to Intercept and Obstruct Terrorism*” ifadesinin karşılığıdır.

¹³ Dunlap, a.g.e.

¹⁴ José Luis Martí, “Lawfare and democracy. Law as a weapon of war”, <https://revistaidees.cat/en/lawfare-and-democracy-law-as-a-weapon-of-war/>, erişim 07.01.2022

¹⁵ Giannopoulos, Smith ve Theocharidou, a.g.e., s. 22.

Devlet ve devlet dışı aktörler tarafından kalkan olarak kullanılan hukuk klasik harbin kinetik etkilerinin yerini almaktadır. Kittrie¹⁶ kapsamlı çalışmasında iki tip çatışma aracı olarak hukuktan bahsetmektedir. Devlet aktörler klasik harbin kinetik eylemlerinden ortaya çıkan etkileri yaratmak için çatışma aracı olarak “araçsal” hukuku (*instrumental lawfare*) kullanırlar. Diğer yandan, sınırlı askeri yeteneğe sahip ve uluslararası hukuka bağlı kalmamaya daha fazla eğilim gösteren devlet dışı aktörler, daha güçlü ve başta silahlı çatışma hukuku olmak üzere uluslararası hukuka uygun hareket eden devlet aktörlere karşı çatışma aracı olarak “bağlılıkta farklılık gösteren” hukuku (*compliance-leverage disparity lawfare*) kullanırlar. Her iki içerikte de aktörler hedefin askeri karar alma mekanizmasını etkilemek ve askeri kapasiteyi zedelemek için silahlı çatışmadaki kinetik eylemlerle gerçekleştirilen etkilere benzer etkiler yaratmak için hukuku amaca alet ederler.¹⁷

Çatışma aracı olarak hukuk kendine özgü yönleri haizdir. Çatışma aracı olarak hukukun konvansiyonel askeri araçların alternatifi olarak kullanımının, savaşların yıkıcı etkilerinin azaltılmasına katkısının olduğu yorumlanabilir.¹⁸ Savaş durumunda taraflardan biri veya tamamı tarafından askeri maksatlı olarak “kullanım” veya “istismar edilme” stratejisi şeklinde hukukun çatışma aracı olarak kullanımı söz konusu olabilir.¹⁹ Bu kullanım hem gerekçelendirilebilen (*justifiable*) hem de müdafaa edilmesi mümkün olmayan (*non-justifiable*) maksatlarla yapılabilir. Bu kapsamda, çatışma aracı olarak hukuk silahlı çatışmalarda hukukun kullanılması ile ilgili bir çerçeve olarak görülebilir.²⁰

Bununla birlikte, çatışma aracı olarak hukukla ilgili savunma içerikli bir yaklaşım da mevcuttur. Taraflardan birisi karşı tarafın çatışma aracı olarak hukuk uygulamalarının hedefi olabilir. Bir tarafın silahlı çatışma

¹⁶ Kittrie, a.g.e.

¹⁷ Matthew Welch, “Book Review: Orde F. Kittrie, *Lawfare: Law as a Weapon of War*, Oxford University Press, Oxford, 2016”, *Queen’s Law Journal*, 2017, 42:2, s.147-149.

¹⁸ Charles J. Dunlap, “Lawfare Today: A Perspective”, *Yale Journal of International Affairs*, 2008, Winter, s.147.

¹⁹ Charles J. Dunlap, “Lawfare: A Decisive Element of 21st-Century Conflicts?”, *Joint Force Quarterly*, 2009, 3rd Quarter, 54, s. 35.

²⁰ Charles J. Dunlap, “Does Lawfare Need an Apologia?”, *Case Western Reserve Journal of International Law*, 2010, 43:1, s.141.

hukuku başta olmak üzere uluslararası hukuka aykırı hareket etmesi karşı tarafın veya diğer muhasımların çatışmada üstünlük elde etmek için bu durumu kullanmalarına zemin hazırlar.²¹ Muhasım devlet ve devlet dışı aktörler, demokratik sistemlerle yönetilen ülkelerin uluslararası hukuka uyma özelliğini hassasiyet ve zayıflık haline getirirler. Demokratik ülkelerin askeri faaliyetlerinden kaynaklanan öngörülemeyen ve kasıtsız sivil zayıt genellikle kötü amaçlara alet edilir ve muhasımlar bu potansiyeli söz konusu ülkelerin müteakip askeri eylemlerini engellemek için istismar ederler.²² Bu bağlamda da çatışma aracı olarak hukuk, çatışmada uluslararası hukuka uygun hareket eden bir devletin meşru askerî harekâtını karalamak için söylemsel bir araç olarak kullanılır.²³

Birçok yaklaşım tarafından tanımının askeri bir içerik ve silahlı çatışma hukuku ile sınırlandırılmasına rağmen çatışma aracı olarak hukukun başka alanlarda farklı yönleri de bulunmaktadır. Devlet aktörler, çatışma aracı olarak hukuku kullanarak ulusal güvenlikleri için diğer devlet aktörlere karşı iddialarda bulunabilirler. Daha genel anlamda, çatışma aracı olarak hukuk muhasımın eylemlerini gayrimeşrulaştırmak (*delegitimization*) ve kendi eylemlerini meşrulaştırmak (*legitimization*) için hukukun kullanılmasıdır.²⁴

Hibrit tehditler kapsamındaki hukuk, hibrit özellik arz eden bir mücadelede hukuki vasıtaların kullanımına işaret eder. Yaptığımız incelemede hibrit mücadelede aktörlerin çıkar ya da avantaj elde etmek için kendilerini etkileyen hukuki düzenlemelerden kaçınmak, muhasım aktörü etkileyen hukuki kuralları suistimal etmek ve karşı hukuki tezler üretmek amacıyla iç hukuk ve süreçlerinden faydalandıkları gözlemlenmiştir.²⁵ Hibrit tehditler kapsamında, hukukun başka alanlarda sonuç elde etmek

²¹ Charles J. Dunlap, “Lawfare Today... and Tomorrow”, *International Law Studies*, 2011, 87, s. 317-320.

²² Charles J. Dunlap, “Lawfare 101-A Primer”, *Military Review*, 2017, Mayıs-Haziran, s. 10.

²³ David Hughes, “What Does Lawfare Mean?”, *Fordham International Law Journal*, 2016, 40:1, s. 5.

²⁴ Tropin Zakhar, “Lawfare as part of hybrid wars: The Experience of Ukraine in Conflict with Russian Federation”, *Security&Defense Quarterly*, 2021, 1:43, s.17.

²⁵ Aurel Sari, “Hybrid Warfare, Law and the Fulda Gap”, *Complex Battle Spaces*, ed. Christopher Ford, Winston Williams, Oxford University Press, 2018, s. 30.

için kullanılabilceği gibi başka alanlardaki araçlar da hukuk alanı veya yasal alanda sonuç elde etmek üzere kullanılabilir.²⁶

İncelediğimiz örneklerde saldırgan politika izleyen aktörlerin, uluslararası arenada hibrit düzlemde çatışma aracı olarak hukuku kazanımlarını en üst seviyeye çıkarmak ve rakiplerine iradelerini kabul ettirmek için kullandığı izlenmiştir.

Çin uluslararası hukuku ve özellikle olarak Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesinin (BMDHS) üzerinde yaşam olan adalara tanıdığı haklardan istifade etmek için Güney Çin Denizindeki resif ve kayalıkları toprak dolguyla geliştirmeye ve iskan edilmiş ada haline getirmeye, buralarda askeri varlık göstererek toprak iddialarını desteklemeye çalışmaktadır.²⁷ BMDHS'ni kendi çıkarlarına uygun olarak yorumlayan Pekin yönetimi, iddialarını birçok farklı platformda kendi kazanımlarını maksimize etmek ve rakiplerinkini sınırlandırmak amacıyla dile getirmekte²⁸ ve Güney Çin Denizi özelinde diğer kıyı devletlerine karşı hukuku agresif bir şekilde kullanmaktadır.²⁹ Ayrıca, Çin çatışma aracı olarak hukuk stratejilerini Tayvan'a karşıda kullanmaktadır. Bu kapsamda çıkardığı turizm yasaları ile yabancı otel ve havayolları şirketlerini Tayvan'ın Çin'in bir parçası olduğuna kabule zorlamakta hukuki yaptırımlar uygulamakta, çıkardığı tarım düzenlemeleri ile Tayvan'ın Çin'in parçası olduğunu kabul etmeyen ticaret ortakları aleyhine tarım ürünlerinde ithalat ve ihracat kesintileri yapmaktadır.³⁰ Bu eylemlerini ABD üzerinde kurduğu politik baskı ile birleştirerek Tayvan'ın uluslararası arenadaki hareket serbestisini kısıtlamaya çalışmaktadır. Bunu da ABD'ye uyguladığı politik baskı ile Tayvan'a silah satışına engel olmaya çalışarak başarmayı hedeflemektedir.

²⁶ Giannopoulos, Smith ve Theocharidou, a.g.e., s.3 0-32.

²⁷ M. Yahuda, (2013). China's New Assertiveness in the South China Sea. *Journal of Contemporary China*, 22:81, s. 446-459.

²⁸ Joel P. Trachtman, "Integrating Lawfare and Warfare", *Boston College International & Comparative Law Review*, 2016, 39:2, s. 272-275.

²⁹ Gregory F. Treverton, Andrew Thvedt, Alicia R. Chen, Kathy Lee ve Madeline McCue, "Addressing Hybrid Threats", <https://www.hybridcoe.fi/wp-content/uploads/2020/07/Treverton-AddressingHybridThreats.pdf>, erişim 10.01.2022, s. 75.

³⁰ Sean Quirk, "Lawfare in the Disinformation Age: Chinese Interference in Taiwan's 2020 Elections." *Harvard International Law Journal* 62, no. 2 (June 15, 2021): 525-68. <https://discovery-ebSCO-com.ndueZproxy.idm.oclc.org/linkprocessor/plink?id=118ac784-376b-387d-a8d1-5ab0465f35ee>.

Çin bu çabalarını iç hukuk sistemindeki “bir devlet iki sistem” düzenlemesiyle meşrulaştırmaya çalışmaktadır. Ayrıca Pekin yönetimi, kendi iç hukuku vasıtasıyla Tayvan’ın özerkleşme faaliyetlerini de engellemeye çalışmaktadır.³¹ Çin’in bu konudaki ana iç hukuk enstrümanı 2005 Ayrılık Karşıtı Yasadır (*Anti-Secession Law*) ve bu yasanın gerektirdiği eylemlere başvurmaktadır.³² Benzer şekilde, çatışma aracı olarak hukuk Çin diplomasisi tarafından uluslararası aktörlerin Tayvan ile etkileşimlerine karşı caydırıcılık sağlamak için de kullanılmaktadır.³³

Çin aynı zamanda algıladığı iç hibrit tehditleri önlemek ve ulusal güvenliği korumak üzere vatandaşların ve tüzel kişiliklerin devletle iş birliği yapmalarını kanunla zorunlu hale getirerek de hukuku çatışma aracı olarak kullanmıştır.³⁴

Benzer bağlamlarda, Rusya geniş bir yelpazede çatışma aracı olarak hukuk stratejileri ve taktikleri uygulamaktadır. Moskova, yerel referandumların ardından komşu bölgelerin ilhakını mümkün kılmak için iç hukuku kullanmaktadır.³⁵ 2014 yılında Rusya tarafından vatandaşlık kanunu, Rusya İmparatorluğu ve SSCB’ye kadar uzanan ikamet iddialarını komşu bölgelerde yaşayanlara Rus vatandaşlığı vermek için kullanacak şekilde değiştirilmiştir. Kırım, Güney Osetya ve Abhazya’da Rus vatandaşlarının bulunduğu iddialarını desteklemek için bölge halkına Rus pasaportları verilmiştir.³⁶ Rusya ayrıca Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi yaptırımlarını önlemek için defalarca veto hakkını kullanmış,

³¹ Kartal Batuhan Olkan, “Çin-ABD İlişkilerinde Güvenlik İkilemi: Tayvan Sorunu” *Journal of Business Innovation and Governance*, 4:1 , 27-41 .

³² Deng Cheng, “Winning Without Fighting: Chinese Legal Warfare”, <https://www.heritage.org/asia/report/winning-without-fighting-chinese-legal-warfare>, erişim 11.02.2022.

³³ Weissmann, Nilsson, Palmertz ve Weissmann, a.g.e., s. 176-177.

³⁴ Giannopoulos, Smith ve Theocharidou, a.g.e., s.17.

³⁵ Rusya Federasyonu Duma bildirisini, ‘Kırım’ın Rusya Federasyonu’na katılma günü yeni bir önemli tarih haline geldi’ [‘Den’ prinyatija Kryma v sostav Rossijskoj Imperii stal novoj pamyatnoj datoj’], Rusya Federasyonu Devlet Meclisi Devlet Duması, 24 Temmuz 2018, <http://duma.gov.ru/news/27704>; yasanın Rusça aslına şu adresten ulaşılabilir: ‘495245-7 sayılı Kanun Taslağı’ [‘Zakonoproekt No 495245-7’], Sozd Beta, 2018, <http://sozd.parliament.gov.ru/bill/495245-7>.

³⁶ Jill I. Goldenziel, “Law as a Battlefield: The U.S., China, and the Global Escalation of Lawfare.” *Cornell Law Review* 106, no. 5:July 1 2021, s. 1085–1171. <https://discovery-ebSCO-com.ndueZproxy.idm.oclc.org/linkprocessor/plink?id=e7c61cf3-cfce-3a60-9d1c-cfeb043f0ffd>.

böylece aleyhine alınacak kararları engellemiş ve uluslararası hukuku istismar etmiştir.³⁷ Rusya savaş suçlarını tanımlayan metinlerden esinlenerek³⁸, sözde Rus barışı koruma güçlerinin varlığı, Rusça konuşan insanlara yönelik soykırımı ve buna eşlik eden bir insani felaketi önleyerek hukukun üstünlüğünü korumaya yönelik olduğu gibi tezler sunarak yasal hale getirmeye çalışmıştır.³⁹

Başka bir örnek olarak, 2008'deki Rusya-Gürcistan çatışması öncesinde ve sırasında Rusya, Gürcistan'a karşı Güney Osetya ve Abhazya lehine birçok hibrit yöntem kullanmıştır. Rusya Gürcistan'daki eylemlerini meşrulaştırmak için bu bölgelerde yaşayan yerel Rusların haklarını koruduğunu iddia etmiş, bu iddialarını temellendirmek için de "pasaportlaştırma" diye adlandırılan süreçle neredeyse isteyen herkese Rus Pasaportu vermiştir.⁴⁰ Böylece kendi vatandaşlarını koruma iddiasına kendi iç hukukuyla zemin hazırlanmış olmuştur.⁴¹ Bu eylemlerine meşru bir görünüm kazandırmak için yasal araçlar kullanan devlet aktörün faaliyetlerine güzel bir örnektir.⁴²

Devlet dışı aktörlerin, rakip devletlerin silahlı çatışma hukukuna uymasını güvenlik açıkları olarak suistimal ederek çatışma aracı olarak hukuk taktikleri uyguladıkları iddia edilen durumlar mevcuttur. İsrail-Hamas çatışmasında, İsrail Savunma Güçlerinin (IDF), baskın unsurunu kaybetme ve Hamas'ın erken haber alması pahasına sivil kayıpları önlemek ve uluslararası hukuka uymak için yaklaşan hava saldırılarından önce Gazze Şeridi'ndeki sivillere uyarılar gönderdiği iddia edilmektedir. Bu durumun, İsrail Savunma Güçleri safında büyük bir güvenlik açığı

³⁷ Mark Voyger, "Russian Lawfare - Russia's Weaponisation Of International And Domestic Law: Implications For The Region And Policy Recommendations." *Journal on Baltic Security* 4, no. 2 (December 1, 2018), s. 35-42.

³⁸ 1949 Cenevre Sözleşmeleri ve 1977 Ek Protokol I listeleri; Madde 8 Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü; Uluslararası Statü'nün 2. ve 3. Maddeleri Eski Yugoslavya Ceza Mahkemesi ve Uluslararası Ceza Mahkemesi Tüzüğü'nün 4. Maddesi Ruanda ile ilgili savaş suçları tanımları.

³⁹ Andres B.Munoz Mosquera ve Sascha Dov Bachmann, "Lawfare in Hybrid Wars: The 21st Century Warfare", *Journal of International Humanitarian Legal Studies*, 2016, 7, s. 85.

⁴⁰ Goldenizel, a.g.e.

⁴¹ Voyger, a.g.e, s. 39.

⁴² NATO StratCom COE, "Hybrid Threats-A Strategic Communications Perspective", <https://stratcomcoe.org/publications/hybrid-threats-a-strategic-communications-perspective/79>, erişim 07.01.2022, s. 64.

oluşturduğu öne sürülmektedir.⁴³ İsrail olası hava saldırılarını önceden bilerek bu güvenlik açığından yararlanan Hamas'ın, tahliyeleri engelleyerek ve yoğun nüfuslu bölgelerden roket fırlatarak sivilleri canlı kalkan olarak kullandığını iddia etmektedir.⁴⁴ Başka bir örnek olarak, NATO'nun Afganistan'da sivillerin korunmasına yönelik medya kampanyaları yürütmüştür.⁴⁵ Ancak NATO'nun niyeti, hava saldırılarını önlemek için sivilleri mevzilerinin yakınına yerleştiren Taliban'ın hukuku kötü niyetli çatışma aracı olarak kullanması nedeniyle ters sonuçlara yol açmıştır.⁴⁶

Genel olarak, çatışma aracı olarak hukuk, yeni bir fenomenden ziyade yeniden gün yüzüne çıkan eski bir fenomen olarak kabul edilebilir. Hibrit tehditler kavramının görünürlüğünün artmasıyla birlikte bu kavram da daha fazla görünürlük kazanmıştır. Hem devlet hem de devlet dışı aktörler, sayısız kez hukuk alanında hibrit tehditler olarak hukuk uygulamalarını kullanmakta ve maruz kalmaktadır.

3. Çatışma Aracı Olarak Hukuk Uygulamaları Durum İncelemesi

3.1. Analiz Çerçevesi

Çatışma aracı olarak hukuk (*lawfare*) kavramının teorik arka planına uygun olarak bu kavrama yönelik uzman kişilerce bu kapsamda olduğu değerlendirilen yirmi örnek durum incelenmiştir. Benzer örnekler ile bu sayı artırılabilir, ancak yapılan incelemede örnek durumlarda kendini tekrar eden durumların var olduğu ve sayı ne kadar artırılırsa artırılınsa kendini tekrar etme eyleminin tespit edilen ortak özelliklerinin değişmeyeceği kanaatine varılmıştır. Yaptığımız çalışma tespit edilen özelliklerin belirtilen sayıyla sınırlı olduğunu iddia etmemektedir. Gelecekte yapılacak çalışmalar ile farklı benzerlikler ve ortak özellikler bulunabilir; ancak Çalışkanlar ve Demir'in kıymetlendirmesine göre bu durum yapılan tespitlerin yanlış olduğu anlamını taşımamaktadır.

Durum incelemelerindeki ilk parametre aktör çeşididir. Çatışma aracı olarak hukuk uygulamalarının devlet aktörler, terör örgütleri de dahil

⁴³ Mosquera ve Bachmann, a.g.e., s.7 7-78.

⁴⁴ NATO StratCom COE, a.g.e., s. 60.

⁴⁵ "NATO - Görüş: Açıklama , 03-Dec.-2001." ve "NATO - Haberler: ISAF Dışişleri Bakanları Afgan dayanışmasını eylemle destekliyor, 04-Dec.-2009."

⁴⁶ Mosquera ve Bachmann, a.g.e., s.7 5-76.

olmak üzere devlet dışı aktörler veya uluslararası örgütler tarafından gerçekleştirilmesi mümkündür. İkinci parametre hukuk nevidir. Çatışma aracı olarak hukuk uygulamalarında iç hukukun veya uluslararası hukukun kullanıldığı görülmektedir. Uygulamalarda her iki hukukun birlikte kullanımı da söz konusu olabilmektedir. Üçüncü parametre çatışma aracı olarak hukuk uygulamasının hibrit tehditler kapsamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceği ile ilgilidir. Uygulamalar, politik, ekonomik ve silahlı mücadeleler düzleminde hibrit tehditler kapsamındaki uygulamalar olabileceği gibi hibrit tehditler kapsamı dışında belirli amaçlar doğrultusunda gerçekleştirilen hukuki işlemler veya hukuk mücadeleleri olabilecektir. İncelemelerdeki son parametre uygulama maksadıdır. Literatürdeki örneklerde çatışma aracı olarak hukuk uygulamalarının aktörler tarafından politik, ekonomik veya askeri bir mücadelede beka amacıyla, mücadelelerde muhasım aktörlere uygulanan yaptırımlara meşru bir zemin hazırlamak amacıyla veya lehte kazanımlar elde etmek üzere de facto durum yaratmak amacıyla gerçekleştirildiği yorumlanmış ve bu üç amaç uygulama maksadı parametresinin çeşitleri olarak ele alınmıştır.

3.2. Durum İncelemeleri

Devlet dışı aktörler veya terör örgütleri, silahlı çatışmalarda, uluslararası hukuka, özellikle de silahlı çatışma hukukuna uyum sağlama konusunda devlet aktörlerin hassasiyetlerini suistimal etmektedir. Aşağıdaki üç örnek, bu bağlamda güzel örneklerdir. İlk örnekte Taliban, hava saldırılarını önlemek için sivilleri mevzilerine yakın bir yere yerleştirerek, NATO'nun hava harekatı öncesi sivillere yönelik uyarılarının etkilerini tersine çevirmeye çalışmıştır.⁴⁷ İkinci örnekte, PKK terör örgütüne bağlı terör örgütü YPG'nin⁴⁸ Türkiye'nin Suriye'nin kuzeyinde yürüttüğü yasal

⁴⁷ Mosquera ve Bachmann, a.g.e., s. 75-76.

⁴⁸ YPG (*Yekîneyên Parastina Gel* / Halk Savunma Birlikleri), çatı terör örgütü olarak KCK terör örgütünün (*Koma Cîvaken Kurdistan* / Kürt Topluluklar Birliği) Suriye askeri koludur ve PKK terör örgütü ile yakın işbirliği içindedir. PKK terör örgütü, NATO, ABD, Avrupa Birliği ve diğer birçok ülke ve uluslararası kuruluş tarafından terör örgütü olarak kabul edilmektedir. Bakınız: Can Acun and Bünyamin Keskin, "The PKK's Branch in Northern Syria, PYD-YPG", https://setav.org/en/assets/uploads/2017/05/PYD_YPG_En.pdf (26.04.2022), s.14. PKK ile yakın işbirliği içinde olan ve uluslararası hukuku hiçe sayan YPG terör örgütünün Türkiye'nin uluslararası örgütlerdeki müttefikleri tarafından açıkça desteklenmesi de hibrit tehditler konusunda başka akademik çalışmalara konu olabilecek bir durumdur.

ve meşru terörle mücadele operasyonlarını Türk Silahlı Kuvvetleri'nin uluslararası hukuka uyma hassasiyetini kullanarak yürütülen operasyonları engellemek amacıyla çocukları silahlandırmıştır.⁴⁹ BM Çocuk Hakları Sözleşmesinin 38 ve 39'uncu maddeleri, taraf devletlerin çocukları silahlı çatışmadan uzak tutulması ve silahlı çatışmadan etkilenen çocukların korunmasına yönelik yükümlülükler ortaya koymaktadır.⁵⁰ Terör örgütünün çocukların silah altına alınması ile ilgili uluslararası hukuka ve sözleşme hükümlerine uygun hareket etmesi beklenmemektedir. Terör örgütü burada, sözleşmeye taraf olan ve uluslararası hukuka uygun hareket eden Türkiye Cumhuriyeti devletinin sözleşme kapsamındaki yükümlülüklerini istismar etmektedir. Üçüncü örnekte ise, Yemen iç savaşında, Husi isyancıların Suudi hava hareketlerine karşı korunmak için hastanelerde milisleri ve silahları sakladıkları iddia edilmektedir.⁵¹ Belirtilen bu üç durumda devlet dışı aktörler uluslararası hukuk kurallarını, silahlı çatışma düzlemindeki hibrit tehditler kapsamında bekalarını temin maksadıyla kullanmaktadırlar. Bu eylemlerini askeri eylemleriyle birleştirdikleri için uygulamalar hukukun çatışma aracı olarak kullanımına örnektir ve hibrit tehditler kapsamında değerlendirilmelidir.

Devlet dışı aktörlerin aynı kapsamda çatışma aracı olarak hukuka başvurmasının bir başka örneği, aktörlerin farklı gerekçelerle yabancı bir ülkede sığınma talep etmesi ve sığınma elde etmesi, özellikle teröristlerin bir ülkeden kaçıp başka bir ülkeye sığınma hakkı kazanmasıdır.⁵² Türkiye'nin haklı kaygı ve itirazlarına rağmen bazı Avrupa ülkeleri PKK'lı teröristlere ve

⁴⁹ Selman Aksunger, "PKK/YPG continues to use child soldiers with impunity", <https://www.aa.com.tr/en/analysis/analysis-pkk-ypg-continues-to-use-child-soldiers-with-impunity/1953913> (10.02.2022)

⁵⁰ Convention on the Rights of the Child, Adopted and opened for signature, ratification and accession by General Assembly resolution 44/25 of 20 November 1989, <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/ProfessionalInterest/crc.pdf> (14.04.2023)

⁵¹ Michelle Nichols, "Exclusive: U.N. report on Yemen says Houthis used human shields, Islamic State got cash", <https://www.reuters.com/article/us-yemen-security-un-exclusive-idUKKCN10F28B?edition-redirect=uk> (10.02.2022)

⁵² UNSC CTED, "Efforts of European Member States to Prevent Terrorists from Abusing Asylum Systems while Ensuring Compliance with International Refugee and Human Rights Law: Challenges, Recommendations and Good Practices", <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/CTED-REGIONAL-ANALYTICAL-BRIEF-April-2021-final.pdf> (11.02.2022), s.3-7.

destekçilerine işkenceye uğradıkları ve yer değiştirmeye maruz kaldıkları iddiasıyla BM Mülteciler Sözleşmesi'ne⁵³ istinaden sığınma hakkı vermektedir.⁵⁴ Bu eylemler insani duygularla yapılsa bile devlet dışı aktörlere koruma sağladığı gibi savaşıcı militanların daha sonra eylem yapabilmesine imkân sağladığı için rakip ülkeler için bir hibrit tehdit özelliği taşımaktadır. Belirtilen bu durumda devlet dışı aktörler uluslararası hukuk kurallarını, politik mücadele düzlemindeki hibrit tehditler kapsamında bekalarını temin maksadıyla kullanmaktadırlar.

Çin, çatışma aracı olarak hukuk uygulamalarının önemli örnekleri olarak birçok durumda uluslararası hukuku ve iç hukuku silah olarak kullanmaktadır. Agresif dış politikası ve ABD ile siyasi rekabeti, çatışma aracı olarak hukukun farklı uygulamalarını içermektedir. Tayvan sorunu bağlamında, Washington yönetimi, savunmada öz yeterlilik sağlamak gibi bir amaçla Tayvan'a silah satışını meşrulaştırmaktadır. Bu, bir devlet aktör tarafından iç hukukun politik mücadele düzleminde hibrit tehditler kapsamında yaptırımlara meşruiyet kazandırma maksadıyla kullanımudur. Misilleme olarak Çin, 2005 Ayrılık Karşıtı Yasanın (*Anti-Secession Law*) gerektirdiği eylemlere başvurarak uluslararası toplumun Tayvan ile etkileşimini engellemeye çalışmaktadır. Bu durumda da devlet aktör tarafından iç hukukun beka maksadı ile kullanımı söz konusudur. Ancak, ilgili yasanın kullanımı hibrit tehditler kapsamı dışında bir hukuk işlemi veya hukuk mücadelesi olarak değerlendirilebilir.

Güney Çin Denizi bağlamında, Pekin Yönetimi, BMDHS'nin kendine özgü yorumlarıyla kazanımlarını maksimize etmeye çalışmaktadır.⁵⁵ Buna göre Çin BMDHS'ne istinaden devamlı çizgi yerine uluslararası tahkim mahkemesinin kesikli çizgiye izin verdiğini iddia etmekte dokuz kesikli çizgi ile Güney Çin Denizinin neredeyse %90'ında hak iddia etmektedir. Ayrıca bu savının diğer ülkelerce desteklenmesi içinde çaba sarf etmektedir.

⁵³ UN General Assembly (1951), Convention Relating to the Status of Refugees, 28 July 1957, New York, NY: United Nations.

⁵⁴ Vera Eccarius-Kelly. "Anatomy of a Civil War: Sociopolitical Impacts of the Kurdish Conflict in Turkey." *Journal of the Ottoman and Turkish Studies Association*, vol. 6, no. 2, fall 2019, pp. 188+. Gale Academic OneFile, link.gale.com/apps/doc/A621001926/AONE?u=wash60683&sid=ebsco&xid=f3eb2ad7. Accessed 4 Apr. 2023.

⁵⁵ Cheng, a.g.e.

Çin, Çin Hanedanlığının Güney Çin Denizi'ndeki kara bölgeleriyle angajmanına ilişkin tarihsel argümanları kullanarak adaların çoğunluğu ve bitişik sular üzerinde egemenlik iddiasında bulunmaktadır. Ancak, BMDHS, taraflara tarihsel mirasa dayalı iddialarda bulunma hakkı vermemektedir. Çin ayrıca BMDHS hükümlerine aykırı bir şekilde iç sular, karasuları ve Münhasır Ekonomik Bölgeler (MEB) ilan etmekte ve seyir özgürlüğünü (*freedom of navigation*) kendi lehine sınırlamaya çalışmaktadır.⁵⁶ Çin'in buradaki eylemi açıkça uluslararası hukuktan yola çıkarak politik mücadele düzleminde hibrit tehditler kapsamında *de facto* bir durum yaratma çabasıdır.

Çin, muhalefeti sistematik olarak hedef almak için iç hukuku da kullanmaktadır. Yakın tarihte Çin ulusal güvenliğiyle ilgili asılsız iddialarla yargılanan yabancı girişimcilerin ve vatandaşların örnekleri bulunmaktadır. Çin toprakları dışındaki muhalif kimlikler, daha önce Çin rejimi tarafından sistematik olarak hedef alınmıştır. Ayrı bir olayda, Pekin yönetimi, Huawei'nin Genel Finans Direktörünün (*Chief Financial Officer/CFO*) 2018'de ABD yasalarını ihlal ettiği suçlamasıyla Kanada'da gözaltına alınmasına, izindeki bir Kanadalı diplomat ve bir girişimciyi tutuklayarak misillemede bulunmuştur. Geri adım atan ABD, iade sürecinden vazgeçmiş ve Huawei'nin yöneticisini serbest bırakmış; karşılığında da Kanadalı diplomat ve girişimci, sonunda hüküm giymedikleri bir yargı sürecinden geçmiştir.⁵⁷ Bu örnekte de Çin, bir devlet aktör olarak iç hukukunu hibrit tehditler kapsamı dışında uzun süreçte rejimin bekasını sağlamak amacıyla kullanmaktadır.

ABD'nin dış politikası ve beraberindeki güvenlik stratejileri kendine özgü hukuk uygulamalarını da içermektedir. Bunun bir örneği, Irak Haşdi Şabi lideri Ebu Mehdi el Mühendis ve İran İslam Devrim Muhafızları Kolordusu Kudüs Gücü (*Islamic Revolutionary Guard Corps' Quds Force of Iran*) komutanının 3 Ocak 2020'de Bağdat'ta bir ABD insansız hava aracı saldırısıyla öldürülmesidir. İHA hareketleri ile etkisiz hale getirme eylemleri,

⁵⁶ Douglas Guilfoyle, "The Rule of Law and Maritime Security: Understanding Lawfare in the South China Sea." *International Affairs* 95, no. 5 (September 1, 2019): 999-1017.

⁵⁷ Bradley A. Thayer and Lianchao Han, "The Growing Threat of China's Lawfare", <https://thehill.com/opinion/international/546811-the-growing-threat-of-chinas-lawfare>, erişim 14.02.2022.

başkanlık kararnamesi (*presidential executive order*) ve silahlı çatışmalara yönelik iç hukuk düzenlemeleriyle yasallaştırılmıştır.⁵⁸ Burada, ABD devlet aktör olarak iç hukuku silahlı çatışma düzleminde hibrit tehditler kapsamında eyleme meşruiyet kazandırma maksadıyla kullanmıştır. İran ve Irak, devlet aktörler olarak, yerel mahkemelerinin öldürme emrini verdiği için dönemin ABD Başkanı Trump'a verdiği tutuklama kararları ile iç hukuktan aldığı güçle misilleme gerçekleştirdi.⁵⁹ Burada da devlet aktörler, iç hukuku hibrit tehditler kapsamı dışında yaptırıma meşruiyet kazandırma maksadıyla kullanmaktadır.

11 Eylül sonrası dönemde, ABD'de haklarında terörizme destek veren ülkelerle örtülü bağlantıları olduğuna yönelik zeminsiz iddialarda bulunulan İslami sivil toplum kuruluşu ağı, yasal süreçlerden yararlanarak ABD belge ve açıklamalarında İslam dinini terörle bağdaştıran ifadelerden arındırmaya çalışmış ve bir dereceye kadar somut sonuç elde etmiştir.⁶⁰ Burada da iç hukuk çatışma aracı olarak hibrit tehditler kapsamı dışında bekanın sağlanması maksadıyla kullanılmıştır.

ABD, terörizme karşı savaş konsepti içinde, uluslararası toplum nezdinde mücadeleyi meşrulaştırmak için harekât sahasındaki bazı hasım yerel milisleri iç hukuku vasıtasıyla terör örgütü olarak tanımayı araç olarak kullanmıştır. ABD Dışişleri Bakanlığı bu konuda kararnameler kullanmaktadır. Hükümet tarafından finanse edilen Irak Halk Seferberlik Güçleri (*Iraqi Popular Mobilization Forces*) çatısı altındaki bazı milislerin terör örgütü olarak tanınması, bu konseptin başlıca örneğidir.⁶¹ Burada bir devlet aktör iç hukukunu yine meşruiyet yaratma maksadıyla politik mücadele düzleminde hibrit tehditler kapsamında kullanmaya çalışmaktadır.

⁵⁸ Scott R. Anderson, "Did the President Have the Domestic Legal Authority to Kill Qassem Soleimani?", <https://www.lawfareblog.com/did-president-have-domestic-legal-authority-kill-qassem-soleimani>, erişim 15.04.2023.

⁵⁹ "Iraqi court issues arrest warrant for Trump over killing of paramilitary chief", <https://www.theguardian.com/world/2021/jan/07/iraqi-court-issues-arrest-warrant-for-trump-over-killing-of-top-military-commander>, erişim 11.02.2022.

⁶⁰ Brooke Goldstein and Benjamin Ryberg, "The Emerging Face of Lawfare: Legal Maneuvering Designed to Hinder the Exposure of Terrorism and Terror Financing", *Fordham International Law Journal*, 2013, 36:3, s. 650-653.

⁶¹ "Executive Order 13224", <https://www.state.gov/executive-order-13224/#state>, erişim 13.02.2022.

ABD, terörle mücadele konseptlerinin yanı sıra, stratejik rakiplerine karşı çatışma aracı olarak hukuk stratejileri ve taktikleri de kullanmaktadır. Bu bağlamda ABD Kongresi, ABD vatandaşları ve şirketlerine karşı Çin ve Rusya tarafından açılan davalarda, dava taraflarının çıkarlarının ABD çıkarlarıyla uyumlu olması şartıyla özel devlet desteğini öngören kanunları yürürlüğe koymuştur.⁶² Kongrenin çıkardığı yasalara dayanarak, ABD Hazine Bakanlığı, Amerika'nın Hasımlarına Yaptırımlar Yoluyla Karşı Koyma Yasasının (*Countering America's Adversaries Through Sanctions Act / CAATSA*) en son içeriği dahil olmak üzere birçok farklı bağlamda düşmanlara yaptırımlar uygulamaktadır.⁶³ Bu konsept dahilinde, çatışma aracı olarak hukukun etkin kullanımı, muhasımlara karşı daha kapsamlı bir ekonomik savaş kolaylaştırmaktadır. Bu iki durumda, iç hukuk mücadele ve yaptırımlara meşruiyet kazandırma maksadıyla politik mücadele düzleminde hibrit tehditler kapsamında kullanılmaktadır.

Rusya'nın, Gürcistan ve Ukrayna savaşları başta olmak üzere girdiği çatışmalara hukuku alet ettiği bilinmektedir. 2008'de Rus güvenlik güçleri, Güney Osetya ve Abazya'daki yerel halka Rus pasaportları dağıtmak suretiyle, Rusça konuşan halkın iradesine karşılık bir askerî harekât icra edildiği argümanlarıyla harekate meşru bir görünüm kazandırmıştır. Kırım ve Doğu Ukrayna'da Rusça konuşan vatandaşlara Rus kimlik belgeleri dağıtma konusundaki benzer uygulamalar, olası herhangi bir müdahaleyi meşru kılmak için 2014 yılında da tekrarlanmıştır. Ayrıca Rusya Parlamentosu, Kırım'daki referandumda olduğu gibi kontrollü referandumlar sonrasında komşu bölgelerin ilhakına olanak sağlayacak yasa taslakları üzerinde çalışmıştır. Ayrıca Moskova yönetimi, BM ve AGİT mekanizmaları aracılığıyla uluslararası hukuku kullanarak bu konseptteki eylemlerine hukuki bir kimlik kazandırmış ve uluslararası anlaşmalardaki boşlukları kullanarak taraflara askeri tatbikatlar öncesinde

⁶² Andrew Doran, "Lawfare: How America Can Make Russia and China Think Twice", <https://nationalinterest.org/blog/buzz/lawfare-how-america-can-make-russia-and-china-think-twice-183459>, erişim 13.02.2022.

⁶³ "Countering America's Adversaries Through Sanctions Act", <https://home.treasury.gov/policy-issues/financial-sanctions/sanctions-programs-and-country-information/countering-americas-adversaries-through-sanctions-act>, erişim 13.02.2022.

bildirimde bulunma gerekliliğini bertaraf etmiştir.⁶⁴ Rusya, bu durumda bir devlet aktör olarak hem iç hukuku hem uluslararası hukuku, politik mücadele düzleminde hibrit tehditler kapsamında eylem meşrulaştırma maksadıyla kullanmaktadır.

2021'in sonlarında Ukrayna ile çatışmanın yeniden canlanmasıyla birlikte Putin yönetimi, Şubat 2022'de Ukrayna'nın doğusundaki Luhansk ve Donetsk bölgelerindeki ayrılıkçıların kontrolündeki bölgeleri resmi olarak tanımış ve kendisini uluslararası hukukun kural ve düzeninin bir destekçisi olarak görüp Rusça konuşanları nüfusu Ukrayna rejimine karşı koruma bahanesiyle Ukrayna'nın bazı bölgelerine özel askeri müdahaleye başvurmuştur.⁶⁵ Rusya, bu durumda bir devlet aktör olarak iç hukuku, silahlı çatışma düzleminde hibrit tehditler kapsamında eylem veya yaptırım meşrulaştırma maksadıyla kullanmaktadır.

Başta ABD, Avrupa Birliği ve İngiltere başta olmak üzere batı dünyası, 2022 yılında çatışma aracı olarak hukuku etkin bir şekilde kullanarak misilleme olarak Rusya'ya ekonomik yaptırımlar uygulamıştır.⁶⁶ Bu örnekte de devlet aktörler ve uluslararası örgütlerin uluslararası hukuk ve iç hukuku politik mücadele düzleminde hibrit tehditler kapsamında yaptırımlara meşruiyet kazandırmak maksadıyla kullanmaktadır.

Başka bir örnekte, İsrail'in Filistin çatışmasında çatışma aracı olarak hukuk uygulamaları yoluyla uluslararası hukuku hiçe saymaktadır. İsrail'in Filistin çatışmasındaki uluslararası hukuk ihlalleri farklı akademik çalışmaların konusu olmuştur. Burada, İsrail'in bu konudaki stratejisine dikkat çekilmektedir. Stratejinin birincil yönü, ihlallerin sistematik olarak tekrarlanması yoluyla uluslararası toplumu uluslararası hukuk ihlallerine karşı duyarsızlaştırmaktır.⁶⁷ Burada, bir devlet aktör, uluslararası hukuku,

⁶⁴ Mark Voyger, "Russian Lawfare-Russia's Weaponisation Of International And Domestic Law: Implications For The Region And Policy Recommendations", *Journal on Baltic Security*, 2018, 4:2, s. 38-39.

⁶⁵ René Vär, "Russia's Legal Arguments to Justify its Aggression Against Ukraine", https://icds.ee/wp-content/uploads/dlm_uploads/2022/11/ICDS_Analysis_Russia's_Legal_Arguments_to_Justify_its_Aggression_Against_Ukraine_Rene_Vark_November_2022.pdf, erişim 15.04.2023, s. 1-2.

⁶⁶ "The Sanctions that Could Really Hurt Russia", <https://edition.cnn.com/2022/02/22/business/sanctions-russia-ukraine/index.html>, erişim 24.02.2022.

⁶⁷ Jeff Halper, "How Israel Undermines International Law Through 'Lawfare'",

silahlı çatışma düzleminde hibrit tehditler kapsamında *de facto* durum yaratmak maksadıyla kullanılmaktadır.

Son örnek olarak Yunanistan, bir devlet aktörü olarak, kazanımlarını maksimize etmek ve Türkiye'yi Ege Denizi'ndeki haklarından mahrum etmek için BMDHS dâhil olmak üzere iç ve dış hukuku haksız ve kendine özgü bir yorumla istismar etmektedir. Yunanistan BMDHS'ne dayandırarak adaların münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığı olduğunu iddia etmekte, bunu sürekli olarak yaptığı Türkiye'ye yönelik engelleme ve açık deniz sularının kullanılmasını kısıtlama eylemleriyle tekrarlamaktadır.⁶⁸ Bu durumda, Yunanistan bir devlet aktör olarak iç hukuk ve uluslararası hukuku, politik mücadele düzleminde hibrit tehditler kapsamında *de facto* durum yaratma maksadıyla kullanılmaktadır.

3.3. Genel Bakış

Bir önceki bölümde tartışıldığı gibi, Tablo-1'de çatışma aracı olarak hukuk uygulamalarına dair örnek olaylar kısaca tasvir edilmekte ve aktör, hukuk nevi, hibrit tehdit durumu ve uygulama nevi şeklinde etiketlenmektedir.

Olay	Aktör	Hukuk Nevi	Hibritlik Durumu	Uygulama Maksadı
(1) Taliban tarafından sivillerin canlı kalkan olarak kullanılması.	Devlet dışı aktör,	UA hukukun kullanımı	Silahlı çatışma ile birlikte Hibrit Tehdit	Beka
(2) YPG terör örgütü tarafından çocukların silah altına alınarak örgüte alınması	Devlet dışı aktör,	UA hukukun kullanımı	Silahlı çatışma ile birlikte Hibrit Tehdit	Beka
(3) Huşi isyancılar tarafından hastanelerin korunak olarak kullanılması.	Devlet dışı aktör,	UA hukukun kullanımı	Silahlı çatışma ile birlikte Hibrit Tehdit	Beka

<https://www.twn.my/title2/resurgence/2014/287-288/world1.htm>, erişim 12.02.2022.

⁶⁸ Erol Kalkan, "The Longstanding Dispute Between Turkey And Greece: The Aegean Issue", *International Journal of Economic and Administrative Studies*, 2020, 28, s.169.

(4) Yabancı ülkelerde siyasi sığınma hakkı.	Devlet dışı aktör	UA hukukun kullanımı	Politik mücadele ile birlikte Hibrit Tehdit	Beka
(5) ABD'nin Tayvan ile İlişkiler Yasası kapsamındaki eylemleri.	Devlet aktör	İç hukukun kullanımı	Politik mücadele ile birlikte Hibrit Tehdit	Yaptırımın Meşrulaştırılması
(6) Çin'in Ayrılık Karşıtı Yasa kapsamındaki faaliyetleri.	Devlet aktör	İç hukukun kullanımı	Hibrit Tehdit değil	Beka
(7) Çin'in BMDHS kendi çıkarlarına uygun olarak yorumlaması.	Devlet aktör	UA hukukun kullanımı	Politik mücadele ile birlikte Hibrit Tehdit	De facto yaratma
(8) Çin hükümetinin muhalefeti içeride ve dışarıda sistematik olarak hedef alması.	Devlet aktör	İç hukukun kullanımı	Hibrit Tehdit değil	Beka
(9) Çin'in ABD'nin çatışma aracı olarak hukuk uygulamalarına misillemesi.	Devlet aktör	İç hukukun kullanımı	Politik ve Ekonomik mücadele ile birlikte Hibrit Tehdit	Yaptırımın Meşrulaştırılması
(10) ABD'nin İHA'larla insanları etkisiz hale getirmesinin yasallaştırılması.	Devlet aktör	İç hukukun kullanımı	Silahlı çatışma ile birlikte Hibrit Tehdit	Yaptırımın Meşrulaştırılması
(11) İran ve Irak mahkemelerinin ABD Başkanı Trump hakkında yakalama kararı çıkarması.	Devlet aktör	İç hukukun kullanımı	Hibrit Tehdit değil	Yaptırımın Meşrulaştırılması
(12) İslami sivil toplum kuruluşlarının ABD yönetimine karşı yasal süreçlere başvurması.	Devlet dışı aktör,	İç hukukun kullanımı	Hibrit Tehdit değil	Beka
(13) ABD tarafından yerel askeri grupların terör örgütü olarak ilan edilmesi.	Devlet aktör	İç hukukun kullanımı	Politik mücadele ile birlikte Hibrit Tehdit	Yaptırımın Meşrulaştırılması

Hukuk Ortamında Hibrit Tehdit Uygulamaları:
Çatışma Aracı Olarak Hukuk Uygulamalarının Bir Tipolojisi

(14) ABD'nin vatandaşlarına rakip ülkelerle olan davalarında doğrudan destek sağlaması.	Devlet aktör	İç hukukun kullanımı	Politik mücadele ile birlikte Hibrit Tehdit	Yatırımın Meşrulaştırılması
(15) ABD'nin rakiplerine yaptırımları.	Devlet aktör	İç hukukun kullanımı	Politik mücadele ile birlikte Hibrit Tehdit	Yatırımın Meşrulaştırılması
(16) Rusya'nın 2008 ve 2014'te Gürcistan ve Ukrayna'ya karşı eylemleri.	Devlet aktör	İç/UA hukukun kullanımı	Politik mücadele ile birlikte Hibrit Tehdit	Yatırımın Meşrulaştırılması
(17) 2022 yılında Ukrayna savaşında Rusya'nın eylemleri.	Devlet aktör	İç hukukun kullanımı	Silahlı Çatışma ile birlikte Hibrit Tehdit	Yatırımın Meşrulaştırılması
(18) 2022 yılında Batı dünyasının Rusya'ya misillemeleri.	Devlet aktör/UA örgüt	İç/UA hukukun kullanımı	Politik mücadele ile birlikte Hibrit Tehdit	Yatırımın Meşrulaştırılması
(19) İsrail'in uluslararası toplumu duyarsızlaştırması.	Devlet aktör	UA hukukun kullanımı	Silahlı Çatışma ile birlikte Hibrit Tehdit	De Facto yaratma
(20) Ege Denizi'nde Yunanistan'ın deniz hukukunu kendi çıkarlarına göre yorumlaması.	Devlet aktör	İç/UA hukukun kullanımı	Politik mücadele ile birlikte Hibrit Tehdit	De Facto yaratma

Tablo 1: Çatışma Aracı Olarak Hukuk Durum İncelemeleri⁶⁹

3.3. Çatışma Aracı Olarak Hukuk Uygulamalarının Tipolojisi

Tablo 1'de etiketlenen hukukun bir çatışma aracı olarak kullanıldığı durumlar incelendiğinde benzer özellik taşıyan aktörlerin benzer yöntemlerle hukuktan istifade ettiği ve bunların örnekler artırılrsa da çok büyük farklılıklar göstermeden birbirlerini tekrar ettiği gözlemlenmiştir.

⁶⁹ Örnek durumların özellikle hibritlik durumu ve uygulama maksadı ile ilgili farklı yorumların getirilmesi söz konusu olabilir. Ancak, örnek durumların Çalışkanlar ve Demir tarafından en belirgin ve öne çıkan yönleri oldukları değerlendirilen hususlar etiketlemede ve yorumlamada ele alınmıştır.

Yapılan incelemede yirmi durumdan yedi tanesinde aktörler çatışma aracı olarak hukuku beka maksadıyla kullanmaktadır. Bu yedi durumdan dördünde, içlerinde terör örgütlerinin de bulunduğu devlet dışı aktörler tarafından hibrit tehditler kapsamında hukuk araç olarak kullanılmıştır. Diğer üç durumda ise devlet aktörler hibrit tehditler kapsamı dışında iç hukuku veya uluslararası hukuku kullanmaktadır.

İncelenen durumlar içindeki on durumda çatışma aracı olarak hukuk eylemlerin veya yaptırımların meşrulaştırılması maksadıyla kullanılmıştır. Bu on durumun dokuzunda, çatışma aracı olarak hukuk hibrit tehditler kapsamında ve bir durumda da hibrit tehditler kapsamı dışında kullanılmaktadır.

İncelenen durumların üçünde de devletler iç ve uluslararası hukuk kurallarını kendi çıkarları doğrultusunda “*de facto*” yani fiili, pratikte uygulanagelmış bir duruma sebebiyet verecek şekilde kullandıkları değerlendirilmiştir.

3.3.1. Devlet Dışı Aktörlerin Hukuku Beka Maksadıyla Kullanımı:

Hukuk kurallarının devlet dışı aktörler tarafından beka maksadıyla kullanıldığı Hamas, Taliban, Husi ve PKK örneklerinde çatışmada sivillerin zarar görmesinin engellenmesi maksadıyla devlet ve devletlerden oluşan uluslararası örgütlerin aldığı tedbirlerin devlet dışı aktörlerce bir beka tedbiri olarak kullanıldığı, ancak bu eylemlerini diğer eylemlerle de koordineli olarak yerine getirdikleri, tüm eylemlerin silahlı çatışma dahilinde cereyan etmesine rağmen savaş eşiği altında gerçekleştirilmesi nedeniyle de hasımlarına karşı hibrit bir tehdit meydana getirdikleri çıkarımına varılmıştır. Yaptığımız incelemelerde devlet dışı aktörlerin hukuk kurallarını diğer çatışma araçları ile birleştirerek hibrit tehdit oluşturma çabalarının tamamında ana maksadın bekalarını temin olduğu ve bunun gelecekte de devlet dışı aktörler tarafından yinelenebileceği çıkarımına varılmıştır. Durum incelemelerinde devlet aktörlerin beka maksadıyla gerçekleştirdiği çatışma aracı olarak hukuk uygulamaları hibrit tehdit özelliği taşımamaları ve uluslararası hukuk yerine iç hukuku kullanmalarıyla bu tipolojinin dışına çıkmaktadır.

3.3.2. Devletlerin İç Hukuku Yaptırımları Meşrulaştırma Maksadıyla Kullanımı:

İncelenen yirmi örnekten yedisinde devletlerin iç hukuklarını rakipleri veya hasımları üzerinde başka vasıtalarla sağlayamadıkları yaptırımları uygulamak maksadıyla kullandıkları tespit edilmiştir. Bu uygulamaların bir iç hukuk vasıtasıyla meşrulaştırılma yönüyle uluslararası hukukta tanımlanan “zararla karşılık”tan ayrıldığı değerlendirilmektedir. Ayrıca bu eylemler başka bir mücadele vasıtasıyla koordineli olarak kullanılmış, böylece basit bir yaptırım veya hukuk mücadelesinden başkalaşarak rakip veya hasım için bir hibrit tehdit niteliği kazanmıştır. Uygulamaların yapılan eylemi meşrulaştırma çabası yönünden kendi içlerinde benzerlikler taşıdığı ve örneklemelerin sayısı artırılsa da bu kapsamda benzerliğin devam edeceği değerlendirilmiştir. Rusya’nın 2008’de Gürcistan’a ve 2014’ten itibaren Ukrayna’ya karşı eylemleri ile 2022’de Batı dünyasının Rusya’ya yönelik yürüttüğü hukuk mücadelelerinde iç hukukun yanısıra uluslararası hukuk öğelerinden de istifade edilmiştir. Bu örnekler iç hukukun varlığının devamı nedeniyle hala tipolojinin kapsamı içinde değerlendirilmiştir. Ancak, İran ve Irak mahkemelerinin ABD Başkanı Trump hakkında kendi iç hukukları ile çıkarttıkları yakalama kararları, yürütülen hukuk mücadelesinin hukuk sınırları içinde kalması ve başka bir çatışma aracı veya eylemle koordineli hale gelememesi yönünden ABD için bir hibrit tehdit niteliği kazanamamıştır. Bu eylemler hukuk mücadelesi niteliği taşıması ancak hibrit bir özellik arz etmemesi nedeniyle incelenen tipolojinin dışında kalmıştır.

3.3.2. Devletlerin Hukuku “De Facto” Durum Yaratmak Maksadıyla Kullanımı:

İncelenen yirmi örnekten üçünde devletler iç ve uluslararası hukuk kurallarını kendi çıkarları doğrultusunda “de facto” yani fiili, pratikte uygulanagelmış bir duruma sebebiyet verecek şekilde yorumlamaktadırlar. “De jure” yani hukukiliği açıkça kabul edilmiş olayların aksine incelenen üç örnekte de bahsi geçen devletler başka devletlerle çekişmeli oldukları konularda hukuktan istifade etmekte bu eylemleri rakip ve hasım devlete başka çatışma vasıtaları ile birlikte kullanarak hibrit tehdit oluşturmaktadırlar. Günümüzde de facto durumlara birden fazla kez rastlanabilmektedir. Ancak incelenen örnekler aynı zamanda hibrit tehdit niteliği taşımalarıyla diğerlerinden ayrılmaktadır.

Değerlendirme ve Sonuç

Hibrit tehditler; hukuk da dahil olmak üzere birçok vasıtayı birlikte kullanmaktadır. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre, çatışma aracı olarak hukuk;

- Devlet veya devlet dışı aktörler ve terör örgütleri veya uluslararası örgütler tarafından kullanılabilir.
- Devlet dışı aktörler hukuktan istifade ederek bekalarını temin etmeye çalışabilirler.
- Devletler beynelmilel kabul görmüş hukuk kuralları çıkarları ile örtüşmediğinde bu açığı kendi iç hukukları vasıtasıyla yaptıkları düzenlemelerle gidermeye çalışabilirler.
- Devletler hukuk kurallarını kendi çıkarları doğrultusunda yorumlayarak diğer ülkelerce desteklenmese bile “de facto” durumlar oluşturmaya ve böylece kazanımlarını korumaya veya geliştirmeye çalışabilirler.
- Yapılan her çatışma aracı olarak hukuk eylemi aynı zamanda bir hibrit tehdit meydana getirmeyebilir. Bu nedenle; çatışma aracı olarak kullanılan hukuki eylemler kapsam ve eylem olarak hukuk kurallarıyla sınırlıyken, hibrit tehdit kapsamındaki çatışma aracı olarak hukuk eylemlerinde böyle bir sınırlamadan bahsedilemez. Aktörler; hibrit tehdit kapsamındaki çatışma aracı olarak hukuk eylemlerini diğer çatışma vasıtalarıyla uyum içinde kullanmak suretiyle bekalarını temin ederek, iç hukuk vasıtasıyla meşruiyet elde ederek veya de facto durum yaratarak kazanımlarını muhafaza etmeye çabalamakta, en nihayetinde de iradelerini muhasıma kabul ettirmeyi hedeflemektedirler. Bu yaklaşımlarla her iki çatışma aracı olarak hukukun kullanılması kavramı birbirlerinden ayrılmaktadır.

Hibrit tehdit kapsamında çatışma aracı olarak hukukun kullanılmasını her zaman olumsuz bir kavram olarak görmek çok doğru bir yaklaşım olamayacaktır. Bu eylemlerle devletler rekabeti savaş eşiği altında muhafaza ederek olası savaşların yıkıcılığından kaçınabilirler. Farklı bir yaklaşımla; bu yöntemlerden istifade etmeye çalışan aktörler aslında amaçlarının savaşa varmadan iradelerini muhasıma kabul ettirmek olduğunu beyan etmektedirler.

Çatışma aracı olarak hukuk uygulamalarının devlet aktörler ve devlet dışı aktörler tarafından günümüz ve gelecekteki çatışmalarda yaygın bir şekilde kullanılmaya devam edeceği açıktır. Çalışmada tartışıldığı şekilde, tüm çatışma aracı hukuk uygulamaları hibrit tehditler kapsamında cereyan etmeyebilmektedir. Ancak, bu tür uygulamaların uluslararası ilişkilerde çoğunlukla, hukuk alanı dışında farklı alanlardaki amaçlar ve olgular ile birlikte hibrit tehditler kapsamında kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Hibrit tehditler kavramı, beraberinde tehditlere karşı kullanılabilen enstrümanları sistematik bir şekilde açıklayan dayanıklılık (*resilience*) kavramı ile birlikte literatürde yerini korumaktadır. Hibrit tehditlere karşı dayanıklılık tedbirlerini ortaya koymak, bu tedbirleri kuramlaştırmak ve pragmatik uygulamalara dönüştürmenin ancak ilgili hibrit tehditi doğru anlamak, iyi analiz etmek ve varsa farklı uygulamalarda kendini tekrar eden tipolojik özelliklerini iyi idrak etmek ile mümkün olduğu değerlendirilmektedir. Çatışma aracı olarak hukuk uygulamaları da, büyük oranda hukuk ortamındaki hibrit tehditler kapsamında cereyan etmekte ve hem bu alan hem de diğer alanlarda etkiler yaratmaktadır. Bu itibarla, hibrit tehditler kapsamında hukukun çatışma aracı olarak kullanımına karşı ortaya koyulabilecek dayanıklılık tedbirlerinin ortaya koyulması da çatışma aracı olarak hukuk uygulamalarını doğru anlamak ve karakteristik özelliklerini iyi bir şekilde idrak etmekle mümkün olacaktır.

Sunulan bu çalışma ile bu doğrultuda başlangıçta hedeflendiği şekilde çatışma aracı olarak hukukun anlaşılmasına, hibrit tehditler kapsamında ve bu kapsam dışındaki uygulamalar arasındaki farkın izahına, özellikle hibrit tehditler kapsamındaki uygulamalara yönelik tipolojik özelliklerin ve bu hususlara yönelik genel değerlendirmenin ortaya koyulmasına; bu suretle de Türkçe literatürde müstakbel çalışmalar için bir hareket noktası sağlanmasına katkı sağlanmıştır. Örnek Durum incelemeleri konuyu tartışmaya açmak için yeterli olmakla birlikte tam bir kuramdan bahsetmek için daha fazla çalışmaya ve incelenen örneklerin çoğaltılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Summary

The ever-changing characters of wars led academics to introduce new concepts to the literature. One of them is the concept of hybrid threats, which is based on the practice of dictating the own will to the enemy through coordinated utilization of multiple means when there is no declared war. Hybrid threats exist and take distinctive forms in several domains including the legal domain. The hybrid aspects in the legal domain have been associated with the term “lawfare”, which is the smart combination of “law” and “warfare”.

The concept of “lawfare” has several diverse aspects ranging from private legal actions to legal conflicts amongst international actors. Within the contexts of politics and foreign policy, the term “lawfare” brings forward connotations related to strategies and tactics of exploiting law against adversaries, with the majority of them existing within the scope of hybrid threats.

The term “legal warfare” is intertwined with the term “lawfare”, as both can be used interchangeably. Similar to the latter, the former is used as well to refer to the manoeuvres in the law domain through the use of law in gaining political, economic and military advantages with the ultimate purpose of dictating the own will to the opponents via legal means.

The term “lawfare” materialized in the international politics and security domains within the academic realm nearly half a century ago. In their work, Carlson and Yeomans introduced the term and drew attention to the trend of law being used increasingly in aggressive contexts. Liang and Xiangsui gave space to the term in their distinctive work from the Eastern world. Later on, the works by Dunlap popularized the term from a Western perspective by describing it as a weapon of war to achieve military objectives as the term also gained more fame in the U.S. foreign policy in the post-9/11 attacks period.

The “law”, wielded by non-state and state actors, incrementally supersedes the kinetic aspects of conventional warfare. In his comprehensive work, Kittrie argues that two types of lawfare exist. State actors employ “instrumental lawfare” to achieve effects similar to those emanating from kinetic actions in conventional warfare. On the other hand, non-state actors with limited military capacity and more propensity to disrespect international law employ “compliance-leverage disparity lawfare” in conflicts against more

powerful adversaries, primarily the state actors abiding by international law and the law of armed conflict. In both contexts, actors exploit the law to achieve effects similar to those achieved through kinetic actions in armed conflicts to affect the military decision-making mechanism of the target and impinge on its military capabilities.

Two observations during the literature review have simply drawn the framework of this study. Firstly, the works of Kittrie and others point to the fact that lawfare practices in hybrid threats context differ from legal processes undertaken to resolve contentious issues at least in context, purpose and outcome. Secondly, theoretical approaches, characterizations and classifications pervade the literature while no study has ever discussed if lawfare practices conform to a typology. In this regard, this study aims to discuss the differences between lawfare practices in hybrid threats and non-hybrid threats contexts and provide a typology for better conceptualization.

The study analyses twenty cases which are regarded as lawfare practices in the literature, based on the following parameters and potential options: (1) actor type [state actors, non-state actors (including terrorist organizations) or international organizations], (2) law type [domestic law, international law or the combination], (3) hybridity (practices within and outside the scope of hybrid threats) and (4) objective (survival/continuation, legitimization of action/sanction, consolidation of “de facto” conditions). Following the analysis, it is observed that typological patterns exist and these patterns would remain the same even if more cases were analysed.

Assessments lead to three main typological patterns:

- (1) Lawfare practices by non-state actors for the ultimate objective of survival: Measures taken by states and international organizations to prevent civilian suffering in conflicts are used as measures of survival by non-state actors including terrorist organizations. The actions in this regard are carried out in conjunction with other actions, within the context of armed conflict but under the threshold of war (since there is no war declaration). These actions are within the scope of hybrid threats. It is assessed that this pattern will remain intact in the future lawfare practices of non-state actors.
- (2) Lawfare practices by state actors through the use of domestic law for the ultimate objective of legitimization of actions/sanctions: State

actors employ domestic law to legitimize actions and sanctions on the opponents. In this regard, the utilization of a smart combination of domestic and international laws is also possible. When state actors resort to actions in the law domain only, such lawfare practices lack characteristics of hybridity. Lawfare practices concerned with multiple domains including the law domain conform to the characteristics of hybrid threats.

- (3) Lawfare practices by state actors for the ultimate objective of consolidating conditions of “de facto”: State actors utilize domestic and international laws to consolidate conditions of “de facto” that they impose on the opponents. When such lawfare practices are concerned with multiple domains including the law domain, they conform to the characteristics of hybrid threats.

Other than these typological patterns, it is possible to draw conclusions, which serve to the better conceptualization of lawfare. Overall, lawfare practices be used by state or non-state actors and terrorist organizations or international organizations. Non-state actors tend to employ lawfare practices to ensure their survival. State actors tend to employ lawfare practices through domestic law when international law does not serve their interests. Lawfare practices are also resorted to by state actors with a view to the consolidation of “de facto” conditions. Besides, lawfare practices are not necessarily to be regarded in the context of hybrid threats inasmuch as hybridity is case-dependent and involvement in multiple domains in addition to the law domain is to be in question for the practices to be regarded in the scope of hybrid threats.

Çatışma Beyanı:

Araştırmannın yazarları olarak herhangi bir çıkar çatışması beyanı bulunmamaktadır.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı:

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkıda bulunmuşlardır.

Kaynakça
Basılı Eserler

- CARLSON John ve YEOMANS Neville (1975). “Whither Goeth the Law - Humanity or Barbarity”, (ed.) Margaret Smith and David Crossley, *The Way Out - Radical Alternatives in Australia*, Lansdowne Press, Melbourne.
- ÇALIŞKANLAR Turgut Muhammet (2022). “Tam Devlet ve Tam Toplum Yaklaşımlarının Toplumsal ve Kurumsal Dayanıklılığı Destekleme Maksadıyla Kullanılması”, (ed.) Gültekin Yıldız ve Barış Ateş, *Hibrit Tehditleri Anlamak - Hibrit Tehditler ve Millî Savunma Sempozyumu (25-26 January 2022)*, National Defense University Publishing, Ankara, 19-30.
- DUNLAP Charles J. (2008). “Lawfare Today: A Perspective”, *Yale Journal of International Affairs*, Winter, 146-154.
- DUNLAP Charles J. (2009). “Lawfare: A Decisive Element of 21st-Century Conflicts?”, *Joint Force Quarterly*, 3rd Quarter, 54, 34-39.
- DUNLAP Charles J. (2010). “Does Lawfare Need an Apologia?”, *Case Western Reserve Journal of International Law*, 43:1, 121-143.
- DUNLAP Charles J. (2011). “Lawfare Today... and Tomorrow”, *International Law Studies*, 87, 315-325.
- DUNLAP Charles J. (2017). “Lawfare 101-A Primer”, *Military Review*, May-June, 8-17.
- Goldenziel, Jill I. (2021). “Law as a Battlefield: The U.S., China, and the Global Escalation of Lawfare.” *Cornell Law Review*, 106: 5, 1085–1171.
- GOLDSTEIN Brooke ve RYBERG Benjamin (2013). “The Emerging Face of Lawfare: Legal Maneuvering Designed to Hinder the Exposure of Terrorism and Terror Financing”, *Fordham International Law Journal*, 36:3, 634-656.
- GUILFOYLE, Douglas. “The Rule of Law and Maritime Security: Understanding Lawfare in the South China Sea.” *International Affairs* 95, no. 5 (September 1, 2019): 999-1017.
- HOFFMAN Frank G. (2007). *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars*, Potomac Institute for Policy Studies Publishing, Arlington.
- HOFFMAN Frank G. (2009). “Hybrid Warfare and Challenges”, *Joint Force Quarterly*, 52, 1st Quarter, 34-39.
- HUGHES David (2016). “What Does Lawfare Mean?”, *Fordham International Law Journal*, 40:1, 1-40.
- KALKAN Erol (2020). “The Longstanding Dispute Between Turkey And Greece: The Aegean Is-sue”, *International Journal of Economic and Administrative Studies*, 28, 167-174.
- KITTRIE Orde F. (2016). *Lawfare: Law as a Weapon of War*, Oxford University Press, Oxford.
- MONAGHAN Sean (2019). “Countering Hybrid Warfare-So What for the Future Joint Force?”, *PRISM*, 8:2, 82-98.
- MOSQUERA Andres B. Munoz ve BACHMANN Sascha Dov (2016). “Lawfare in Hybrid Wars: The 21st Century Warfare”, *Journal of International Humanitarian Legal Studies*, 7, 63-87.
- OLKAN, K. B. (2021). Çin-ABD İlişkilerinde Güvenlik İkilemi: Tayvan Sorunu. *Journal of Business Innovation and Governance*, 4:1, 27-41.
- QUIRK, Sean. “Lawfare in the Disinformation Age: Chinese Interference in Taiwan’s 2020 Elections.” *Harvard International Law Journal* 62, no. 2 (June 15, 2021): 525–68.

- RAUGH David L. (2016). "Is the Hybrid Threat a True Threat?", *Journal of Strategic Security*, 9:2, 1-13
- TERRADOS Juan Jose (2019). "Hybrid Warfare", *The Three Swords Magazine*, 35, 42-51.
- SARI A. (2018). "Hybrid Warfare, Law and the Fulda Gap", *Complex Battle Spaces*, ed. Chris-topher Ford, Winston Williams, Oxford University Press, 2018.
- TRACHTMAN Joel P. (2016). "Integrating Lawfare and Warfare", *Boston College International & Comparative Law Review*, 39:2, 267-282.
- VOYGER Mark (2018). "Russian Lawfare - Russia's Weaponisation Of International And Domestic Law: Implications For The Region And Policy Recommendations", *Journal on Baltic Security*, 4:2, 35-42.
- WEISSMANN Mikael, NILSSON Niklas, PALMERTZ Björn and WEISSMANN Per Thunholm (2021). *Hybrid Warfare-Security and Asymmetric Conflict in International Relations*, Bloomsbury Publishing, UK.
- WELCH Matthew (2017). "Book Review: Orde F. Kittrie, Lawfare: Law as a Weapon of War, Oxford University Press, Oxford, 2016", *Queen's Law Journal*, 42:2, 147-155.
- VOYGER, Mark (2018). "Russian Lawfare -- Russia's Weaponisation Of International And Domestic Law: Implications For The Region And Policy Recommendations", *Journal on Baltic Security*, 4:2, 35-42.
- YADAV Kunendra Singh (2019). "Hybrid Warfare Challenges to the Armed Forces: Realities and the Way Ahead", *CLAWS Journal*, Winter, 122-141.
- YAHUDA, M. (2013). China's New Assertiveness in the South China Sea. *Journal of Contemporary China*, 22:81, 446-459.
- ZAKHAR Tropin (2021). "Lawfare as Part of Hybrid Wars: The Experience of Ukraine in Conflict with Russian Federation", *Security&Defense Quarterly*, 1:43, 15-29.
- İnternet Kaynakları**
- ACUN Can ve KESKİN Bünyamin (2017). "The PKK's Branch in Northern Syria, PYD-YPG", https://setav.org/en/assets/uploads/2017/05/PYD_YPG_En.pdf, erişim 26.04.2022.
- AKSUNGER Selman (2020). "PKK/YPG continues to use child soldiers with impunity", <https://www.aa.com.tr/en/analysis/analysis-pkk-ypg-continues-to-use-child-soldiers-with-impunity/1953913>, erişim 10.02.2022.
- ANDERSON Scott R., "Did the President Have the Domestic Legal Authority to Kill Qassem Soleimani?", <https://www.lawfareblog.com/did-president-have-domestic-legal-authority-kill-qassem-soleimani>, erişim 15.04.2023.
- CHENG Deng (2012). "Winning Without Fighting: Chinese Legal Warfare", <https://www.heritage.org/asia/report/winning-without-fighting-chinese-legal-warfare>, erişim 11.02.2022.
- CONVENTION ON THE RIGHTS OF THE CHILD, Adopted and opened for signature, ratification and accession by General Assembly resolution 44/25 of 20 November 1989, <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/ProfessionalInterest/crc.pdf>, erişim 14.04.2023.
- DORAN Andrew (2021). "Lawfare: How America Can Make Russia and China Think Twice", <https://nationalinterest.org/blog/buzz/lawfare-how-america-can-make-russia-and-china-think-twice-183459>, erişim 13.02.2022.

- DUNLAP Charles J. (2001). "Law and Military Interventions: Preserving Humanitarian Values in 21st Conflicts", <https://people.duke.edu/~pfeaver/dunlap.pdf>, erişim 09.02.2022.
- DRESSLER Michael (2021). "Lawfare: Both an Existential Threat to the International Rule of Law and an Indispensable Tool of American Foreign Policy in the Twenty-First Century", <https://www.pennstatelawreview.org/the-forum/lawfare-both-an-existential-threat-to-the-international-rule-of-law-and-an-indispensable-tool-of-american-foreign-policy-in-the-twenty-first-century/>, erişim 07.01.2022.
- GIANNOPOULOS Georgios, SMITH Hanna ve THEOCHARIDOU Marianthi (2021). "The Landscape of Hybrid Threats: A Conceptual Model Public Version", <https://www.hybridcoe.fi/wp-content/uploads/2021/02/conceptual-framework-reference-version-shortened-good-cover-publication-office.pdf>, erişim 07.01.2022.
- HALPER Jeff (2014). "How Israel Undermines International Law Through 'Lawfare'", <https://www.twn.my/title2/resurgence/2014/287-288/world1.htm>, erişim 12.02.2022.
- HOFFMAN Frank G. (2009). "Hybrid Threats: Reconceptualizing the Evolving Character of Modern Conflict", <https://www.files.ethz.ch/isn/98862/SF240.pdf>, erişim 18.04.2022.
- HOFFMAN Frank G. (2016). "The Contemporary Spectrum of Conflict: Protracted, Gray Zone, Ambiguous, and Hybrid Modes of War", <https://www.heritage.org/military-strength-topical-essays/2016-essays/the-contemporary-spectrum-conflict-protracted-gray>, erişim 18.04.2022.
- KACOU Amien (2022). "Qualifying for Asylum Based on Persecution for Imputed Political Opinion", <https://www.nolo.com/legal-encyclopedia/qualifying-asylum-based-persecution-imputed-political-opinion.html>, erişim 13.02.2022.
- KJENNERUD Erik Reichborn and CULLEN Patrick (2016). "What is Hybrid Warfare?", https://nupi.brage.unit.no/nupi-xmlui/bitstream/handle/11250/2380867/NUPI_Policy_Brief_1_Reichborn_Kjennerud_Cullen.pdf, erişim 14.01.2022.
- LIANG Qiao ve XIANGSUI Wang (1999). "Unrestricted Warfare", <https://www.c4i.org/unrestricted.pdf>, 09.02.2022.
- MARTÍ José Luis (2020). "Lawfare and democracy. Law as a weapon of war", <https://revistaidees.cat/en/lawfare-and-democracy-law-as-a-weapon-of-war/>, erişim 07.01.2022.
- MASTRO Oriana Skylar (2021). "How China is bending the rules in the South China Sea", <https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/how-china-bending-rules-south-china-sea>, erişim 30.11.2022.
- MONAGHAN Sean (2022). "Deterring Hybrid Threats: Towards a Fifth Wave of Deterrence Theory and Practice", <https://www.hybridcoe.fi/wp-content/uploads/2022/03/20220331-Hybrid-CoE-Paper-12-Fifth-wave-of-deterrence-WEB.pdf>, erişim 04.04.2022.
- NATO STRATCOM COE (2019). "Hybrid Threats-A Strategic Communications Perspective", <https://stratcomcoe.org/publications/hybrid-threats-a-strategic-communications-perspective/79>, erişim 07.01.2022.
- NICHOLS Michelle (2016). "Exclusive: U.N. report on Yemen says Houthis used human shields, Islamic State got cash", <https://www.reuters.com/article/us-yemen-security-un-exclusive-idUKKCN10F28B?edition-redirect=uk>, erişim 10.02.2022.

- RICHTEROVÁ Jitka (2015). “Hybrid Threats”, <https://www.studentsummit.cz/wp-content/uploads/2019/02/PSS-Hybrid-Threats-NATO.pdf>, erişim 07.01.2022.
- THAYER Bradley A. ve HAN Lianchao (2021). “The Growing Threat of China’s Lawfare”, <https://thehill.com/opinion/international/546811-the-growing-threat-of-chinas-lawfare>, erişim 14.02.2022.
- TREVERTON Gregory F., THVEDT Andrew, CHEN Alicia R., LEE Kathy and McCUE Madeline (2018). “Addressing Hybrid Threats”, <https://www.hybridcoe.fi/wp-content/uploads/2020/07/Treverton-AddressingHybridThreats.pdf>, erişim 10.01.2022.
- UNSC CTED (2021). “Efforts of European Member States to Prevent Terrorists from Abusing Asylum Systems while Ensuring Compliance with International Refugee and Human Rights Law: Challenges, Recommendations and Good Practices”, <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/CTED-REGIONAL-ANALYTICAL-BRIEF-April-2021-final.pdf>, erişim 11.02.2022.
- VÄR René (2022). “Russia’s Legal Arguments to Justify its Aggression Against Ukraine”, https://icds.ee/wp-content/uploads/dlm_uploads/2022/11/ICDS_Analysis_Russias_Legal_Arguments_to_Justify_its_Aggression_Against_Ukraine_Rene_Vark_November_2022.pdf, erişim 15.04.2023.
- “Countering America’s Adversaries Through Sanctions Act”, <https://home.treasury.gov/policy-issues/financial-sanctions/sanctions-programs-and-country-information/countering-americas-adversaries-through-sanctions-act>, erişim 13.02.2022.
- “Executive Order 13224”, <https://www.state.gov/executive-order-13224/#state>, erişim 13.02.2022.
- “Iraqi court issues arrest warrant for Trump over killing of paramilitary chief”, <https://www.theguardian.com/world/2021/jan/07/iraqi-court-issues-arrest-warrant-for-trump-over-killing-of-top-military-commander>, erişim 11.02.2022.
- “The Sanctions that Could Really Hurt Russia”, <https://edition.cnn.com/2022/02/22/business/sanctions-russia-ukraine/index.html>, erişim 24.02.2022.

YAYIN İLKELERİ

Güvenlik Stratejileri Dergisi'ne gönderilen çalışmalar daha önce yayımlanmamış ve ilgili alana katkı sağlayacak özgün çalışmalar olmalıdır. "Yayın Etiği ve Değerlendirme Süreci"nde yer alan parametreler dışında deskriptif ya da ilgili konuda mükerrer olan çalışmalar değerlendirme safhasına alınmayacaktır. Bilimsel toplantılarda sunulmuş bildiriye dayanan çalışmalar, ilgili bildiri kitabında yayımlanmamış olması ve bu durumun Editörler Kuruluna belirtilmesi koşuluyla kabul edilebilir.

Güvenlik Stratejileri Dergisi'nin etik ilkeler ve yayın politikası Committee on Publication Ethics (COPE) tarafından yayınlanan rehberler ve politikalar dikkate alınarak hazırlanmıştır. Yayın ilkeleri, yazarlar ile ilişkiler ve hakemlerle ilişkiler konularında ayrıntılı bilgiye dergimizin internet sitesindeki ilgili başlıklar altından erişilebilir. Yayımlanmak üzere <https://dergipark.org.tr/tr/pub/guvenlikstrtrj> üzerinden *Güvenlik Stratejileri Dergisi*'ne iletilen makale metinleri, aşağıda belirtilen biçimsel özellikleri haiz ve konu/alan açısından uygun bulunmaları halinde alan uzmanı (en az) iki hakeme gönderilir. Yazarlar, Yayın Kurulu tarafından reddedilen çalışmalarını hakem raporları çerçevesinde gözden geçirerek *Güvenlik Stratejileri Dergisi* editörlüğüne gönderir. Bu çalışmalardan yeterli değişiklik yapılmadığı tespit edilenler yazarlarına iade edilir ve süreç sona erer. Yeterli değişiklik yapıldığı tespit edilen çalışmalar ise tekrar değerlendirme sürecine alınır. Hakem raporları tavsiye niteliğindedir ve yayın kararı Editör Kurulu tarafından alınır.

Güvenlik Stratejileri Dergisi'ne yabancı dilde makale gönderen yazarlar, çalışmalarını makale yazım dili anadili olan ve alanında yetkinliği bulunan bir akademisyene/uzmana "son okuma" yaptırıp bunu ibraz etmekle yükümlüdür.

Güvenlik Stratejileri Dergisi'nde yayımlanan çalışmalarda ifade edilen görüşler yazarların şahsi bilimsel değerlendirme ve görüşleri olup, mensubu oldukları kurum ve kuruluşlar ile derginin yayımcısı olan Atatürk Stratejik Araştırmalar ve Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nün ve Millî Savunma Üniversitesi'nin kurumsal kimliğini bağlamaz ve bu kurumların görüşü olarak lanse edilemez.

Dergide yayın yapmış tüm yazarlar, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*'nin doğal hakemleri sayılmaktadır. Yayın Kurulu'nun talebi üzerine yazarlar en az bir defaya mahsus hakemlik yapmakla mükelleftir.

Makale Metin Şekil Esasları

1. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*'nin yayın dili Türkçedir. Ancak İngilizce, Almanca ve Fransızca makale ve değerlendirme yazıları da yayımlanabilir. Türkçe makalelerin imla ve noktalamasında Türk Dil Kurumu kurumsal web sayfasında yer alan güncel sözlük ve yazım kuralları esas alınır. Gönderilen makaleler dil ve anlatım açısından bilimsel kıstaslara uygun, açık ve anlaşılır olmalıdır.

2. Gönderilen makale metni (öz, *abstract*, kaynakça, geniş özet-*summary*- ve dipnotlar dâhil) asgari 6000, azami 10.000 kelime olmalıdır. Belirtilen sınırların üzerinde veya altında olan çalışmalar değerlendirilmeden yazara iade edilir.

3. Makalelere Türkçe ve İngilizce olarak hazırlanmış azami 200 kelimelik öz ve beş anahtar kelime (İngilizce *abstract* ve *keywords*) eklenmelidir. Öz, makalenin kaleme

alınma amacını, yöntemini, hipotezini/araştırma sorusunu, bulguları ve sonucunu kısaca belirtmelidir. Öz yazımında “bir kısa, iki uzun cümle” prensibine riayet edilmelidir. (Almanca veya Fransızca olarak hazırlanan makalelerde Türkçe ve İngilizce öz/abstract ve anahtar kelime/keywords yanı sıra makalenin yazıldığı dilde de yukarıdaki ilkelerle öz ve anahtar kelime eklenmelidir.) Ayrıca makalenin sonunda 750 kelimeyi geçmeyecek şekilde geniş özete (summary) yer verilmelidir. Geniş özet, öz kısmında yer verilen hususlara ilave olarak vurgulanması gerekli görülen noktaları, tartışmaları ve makalenin genel akışını içermelidir. Türkçe hazırlanan makalelerde söz konusu geniş özet İngilizce; İngilizce hazırlanan makalelerde geniş özet Türkçe yazılmalı; Almanca ve Fransa hazırlanan makalelerde ise geniş özet hem İngilizce hem Türkçe olarak hazırlanmalıdır.

4. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*'ne gönderilen makaleler Microsoft Word programında Times New Roman karakteri kullanılarak 11 punto yazılmalıdır. Dipnotlar ise 9 punto yazılmalıdır. Metnin paragraf özellikleri hizalama iki yana ve satır aralığı 1,5 iken dipnotlarda paragraf özellikleri iki yana hizalı ve 1 satır aralığında olmalıdır. Sayfa numaraları sayfa altında verilmelidir.

5. Yazar adı, İngilizce ve Türkçe olarak yazılan makale başlığının altına yazılmalı; yazarın unvanı, görev yeri ve elektronik posta adresi dipnotta (*) işareti ile 9 punto yazılarak belirtilmelidir. Diğer açıklamalar için yapılan dipnotlar metin içinde ve sayfa altında numaralandırılarak verilmelidir. Makalelerde ikili alt başlık sistemi kullanılmalıdır. Alt başlıklar koyu yazılmalı ve (giriş ile sonuç dışında) rakam ile numaralandırılmalıdır.

6. Metnin içindeki alıntılar çift tırnak ile gösterilmeli; üç satırı geçen alıntılar yeni bir paragraf olarak, içerden, tek aralık ve iki yana yaslı şeklinde yazılmalıdır. Alıntı içerisindeki alıntılar tek tırnak içerisinde gösterilmelidir. Metin içinde vurgulanmak istenen kelimeler koyu veya altı çizili yapılmamalı, çift tırnak içerisinde yazılmalıdır.

7. Makalelerin hazırlanmasında kullanılan kaynaklara yapılacak atıflarda aşağıdaki Yazım Kurallarına uyulmalıdır. Bu kurallara riayet etmeyen çalışmalar, doğrudan reddedilecektir.

8. Birden fazla kez aynı kaynağa atıfta bulunulduğunda; ilk atıfta künye tam olarak verilmeli, ikinci atıfta yazarın soyadı ve çalışmanın kısaltılmış başlığı kullanılmalıdır. Birbirini takip eden dipnotlarda aynı kaynağa yapılacak atıflarda ise soyadı ile birlikte “age” kullanılmalıdır. (Yabancı dildeki makalelerde “Ibid.” kullanılmalıdır.)

9. **Dipnotlarda atıflar** şu şekillerde verilmelidir:

9.1. **Kitaplara yapılan atıflarda** yazar adı ve soyadı, *eser adı*, (varsa cilt numarası), (varsa çeviren), yayınevi, yayımlandığı yer, yayımlandığı tarih ve sayfa numarası aşağıdaki örneklere uygun olarak sırayla verilmelidir.

¹ Morris Janowitz, *The Professional Soldier: A Social and Political Portrait*, Free Press, New York, 1964, s. 210.

² John J. Mearsheimer and Stephen M. Walt, *The Israel Lobby and U.S. Foreign Policy*, FSG Adult, 1st edition, New York, 2008, s. 92.

³ Mustafa Aydın, Mitat Çelikpala vd., *Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2015, s. 79.

⁴ Janowitz, *The Professional Soldier*, s. 155.

⁵ Age, s. 156.

9.2. Makalelere yapılan atıflarda yazar adı ve soyadı, “makale adı” (varsa çeviren), yayımlandığı süreli yayının adı, yayımlandığı yıl, sayı ve cilt numarası, alıntının yapıldığı sayfa numarası aşağıdaki örneklere uygun olarak sırayla verilecektir. Ansiklopedi maddelerine yapılan atıflarda da makalelere atıf şekli kullanılacaktır.

Adam Grissom, “The Future of Military Innovation Studies”, *Journal of Strategic Studies*, 29:5, 2006, s. 910.

Özlem Durgun ve Mustafa Caner Timur, “Savunma Harcamaları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Analizi”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 54, 2017, s. 119.

Lütfi Sürücü, Fehiman Eminer ve Murat Sağbaş, “The Relationship of Defense Expenditures and Economic Growth Examples of Turkey and China (2000-2020)”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 18:41, 2022, s. 175.

Dört ve daha fazla yazarlı makalelerde birinci yazardan sonra Gültekin Yıldız vd. şeklinde kısaltma yapılır.

Derleme kitaplar ve bildiri kitaplarında bölüm/makale:

Engin Avcı, “Ceza Adalet Sistemi Çerçevesinde Şiddet İçeren Radikalleşmeyle Mücadele: Terörist Rehabilitasyonu ve Yeniden Toplum Kazandırma”, Gökhan Sarı ve Cenker Korhan Demir, (ed.), *Uluslararası Güvenlik Kongresi, Kuram, Yöntem, Uygulama*, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Yayınları, Ankara, 2019, s. 433.

İnternette Makale:

George F. Kennan, “The Sources of Soviet Conduct”, *Foreign Affairs Magazine*, July 1947, <https://www.foreignaffairs.com/articles/russian-federation/1947-07-01/sources-soviet-conduct>, erişim 21.11.2019.

Kaan Kılıç, “Türk Hava Sanayinin Gelişiminde Polonyalıların Etkisi”, <https://savasarastirmalari.com/turk-hava-sanayinin-gelisiminde-polonyanin-etkisi/>, erişim 21.05.2022.

“War in Ukraine”, www.internetkaynak.com, erişim 10.05.2022.

9.3. Tezlere yapılan atıflarda, yayımlanmamış tezlerin başlıkları için italik kullanılmayacaktır. Yazar adı ve soyadı, tezin adı, tezin derecesi, tezin yapıldığı kurum ve enstitü, yapıldığı yer ve tarih, sayfa numarası aşağıdaki şekilde verilecektir.

Tolga Öz, *Reverse Logistics and Applications in the Defense Industry*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2007, s.60.

10. Ekler yazının sonunda verilmeli ve altında belgenin içeriği ve kaynağına dair kısa bilgi yer almalıdır. Tablo, Grafik ve şekiller, Ekler kısmında verilebileceği gibi metin içerisine de yerleştirilebilir. Metin içerisinde verilmeleri durumunda tablo ve şekiller kendi içinde sıralanarak numaralandırılmalı (Tablo: 1, Şekil: 2 gibi) ve gerek bu numara gerekse tablo veya şeklin içeriğine dair tanıtıcı başlık tablo ve şeklin üst orta kısmında verilmelidir. Tablo, şekil, grafik ve resim için alıntı yapılmış ise mutlaka kaynak belirtilmelidir.

11. Aday makale metinlerinin sonlarında, alfabetik sıraya göre tasniflenmiş kaynakça yer almalıdır. İnternet kaynakları kaynakçanın sonuna eklenmelidir. Kaynakça

düzenlenirken yazarın önce soyadı (BÜYÜK HARFLERLE) ve ardından adı yazıldıktan sonra, metin içindeki dipnotlarda yer alan bilgiler aynen aktarılmalıdır.

Kaynakça Örneği

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları(Varsa)

İlgili arşivin kendi atıf kuralları dikkate alınmalıdır.

Basılı Eserler

AVCI Engin (2019). “Ceza Adalet Sistemi Çerçevesinde Şiddet İçeren Radikalleşmeyle Mücadele: Terörist Rehabilitasyonu ve Yeniden Topluma Kazandırma”, (ed.) Gökhan Sarı ve Cenker Korhan Demir, *Uluslararası Güvenlik Kongresi, Kuram, Yöntem, Uygulama*, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Yayınları, Ankara, 429-444.

GRISSOM Adam (2006). “The Future of Military Innovation Studies”, *Journal of Strategic Studies*, 29:5, 905-934.

KALELIOĞLU Uğur Berk (2022). “Alman Askerî Sosyolojisi: Gelişim, Kurumsallaşma ve Sınırlılıklar”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 18: 41, 201-224,

MEARSHEIMER John J. ve WALT Stephen M. (2008). *The Israel Lobby and U.S. Foreign Policy*, FSG Adult, 1st edition, New York.

ÖZ Tolga (2007). Reverse Logistics and Applications in the Defense Industry, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

SCHELLING Thomas C. (2008). *Arms and Influence*, Yale University Press, Revised edition, New Haven.

YILDIZ Gültekin (ed.) (2017). *Osmanlı Askerî Tarihi: Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri 1792 – 1918*, Timaş Yayınları, İstanbul.

İNALCIK Halil (2002). “Barbaros’tan İnebahtı (Lepono)’ya Akdeniz”, (ed.) Bülent Arı, *Türk Denizcilik Tarihi*, T.C. Başbakanlık Denizcilik Müsteşarlığı Yayınları, Ankara, 141-154.

İnternet

KENNAN George F. (1947). “The Sources of Soviet Conduct”, *Foreign Affairs Magazine*, <https://www.foreignaffairs.com/articles/russian-federation/1947-07-01/sources-soviet-conduct>, erişim 21.11.2019.

KILIÇ Kaan, “Türk Hava Sanayinin Gelişiminde Polonyalıların Etkisi”, <https://savasarastirmalari.com/turk-hava-sanayinin-gelisiminde-polonyanin-etkisi/>, erişim 21.05.2022.

“War in Ukraine”, www.internetkaynak.com, erişim 10.05.2022.

SUBMISSION GUIDELINES

Articles submitted to the *Journal of Security Strategies* (JSS) shall not be previously published and shall be authentic in a way that it will contribute to literature of the relevant field. Articles, which are descriptive, expect for the stated parameters in the “Publication Ethics and Evaluation Process” or which are repetitive in their field, will not be taken into evaluation. Articles based on presentations submitted in scientific meetings may be accepted for evaluation, provided that they have not been published in the proceedings of the meetings and that the authors inform the editors so.

The ethical principles and publication policy of the *Journal of Security Strategies* have been prepared in accordance with the guidelines and policies published by the Committee on Publication Ethics (COPE). Detailed information on publication principles, relations with authors and relations with referees can be found under the relevant sections on the website of our journal.

If the articles submitted via <https://dergipark.org.tr/tr/pub/guvenlikstrtrj> comply with the formatting principles presented below and is found to eligible in terms of subject/field, they are assigned to (at least two) referees who are experts in the field for review and evaluation. The authors may re-submit their articles, which are rejected by the Publication Committee, after they revise their work in accordance with the reports of reviewers. If the article is considered to be ill-revised, it is rejected and the process is over. If the article is considered to be revised properly, it is taken as a newly submitted article into the reviewing process. The reports of the referees are of advisory nature and the decision to publish is taken by the Editorial Board.

Authors, who send articles in a foreign language to the Journal, are obliged to get their work proof-read by a native speaker academic who is considered as an expert on their field and to provide an evidence of this proof-reading.

Opinions expressed in the articles published in the Journal are the personal scientific evaluations of the authors and are not, in any way, the institutional views or opinions of their own organizations/institutes or of the Atatürk Strategic Studies and Graduate Institute or the Turkish National Defence University.

The authors whose articles have been published in the Journal of Security Strategies are considered as natural peer-reviewers of the Journal and they are obliged to perform a peer-review at least once upon the request of the Editors.

Formatting Principles for Articles

1. The publication language of Journal of Security Strategies is Turkish. However, articles written in English, German, and French may also be published. The texts submitted shall be clear and understandable and be in line with scientific criteria in terms of language and expression.
2. The article submitted shall have minimum of 6000 words and maximum of 10,000 words including abstract, summary, bibliography, and footnotes. The articles which are below the minimum or above the maximum counts of words are returned to the authors without being evaluated.

3. The articles shall be submitted with the abstract no longer than 200 words and five keywords. The abstract shall include purpose, method, hypothesis/question, and findings of the article and present the conclusion reached in the article shortly. While writing the abstract, the author shall comply to the rule of “one short and two long sentences”. (In the articles written in German or French, abstracts and keywords in Turkish and English shall be added, as well as the abstract and keywords in the original language of the article.) The article shall also have a summary no longer than 750 words at the end of the text. The summary shall include the points and arguments, which are considered to emphasize and the general outline of the article, in addition to the points pointed out in the abstract. In the articles written in Turkish, the aforementioned extensive summary shall be in English. For articles written in English, extensive summary shall be written in Turkish. The articles written in German or France, the extensive summary shall be written in both English and Turkish.

4. Articles submitted to the Journal of Security Strategies shall be written using the program Microsoft Word in 11 font size in the text and 9 font size in the footnotes. Paragraph properties of the text shall be aligned and line spacing of 1.5 line and paragraph properties of the footnotes shall be aligned and line spacing of 1 line. The page numbers shall be at the bottom of the page.

5. Name of the author shall be placed under the title of the article; their title, place of duty and e-mail address shall be indicated in the footnote with (*) in 9 font size. Footnotes for other explanations shall be provided in numbers at the bottom of the page. The article shall have two-level subheadings and these subheadings shall be written bold and numbered (except for introduction and conclusion).

6. Citations in the text shall be shown with double quotes (“...”) and citations with more than three lines shall be written as a new paragraph as an inward, single spaced and aligned paragraph. Citations within citations shall be shown with a single quote (‘...’). The words to be emphasized within the text shall not be written in bold or underlined but shall be written with double quotes (“...”).

7. The citations shall be made according to guidelines presented below. Articles, which do not comply with these guidelines, will be rejected directly.

8. Multiple references for the same publication shall be made by fully complying with the guidelines below in the first reference and then by using the surname and the shortened name of the study. For multiple references in subsequent footnotes, the phrase “ibid” shall be used.

9. **The citations in the** shall be written as follows:

9.1. Books: name and surname of the author, *name of the book*, (volume number, if any), (translator, if any), publishing house, place of publication, date of publication, and page number shall be given in order in accordance with the following examples.

¹ Morris Janowitz, *The Professional Soldier: A Social and Political Portrait*, Free Press, New York, 1964, s. 210.

² John J. Mearsheimer and Stephen M. Walt, *The Israel Lobby and U.S. Foreign Policy*, FSG Adult, 1st edition, New York, 2008, s. 92.

³ Mustafa Aydın, Mitat Çelikpala vd., *Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2015, s. 79.

⁴ Janowitz, *The Professional Soldier*, s. 155.

⁵ Ibid, p. 156.

9.2. Articles: name and surname of the author, “name of the article” (translator, if any), *name of the periodical*, date of publication, number and volume, page number of the reference shall be given in order in accordance with the following examples. For the reference to the encyclopedia articles, same rules apply.

Adam Grissom, “The Future of Military Innovation Studies”, *Journal of Strategic Studies*, 29:5, 2006, s. 910.

Özlem Durgun ve Mustafa Caner Timur, “Savunma Harcamaları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Analizi”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 54, 2017, s. 119.

Lütfi Sürücü, Fehiman Eminer ve Murat Sağbaş, “The Relationship of Defense Expenditures and Economic Growth Examples of Turkey and China (2000-2020)”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 18:41, 2022, s. 175.

In the articles with four or more authors, the names are abbreviated after the first author, as “Gültekin Yıldız et al.”.

Chapters/articles in edited books and proceedings books:

Engin Avcı, “Ceza Adalet Sistemi Çerçevesinde Şiddet İçeren Radikalleşmeyle Mücadele: Terörist Rehabilitasyonu ve Yeniden Toplum Kazandırma”, Gökhan Sarı ve Cenker Korhan Demir, (ed.), *Uluslararası Güvenlik Kongresi, Kuram, Yöntem, Uygulama*, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Yayınları, Ankara, 2019, s. 433.

Online articles:

George F. Kennan, “The Sources of Soviet Conduct”, *Foreign Affairs Magazine*, July 1947, <https://www.foreignaffairs.com/articles/russian-federation/1947-07-01/sources-soviet-conduct>, erişim 21.11.2019.

Kaan Kılıç, “Türk Hava Sanayinin Gelişiminde Polonyalıların Etkisi”, <https://savasarastirmalari.com/turk-hava-sanayinin-gelisiminde-polonyanin-etkisi/>, erişim 21.05.2022.

“War in Ukraine”, www.internetkaynak.com, erişim 10.05.2022.

9.3. Theses/dissertations, no italics shall be used for the titles of the unpublished theses/dissertations. Name and surname of the author, title of the thesis/dissertation, degree of the thesis/dissertation, institution, or institute to which it was submitted, place and date, page number shall be given in accordance with the following example.

Tolga Öz, Reverse Logistics and Applications in the Defense Industry, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2007, s.60.

10. Attachments shall be presented at the end of the text and brief information as to the content and source of the document shall be presented at the bottom of it. Tables and figures (including graphics) may be presented within the text of the article as well as in the attachments. If they are to be presented within the text of article, tables, figures, and graphics shall be numbered in their own order (such as Table 1, Figure 2, etc). The number of the table or figure and the introductory title regarding the content

of it shall be given at the bottom of the table or figure centered. If citations are made for tables, figures, graphics and pictures, the sources of the citations shall be given with a footnote.

11. Resources shall be sorted alphabetically in a bibliography at the end of the article. Internet sources shall be added at the end of the bibliography. The entries of the bibliography shall be written by putting the surname of the author first (IN CAPITAL LETTERS) and then name of the author; then all the other information of the sources shall be included as done in the references.

REFERENCES SAMPLE:

REFERENCES

Archival Sources (If available)

The referencing rules of the relevant archive should be taken into account.

Published Works

AVCI Engin (2019). “Ceza Adalet Sistemi Çerçevesinde Şiddet İçeren Radikalleşmeyle Mücadele: Terörist Rehabilitasyonu ve Yeniden Topluma Kazandırma”, (ed.) Gökhan Sarı ve Cenker Korhan Demir, *Uluslararası Güvenlik Kongresi*, Kuram, Yöntem, Uygulama, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Yayınları, Ankara, 429-444.

GRISSOM Adam (2006). “The Future of Military Innovation Studies”, *Journal of Strategic Studies*, 29:5, 905-934.

KALELİOĞLU Uğur Berk (2022). “Alman Askerî Sosyolojisi: Gelişim, Kurumsallaşma ve Sınırlılıklar”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 18: 41, 201-224,

MEARSHEIMER John J. ve WALT Stephen M. (2008). *The Israel Lobby and U.S. Foreign Policy*, FSG Adult, 1st edition, New York.

ÖZ Tolga (2007). Reverse Logistics and Applications in the Defense Industry, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

SCHELLING Thomas C. (2008). *Arms and Influence*, Yale University Press, Revised edition, New Haven.

YILDIZ Gültekin (ed.) (2017). *Osmanlı Askerî Tarihi: Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri 1792 – 1918*, Timaş Yayınları, İstanbul.

İNALCIK Halil (2002). “Barbaros’tan İnebahtı (Lepono)’ya Akdeniz”, (ed.) Bülent Arı, *Türk Denizcilik Tarihi*, T.C. Başbakanlık Denizcilik Müsteşarlığı Yayınları, Ankara, 141-154.

Internet

KENNAN George F. (1947). “The Sources of Soviet Conduct”, *Foreign Affairs Magazine*, <https://www.foreignaffairs.com/articles/russian-federation/1947-07-01/sources-soviet-conduct>, erişim 21.11.2019.

KILIÇ Kaan, “Türk Hava Sanayinin Gelişiminde Polonyalıların Etkisi”, <https://savasarastirmalari.com/turk-hava-sanayinin-gelisiminde-polonyanin-etkisi/>, erişim 21.05.2022.

“War in Ukraine”, www.internetkaynak.com, erişim 10.05.2022.